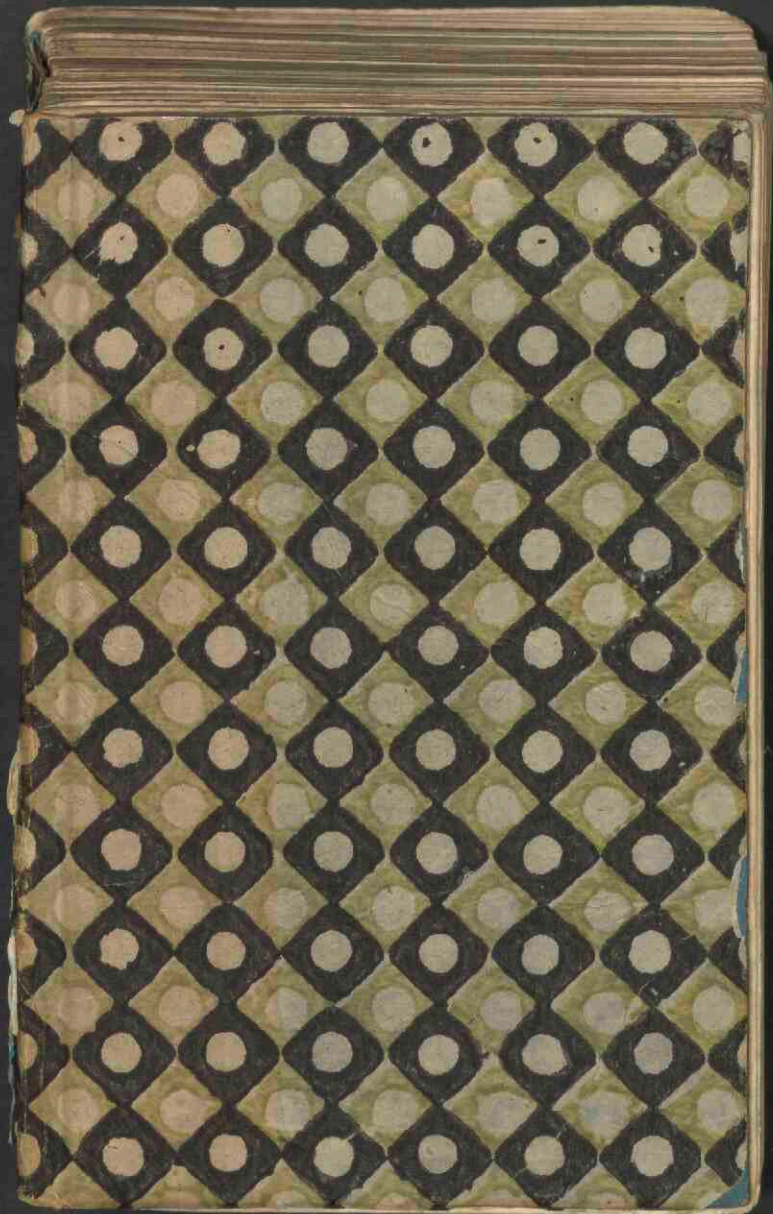

**Een Vvaerachtich verhael der tsamensprekinge[n] tusschen
Menno Simons ende Martinus Mikron, va[n] der
Me[n]chwerdighe Jesu Christi : Met eener kleyner
verklaringhe op den seluen ende anderen twistighen
Artijckelen, in het achterste van het laetste Register
aengheteeckent ...**

<https://hdl.handle.net/1874/433211>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

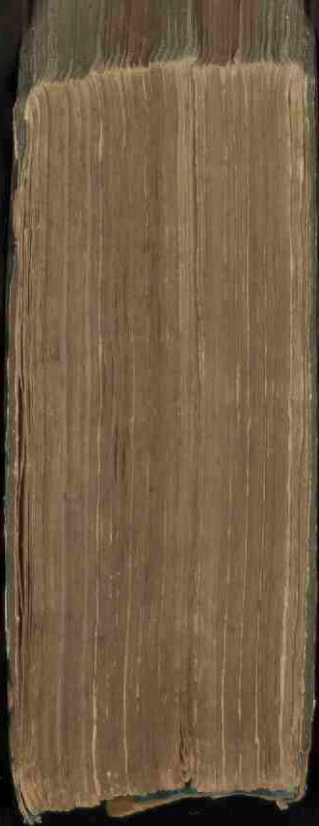
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

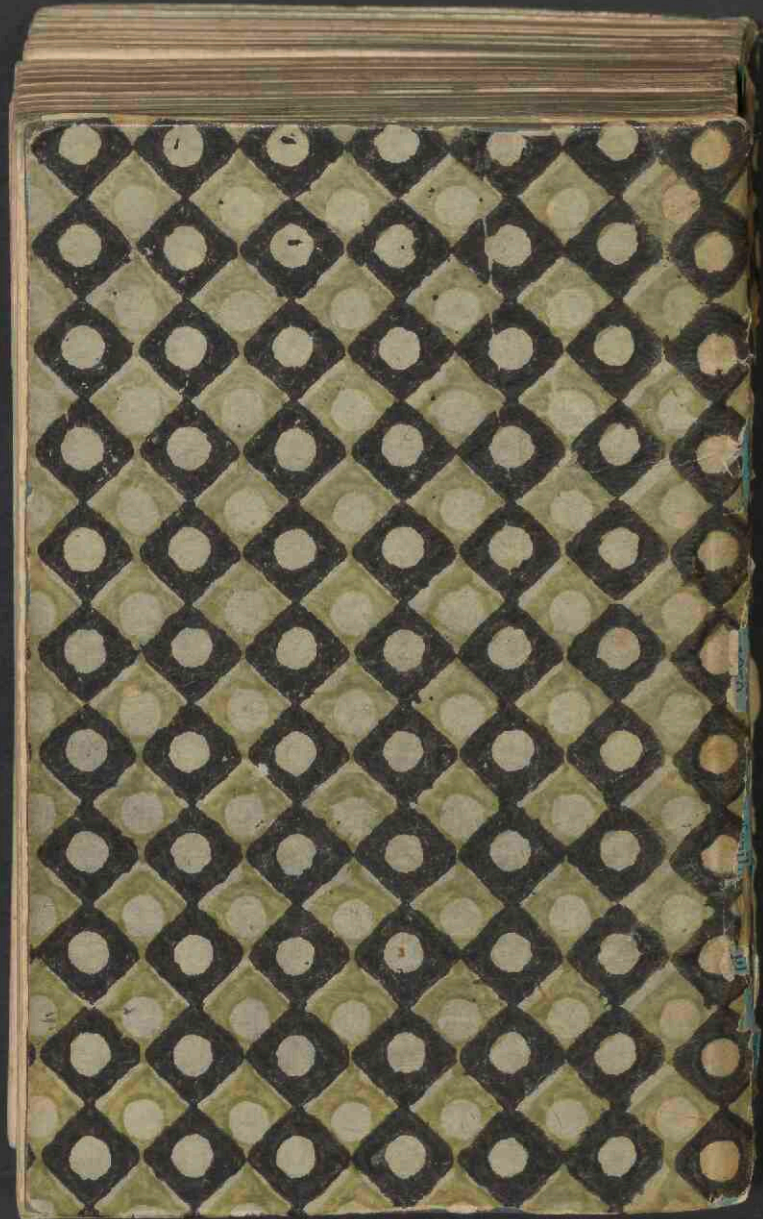
Rariora

F. oct.
III

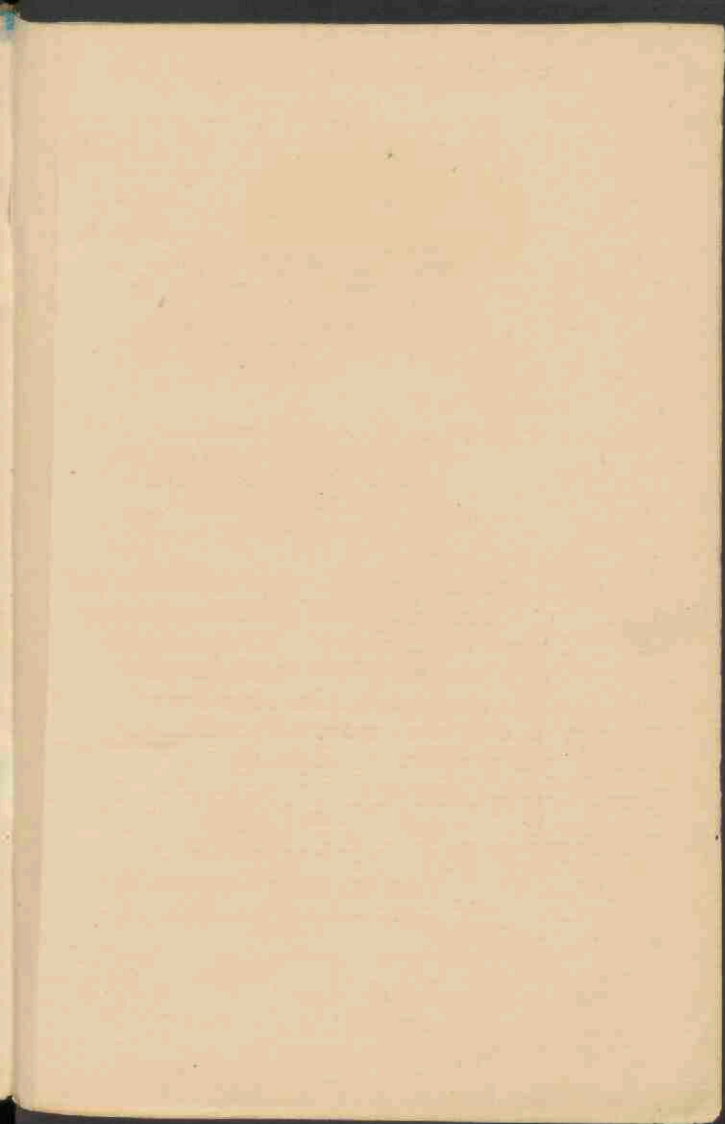

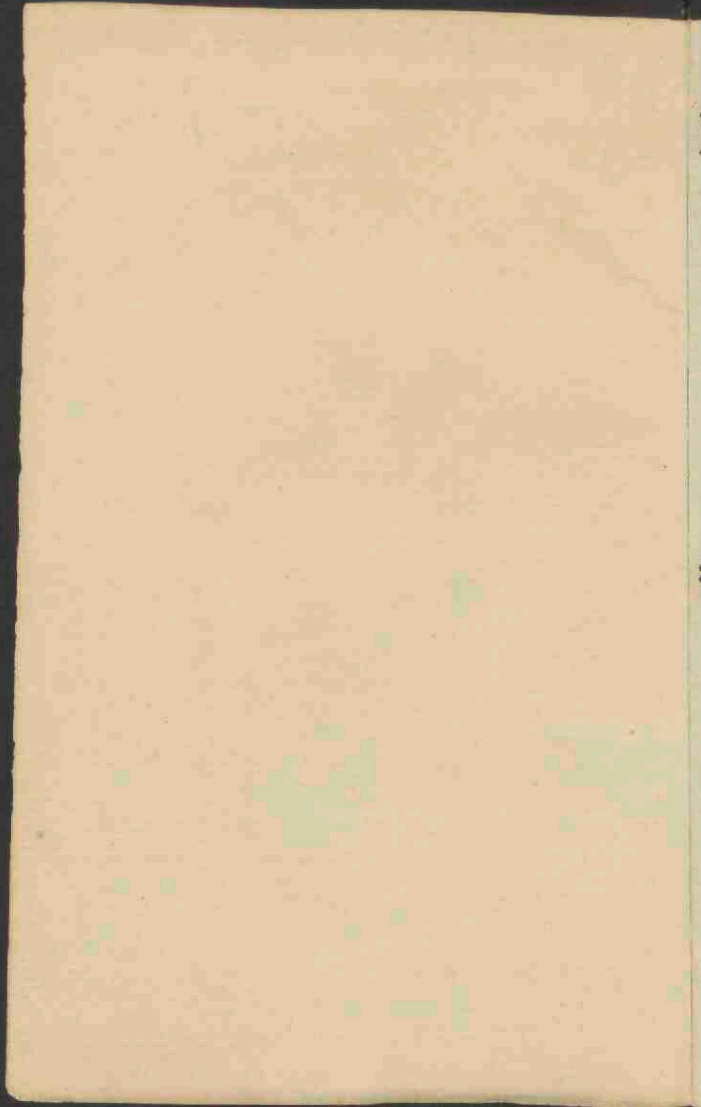

**F. oct.
III**

Rariora

EEN VVAER.

achtich verhael der

samensprekinge tusschen Mens
no Simons ende Martinus
Mikron, vā der Mēsch-
werdinghe Jesu
Christi.

Met eener kleynen verklaringhe op den sel-
uen ende anderen twilftighen Artijc-
kelen, in het achterste van het
laetste Register aen-
gheteekent.

Ten nutte / stichtinghe / trooste ende ver-
maninghe aller liefhebberē der ewi-
gher waerheydt / ghetrouwelick
ende neerstelick in aller een-
uoldicheyt beschreuen,
door Martinus
Mikron,

ex dono B. Schely

1. Thessal. 5. b. 19.

Blusschet den gheest niet wt:
Verachtet de Prophecien niet.

Anno 1564.

ÉER VV A ER

schicht verhael der

...
...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...
...
...
...

...
...
...

Den Christlickē Le-

ser, vrede ende ghenade van God
onsen Vader, ende onsen
Heere Jesu Christo.
Amen.

Elk twijuel niet Chri-
stlickē Lēser / of daer zūn vele
Godsuruchtighe herten /
die met my een ghemeyne
droefheyt ende weemoedt
hebben / dat onder den

Van der otte-
nicheyt des
gheloofs, welc-
ke onsen tē-
den is.

Christenen (welcke behoordē als een lijf
in eenen sin / ghemoedt / gheudeelen / herte
ende ziele in Christo Jesu t'samengehecht
te zyn) so groote spalinghen ende onco-
nischeyt des gheloofs / ghehoort / ghesien /
ghespeurt en beuonden werdt: waer door
niet allecnlick de Christlickē liefde / welc-
ke een t'samenbindinghe der volkomen-
heyt is / ghebroken werdt / maer oock vele
swacke consciencien twijuelmoedich ghes-
maeckt / Godes Raem gelastert / het Wo-
ninckriick Christi ghestoort / en des Duy-
uels opghericht ende ghestercht werden.
Waer door oock vele menschen verergeret /
blijuen in haer gewoonlicker Papisti-
scher Afgodery: of so sy der seluer gruwel-

* Rom. 12. a. 5.
1. Cor. 12. c. 27
Roma. 12 b. 16
ende 15. a. 5.
1. Corin. 1. a. 9.
Philip. 2. a. 2.
1. Th. 2. b. 16.
1. Th. 4. d. 32.
† Coloss. 3. b. 14

Voorede.

bekennen / oft oock de selue ontulodē zyn /
beghinnen wt walginge des hemelschen
broots / of somwylen onder eenen schade-
licken schijn des vredes / der liefde / lang-
moedicheyt en vermherticheyt / de hooft-
stukken des Christlicken Religions son-
der eenich nadeel der salicheydt vry te stel-
len / het zy dat mensche ghelooue of niet ge-
looue : ende sommige vallen also daer na /
door een rechtuerdich oordeel Godes / in
een verachtinghe ende bespottighe der
heyligher Schrift ende aller Religy : ende
stellen ten laetsten haer leuen aen (aen-
ghesien men met trappen ter diepte der
sonden koent) na harer eyghensinnicheyt
ende vernufte / of oock somwylē na Duy-
uelschen droomen ende openbaringhen.

Om der one-
nicheyt des
loofs salmen
sich niet ergo-
een.

Jerem. 14. 27.
1. Joan. 4. 8.

Mat. 24 c. 2.

1. Tim. 4. 8.

2. Timo 3. 9. 1.

2. Pet. 3. 8. 3.

Maer na desen boosen exempel der we-
relde / sullen sich de Godesuruchtighe sul-
ker oneenicheyt haluen / waer ouer sy sich
met rechte bedroeuē moghen / gheensins
ergeren : ouermidts het tallen tijden oock
onder den Propheten ende Apostelen al-
so toeghegaen is. Ende insonderheyt
worden in der heyligher Schrift onse laet-
ste tijden menichmael aengewesen / dat in
den seluen vele valsche Propheten ende
Leeraers opstaen sullen : waer wt sonder
eenich twijuel verschedenheyt der opi-
nien ende des gelooues noodwendighlick
entstaen

Voorrede.

entstaen moet. * Oock hebben ons Christus ende Paulus duydelick ghelcort, dat daer ergernissen ende ketterpen zijn moeten. * Ende dewijle Christus een steen der aenstootinghe is / so stoot sich altydt het menschelick vernuft of teghen zijn Godlike / of teghen zijn menschelike natuer: of teghen zijn cerlick officij ende ampt: ghelijck ons sulcx de Bybelsche Schrift ende oock de Kerchistorien oueruloedichlick betuyghen.

Dit sal dan een veghelick wel bedencken / ende sich aen der verscheydenheyt der opinten ende geloouen / welke insonderheyt tonsen tyden van Iesu Christo / nu teghen zijn Godheyt / nu tegen zijn menscheyt / nu oock teghen zijn Priesterlick / Prophetisch ende Konincklick ampt entstaen zijn / niet licht uerdichlick ergheren / om daer door van der waerheyt af te wijcken: maer sal veel meer in synen gheest daerouer bedroeft / in ootmoedigheyt des herten * de heylige Schrift neerstlick ende wyslick ondersoecken: † op dat hy daer wt de gheesten procure * ende onderscheyde. Ende sal † God den gheuer aller wyscheydt met aendachtigen herten vperichlick bidden / dat hy hem door zijn grondeloose barmherticheydt van allen schadelicken dwalinghen beuyde / ende * door synen

Matth. 18. a. 7.
1. Cor. 11. b. 19.

Esate. 8. c.
Roma. 9. d. 23.
1. Pet. 2. a. 7.

Hoe sich een Christen in deser verscheydenheyt der opinten ende geloouen behouen sal.

Luce. 16. c. 29.
Act. 17. b. 11.
Joan. 5. d. 39.
† 1. Joan. 4. a. 8.
* 1. Cor. 12. b. 10
† Psou. 2. a. 3.
Jaco. 1. a. 5.

* Joa. 14. c. 26
ende 16. b. 13.

Voorede.

heylighen Gheest / in alle waerheyt leyde: dat hy op den eenighen ende warachtighen ^{ephef. 2. b. 19.} gront der Propheten ende ^{1. Cor. 16. b. 18.} Apostelen / ^{1. Cor. 3. b. 11.} welck is Iesus Christus / met waerachtighen ende Schriftmatigen verstande vast gegrondeert bliue. Sal oock daer beneuen na synen vermoghen ende mate der gauen van den heere entfanghen / in aller ootmoedicheyt des herten arbeiden / dat door Christelicke middelen de schadelicke onerwichheit des gheloofs wech ghenomen / oft ten allerminsten ghemindert / ende de ewighe waerheyt der Prophetischer ende Apostolischer Wercke bekent ende verbruydt werde. **W**en een pegelick in Godes vreesse / na mate sner gauen en verstandts / de Christelicke waerheyt ende **W**erlicheyt aldus in eenuoldicheyt des herten sochte: so solde dese tanumerlike twee vrucht der loere wel gheswacht ende ghesfelt werden. **H**ier op auer werdt (eylacen) van velen seer weynich ghedacht: **I**n het meeste deel der menschen / doct hier van gantschlick het tegenspel. **W**ant va velen **O**uerheden en Leeraren / wert de Christelicke beproeuinghe der loere / na Godes woorde / niet toeghelaten noch ghedult / maer veel meer veracht ende onderdruet. **T**yranny / gheueynstheyt / giericheyt / leughen / hoochmoedt / vooroordeel / haet / nijt /

ver:

Boorrede.

verachttinghe Godes ende syner eeuwige
waerhepdt / ende een hardtneckige besche-
minghe der older booser ghewoonlicker
wijse / neemt dagelicks meer ende meer by
allerley menschen de ouerhandt / ter groot-
ter vermeerlinge ende verstarckinge aller-
ley dwalinghen: also dat alle gheloouighe
met rechte wel bidden meughen / dat doch
de heere * om syner wtuerkorenen wil de
daghen verkorte.

Mat. 24 c 22

Hier en tusschen sullen alle ghetrouwe
Dienaers der Kercke Christi / een peghe-
lick na synen vermeugen / ende na den Ta-
lentpoude dat hem van den heere ghege-
uen is / in der vreesse Godes / met kracht
der hepliger Schrift arbeiden / dat de rech-
te ende Apostolische Leere van Iesu Chris-
to / onteruualscht / ende ongheschonden
blijue: sullen doek alle middels ende ghe-
leghenthepdt soecken / den Satan te ent-
moeten / ende te wederstaen: ouermidts hy
ren gesworen vbandt Christi / de selue lee-
re door syne lidtmaten / met aller neerftic-
heyt / heymelick met woordē / ende opent-
lick met schriften / seer listichlick soeckt te
verdonckeren en te veruualschen. Ghelijck
wy hier van onder andere tonsen tijde / een
beklaghelick exempel sien / in den ghe-
nen die daer leeren / dat Iesus Christus
zijns vleeschs of syner Menschepdt oor-

Hoe de Die-
naers Christi
mi sich hebben
ende draghen
moeten.

Voorrede.

spronck van Maria niet entfangen heeft/ waer door het Priesteraapt Christi gätschlick ende grondlick wechghenomen/ ende een jammerlicke onteenicheyt by den ghemeynen luyden aengericht ende ingeuoert werdt.

Op dat ick dan in desen stucke / ende oock in anderen twistartickelen / als daer zijn/ De Doop/ het Nachtmael/ het Eedtsweeren / &cet. na mynen vermeughen/ der Ghemeynte Christi door Godes ghemade behulpich ware / so hebbe ick van dier tijdt aen/ dat ick ten Dienste der Ghemeynte Christi gheroepen ben/ althijt bereydt gheweest/ van den twistartickelen/ na allerley gelegentheyt / heymelick ende opentlick/ niet den Wedersprekeren Christlicke tsamensprekinghen te holden; op dat also de waerheydt te klarer aen den dach quame/ ende alle valscheyt ende erdom ter vertroostinghe der eenuoldighen/ die onwoetich jammerlick veruoert zijn / te beter ontdeckt worde. Tot desen voornemen/ (waer van ick God dancke) ben ick/ hoewel niet sonder moeyte/ haet/ ende opspraak veler menschen/ menichmael gekomen: ende heb van den Artüchel der Menschwerdinghe Christi gehandelt/ niet alleenlick in eenen huyse / in veler menschen teghenwoordicheydt/ ouer twee Jaren/ met

Men:

Voorrede.

Menno: maer oock daerna in voorleden
Februario/opentlick met eenen anderen/
die onder Meinons volck van gheenen
kleynē aensien was. Welcke hoewel hy te
voren sich van grooten dingen gheroemt
hadde/ten eynde des Besprecks (waer van
Gode alleenlick zy prijs ende lof) door de
waerheyt gebrongen / opentlick voor alle
den volcke / welck daer in grooten ghesa-
le teghenwoordich was / bekende/dat hy
ouerwonnen/niet hadde te antwoorde; en
betuyghde daer beneuen oock opetlick/ge-
lijck hy ons te voren voor gheene valsche
Leeraers (dewelck nochtans valsch was/
ouermidts het selue menichmael van hem
gheschiedt was) ghescholden hadde / dat
hy ons oock voortaan / voor sulcke niet
schelden wolde. God de Heere wil hem
rechte kennisse ende verstandt gheuen.
Hier van auer meughelick op een ander
tijdt meer.

Bewijle auer vele stucken/welcke ton-
sen tijden seer noodich zijn/ in der tsamen-
sprekinghen met Menno ghehandelt wa-
ren / so hebben vele Broeders sonder op-
houden van my begheert / dat ick de selue
beschryuen/ende in Druck solde laten wt-
gaen: op dat also de Ghemeynte Chri-
sti ghedient / ende der leughentaligher
mondt/welcke den selue onsen handel ter

Van den Bes-
preck te Moz-
den, An. 15. 6.
Februa. 17. 18.
ende 19. ghe-
houden.

Van den Bes-
preck met
Menno.

Voorede.

verueringhe veler eenuoldigher herten / niet oprechtelick verhaelden / gestopt worde: ende oock Menmons schriften en brieuen / welcke hy van den seluen handel van sich hadde laten wtgaen / hiermede ouerlegt ende gherichtt worden.

Deser Godsaligher begheerte der broederen / welcke ick gheensins wederleggen noch affegghen konde / solde ick wel eer naghkomen ende ghenoech gedaen hebben / wen sulcks niet door menigherley sware veranderinghen belett gheweest hadde: ghelyck daer van twyghen menighen de ghene / welken myne wandel eyghentlick bekent is: welcke oock wel weten / dat ick dit selue werck noch niet soude hebben konnen ten weghe bringen / ende volendighen / wen my niet mijn lieue ende ghetrouwe Medearbeyder in den Euangelio Christi / Vincentius Frisius / wtermaten seer ende schier bouen synen vermeughen / in den swaerdrachlicken last des Kerckendienstis gheholpen ende verlicht hadde.

De getrouwe
heyt in desen
schryuen aen-
ghewende.

Mer int beschryuen deses tegenwoordigen handels / heb ick den selue / gantschlick also hy geschiedt is / (so veel minners in sonderheyt den grondt belangt) met alker getrouwicheyt voorgesielt / en met alker eenuoldicheyt mijns herten / alleenlicks

op

Voorede.

Op der waerheyt gesien: also dat ick mijn
wetens / gheen argument of bewijsreden
van Menno / ter verschooninghe syner
leere / of ter beswaringhe der onser voort-
ghebracht / naghelaten of verswegen heb.
Ende dewyl vele menschen de stucken der
leere wt affecten somwijlen verlaten / en-
de vallen alleenlick op het ghene dat den
persoonen aengact: en dnyden / ia verkeer-
ren oock het selue menichmael in het erg-
ste: waer wt hader / twist / hiuen / ende bij-
ten voortkomt: waerouer ick my (weert
God) bedroene / so solde ick wel gheerne
desen handel sonder eenich verhael / of ooc-
aenwoeringhe der dinghen / welcke onsen
persoonen aen beyden zyden aengaen / be-
schieuen ende voorgesteld hebben: dwelck
niet alleenlick Gode / maer oock sommi-
ghen Broederen wel bekent is: wen my
niet groote noodt (dwelck een veyghelick
verstandichlick Leser lichtlick sal konnen
mercken) hier toe gedrongē hadde. Eens-
deels nochtans heb ick oock daerom hier
van onsen persoonen moeten in bringen /
op dat ick Menno een oorsake gaue / sicks
seluen ende de condicien syner vergaderin-
ge wat beter te leeren onderkennē: naem-
lick / dat sy niet so heplich / onstraflick / son-
der rimpel ende vleckē is / ghelijck by
ende de syne menichmael roemen: door
welck

Van ghene
dat in den nae
volgendē han-
del den persoo-
nen aengact.

Van ghene
dat in den nae
volgendē han-
del den persoo-
nen aengact.

Zoorrede.

welcken Phariseeschen roem / sy in haren eyghenen verstande verblint / ter kennisse der waerheydt niet kunnen komen: Want God wederstaet den hochmoedighen / Proverb. 3. d. 1. Petri. 5. a. 5.

Menno ende de syne sullen meugelick arbeiden, dat dit Boeckhen van den haren niet gelesen west.

Ick denck wel / dat Menno vele dinghen / welke hier in onser Tsamensprekinghe verhaelt werden / loochenen / verdraeyen / ende dit onse schrijuen / seer iamerlick / na syner wyse / schelden sal: Ja oock den synen / moghelick op synen Ban verbieden / of ten allerminsten by den eenvoudighen met spottische woorden so leelick maken / dat sy daer van een schrickinghe kryghen / ende also niet eenmael lesen sullen.

Derhaluen bid ick alle Godouruchtighen / dat sy hier door vermaent ende gheswaerschuwt / hen door sulckerley Pawstische Tyranny ende listicheydt ouer hare consciencien niet laten heerschen / ten zy dat sy moedwillichlick verleydt willen werden.

Heeft auer Menno teghen den gront der leere / welke hier in desen Disputacyon handelē / ende der seluer aenhangselen van ons voorghestelt is / wat te segghen / so begeeren wy van hem / dat hy sulchs ordentlick op eenen peggelicken Argumente wt der Schrift aenwijse / sonder scheldtwoorden

Voorede.

den ende leughenwoorden/ of veel wtloopen/ met schoonen soeten vleyendē woorden/ *Roman. 16. b. 17. waer door de herten Rom. 16. b. 17. der eenuoldighen/ verdooft ende betoouert werden: maer ghedencke aenden olden Spreckwoorde: *Simplex veritatis oratio.* Dat is/ Der waerheydt rede/ is eenuoldigh.

Ich laet my oock wel voorstaen/ dat daer vele onder den spnen zijn sullen/ welke door valschen waen der grooter wijsheydt ende heylicheydt opgeblasen/ ende also spotters ghe worden/ desen onsen arbeydt/ eer sy dien lesen/ ende oock menichmael wt den Titel alleene/ verachtlick verwerpen ende bespuwen sullen. Want de leughen kan de stralen der waerheyt geensins liyden. Andere/ die met listicheydt by den eenuoldigen omgaen/ om deselue vanden lesen deses Boecks gantschelick te verhinderen ende af te raden/ sullen voorwenden: Men behoorde sich niet der heyligher Schrift laten te ghenoeghen/ wet derhaluen behoestmen sulckerley in sonderheydt Disputacy Boeckkens niet te lesen/ wet. Hier op seggen wy/ dat wy door onse schryuen gheensins den menschen de heylighe Schrift wt den handen nemen willen/ maer soecken alleenlick eenen vgelicken ten rechten verstande der seluer/

Want lesen des
rechte Texts
der Schrift.

Voorede.

doet onse aenwysinghe ende schriften be-
hulpsaem en voordelick te zyn: waerom
157. 8. 01. 000
2. Tess. 5. b. 19. **pen.** Men sal (sprceekt Paulus) den geest
niet wtblusschen/ende de Prophecien (dat
is/de verklaringhen der Schrift, welke
of met woorden/ of met schryuen ghedaent
worden) niet verachten.

Solde auer na haren seggen/ het volck
alleenlick den slechten Text der Schrift/
sonder eenige verklaringe des seluen moe-
ten lesen: waerom heeft dan Meno so ve-
le Boecken gheschreuen/waerom hebben
sy de selue/ ende derghelijcke ghedrukte
ende gheschreueue Boeckkens meer / ge-
lesen/ende lesense noch daghelicks? waer-
om steken syse den eenuoldighen luden
in de handt/ende dringhense hen aen? Na
waerom schryuen sy Brieuen / ende hoo-
ren hare Leeraers ende Vermaeners? wel-
ke sonder twiuel niet alleenlick Lesers/
maer oock wtlegghers der Schrift willen
zyn. Verhaluen kan hen dese listighe wt-
ulucht/waer mede sy de eenuoldighe ver-
doouen/by den verstandighen gheensins
helpen.

Ick bedroeuue my wter maten seer/ouer
vele arme onnoofele Schaepkens/welcke
so iammerlick veruoert werden / ende sicks
1004 oock

Voorrede.

doet menighmael in veruolghinghe ende in den doot, om Mennons Schriftlooser leer wille, door groot onuerstant ouergheuen. Wee den seluen Leeraren, welke de arme Schaepkens door sulcke onrechte leere hier toe bringhen. Hoe sullen sy dit in den gerichte des Heere verantwoorde?

Ick trouwel daer aen niet, of vele sullen desen mynen arbejdt ende vij vermanen seer qualick nemen, ende my daer ouer leelick ouergaen ende schelden: auer sulcks bekommert my niet, ouermidts ick in myner consciencien seker ende ghewis ben, dat ick in desen mynē arbejdt allenclick de sichtighe ende salichejdt mijns naesten, ende de verbreydinghe der waerhejdt Jesu Christi ende zijns willens gesocht hebbe. Het is my ghenoech, so daer door de ghelouighe in den Apostolischen gront beuestight, de wanckelmoedige gesterckt, ende de eenuoldighe onwetende Schaepkens, wt erdom ten rechten verstande der waerhejdt gebracht mogen werden. Swelck, op dat door Godes ghenade gheschiede, so begheer ick van den seluen, in den Name Jesu Christi, dat sy doch sonder vooroordeel ende alle partydighe affecten, desen onsen trouwen arbejdt met vlijte lesen, en den seluen in der vreesse Godes met der hepligher Schrift ouerlegghen

Voorede.

ghen ende richten : op dat sy also daer van
een gheduerighe vrucht ende ghewin der
Godsalichedde behalen. Ick bid God on-
sen Hemelschen Vader door Iesum Chri-
stum / dat hy hier toe desen onsen arbeide
welcken wy ter voordringhe syner eere
aenghenomen hebben / ghenadighlick
segghenen ende bespoedigen wil-
le. Amen. Te Noorden. An-

no 1556. Junij. 10.

Een Tafel der son-
derlicksten Texten der Schrift, welke
in desen Boeck van der Mensch-
werdinghe Jesu Christi,
verklaert werden.

Genesis 1 c 28.

Wasset ende woerdt vermenichvuldicht,
Fol. 31 b. 32 a. 91 b. 92 a.

Genesis 3 b 15.

Van den vrouwen zaed,
Fol. 19 a. 34 a b. 35 a b. 36 a. 91 a.

Gene. 18 b. 18. 26 a. 3. 28 b. 14.

Dat Christus zy Abrahams, Isaac ende Ja-
cobs zaedt,

Fol. 35 b. 36 a b. 86 a. 89 b. 104 b.

Ruth 4. b 12.

Zaedt wt der dochter. Fol. 32 a. 91 b.

2. Samuel 7. b 12. 1. Paralip. 17 b 11.

Hoe Christus David toeghelegt woerdt.

Fol. 36 b. 37 a. Doch Fol. 41 b. 42 b. 44 a. 47 b.
63 a. 89 b. 95 a. 104 b.

Elate 7 b 15.

Siet, een Maecht is bevrucht, &c. Fol. 44 b.

Elate 11. a 1.

Een Roede sal opstaen van de stamme Jesse, &c.

Fol. 39 a. 44 a. 86 a. 94 a. 95 a.

Jerem. 23 a 5. ende 33 b 15.

Van der rechtueerdigher spuyte Davids.

Fol. 39 a. 44 a. 46 b. 58 b. 60 b. 85 a. 86 a. 95 a.
104 b.

Mich. 5 a 1.

Syne wtganck is van ewicheyt,

Fol. 14 a. 15 b. 40 a.

Register.

Sapient. 7. a 2.

Van des mans bloede.

Fol. 29 a. 31 a.

Matth. 1. a 1.

Het boeck des gheslachts Iesu Christi, &c.

Fol. 57 a b. 58 a b.

Matth. 1. b 16.

Wt. of, Van welcker ghegenerceert is Iesus,

Fol. 36 b. 47 b. 52 a.

Matth. 1 c 20.

Want dat in haer ghebozen is, is wt den hey. &c.

Fol. 52 b. 59 a. 85 a.

Matth. 22 c 41.

Hoe Christus, Davids heere ende Soon is.

Fol. 94 a.

Luc. 1. d 31.

Daerom dat wt by ghebozen werd, heyligh, &c.

Fol. 15 a b. 60 a. 70 b.

Luc. 3 c 23.

Joseph is een gheachte vader Christi.

Fol. 93.

Joan. 1 a 1. 2.

Het Woordt was by Gode.

Fol. 21 b.

1. Joan. 1. b 14.

Het woordt is vleesch gheworden.

Hoe Menno die woorden somwijlen niet wilt
wtleggghen.

Folio 23 b. 24 a b. 25 a. 26 a. 81 b. 82 a. 98 b. 96 a.

103 b. 104 a b.

Hoe Menno somwijlen op verscheyden wij-
sen wtlegt.

Fol. 22 b. 23 a. 25 b. 72 a b. 82 a.

Mennons wtlegginghe nedergelegt.

Fol. 22 b. 23 a b. 25 b. 26 a b. 82 a b. 96 a b.

Het recht verstandt der voozseyder woorden.

Folio 23 a b. 24 a b. 25 a. 54 b. 55 a. 75 b. 96 a.

104 b.

Joan.

Register.

Joan. 17. f. 51.

Christus is het ware broodt wt den Hemel.

Fol. 14 a. 62 b. 73 a. 78 b. 86 a b. 95 a.

Joan. 17 a 5.

Hoe Christus begheert vanden Vader heerlick
gemaect te worden met der heerlickheyt welcke
hy by den seluen hadde, eer de werelt was,

Fol. 25 b. 26 a.

Act. 2. d. 30.

Christus is wt der vrucht der lendenen Davids
na den bleesche.

Fol. 40. a. 42 b. 104 b.

Act. 13 c. 23.

Christus is wt Davids zaden.

Fol. 39 b. 104 b.

Roma. 1. a 3.

Christus wt den zaden Davids na den bleesche.

Fol. 39 b.

Roma. 4 b 19

Hoe Abrahams ende Sara lijf, verstoruen was;

Fol. 91 b.

Roma. 9 a 5.

Christus is wt den vaderen.

Fol. 21 a. 36. a b.

1. Cozinth. 11 b 12.

De man door de vrouwe.

Fol. 28 b. 29 a.

1. Cozinth. 15 e 45.

Adam is tot een leuendighe ziele ghesworden.

Fol. 55 a. 69 a.

1. Cozinth. 15. e. 47.

Christus is de Heere van den Hemel; ende Mensch.

Fol. 86 a. 95 a. 102 b.

Galat. 4. a. 4.

Christus is ghesworden van eener vrouwe.

Fol. 104 b.

Ephe. 4. b. 10.

Fol. 17 a. 50. a. 73 a. 95 a b.

Register.

Philip. 2 a. 7.

Heeft de gestaltenisse des knechts aengenomen.
Fol. 24 b. 55 a b. 104 b.

2. Timoth. 2 a 8.

Christus is van den zaden Davids.

Fol. 39 a b. 104 b.

De Brief tot den Hebzeeren.

Fol. 15 b. 55 b.

Heb. 1 a 5.

Du bist mijn Hone, ick heb dy hynden gebozen,

Fol. 15 a b. 16 a. 89 a.

Heb. 2 b 14.

Christus is des bleeschs ende bloedts der kinderen deelachtich gheworden.

Fol. 24 b. 55 b. 56 a. 61 a b. 86 a. 90 b. 104 b.

Heb. 2 b 17.

Christus moest synē broederē in alles gelijc zyn.

Fol. 57 a b.

Heb. 7 b 14.

De Heere is wt Juda opgherisen.

Fol. 94 a b.

Heb. 11. b. 11.

Van Sara.

Fol. 28 b. 91 b.

Heb. 11 b 11.

Van eenen Isaac.

Fol. 29 a. 31 a.

1. Pet. 3 b 18. & 4 a 1.

Dat Christus gheleden heeft, ende ghestouwen is inden bleesche.

Fol. 50 b. 69 a. 99 b. 100 a.

Joan. 4 a 2.

Alle gheest die daer belijdt Iesum Christum in den bleesche gekomen te zyn, die is wt Gode.

Fol. 103 b. 104 a b.

Apocalyp. 1 b 17.

Ick ben de Eerste, &c.

Fol. 71 b

¶ Eynde des Eersten Registers.

En

Een ander Tafel, der
sonderlicksten stucken/ welke van
der Menschwerdinge Christi
Jesu in desen Boeck ges
handelt werden.

Christus is God.
Fol. 101 b.

Christus is de Soon Godes.

Fol. 16 b. 20 a b. 71 a. 72 b. 73 b.

Christus is booz syner menscheyt een verschey-
den Persoon van den Vader ghesweest.

Fol. 21 b. 77 a.

Dit schijnt Menno te versaken.

Fol. 22 a. 77 b.

Christus is een ewich Soon Godes van we-
ghen syner ewigher Godlicker natiere van
God den Vader: booz syner menscheyt.

Folio 14 a b. 15 b. 16 b. 17 a. 18 b. 65 b. 66 a. 67 b.
70 a. 77 a b. 88 b. 89 a b.

Dit heeft oock een wt Hennons Discipulen
bekent.

Fol. 76.

Elseue schijnt oock Menno somwijlen te be-
kennen.

Fol. 89 a.

Somwijlen ymmers derf hijt niet loochenen.

Fol. 63 a. 74 a b.

Somwijlen nochtans, acht hijt booz een onnuts
te braghe, ende wilt daerop niet antwoorden.

Fol. 52 a. 74 a. 75 a. 76 a. 80 a. 81 a.

Ja schijnt het veel meer gätschlick te versaken.

Want hy leert dat Christus booz syner mēsch-
werdinghe allentlick op Propheetischer wijze
Godes Soon ghenacmt 37.

Fol. 77 a.

Register.

Ende dat hy eyghentlick syner Menschwerdina-
ghe haluen, de Soon Godes zy,

Folio. 14. a. 15. a. b. 16. b. 19. a. b. 20. a. 29. b. 30. a.
33. b. 49. a. 51. a. 52. a. 70. a. b. 71. a. b. 72. a. b. 73. b.
80. a. 88. a. b.

Want hy oock leert, dat het vleesch Christi, oors-
proncklick zy wi der substancy des Hemelschē
Vaders, fol. 20. b. 29. b. 31. b. 33. b. 48. b. 51. a. b.
55. b. 88. a.

Dat Christus zijns vleeschs oorspronck niet en
heeft wt der substancy des Hemelschē Vaders,
fol. 15. a. 20. b. 50. b. 51. a. 65. b. 70. b. 73. a. 81. b. 88.
a. 89. b. 90.

Want aldus solde oock Christus gheen mensch,
maer alleenlick God zyn. Waer wt groote on-
gheschicktheden reghen de Schrift volghen
souden, folio. 90. a. b.

Christus niet alleenlick Godes, maer oock des
menschen Soon, fol. 14. a. 16. b. 17. a. 18. b. 19. a. 65.
b. 73. b.

Hoe Christus des menschen Soon is, na Men-
nons meyninghe, fol. 33. a. b. 50. b. 51. b.

Hoe Christus des menschen Soon is, na der
Schrift, fol. 16. b. 18. b. 21. a. b. 50. b. 73. a. b.

Of men den Artickel van der Menschwerdin-
ge Christi wel ondersoeken mach, fol. 104. a.

Verscheydene opinten onser wederprekeren, vā
den oorspronck des vleesches Christi,
fol. 95. b. 96. a.

Of de menschetlike natuere Christi een zy met
der Godtlicher,
fol. 74. a. 75. a. b. 81. a. b.

Christus vleesch is niet van ewicheyt, fol. 13. b.

Christus heeft zyn lichaem wt den Hemel niet
mede ghebracht: oock na Hennons bekente-
nisse, fol. 54. b. 73. a.

Christus heeft zijns vleeschs oorspronck wt der
sube

Register.

- substantcy des heylighen Gheests niet: oock na
Menno's verklarunghe,
fol. 52. b. 53. a.
- Christus is gheen mensch dooz scheppinge, ghes-
lijcker wijs als Adam,
fol. 21. b. 28. a.
- Christus is mensch geworden van der mensch-
lijcker substantcy, dooz genereringhe,
fol. 21. b. 24. a. 28. a. 41. a. 46. b. 47. a. b. 48. b. 70. b.
86. b. 87. a. 96. a. 99. a. 104. a.
- Christus is het vrouwen zaet,
fol. 33. b. 34. a.
- Menno segt, dat de vrouwen gheen zaet ter ge-
nereringhe hebben,
fol. 28. a. 31. b. 28. 29. a. b. 30. a.
- Dat oock de vrouwe in sich ter genereringe zaet
hebben, na der heyligher Schrift, fol. 30. a. b. 31.
a. b. 32. a. 34. a. 54. a. b. 35. a. b.
- De eerste toefegginghe van den vrouwen zaden,
wilt Menno gheestelick verstaen,
fol. 34. a. b. 53. b.
- Dat de selue na der letter van Christo te verstaen
is,
fol. 34. b. 35. a.
- Dit moet oock Menno selue bekennen,
Folio. 35. b.
- Christus is Abrahams, Isaacs, ende Jacobs
zaet, na der toefegginghe,
Folio. 35. b. 36. a. b. 86. a. 89. b. 104. b.
- Welcke toefegginghen Menno gheestelick wilt
verstaen,
Folio. 35. b.
- Welcke hy nochtans achter na bekent, dat mense
na der letter van Christo verstaen moet,
Folio. 36. a. b. 63. a.
- Christus is David toeghesegt,
Folio. 36. b.

Register.

- Welcke toefegghingen Menno op Christum
alleenlick na den Gheest wilt dnyden,
Folio. 37. a. b. 38. a. 40. a. 41. a.
- Welcke nochtans na der letter op Christum ver
staen moeten werden,
Folio. 38. a. b. 39. a. b. 40. a. b. 41. a. b.
- Dit bekent oock ten eynde Menno selue,
Folio. 38. b. 40. b. 42. b. 44. a. 63. a.
- Christus is een Bloem wt der Wortel Jesse,
Folio. 44. a.
- Christus een Spruyte Davids,
Folio 44. a. b. 55. a. b. 96. a.
- Christus is een zaet, ende wt den zade Davids,
ende een vrucht syner iendenen,
Folio. 36. b. 39. b. 40. a. 41. b. 104. b.
- Christus een Soon Davids, na der Schriftis
waerheyt,
Folio. 39. b. 47. a. b. 93. a. 94. a. b.
- Op wat wyse hy also na Hennons meyninghe
ghenaemt is,
Folio. 47. a. 70. a.
- Of Maria wt den Stamme Davids zy,
Folio. 39. a. 40. b. 45. b. 46. a. 92. b. 93. a. b. 94.
a. b.
- Christus van Maria ghegenercort,
Folio. 48. b.
- Christus is de vrucht des lijfs Marie,
Folio. 32. b. 45. a. 48. a.
- Hoe hy Marie vrucht is, na Hennons meyninge,
Folio. 28. a. 29. b. 30. a. 33. a. b. 32. a. 70. a. b.
- Maria is de moeder Christi,
Folio. 57. a.
- Na Hennons meyninghe,
Folio. 72. a.
- Christus heeft de gestaltenis eens knechts aen
ghenomen,
Folio. 55. a. b.

Register.

Christus is des bleescs ende des bloedes der kinderen deelachtich gheworden,

Folio. 55. b. 56. a.

Christus is onse Broeder gheworden,

Folio. 56. b.

Christus is synen Broederen in alles ghelijck,

Folio. 57. a. b.

Het is niet ghenoech, Christum met den monde booz eenen mensche ende menschen Soon te bekenen,

Folio. 102. b. 103. a. b.

Of Christus na syner Menschwerdinghe, een verscheyden Persoon wt den Vader is.

Folio. 78. a.

Ondertheydt tusschen den mensch Christum, ende alle andere menschen,

Folio. 58. a.

Ende hoe de mensch Christus alle andere menschen in eyghenschappen te bonen gast,

Folio. 85. a. b. 86. a. b.

Christus heeft syner menscheyt gheenen naesten Vader,

Folio. 14. b. 20. b. 44. a. b. 45. a. 52. a. b. 62. b.

Christus is van ener Maecht ghebozen,

Folio. 20. b. 60. b. 48. a. b. 52. b.

Christus is mensch gheworden, dooz de kracht des heylighen Geests,

Folio. 52. b. 53. b.

De Schrift spreekt van Christo op verscheydener wyse,

Folio. 68. a. 85. b. 86. a. 100. a.

Christus is onse Verloener,

Folio. 100. b.

Hoe Godes Soon ende God booz ons gecruyst is,

Folio. 14. b. 50. a. 58. a. 71. b.

De Inconuenienten en Absurda, welcke Men-

Register.

- no teghen onse leere voortbringt,
folto. 17. b. 34. a. 41. a. 42. b. 43. a. 48. b. 49. a. 53. b.
78. b. 80. b. 96. b.
- Een ghemeyne antwoorde op den seluen,
fol. 18. a. 26. b. 27. a. 43. b. 49. b. 50. a. b. 55. b. 56. a.
61. a. b. 78. b. 79. a. 80. b. 84. a. b. 96. b. 97. a.
- Het eerste Inconuenient, Christus solde gedeelt
zijn,
fol. 17. b. 50. b. 65. b. 76. a. 86. a. 97. a. b.
- Antwoorde daer op,
fol. 54. b. 55. a. b. 66. a. 67. a. b. 75. a. b. 97. a. b.
- Het tweede Inconuenient, Christus solde een
Sondaer, ende een Verdisch Christus zijn,
Antwoorde daer op,
fol. 41. b. 58. a. b. 59. a. b. 60. a. b. 61. a. b. 78. b. 85. a.
97. b. 98. a.
- Van Verdisch zijn,
fol. 80. a. b. 81. b. 97. b. 98. b. 99. a. b. 109. b.
- De menschelike natuere is in sich seluen niet
oneerlick,
fol. 85. a. b.
- Hoe de Erfsonde ouer de menschen koemt,
fol. 59. a. b.
- Hoe Adam in de sonde ende verderflichheydt ges-
komen is,
fol. 59. b. 60. a.
- Hoe onse vleesch der sonde onderworpen is,
fol. 60. b.
- De sonde is alleenlick een torual,
fol. 60. b.
- Van Besgheldt,
fol. 60. b. 61. a. 79. b.
- Ende van Anathema,
fol. 80. a. b. 83. a.
- Het derde Inconuenient, Van twee Persoonē,
folto. 18. a. 65. b. 66. a. b. 67. a. b. 68. b. 75. a. b.
98. a.

Register.

- Antwoorde daerop,
fol. 54. b. 55. a. b. 56. a. 57. b. 58. a. 66. a. b. 67. a. b.
68. a. b. 69. a. b. 75. a. b. 97. b. 98. b.
- Het vierde inconuenient, Twee soonen,
fol. 18. a. 57. b. 98. a.
- Antwoorde daerop,
fol. 58. a. 98. b.
- Het vijfste inconuenient, Daer solde een soon soot
der vader zijn,
fol. 18. a. 98. b.
- Antwoorde,
fol. 52. a. b. 98. b. 99. a.
- Het sesste inconuenient, De Sone Godes solde
niet hoor ons ghestoruen zijn, maer Marie
bleesch,
fol. 18. a. b. 99. a.
- Antwoorde,
fol. 14. b. 49. a. b. 58. a. 71. b. 99. a. b. 101. a. b.
- Het seuenste inconuenient, De prijs on-
ser salicheyt solde Adams bleesche toeko-
men,
fol. 8. a. 100. a.
- Antwoorde,
fol. 100. a. 101. a.
- Het achste inconuenient, Men solde Christum
niet meughen aenbidden,
fol. 18. a. 101. b.
- Antwoorde,
fol. 19. a. 101. b.
- Onse leere van der Menschwerdinghe Christi,
is gheen Pauwlsche leere,
fol. 42. a.
- Noch Anathema,
fol. 43. a.
- Hoe troostelick, eerlick, ende noodich, onse
Leere van der Menschwerdinghe Christi
32.

Register.

Fol. 26. a. b. 27. a. 61. a. b. 84. b. 85. a. 86. b. 87. a. b.
101. a. 102. b. 103. a. b.

Christus kan na Hennons grondt gheen mensche zijn,

Fol. 21. a. 33. a. b. 50. b. 57. a. 62. a.

Hoewel hy hem den naem des menschen gheeft,

Fol. 50. b. 51. a. 103. a.

Van Hennons Boeckken van der Menschwer dinghe Christi, in Jare 44. ghebuckt,

Fol. 27. a. b. 45. b. 74. b. 82. a. b.

Wacrom men sich van Hennons leere schuldich is te wachten,

Folio 105. a.

Een

Een Tafel van som- mighen woordesens in desen han- del, van der Menschwer- dinghe Christi.

Door,	fol. 31. a.
Deelachtich werden,	fol. 56. a.
Entfanghen,	fol. 44. b. 45. a. 70. b.
Ex, dat is, Wt of Van,	fol. 47. b.
Gheest,	fol. 50. a.
Ghelijck,	fol. 57. b.
Generacy ende genereren,	fol. 36. b. 48. b.
Ghekaltemisse Godes ende des knechts,	fol. 55. b.
Ghesworzen,	fol. 23. a. b. 24. a. 26. a. 81. b.
82. a. 96. b.	
Na den vleesche,	fol. 68. a.
Vleesch,	fol. 22. b. 23. a. 25. b. 26. a.
Vermenichvuldighen,	fol. 34. b.
Zaet,	fol. 34. a. 36. a.

Tot

Tot den Leser.

Op dat wy eenen yegelicken door onsen arbeydt te beter dienden, so hebben wy sommighe noodt wendighe woorden, die by allen Nederlanderē niet ouer al bekend zijn, of verstaen werden, hier onder wtgheleght: Welcke zijn dese:

Auer, is een woordt in sommighen orden des Nederlandts gebruycsaem, waer door een achteruolgh, of oock een half teghenrede aengewesen werdt. Dwelck ouermidts het in der nederste sprake niet is, wy wt noodt van onsen Nabucren hebben moeten ontleenen, om de woorden der H. Schrift getroulick ende ganischlick ouer te setten. Opt latijn is het, Aurem, Verò, Ceterùm, ende der ghelijcke: Opt Hoochduytsch, Aber.

Afmalen, afschilderen, afbeelden, zijn een dinck: te weten, wtdrukken, of mercklick voorstellen.

Belanghen, dat sommighe segghen, Aengāen.

Echt, of Echtstandt, Opt Brabantisch, Hicwelick.

Heuel, Suerdeech: of, gelijk men aen sommighen orden in Brabandt spreect, Heeffel.

Leera

Leernen, is leeringhe entfanghen: na on-
derscheydt der Hooghduydtcher spraken.

Loelzghelt, voor Randzoenghelt, of daer
men yemandt mede wtlost.

Sampt, Opt Latijn, Vnâ cum: opt Duyt-
sche, Te ghelijck met: d'welck men opt Vlaem-
sche seght, Mitsgaders.

Sick, is dat men in den nedersten landen ge-
meynlick seght, Hem seluen, of Hen seluen.

Tvveelpaltich, Oneentch, rweedrach-
tich.

Verplicht, met schuldtbaerheydt verbon-
den.

Vlijt, of vlijticheyt aenvvenden, voor
neerslicheyt doen.

VVen, voor, ware het saeck dat.

DE

De Hoofartijkels,
van welken in desen Boecke
gehandelt of aengeroot
werdt.

- I. ^{1.} Van der Menschwer dinghe Christi Jesu.
Het eerste Bespreck, fol. 13. a.
Het anderde Bespreck, fol. 65. a.
Een aenhangsel van denseluen artijckel, fol.
110 84. a.
- II. ^{2.} Van de Macht der Ouerheyde, int straffen der
boosen, fol. 108. a.
- III. ^{3.} Van der Echtscheydinghe, fol. 116. a.
- IIII. ^{4.} Van den Doop, fol. 117. b.
- V. ^{5.} Van des Heeren Nachmael, fol. 118. a.
- VI. ^{6.} Van den Eedtsweeren, fol. 120. a.
- VII. ^{7.} Van den ghehoore der Predicanten, fol. 123. a.
- VIII. ^{8.} Van sommigen anderen artijckelen int gemeyn.
fol. 106. b. 107. a.

Een voorrede, vvaer

in verhaelt wordt, by wat oorsaeck wy
tot den nauolghenden bespreek met
Menno Simons ghes
komen zijn.

N dat inden Jare 1553. den
seften Julij/de Godsalige
Prince Edward de seste/
Koninc van Engelandt/
tot deser werelt int ewich
leuen van God wech ghe:
nomen was: so is kortst daer na / een ian:
merlicke verstooringe der Kercke Christi/
door het wederbringen der Roomscher af:
goderie/ouer tselue Koninckrijk gheko:
men. Dwelck wy Dienaers der vreedender
Nederlandscher Gemeynthe aenmercken:
de/en by allen Godlichen middelen soec:
kende onse ghetrouwicheyt tot onser toe:
uertrouder Gemeynthe/welcke wy van de
voorzgemelden Koninck / Anno 1550. ver:
woruen hadden/doch inden Cruyce te be:
wysen: hebben ten laetsten met bewillin:
ghe onser Broederen besloten/na Denne:
march met eenen grooten deele / ende ves:
ten huysghesinnen der seluer Gemeyn:
the te vertrecken; op dat wy aldaer onses
Chri:

Voorede.

Chriftelicken geloofs/ende der Gemeeynten
vrijheyt (welck wy door des Godsalt-
ghen Konincs Edwardi doot verloren
hadden) van der K. M. door Gods gena-
de verkrigghen mochten. So zijn wy dan
ten eynde/niet sonder groote hongernoot
ende langduerige stormen/te Helzenneue
in Dennemarck/op het eynde der Maent
Octobris/ Anno 1553. aengekomen: van
waer Johan a Lasco/onser Ghemeynte ge-
trou Guersiner/Johan Wtenhouc / Ol-
derlinck der seluer/ende ick/met rade ende
wt bewillinghe der Broederen/sracks na
Holding in Iudland tot der K. M. ghe-
reyft zijn:om in synen Rijcke den reynen
Kerchendienst/welcke in Engelandt seer
sammerlick verstoort was / te bekomen.
Dit auer/hebben wy by der K. M. (van
welcker wy ons/niet tegenstaende het ver-
schil der leere in den handel des Racht-
maels/alle goet vermoedden) niet konnen
verweruen/ouerimids syne Predikanten/
syner M. hert teghen ons tonrecht ver-
weckt ende verureemdt hadden: daer wy
nochtans ouerbodigh en bereydt waren/
voor allen menschen/wt Godes woorde/
onfes gheloofs rekenfchap te gheuen:en/
so wy door Godes Woordt/van eenighen
erdom ouertuyght werden / wat beters te
leeren/ende aen te nemen,

So zijn wy dan door beuel der **K. M.** van Holding doort Landt van Holsteyn bedwonghen geweest wt synen Koninckrijcke te vertrecken / ende onse bedroefde Gemeynte (die nu te Kopenhagen was / tot welker wy niet wederkeren mochten) te verlaten: welke wy alsdan allenclick met Grienen hebben kunnen vertroosten / der seluer te kennen geuende / dat ickse tot harer vertroostinghe te Lubeck / of daer omtrent verwachtē solde. Want ons werdt dickmaels vander **K. M.** wegheit aenghesegt / dat oock sy alle te ghelijckstracks wt den Koninckrijcke solden wtghesegt werden: ghelijckermāns het oock onlancks daer na gheschiedt is: ende zijn van Kopenhagen in verscheyden Schepen / met grooten perijckelen / in den stranghen holden Winter / op de Oostersehe Duytsche Steden aengheuaren: onder welke een groot deel / den eenentwintichsten Decembris / te Wismaer aenghekomen / hebben aldaer door groote bede / ontder onuerdraghelicker holden wille / voor een weynich tijds / van der Ouerhept heberghe vercreghen.

Aldaer auer / zijn sommige Westersche luyden gheweest / die heymelick by den onsen / questien ende swaricheden inwieren / van der Menschwerdinghe Jesu Christi

Voorede.

Christt/van den Doop/ Eedtsweeren / & uericheydt/ ende dergelijcken Artijckelen meer: waer door sy de swacke consciencien onser Broederen ende Susteren sochten te beswaren/ en vander Ghemeente tot haer af te wendē. Dwelck Hermes Backereel/ een Elderlinck onser Gemeente (welcken in mynen nootwendigen afwesen/ de sorghe der Ghemeente toeuertrouw was) geswaer geworden ende aenmerckende/ heeft wt rade ende bewillinge onser Broederen/ met den voorsyde Westerschen mannen/ een Bespreck ouer de voorgenomde ende diergelijcke Artijckels / versocht ende beghert.

Als sy nu dan door bewillinghe beyder zijden/ in een huys/ op den 25. dach Decembris/ tsamen tot den Bespreck ghekomen zyn/ so heeft Hermes (welckē sy daer Vermannus noemden) van gheenen stukke der leere wille handelē/ dan met Menno selue/ of met yemanden/ welcken sy alle voor eenen Leeraer harer Ghemeente bekenden. Dewijle auer sy hierin niet bewillighen wolden/ maer seyden dat sy selue ghenoechsaem waren/ haer leere te verantwoorden: ende datmen oock den Leeraer also lichtelick niet solde konnen ter handt krijghen / Ja datmen daerom solde moeten schryuen / ende Broeders wtsendē:

den: So heeft Hermes daer op gheandt: woordt / dat hy met niemanden dan met den Leeraer wolde handelen / ende dat wt sekere oorsaken: Namelick / om dat daer sommighe vanden haren tegheuroordich waren / welke sich altydt te voren op haren Leeraer beroepen hadden. Ten anderen / om dat hy menichmael met velen van haren volcke ghesproken hadde / welke ouerwonnen / haer onrecht nemmermeer wolden bekennen / maer beriepen sich op hare Leeraers: welke (ghelijck sy dan seiden) machtich ghenoech waren / de saeck te verantwoorden: door welke wtuluchten / de tsamensprekinghe also by velen toeljoereren vruchtloos bleef. Op dat dan het selue hier oock niet gheschiedde / so seide hy / dat zijn wterste begheerte ware / met den Leeraer selue te handelen.

Hier hebben sy Hermes gheuraecht / of hy dan oock een Leeraer ware? Waer op hy gheantwoordt heeft / dat hy de ordentliche Leeraer niet was / maer dat hem als nu de Schemeynte voor een tijdt lanck toenertrout was: ende dat sy hem in sulck herley ghelegghentheyt der Schemeynte / wel voor den Leeraer aensien mochten.

Soe sy nu tot den voorstellē haers Leeraers niet bewillighen wolden / en daer in menigherley wtulucht sochten / seggende /

Voorrede.

dat het niet noodich was / tot sulckerley be-
 spreck den Leerac te hebben / welckē men
 oock also lichtelick sonder moeyte niet sol-
 de konnen ter handt krijghen / ende dat sy
 oock aen Menno / wēn hy quame / vū
 eenen voghel vinden solden: So heeft Her-
 mes gheseght / dat het hem groot wonder
 gaf / dat sy so vele beuselingen voortbrach-
 ten / ende so groote swaricheden inder sa-
 ke maecten / na dat Menno haer Leerac
 binnen de selue Stadt Wismaer / ten sche-
 ren huysē niet verre van daer woonde. Het
 welck sy wt Hermes hoorēde / hebben sich
 seer verwonderd / ende eyndelick gheseght /
 dat sy Menno de sake wolden aensleggē /
 ende hem voorhouden / dat hy de Disputa-
 cy aenname. Dwelck sy wel verhoeyten
 by hem te bekomen (seyden sy) so verre
 zyn ghesontheydt hem dat toeliete / ende
 so de onse heylighlick toefegghen wolden /
 dat sy Menmons persoon te gheenen pe-
 rijckel soldē melden. Dwelck also van den
 onsen ghedaenende aenghenomen wert:
 ende is also daer mede de tsamenkoemste
 ghescheyden.

Des anderen daechs / namelick / den
 sesentwintichsten Decembris / doe sy we-
 derom van beyden zijden tsamen komen
 waren / hebben Menno ende Hermes
 veel van der Menschwerdinghe Jesu
 Christi /

Christi, ende daer na docht een weynich van den Doop tsamen ghesproken.

Maer dewyle in desen Bespreck niet veel gheeyndt gheweest is, ende docht alle Argumenten ende Bewysreden van der Menschwerdinghe onses Heeren voortghebracht, inden twee nauolghenden Disputacien, waer in ick teghenwoordich gheweest ben, aengheteeckent zyn, so willen wy van desen eersten Disputacyn handel hier niet schryue: insonderheyt, om dat daer van (het welcke ons seer leedt is) niet geschreuen noch aengeteeckent wert. Dit nochtans willen wy hiermet eenen woorde te kennen gheuen, dat de consciencien onser swacker Broederen niet weynich inden rechten ghelooue, door dese tsamensprekinghe Mennonis ende Themetis ghesterckt zyn gheweest.

Ende op dat noch wat breeder van allen stucken met Menno ghehandelt, ende de Ghemeynte in haren menichfuldighen swaren cruyten, noodt ende aenuechtinghen meer ghetroost mocht worden: so hebben onse Broeders (meynende dat ick noch te Lubbeek was) eenen Broeder, namelick, Bartholomeus Hupsman, na my wtgheschickt. Welcke Broeder, ouermidts dat ick sommighe daghen te voren, van Lubbeek wech ghereyft was,

Voorrede.

(om dat ick aldaer van eenen vèghelicken hoorde segghen/ onmoghelick te zyn/ dat wt Dennemarck eenighe schepen/om des grootē vrostts ende hjs wille / op dien winter souden konnen aenkomen:) heeft my ten laetsten te Embden vonden. Ick auer ghehoort hebbende de menichfuidighe wterlicke ende innerlicke aenuechtinghen der Ghemeynte/ ben na den eysch myner beroepinghe van sonden aen met den voorszeyden broeder na Wismaer opgetoghen: ende aldaer den 25. Januarij ghekomen/ hebbe alle bequame middelen gesocht met Menno van der leere te handelen / ende een Christlich bespreck te holden. Ben derhaluen den 28. Januarij tot Herman van Tiel / welck een van den voornemlichstē onder hen was/ gegaen/ ende hebbe hem mijn begheerte ontdeckt. Ende dewijle de selue hem wel beviel / so begheerde hy alleenlick dat wy de twistighe Artijckelen selue opteekenen/ ende voorstellen woldē. Waer op ick hem antwoorde / dat Menno een boecken int Jaer 52. in druck wtghegheuen hadde / in welken hy selue alle Hoofdstucken der leere/om welker wille (na synen seggen) hy met ons twistich is / aengheteckent heeft: men doe ons alleenlick (seyde ick) sulckerley boecken ter handt / so willen wy

wy ordentlick vanden Artijckelē van hem
 daerin voorghestelt / met aller vriendelick-
 heyt handelen . Op welke mijn begeerte
 Herman van Tiel / my van Menmons
 weghen / des anderen daechs door eenen
 sekeren ionghen man / heeft doen aenseg-
 ghen / dat Menno de tsamen-sprekinghe
 bewillichde / so verre ick van hem ouer-
 wonnen / der waerheyt plaetse gheuen / en
 op Johan a Lasco / of pemandē anders my
 niet beroepen wolde: ghelijckerwijs voek
 hy door ons ouerwonnen / op niemanden
 sicks beroepen wolde: Waerin / na dat ick
 van stonden aen bewillichde / so heeft hy
 my van Menmons weghen / de tsamen-
 sprekinghe toeghestaen / ende sulckerley
 Menmons boeckken als ick begheerde /
 toegheseyt: dwelck my den 30. Januarij te
 handen gedaen wert. So zijn wy dan den
 6. Februarij / in een seker huys tot den be-
 loefden bespreck tsamenkomen / dwelck
 in teghenwoordicheyt veler mannen
 ende vrouwen van beyden zijden /
 op dese nauolghende wijze / op
 het aldernaeste verhaect /
 den gantschen dach
 ouer geschiet
 is.

Disputatie Martini M.

Het eerste Bespreck

tusschen Menno Simons ende Mar-
tinus Mikron / den 6. Februarij

Anno 1554. Te Wismaer
ghehouden.

Menno Simons.

Sy hebben, mannen Broeders,
omtrent ses weken gheleden,
van des Religioes handel met
Hermanuo een Bespreck ghe-
houden: waerin wel vele din-
ghen, maer niet weynigher
stichtinghe ghehandelt zijn gheweest. Deswijle
dan wy nu wederom tot eenen Bespreck tlamen
komen zijn, so latet ons Christlick in der breefe
Gods handelen, ende anders niets soecken, dan
zijn eere ende waerheydt te verbyeyden: d'welck
ick van hertē soecke. Want wat soude ick anders
soeckē, deswijle ick doch een kranck mensche van
lijne ben, ende van allen menschen verhaet: Ende
soock van v, Martine, begheer ick dat ghy in des-
sen Bespreck, de breefe Gods booz ooghen heb-
bet, ende niet uwe eyghen ijdele, maer alleenlick
des Heeren Jesu Christi eere soeket. Zijt hier
niet gefint, also ghy wel te voren te Londen ge-
weest zijt: waer ghy om menschelike eere te be-
halen, ghepzedickt, geieert, en woecken in druck
wtghegheuen hebt: maer wilt hier also ghesint
ende gemoedt zijn, wanneer ghy stercker waer-
heyt hoort, dat ghy derseluer plaecte gheuet, ende
om uwe eyghen eere te bewaren ende te behol-
den, niet by de nwe blijuct. Ick begheere oock
van v allen, mynne lieue Coehoorders, dat ghy

Menno was
alleenlick een
eenen breene
kranck, anders
seer sterck en
ghesont.

in der tsamensprekinghe stille zijt, ende ons niet
 berstoort of verhinderet: maer hoorzet neersich-
 lick toe met oprechten herten, ende hebbet acht,
 niet op onsen Verloouen, maer op der waerheyt
 die daer gesproken sal werden. Ick begeere oock
 Martine, dat ghy alleen met my spreket en han-
 delet: ende konnen wy in deser tsamensprekinge
 hyden de gantsche sake niet voleynden, so sullē
 wy na sommigē dagen noch een ander Bespreck
 bestellen mogen. Ten eersten dan, sullen wy van
 der Menschwerdinghe Jesu Christi handelen:
 ouermids dat ghy dien Artijckel hoor den son-
 derlicken achtet. So doet dan my daer van uwē
 bekentnisse.

Och of sy dese
 raet waer-
 genomen had-
 den, of oock
 noch tot hare
 zielen salicheyt
 waenamen.

Martinus Mikron.

Dat ick lieue toehoorders, dese tsamen-
 sprekinghe gheuoordert ende verlocht
 hebbe, is wt dier oorsake alleentlick,
 dat ick verstaen hebbe, hoe onse Woer-
 ders van dē uwē, mi Menno, hier aengelant en
 aengheuochten gewect zijn, van wegen der leere
 die sy te Londen wt de Fonteynē ende Bozen
 des Godlicken woorts in onsen dienst ghehoort
 hebben, ende om welcker wille sy oock vele kwa-
 richeden en cruycen desen gantschē winter lanck
 geliden hebben, en noch op desen huydigen dach
 lijden. Deswijle wy dan de selue leere die wy hen
 ouergegeuen hebben, bekennen warachtich ende
 oprecht te zijn: so holde ick my van mijns diensts
 wegen verplicht ende schuldich, hen in derseluer,
 na mate der gauen my handen Heere gegueu, te
 beuestigen ende te stercken: ten ware datmē ons
 hoor al wt der H. Schrift bewese, dat sy met der
 ewiger waerheyt Gods niet bestaē hōde. En lo
 sulcx also gespeurt en beuondē mocht werden, so
 ben ick niet alleelic bereyt het myne te vertaē, en
 het

Disputatie Martini M.

het beste na der Schrift, gheswillichlick aen te nemen, maer oock andere (op dat ickse boortaeu oprechtelick leere) na mijn vermeughen daer toe te verwecken. Want anders soecke ick niets, dan de ewige salichmakende waerhey: Jesu Christi. Ende ben oock wt gheene andere oorzake tot deser tsamensprekinghe komen, dan dat de waerhey: dooz Christelike tsamenuoeginge der heyligher Schrift, klarer ende openbarer mocht werden. Soecke oock hier in (weet God) myselfen niet, maer alleenlick de eere onses Heeren Jesu Christi, ende de opbouwinghe syner Ghemeynste. Hebbe oock te Lande in myne Dienst anders niet ghesocht, noch in prediken noch in schryuen: wat ghy my oock opsegt Henno, het ghetuygenisse myner consciencie is my hier in ghenoeghsaem. Hebbe ick nochtans daerin eenichsins dooz menschelike swachtheyt gesondicht, so bidde ick den almachtighen God, dat hy my sulcks ghenadichlick vergeue. Het voornemen ende de opsaet mijns herten, in alle myne handeltinghen, is niet anders opt gheueest, dan het op deser stont is, namelick, in de verbreydinghe des eerlikē naemē Jesu Christi. So bidde ick dan, ende begheere van v allen die hier teghenwoordich zyt, dat ghy sonder eenich vooroordeel, en sonder eenich aensien onser perloonen, neerstelick toehoozet, ende blytighē acht hebbet op tghene dat hier ghesproken sal werden. Biddet oock God dooz ons in uwe herten, dat hy ons zyn ghenade gheue, dat wy in den spreken, anders niets dan de ewighe waerheydt des Godlicken woordes voorstellen. Desghelijcken biddet oock God, dat hy v bequaem make, syne waerheydt die hier ghesproken sal werden, oprechtelick te verstaen, ende de selue daerna met goetwillighen herten aen te nemen. Dat ghy nu Henno, van my begheert, ick solde met v
alleen

alleen spreken, kan ick niet wel bewilligen. Wāt in sulckerley Ware sake, begheerte ick niet alleen het woordt te hoeren, maer dat oock Hercules my toeghedaen werde: also nochtans, dat haer dooz gheen onozdentlicke verfloozinghe kome.

Menno.

Martine, ghy weet het olde spreekwoordt wel:

Ne Hercules quidem contra duos.

Solde ick alleen teghen v beyden staene?

Martinus.

Wiele, die een leere dooz ozdentlick spreken beantwoorden, zijn booz cen te achten. Ende mynenthallen ben ick wel te vreden, dat wt den uwen so vele spreke, als ghy wilt, so verre nochtans, dat het ozdentlick toega.

Menno.

Welan, het zy also: Doet my nu uwe bekende nisse van der Menschwerdinghe Jesu Christi.

Martinus.

Hier toe ben ick seer wel bereydt: maer deswijl wy hier tsamen komen zijn, om ter eenicheyt der leere, so verre het meughelick ware, te komen, en wy daertoe niet komen konnen, ten zy datmen booz al wete, in wat stucken der leere wy oneens zijn: so dunckt het my booz al noodich te zijn, dat men de twielfige artijckels ten alder eersten booz stelle. Ende deswijl ghy Menno, in een Boecxke inden Jare 52. ghedrukt, selue de artijckels aengheteckent hebt, in weicken ghy met den Predicanten oneens zijt, ende waerop ghy oock met hen disputaacie begheert, so latet ons die hier booz al eenmael wt uwen Boecxken hoorlesen.

Menno.

Ja wel, Martine: Latet de Ghemeynte de selue eenmael hoorzen.

Martinus.

Disputatie Martini M.

De twilftighe Artickels werden van Menno
ordentlick in zijn Boeckken aldus beschreue:

1.
Van den rechten ende Euangelischen Predike-
ren, hoe sy na ghelyde Godes woordes ghesint ende
geschickte moeien zijn, eer sy Godes woerde recht pre-
diken, en de Sacramenten recht bedienen meughen.

2.
De leere Christi, en de syner Apostelen, kan niet
berändert werde, maec moet bestandich bliuen tot op
zijn roehoemst.

3.
Christus is een volkomen Leeraer, ende zijn Of-
fer volkomen.

4.
Wat de ware wedergeboorte zy, waer sy hee-
koemt, ende welcke hare rechte natuerlike aerdt ende
burchten zyn.

5.
Van enen rechtshapen Euangelischen gelooue
ende liefde, sam pt haren eygentlicken eygenschappē
krachten, ende werckinghen.

6.
Van Godes gheboden, ende harer ghewillighen
onderhoudinghe.

7.
Van den rechten Christelickē Doop, hoe hy van
den Heere beuolen, ende vanden Apostelen gheleert
ende ghebruyckt is.

8.
Wat des Heeren heylighe Nachtsmael zy, wel-
ken het roehoemt, ende wat het ons in synen dypstet
widrucht.

9.
Vanden rechten Apostolischen Ban, sampt syne
burchten ende nuticheyt.

10.
Van den vromen Christelickē leuen dwelck wt
Gode is.

Menno.

Al dit heb ick aldus gheschreuen.

Martinus.

Hier toe doet ghy daerna inden seluen Boeck-
ken, noch dry andere Artickels toe: nemelic, van
der Justificacte: van tghehoor der Predicantens:
ende vant Eedtsweeren.

Menno

Menno.

Het is also.

Martinus.

Maer dit geeft my groot wonder, Menno, doe ghy int verhael veler twiſtigher Artijckelen, den ghenen die de hoopneemlickſte ende de alderſon- derlickſte is, verſwijgt: namelic, van der Menſcha- werdinghe Jezu Chriſti: waerin ghy my niet dunckt getrouwelick te handelen. Want ſulcker- ley verſwijgē des alderhoopneemlickſten twiſ- artijckels, kanmen anders niet dypden, dan als of ghy den ſeluen ſeue bewillichdet, ghelijck ick ſulcks van u began te hopen, doe ick aldereerſt u hoorſeyde Boecxken las, hoewel ick my nu daer in bedrogghen vinde.

Menno.

Maer nu heb ick onder den hoorſeyden Artijc- kelen gheſchreuen, dat de Predicanten, ſo ſy wat meer hadden, ſelue oock hoorſdraghen, ende met des Heeren woorde mochten laten richten.

Martinus.

Het is wel waer: daer en bouen nochtans, waer- neer men een verhael doet der twiſtigher Artijc- kelen, ſonder daerin het hoopneemlickſte ſtuck des verſchits eenichſins aen te roeren, dit kan ſon- der ſuſpicie ende arghwane der liſticheyt (na- melick, om de Simpelen te beter te locken) niet gheſchien.

Menno.

Waerom dypdt ghy dit also, Martine? Men kan niet altijd alle dinghen also volkomenlick be- dencken.

Martinus.

Ick kan my niet laten duncken, Menno, dat ghy hier door ſwackheyt der memozy, desen ſon- derlickſten twiſt-artijckel verſwoegen ende nage- laten hebt: maer laet het nu daer by bliuē, en ſegt ons, of ghy nu in allen anderē artijckelē der leere,

Disputatie Martini W.

Van den
Ampte der
Ouerheyt.

met den Predicanten ouereen koemt: Wat ghe-
noect ghy van den Ampte der Ouerheyt? ende
van der Echtheitdinghe des ghelouighen van
den onghelouighen?

Menno.

Wat noodt is het hier van te spreken, nademael
ick hier van in myne Boecken niet roere?

Martinus.

Hierom in sonderheydt braghe ick v daer van,
ouermits ghy daer van niet schryft, en ick daer
en tegen wel wete, dat onder den uwen hier van
seer vercheydenlick ghesproken werdt.

Menno.

Ick laet de Ouerheyt, Ouerheyt zijn.

Martinus.

Wekent ghy van de Ouerheydt een Ordenin-
ghe Godes te zijn, welcke een Christen met goe-
der consciencie bedienen mach?

Menno.

Wijset my eerst een Christelike Ouerheyt, so
wil ick alsdan mynen sin daer van legghen.

Martinus.

Ick twijuele niet, of men vindt wel onder-
wijzen, deswyl God door den Propheet Esaiam
voorseghet heeft, dat Koninghen, Woelsterheeren
der Ghemeynte Christi zijn solden. Esai. 49. d.
onder welcker getal ick den Koninck Edward
den seften, achte eenen gheweest te zijn. Maer
hier willen wy niet van exempelē spreken, maer
begheeren dat ghy ons alleenlick segghet, of een
ware Christen der Ouerheydt Ampt bedienen
mach, of niet?

Menno.

Ick soude eenen Christen, dat hy zijn ampt ver-
liete, niet willen dwinghen: maer soude hem sy-
ner eyghener consciencie, ende der salutinghe des
heylighen Gheests ouerghen ende beuelen.

Mar

Martinus.

Maer wat soldet ghy hem, wesen hy twijfelde,
 wt Godes woorde raden: Want een Dienaer
 des woordes moet de twijfelachtige consciencien
 der menschen in sulckerley sware saken, wt Go-
 des woorde verlekeren ende gherust maken. So
 segt ons dan, of ghy na Godes woorde eenen
 Christenen toelaten soldet der Duerheyt Ampt
 te bedienen?

Menno.

Hier van heb ick ouer sommighe Jaren met
 den Medicanten van Einbden ghehandelt, ende
 met Joanne a Lasco ghespyoken, die my van eenen
 Bisschop (also mensche noemt) verhaelde,
 welcke niemant met den doot straffen wolde.
 Also late ick wel eenen Christen toe, der Duer-
 heyt Ampt te bedienen, ende oock de Boosdoe-
 ners te straffen, so verre hy geen bloedt vergiete.
 Want de schuldige mensch, welcken men met
 den doot straffen solde, is of boetueerdich, of on-
 boetueerdich. Is hy boetueerdich, so moet men
 hem in ghenade aeknemen: is hy auer onboetuer-
 dich, so mach men doch also zyn ziele niet vderue.

Hermes.

Solde dit aldus toegaen, Menno, so solde de
 werelt kortlick vol Boosdoeneren werden. Want
 een Misbader van der Duerheyt gemangen, sol-
 de terisondt, op dat hy vry ghinghe, segghen dat
 hem zyn sonde leedt ware: ende wesen hy oock de
 schadelickste Straetschender ware dien men bin-
 den konde, ende in synen sonden hartneckichlick
 volherdde, so solde euen gheueck de Duerheydt,
 na uwen seggen, Menno, hem met den doot niet
 moghen straffen: maer hier teghen spreeckt de
 Apostel Paulus, daer hy leert, dat de Duerheyt
 niet te berghecks het Sweerdt draeght, Roma-
 noz. 13. a. 4.

W

Mat

Disputatie Martini M.

Martinus.

Al dus komen wy en Henno nu daerin oover-
een, dat een Christen der Ouerhept Ampt niet
goeder consciency bedienen mach: auer hier in is
tuschen ons het verschil, of de Ouerhept yemant
niet den doode mach straffen Waerop wy seggen,
Ja: ende Henno, Neen. Waer van wy namaels
bzaeder handelen ende spraken sullen: ende als nu
tot anderen stucken voortnaren. So bzaegh ick
v Henno, wat ghy gheuoelt van der Echtschey-
dinghe des gheloouighen ende ongheloouighen.
Aermach de gheloouighe party de ongheloou-
ighe verlaten, wien sy oock schoon begheerde te
blijuen?

Vander Echt-
scheydinghe.

Henno.

Dit gheuoelen heb ick noyt ghehad.

Martinus.

Ick heb nochtan hier te Wismaer gehoozt, dat
ghy dit toelaet, ia ooc de uwe niet vanden daer toe
dwinget: verhalten bzaegh ick daer van bijelic
uwen sin, op dat ick de waerheyt wete, oock tot
uwer ontschuldige, so ghy anders ontschuldich
zijt.

Henno.

Alie die my naseggē, dat ick in sulckerley Echts-
scheydinghe, so veel als eenmael bewillicht heb-
be, die belieghen my. Ick ken gheen ander Echts-
scheydinghe, dan die na der leere Christi der hoer-
tery haluen gheschiedt. Matth. 19. a. 9.

Martinus.

Maer Paulus laet oock Echtscheydinghe toe,
wanneer de ongheloouighe party wt sick seluen
schepdt, ende bewillicht niet met der geloouiger
party te woonen, 1. Cor. 7. a. 5.

Henno.

Alsdan moet oock de geloouige ende ontschul-
dighe party onghetrouwt bliuen, so langhe tot
dat de schuldige in hoerery valle. Sy versoene
sick,

sick, spreeket Paulus, of bliue onghetrouw, 1. Corinth 7. b. 11.

Martinus.

Dat de ghelouighe party der onghelouigher hoerery solde moeten ver wachten, leert Paulus hier: want also solde de eerste Echtscheydinghe gheen oprechte, maer alleenlick met namen een Echtscheydinghe zijn. Ende als Paulus leert, dat sy onghetrouw bliue, of sick versoene, 1. Cor. 7. b. 11. so verstaet hy dat van alluiker schuldiger party, welcke alleenlick van twilfs weghe, son der rechte oorsaek (waer door de Echstandt na Godes woorde ghebroken solde meughen worden) ghescheyden is.

Menno.

Seg my doch Martine, of yemandt een ongelouighe party hadde, waer door hy ter godloosheyt ende afgodery ghedronghen wurde, solde hy de selue niet met goeder coniticy moge verlaten?

Martinus.

Die ware teghen uwe eerste leere ende getoelken, daer ghy bekennt hebt, dat ghy gheen ander Echtscheydinge bekennt, dan die der hoerery halften gheschiedt.

Hermes.

De Goduruchtigen laten sick tot geener godloosheyt dwinghen. Want ist dat sy lieuer alker Eyzannen ende der gantscher wereldt haect ende last draghen moeten, dan ter afgoderen henselen ouergheuen: hoe veel te meer moeten sy der onghelouigher party suerheyt draghen, ende de selue door tghelouue ouerwinnen?

Martinus.

Hier merck ick nu oock wel, hoe verre wy in desen Artijckel der Echtscheydinge ouer een komen: waer van wy namaels sullen meugen spreken.

108
Disputatie Martini M.

Menno.

Wilt ghy my nu dan uwe bekentenisse doen
van der Menschwerdinghe Christi?

Martinus.

Gheerne, Menno: Maer eerstelick nochtans
moet ick v van sonnighen dinghen vermanen,
waerinne ghy my inden voorszeyden uwen
Boeckken niet ghenoech doet.

Hier seyden de voorszeyden onder Menno's
volck, datmen van sulckerley dinghen niet meer be-
hoefde te spreken: maer wolden datmen van den At-
tributel der Menschwerdinghe Christi handelde: waerop
ick aldus gheantwoorde heb:

Martinus.

Eer ick tot deser klamen sprekinge komen ben,
so heb ick by Herman van C. betuyghyt, dat ick,
Menno van allen dinghen die my synent haluen
beswaerden, byelick vermanen woude. Nu waer
soide ick dat bequaemliker moghen doen, dan in
syner teghenwoordicheyt? So bidde ick v dan,
myne lieue vrienden, dat ick hierin byelick mijn
hert ontdekken ende beuygen mach.

Menno.

Latet Martinus spreke, broeders, ende zijt stil.

Martinus.

Een eersten sondicht ghy daerin grootelicks,
Menno, dat ghy in uwen voorszeyden Boeck-
ken, aller menschen leuen verwerpt ende ver-
doemt, ende prijst alle den wercken der uwen: naemlick, als hare swarach-
tighe ghebeden, sedicheyt, liefde, ende dergelycke
wercken der Godsalicheyt: ende hangt hier aen,
dat sulckerley goede wercken uwes volcks, van
den Mededancanten, hooz kettery ende duyvelsche
beruoeringe ghescholden werden. Dooz welke
uwe woorden ghy ten eerste seer vermetelick al-
len menschen die uwes sins niet zijn, de Godsa-
licheyt beneemt, ende hooz godloosen verdoemt,
ende

Menno prijst
zijn volck, ende
verdoemt alle
andere men-
schen.

ende de twee alleenlick tot den Hemel so hoogh-
lick prijst. Ten anderen, so beschuldicht ghy alle
Pzedicantē te getijck sonder eenich onderscheyt,
ende dit nochtās tonrecht, als of sy goede Christ-
licke wercken booz kettery verdoemden.

Menno.

Menno beschul-
dicht alle Pze-
dicanten son-
der onder-
scheid, tonrecht

Dat ick hiermede niet alle Pzedicanten hebbe
Willen beware, meught ghy wt der sprake waer
in het Boeckken ghescheuen is, wel mercken.
Ick heb de Dostersche Duytsche Pzedicanten
alleene ghemeynt: als daer zijn de Pzedicanten
van Wilmaer, Lubeeck, Hamburch, Bremen, en
oock van Embden: welke alle sulckerley zijn,
ende onse goede wercken opentlick booz kettery
scheidten.

Martinus.

Of de Dostersche Pzedicantē van b hier booz
ghestelt, sulckerley zijn, als ghyse hier afmaect,
weet ick niet: van den onbekenden kan noch wil
ick niet spreken. Auer aengaende den Pzedican-
ten van Embden, weet ick dat sy sulckerley, als
ghy daer schrijft, niet zijn. Want haren Godel-
ghen Wandel heb ick ouer sommighe daghen sel-
ue aenghesien. Ende so veel als Geilius in son-
derheyt belangt, kan ick oock niet ghelouuen dat
men hier van hem seght. Wen hy teghenwooz-
dich ware, so mocht hy sichseluen verantwoozde.
Ende wen oock schoon alle de boozgemelde Pze-
dicanten daerin, als ghy wilt, schuldich waren, so
kan twee schijnuen noch niet warachtich zijn, de-
swijl sy alleene de gantsche wereldd niet konnen
maken. Maect ghy Menno, spreeckt duydelick in
uwen Boeckken, van allen Pzedicanten: waerin
ick weet dat ghy sondicht. Want ick heb myne
leefdaghen, noch gheene oyt gehoozt, die sulcker-
ley goede wercken van b verbaect, booz kettery
ghescholden hebben.

Menno.

De Pzedicanten, Martine, die ick ken, zijn alle

Wij also:

Disputatie Martini M.

also: kent ghy auer eenige andere, die willet ons noemen.

Hier riepē oock de Mennoniten ouer hoop, dat Menno daer in alle de Predikanten te recht beschuldicht hadde: waer op ich ten laetsten ghesegt hebbe.

Martinus.

Dat eenich Predikant goede wercken der Godsalicheyt door Ketterye solde scheiden, kan ich niet gheuoauen, hoewel ghy nochtans hier mede alle Predikanten seer stouetlick beschuldigen willet. Ymmers van my seluen onder andere ben ick wel gheuwis, dat ick daer in ontschuldich ben, en hebbe myne leeddagē sulcx royt gedacht: waerom ghy euen wel onrecht doet, daer mede dat ghy hier in alle Predikanten beschuldicht.

Menno.

Martine, ick kende v niet, anders hadde ick v wtgheuoamen, ende gheschreuen: Alle Predikanten sijn also, wtgheuoamen Martino te Londen.

Martinus.

Hier in ben ick niet alleen ontschuldich, ick kenneer noch veel meer.

Hermes.

Dat de Predikanten nwe werckē verwerpen, mach misschien wt sekeren gozsaken geschieden, dat ghy sommighe supersticien byten Godes woort onderholdet, waer mede ghy der simpelē ende der eennoudiger consciencien beswaert: Als dat men niet seggē sal, Maendach, Wonderdach, &c. Seker, Al gozwaer, God geue v goeden dach, &c. dat men gheen schoon hembde op den Sondach aendoen sal: ende der gelijcke supersticien meer, waer van ick hier te Wismacr ghehoort hebbe, dat de Leeraers sulckerley menschelike supersticien hardt ghedreuen hebben.

Martinus.

Het mach oock wel gheschieden, dat de Predikanten

Van sommighe
supersticien-
sche wercken

kanten leeren datmen int onderscheydt der leere, niet so leer op den wterlickē wercken, als op den gront waerop sy ghebouwet werden, na Godes woordt sien sai: Ende dat de wercken, hoe goedt ende sonderlinghe sy oock schijnen te zijn, enckel berleydinghe ende bedrych zijn, wanneer de leere niet gaue ende Schriftmatick is.

Menno.

Waer goede vruchtē zijn, daer is oock de boom goet. Matt. 7. b. 17. Dewijle dan de vruchten der onser goet zijn, so moeten sy oock goede boomen zijn. Derhaluen doen de Predikanten niet recht, die onse goede werckē booz berleydinge schelde.

Hermes.

Het zijn niet alle goede vruchten die also den schijn hebbē, het zijn niemchmael niet anders dan bladers, Marc. 11. b. 13.

Martinus.

De goede wercken moeten wt den ghelooue, ende niet het ghelooue wt den wercken voozdkomen. Want sonder gelooue is het niet menge-lick Gode te behaghen. Heb. 11. a. 6. Ende so wat wt den ghelooue niet is, dat is sonde, Roma. 14. c. 24. Daerom moet de leere niet dooz de werckē, maer de wercken dooz de leere geproeft werden. Hier gheidt gheen schijn der goeder wercken, om eenighe leere daer dooz te beuustigen: anders wat soldet ghy van Adam Dastors leere leggen, dewijle daer oock bele van syner Secten zijn, die eenen schijn der heylicheyt hebben? Solde oock zijn leere daerom recht moeten zijn?

Menno.

Adam Dastor gaet ons niet aen, wy hebben niet hem niet te doen, ende zijn oock by hem niet te verghelijcken.

Martinus.

So veel moetē wy hier vā Adam Dastor seg-

W iij ghea

Disputacie Martini M.

gen gelijckerwijs zijn leere door den schijn synet goeder wercken niet recht gemaect kan worden, dat oock also uwe leere door eenighen schijn der goeder wercken, niet goet gemaect kan worden.

Wenno.

En totulicht
sonder ande-
woorde.

Solde men alle dinghen die men schryft also natuwe nemen Martine, so ware het beschaemt boecken te schryuen. Ick segghe datmen wt den goeden wercken onser Woederē wel mach richten en oordeelē, dat wy de oprechte leere hebben.

Martinus.

Segt my doch Wenno, wē sommighe van den onsen oock de selue goede wercken hadden, die ghy den uwen toegheeft (ghelijck ick dan gewislick weet dat daer alsulcke wel zijn: waer van wy God dācken.) Soldet ghy daerom onse leere oock voor goet willen bekennen?

Wenno.

Maer segt my, Martine, welke soldet ghy meer prijzen: die Godsalichlick leuen, ende niet recht gheloouen: of die daer ghehouden werden recht te geloouen, ende daerenbouen schandlick leuen?

Hermes.

Wy prijzen noch de eene noch de andere: want recht ghelooue, leere, ende leuen moeten ouer een draghen ende tsamen staen.

Hier heben de apenoniten te ghelijck wtgheroepen, segghende: alle dese dinghen dienen ter sichten: ge hets: hierom zijn wy niet tsamen come. Men soect niets anders dan den man te achterhalen, ende te beschamen. Wiltet ghy also handelen, so willen wy onse ganghen gaen. Waerop ick ten laersten aldus gheantwoorde hebbe.

Martinus.

Ick hebbe te voren betuycht, dat ick mijns herten swaricheden, welck ick teghen Wenhons verloon hadde, ontdecken, en hem daer van voor

al

al byjfelick bermanen wolde: gelijk oock ick be-
reydt was ende oock noch ben, van hem vernia-
ninge te hooren. So hadde ick nu dan noch wel
bele dinghen meer, waerin ick hem wel gheerne
bermanen solde, in sonderheydt vanden Iacken
swaermede by alle Predikanten tontrechte be-
swaert ende beschuldicht: maer de wyle ick daer-
toe v allen onwillich sie, so wil icksle tot op een
ander tijt wtskellen, ende nu tot den handel der
leere komen: op datmen niet dencke, dat ick mijn
wtvlucht of dock yemants beschaetenisse soecke.
Ten eersten dan, willen wy handelen vander
Menschwerdinghe Jesu Christi, ende daer na
vanden andere boorgemelden twistigen Hoofst-
stucke der leere. Maer booz al, laet ons God om
ghenade ende verstant aenroepen, ende hem wt
gronde onses herten bidden,

Menno.

Het gheschiede also, ende biddet.

Na den ghemeynen ghebede, beestmen den han-
del aldus aengheuanghen.

Vander Menschwerdinghe Jesu Christi.

Martinus.

O van desen hooghen Artijckel der
Menschwerdinghe Jesu Christi be-
quamelick te handele, so moetmē booz
al wetē, hoe verre wy daer in oucreen
komen, ende waer in het punct des verschils ge-
legghen zy. So begheere ick dan van v te weten
Menno, oft ghy nu van der Menschwerdinghe
Jesu Christi niet gheuoeft, ghelijckerwijs ghy
in uwen Boecxken vander Menschwerdinghe
Jesu Christi, in den Iare 44. gedruickt, geschre-
uē hebt: namelic, dat Iesus Christus ware God
en ware Mensch zy: een warachtich Soon Gods,
B v ende

Disputatie Martini M.

ende een warachtich Soon des menschen: hebbende warachtich vleesch ende bloedt, in Maria van haer substancy gheuoedt, ende wt haer een warachtich mensche geboren. Ons in alles ghe-lyck: de sonde alleenlick wtghenomen.

Menno.

Al dit beken ick noch van Jesu Christo, ghe-lyck ick alsoan gheschreuen hebbe.

Martinus.

Vanden oorspronck des vleeschs Christi.

So komen wy dan daer in ouereen: ende is nu de swaricheyt en de brage, waer van onse heere Jesus Christus zijn vleesch, of menscheitlike nature, oorsproncklick entfangen heeft: namelick, of hysse vander substancy der maget Marie, of van wat anders entfangē heeft. Wy dat wy auer hier van, wat sekerlick besluyten, so begheer ick booz al van v te weten, Menno, of ghy bekennt, dat het vleesch Christi van ewicheyt geweest is: of dat het in eenet sekerer tijt zijn beghin gehad heeft?

Menno.

Of Christi vleesch van ewicheyt is.

Onse verschil en questie is vā Godes Sone: so segt my dan Martine, op wat wijse ghy hem een Soon Gods gelooft te zijn, of van wegē der generacy, of der wedergeboorte, of der scheppinghe, of der adoptie ende aenneminghe.

Wtuluche.

Martinus.

Gheeft my eerst antwoorde op mijn brage, so wil ick aldan oock op de uwe antwoorden.

Menno.

Menno be-
kent dat Chri-
stus zijn vlees
van ewicheyt
niet ghadet
heeft.

Ick holde niet dat het vleesch Christi van ewicheydt geweest is: maer dat het inder vol-heydt der tijdt in Maria (in welcker het woort vleesch ghe worden is) zijn beghin gehadt heeft. So segt my nu vā Martine, op wat wijse Christus, Godes Soon ghenacmt werdt?

Martinus.

De wijse ghy my nu toelstact, Menno, dat het vleesch

bleesch Christi niet zy gheswerft van eewicheyt, noch oock wt den Hemel her gebracht, maer hebbe hier op Aerdē in Maria zyn begin: so meucht ghy ons nu niet teghenwoyppen alsuicke Schriften, die daer betuyghen dat Iesus Christus van bouen wt den Hemel zy. Als daer zyn, Wiche. 5. a. Joannis. 6. f. 58. g. 62. 7. a. 8. Ephel. 4. b. 10. ende dergheitijcke meer: in welcken niet de oorspronck ende het eewich wesen der menscheydt Christi: maer alleenlick zyn Godlick wesen aengewesen ende betuyghyt werdt.

Wenno.

Noch beneemt ghy my de spreucken also niet, Martine, doch gheef my op myner draghe van Godes Sone, een klare antwoorde.

Martinus.

So ghy my die Schriften teghenwerpet, so sal ick u wei bewylen, dat sy uwe leere gheensins helpen. Aengaende auer uwer draghe, daer op antwoorde ick aldus, dat Iesus Christus genaemt zy Godes Soon, van wegen syner eewigher ende onbegrijpelicke generacy, wt Gode den Vader na synen Godlicken wesen: ghelycker wys hy des menschen Soon genaemt wert, om dat hy inder volheydt der tijdt, na den bleesche of menschelicke natuere, van mensche, Namelick Maria, ghegenerect is, Matthei. 1. b. 16.

Wenno.

Neen, Martine, maer Iesus Christus is Godes Soon gheenaemt, van wegen syner menschwerdinghe. Want aldus spreeckt de Engel Gabriel tot Mariam: Dat wt dy ghebooren werdt heyligh, sal Godes Soon gheenaemt werden, Luce 1. d. 31. Ende ouermids gheen loon sonder Vader ende Hoeder zyn en kan, ende Maria, na der menschelicke Natuere, Christi

Memmo leet, dat Christus Godes Soon, syner menschelicke natuere haluen zy. Wennons philosophie, inden handel der menschwerdinghe Christi.

Disputatie Martini M.

Christus
spreekt daer
van sulcheley
Philosophie
niet.

Christi moeder is: so moet oock God na der sel-
ner, de warachtighe Vader Christi zijn: anders
solde Christus een Soon sonder Vader zijn:
Doch solde Godes Soon voor ons niet gesor-
uen zijn, Ick sie wel Martine, dat ghy v ontset,
en verlaet ouer dese leere: sy is nochtan warach-
tig: maer vleesch en bloet (gelijckerwijs Chri-
stus selue spreekt) kan het niet begripen, Mat.
16. b. 17.

Martinus.

Ick bekenne wel, Venno, dat ick my ouer
dese uwe leere seer verwondere, ouermidts ick
der seluer gront nergens in der heyliger Schrift
spuren kan: maer sie veel meer, dat sy gantsche-
lick daer teghen strydt. Wy auer ghelouen ende
bekennen na der Schrift, dat Iesus Christus,
Godes Soon eyghentlick ghenaemt wordt, ge-
lyck hy oock inder waarheydt is, van weghen
syner menschelechter natuere, welke hy wesent-
lick wt der substancy ende wesen Godes des Va-
ders heeft: ende niet van weghen syner mensche-
licher natuere: op sulcher wyse, dat hy oock die,
wt der substancy ende den Godlicken wesen des
Vaders hebben solde. Want so veel als den we-
sentlicken oorspronck der menschelechter natuere
ende substancy belangt, so heeft hy, na getuyghe-
nisse der heyligher Schrift, gheen en Vader ghe-
had, Esare. 7. c. Matthei. 1. c. 20.

De Sonne
Gode is voor
ons gesouen.

Wy bekenne oock wel, dat Godes Soon voor
ons gheleden heeft, ende ghesouen is: maer dit
na den vleesche, ghelijck de heilige Apostel Pe-
trus verklaert, 1. Petri. 3. b. 18. ende 4. a. 1. Soldet
ghy auer op uwe rebene vast wille bliue: Daer
is gheen kint sonder vader (welck wy wel na
den ghemeynen looy der natuere bekennen waer
te zijn) ende dat verhalne God de Hemelsche Va-
der, de warachtighe Vader Christi oock na den
vleesche solde zijn, so moest daer wt nootwen-
dichlick

dichtlick volghen, dat God de Hemelsche Vader
 oock vleesch ende bloedt hadde: aenghesien, dat,
 wat daer genereert ende ghegenereert wordt, al-
 tijt van eener substancy ende wesen 37.

Menno.

Het ghetuyghenisse des heylighen Enghels
 is klaer, Dat hy Godes Soon ghenaemt solde
 werden, Luce. 1. d. 31. Het is oock gantsch onghe-
 schickt, dat daer eenich kint sonder vader ende
 moeder solde zijn.

Martinus.

Hier hoor ick noch gheen antwoorde, op tge-
 ne dat ick u boozgheworpen hebbe: nanielick, dat
 vleesch ende bloet in Gode den Hemelschen Va-
 der nootwendichlick zijn moeste, Wem Christus
 Godes Soon ware, van wegen syner mensche-
 licker natuere, als wt syner substancy herkoem-
 stich.

Menno.

De Enghel betuycht, dat Marie Soon, Go-
 des Soon 37: wat wilt ghy klarer bewijs hebbe?

Martinus.

Wat bringt ghy daer op so seer, Menno, als of
 wy Iesum Christum loochenden Godes Soon
 te zijn: dweick wy van gantschen herten beken-
 nen, niet atter na syner menscheyt (op sulcker wij-
 se als ghy wilt) maer eygentlick na syner God-
 heyd. So wilt de Enghel tot Maria segghen:
 Dat haer kint niet alleenlick mensch, maer oock
 God en Godes Soon, te weten, na synen ewi-
 ghen Godlicken wesen, zijn solde. Daerom kon-
 nen u de woorden des Enghels niet met allen
 helpen.

Menno.

Men kan oock hier wt wel mercke, dat Chri-
 stus van wegghen syner Menschwerdunge, Go-
 des Soon 37, om dat hy nergheens inden Diden
 Testa-

Inconuenient
 wt Wennons
 filosofie, in
 den hadel der
 menschwerdin-
 ghe Christi.

Wennons
 gront staet
 meest op ber-
 dicte philoso-
 phie.

Gheen ant-
 woord van
 Menno.

Hoe de Soon
 Marie, oock
 Godes Soon
 37.

Disputatie Martini R.

Testamente Godes Soon, maer alleenlick Godes
Woordt ende Wysheyt ghenaeamt werdt.

Hermes.

Dat is niet waer, Menno: Went by den Propheet David in den Tweedden Psalm, na wtlegginghe Pauli inden Brief tot den Hebreren, Heb. 1. a 5. werdt Christus merckelick Godes Soon ghenaeamt. Ende dewyle God de Vader een ewigh Vader is, so moet oock zyn Soon, een ewigh Soon zyn: Dewelck oock Paulus klaerlick leert Colloff. 1. b. 15. waer hy hem derhaluen naemt de eerstghebozen alles Schepleis, dat is, booz allen Creatueren vanden Vader generereert: gelijk oock Micheas tselue betuycht, dat zyn worganch zy van ewicheydt, Miche 1. a. Van deser wonderbarer, ewigher, ende Godliker gheboorte of generacy Christi, spreeckt de Propheet Esaias: Wie sal zyn gheboorte vertellen: Esai. 53. b.

Dit blifft on-
beantwoorde.

Vanden brief
tot den He-
breeren.
ayennons
waulucht.

Menno.

Segt niet, dat Paulus also den Propheet David wtlegt: maer seg, de Schryuer des briefs tot den Hebreeren.

Martinus.

Bekent ghy niet den seluen Brief warachtich, ende wt den heylighen Gheest gheschreuen te zyn?

Menno.

Ja, Ick wil den Brief niet verwerpen, ende kenne hem oock booz goet, maer spreek alleenlick vanden Iuthen.

Martinus.

Hier willen wy vanden name des Iuthens niet twistighen: het is ons ghenoech, dat ghy den Brief booz oprecht ende warachtich bekent te zyn.

Menno.

De

De boorseyde woorden zijn eygentlick na der letter van David gesprokē, ende worden alleenlick na den Geest op Christum verstaen: gheleijckerwijs vele dinghen inden Ouden Testamente na der letter haer waerheyt hebben, ende werden daer na alleenlick na den geest op Christum gheduydt. Als exempelwijs dat daer gheschreuen staet, Hy sal Nazareus genaemt worden. Mat. 2. c. 23.

Martinus.

Hoewel inden Apostolischen Schriften sommige dinghen Christo toegheschreuen worden, welke indē olden Testamente op anderē menschen na der letter beruult zijn: so zijn daer nochtans wederom andere dinghen tot den Heylighen gesproken, welke warachtelick ende na der letter alleenlick in Christo Jesu haer plaetse hebben: gelijk als dese boorghemeide plaetse vanden Sone Godes.

Hermes.

Dat de boorseyde woordē des Prophetē Davidis van Paulo voortgebracht, eyghentlick op Christo dē Sone Godes te verstaē zijn, machmē wt den eynde des Capit. klaerlick merken, daer Paulus schrijft: Ende du heer, hebst vandē beginne der Derden gront gelegd, ende de wercken dyner handen zijn de Hemels: Hy sullē vergaen, du auer blijfst, &c. Heb. 1. b. 10. Psal. 102. d. Dese woorden kunnen na der letter noch in David, noch in eenigē mensche, dan alleenlick inden ewigē Godes Sone Jesu Christo plaetse hebbē.

Menno.

Daer is gheen soon sonder vader ende moeder, daerom kan oock Christus Godes Soon tige wtulicht niet zijn, dan na syner menscheyt. Daerom wanner ghy Christum stelt Godes Soon te zijn vā weghen syner ewigher gheboorte of generacy, ende

Sen vernuf-
tige wtulicht
sonder aus-
woorde.

Disputatie Martini M.

Dat wy niet
versahen, be-
wilt Menno:
ende dat hem
te bewijfen
stont, laet hy
baren,

ende niet van wegghen syner Menschwerdunge,
so versaeckt ghy met eenen, dat hy Godes Soon
zy: Waer voer hem nochtans de gantsche Schrift
bekent. Aldus laydt de bekentnisse des Apostels
Petri: Du bist de Soon des leuendigen Gods,
Mat. 16. v. 16. Ende Christus spreekte van sich
seluen: Also lief heeft God de Werelt gehad, dat
hy synen eenichgebozenen Sone gegeven heeft,
Joann. 3. v. 16. Mercket doch wel Woorders dat
woordeken, Synen eenichgebozenen Soon.
Mer deser bekentnisse van Jesu Christo den
Sone Godes, doet ouer een dat Joanes schrijft:
Hier door is gheopenbaert de liefde Godes in
ons, dat God synen eenich gebozenen Soon wt-
ghelonden heeft, &c. Joann. 4. a. 9 Hier van is de
gantsche Schrift vol, dat Jesus Christus Go-
des Soon zy.

Martinus.

Christus is
Godes ende
des Menschen
Soon.

Niemandt van ons heeft opt versaeckt, Je-
sum Christum, Godes Soon te zyn: maer wy
leeren niet eenen, dat hy oock delghelicken des
Menschen Soon zy. Want Godes Soon is hy
van ewicheydt, na synen Godticken wesen: ende
des Menschen Soon, inder volhepdt der tydt, na
synen menscheicken wesen.

Menno.

Ick holde dat de gheheele Christus Jesus,
Godes Soon zy, oock na syner menscheicker
natuere.

Hermes.

Menno's on-
ghestadighe
doubelhepdt.

Oyt eynde des voorgaenden Belpreeks, hebt
ghy, Menno, van my begheert, dat ick v niet na-
leggē solde, dat ghy niet bekendet, Jesum Chri-
stum Godes des Vaders ewigen Soon te zyn.
So ghy by der seuer uwer meyninge blift, en-
de Christum bekent zyns hemelischen Vaders
ewighen Soon te zyn: hoe kont ghy hem nu
we

wederom Godes Soon stellen, alleenlick van
weghen syner Menschwerdinghe?

Menno.

Het is waer: ick heb dat ghesegt Hermanne. Menno's
Doch wolde ick wel datmen my wt der Schrift schalcke onge-
bewese, dat Christus, Godes eewighe Soon stadicheyt in
door syner Menschwerdinghe ghesweest 32. der leere.

Martinus.

Wat behoefmen te bewijzen, dat ghy niet
schijnt te versaken?

Hermes.

Het velen redenen, Menno, heb ick v dat in
onsen eersten Bespreck bewesen: ende so ghy het
wederom versaken willet, so wil ickt v andera-
mael bewijzen.

Menno.

Ick begheere wel v bewijs te hoorzen.

Martinus.

Wilt ghy versake dat Christus, Godes eewi-
ghe Soon is, so willent wy v lichteck bewij-
sen: anders souden wy de tijdt te verghoefts door-
bringhen. Wy bekennen opentlick, dat Jesus
Christus, na synē Godlickē wesen, Godes eeni-
ghe ende eewighe Soon is: na synen mensche-
licken wesen auser, des menschen Soon.

Menno.

Martine mi frater, ghy zijt noch een ionck
man: ghy moecht noch al wel leeren. Laet v doch
wat beter onderrichten.

Martinus,

Dat ghy my vermaent, Menno, ick solde my Ick was 21.
van v laten onderrichten ende leeren, aenghesien Jaren oldt.
ick noch ionck van Jaren ven: neem ick ghe-
willichlick aen, ende betuyghe v, dat ick alcht be-
reyde geweest hebbe en noch ven, dock van cenen
kunde wat beters na Godes woorde te leeren.
Ven dock niet gesenen anderen herte (God weet
het)

Disputacie Martini M.

het) hter komen, dan om wat beters van b te
leernē, so verre ick wt Godes woorde den gront
mynre leere niet solde konnen beuestighen ende
beschermē. Ende hoe wel ghy veel older zijt dan
ick, ende langher inder Schrift groeffent: so staet
my nochtans derhaluen niet na te laten alsulche
leere, welcke ick dooz goedt ende oprecht beken-
ne, na eysche mynre beroepinghe te verantwoor-
den. Want ick achte de vermaninghe Pauli aen
Timotheum ghelicheuen, naemlick, dat niemant
zijn tonckheyt verachten solde, 1. Timot. 4. b. 12.
oock my te belanghen ende aen te gaen. En ghes-
lijck Timotheus inden handel des heyligen Re-
ligtoens schuldich was sicks tegen de wederlega-
ghers te setten, hoewel sy van Jaren older zijn
mochten dan hy was: also achte ick oock mijn
schuldigher verplichtinghe te zijn, de warachtige
leere Christi teghen v en alle menschen (hoe oldt
sy oock zijn mochten) na mynen vermoghen te
verantwoorden.

Menno.

Incomenten-
zen, welcke
Menno wt on-
se leere besuy-
ten wilt.

Hebt doch eenmael acht op uswe leere, Marti-
ne, ende siet in wat swaren ongeschickheden ghy
vallet, als ghy leert dat de gatsche mensch Chri-
stus, des menschen Soon, en niet Godes Soon
zy. Woeders, willet doch op de inconuenientē en
ongeschickhedē die wt Martinus leere volgen,
acht hebben: ick wilsse v ordentlick verklaren.

En eerste, wanneer ghy den gantschen mensch
Christum des mensche Soon stellet, ende leeret
dat hy Godes Soon zy van ewicheydt, so hebt
ghy niet eenen eenighen, maer maect eenen ghe-
stuckten ende ghedreeden Christum, half He-
melsch, half Aerdich.

En tweeden, maect ghy eenen onreynen en
sondighen Christum, wt onsen onreynen ende
veruocchten vleesche,

En

Een Hennomijt.

Wat tolt ghy aldus ich schijnen, Martine? Wy wil-
lent niet lyden: want wy weten niet wat ghy schijft:

Martinus.

Ich doe het ter hulpe myner memooy: ich wil heb-
ben al wel booresen wat ich schijne, ende kan oock wel
lyden dat ghy myne woorden schijft.

Menno.

Verhindert Martine niet te schijnen: ik wil hem
dese inconuenienten wel in schijft ouer gheuen.

Martinus.

Welche zijn de andere inconuenienten Menno?

Menno.

Een derden, stelt ghy in Christo twee Per-
soonen.

Een vierden, stelt ghy oock in Christo twee
Sonen: den eenen die daer eenen Vader heeft
sonder Moeder: den anderen, die daer een Moeder
heeft sonder Vader.

Een vyftten, deswijle daer gheen Soon en is
sonder Vader, Juxta naturam relatiuorum, So
stelt ghy nu eenen Soon sonder Vader, Contra
naturam relatiuorum.

Een seften, so is niet Godes Soon voor ons
gheslozen, dewelck nochtan de gantsche Schijft
leert: maer Marie Soon, ende Adams vleesch,
dewelck voor ons niet konde ghenoech doen.

Een leuenden, so kan de prijs onser salicheydt,
niet Godes Sone, maer Adams vleesche toe-
komen.

Een laetsten, aenghesien wy alle den Soon
eeren moeten ghelijck als den Vader, Ioan. 5. c.
23. so souden wy Adams vleesch voor God aen-
bidden, en also Afgoderye bedriuen, wen Chri-
stus nu van onsen vleesche ware. Siet doch
Martine, in wat ongheschiedheden ghy door
uwe leere vallet.

E ij Mar

Disputatie Martini M.

Martinus.

Wengaende allen desen inconuenientē die ghy boortbringt Henno, segge ick dat wy dooz onse leere in de selue niet meer vallen, dan ghy dooz uwe leere: deswijle oock ghy met den monde Iesum Christum bekennt, een ware God, ende een ware Mensch te zijn: een ware Sone Godes, ende een ware Soon des menschen van beyden natuerē, Godlicher ende menschlicher.

Henno.

Ach neen Martine: want daer is noch een groot onderscheydt tusschen uwe ende onse gheuoelen.

Martinus.

Segt my dan Henno: bekennt ghy Christum niet Godes Soon, en oock des Menschen Soon te zijn? Henno.

Ja.

Martinus.

Bekent ghy niet, dat hy op ghelijcker wijze des menschen en Godes Soon ghenacemt wert?

Henno.

Ja.

Martinus.

Hoe Christus
Godes en des
menschē Soō
is.
Mercket dit
wel.

En werdt Christus, Godes Soon genaemt, ouermidts dat hy zijn herkoemst na syner Godlicher natuere wt Godes substancy ende wesen heeft: so moet hy dan oock op gelijcker wijze des menschen soon ghenacemt werden, om dat hy na syner menschlicher natuere, bander substancy des menschen herghekonien is. Want anders solde hy geen ware mensch, noch oock van beyder naturen zijn.

Henno.

Op een ander wyle werdt hy des Menschen Soon, ende op een ander wyle Godes Soon ghenacemt.

Martinus

Martinus.

Ghy hebt my nu ter stont anders toeghesaen ende bekent Menno. Ende soldemen versaken dat het woordcken, Menschen Soon, de ghemeynschap der menscliker natuere medebrochte: so soldemen oock moghen segghen, dat het woordcken, Gods Soon, niet mede brochte de ghemeynschap der Godlicher natuere: ende also soude Christus ten laste noch God noch mensch zijn. So bekennen wy dan Iesum Christum waren God ende waren mensch in eenen Persoone te zijn: niet gedeylt, maer eenen eenigen Christum: welcken wanneer wy aenbidden, gheen Afgoderije bedynnen: ouermidts hy in eenen Persoone ware God ende mensch is.

De aenbid-
dinge Christi.

Menno.

Ach mannen, hoe plomp ende onuerstandich zijt ghy noch in deser sake. Op dat ghy auer uwe onuerstande moghet sien, so wil ick nu mijn bekentnisse van den natueren Iesu Christi doen: waer wt ghy sullet moge hoozen en leernen hoe Iesus Christus, Godes en des mensche soon zy.

Daer is geen soon, of hy moet eenē vader hebben: Christus is Godes Soon: so moet dan God oock na der menscliker natuere zijn vader zijn. Welck aldus toegegaen is. Door het Woordt, waer door alle dingen besaen, is Adam gheschapen: ende in de sonde gheuallen, is door tselue Woordt, der verdoementisse onderworpen, waer van hy sich seluen daer na geensins heeft konnen verlossen noch salich maken. So is hem alsdan een nieu mensche toegeseyt, te wetē, het Jaet der Vrouwe, namelick, Christus. Gene. 3. c. welke toefegginge der salicheyt niet wterlicken teckenē der vellen, waer mede sy van Gode bedect wurden, beuesticht wert, Gene. 3. d. En deswijle in deser toefegginge de gantsche salicheyt gelegē

Menno's be-
kentenisse van
de natueren
Christi.Menno stels
synen gront
op bedriege-
like Phijsoso-
phie.Alle dese toe-
seggingen van
Gode op Chri-
sto ghegeuen,
kenne wy booz
goet en recht.

Disputatie Martini M.

was, so is de selue wederom vernieut tot Abrahams, Isaacs, Jacobs, Judas, ende Dauid. Daer en rusten, op dat de begheerte ende het verlangen des volcks tot Christus te meerder worde, so is de Wet van Gode ghegheuen, waerin hy vanden mensche eenen volkommenen, wtwendighen, ende inwendigen dienst ende gehoorzaamheyt eyschede. Dewyle het auer niemanden mogelijk was, dese Wet te volbringhen, ende Godes gherechticheydt ghenoech te doen: so hebben de Propheeten met haren prediken het volck tot Christus, welcke oock in der Wet door vele Sacrificien afgebeeldt was, neerslick verweckt. Een laetsken, inder volheyt der tijdt, Galat. 4. a. 4. is de Enghel Gabriel van Gode tot Maria wtgeschicht, Luc. 2. c. 22. (Hoozet nu Broeders, wie de Vader Jesu Christi zy, na den vleesche.) Dese heeft tot Maria gheseght: Sie, du sult entfanghen, Luc. 1. c. 27. Ende dewyle Maria niet wtste, hoe dese entfanghinghe toegacn soude, so heeft de Enghel alle swaricheydt wech genouen, segghende: De heylighe Gheest sal dy ouerkomen, ende de kracht des Allerhoochsten sal dy overschaduwē. Derhaluen oock dat wt dy geboren werdt heyligh, sal Godes Soon ghenamt werden, Luc. 1. d. 31.

Na Memons, ende niet na des Enghels segghen. Hier hoozet ghy, Broeders, met wtghebruekten woorden, dat God de Vader, de Vader Jesu Christi zy, na den vleesche. Want God heeft dat Woordt, welck van hem wtghegaen is, in Maria, als in eenen Acher gelaep: ende zy heeft dat Woordt, namelijk, het zaet des hemelichen Vaders, door igheboone in haren lijue entfanghen: ende is also na der leere Joannis in haer vleesch geworden: een ware Godes ende des Menschen Soon, welke inden lijue Marie zyn vochtsel ende waldom entfanghen heeft, ende is van haer na

En verdicht bewijs, snder Schrift.

na syner volter draght ghebozen: Ons in alles ghelijck, de sonde alleentick wtghenomen, Heb. 2. b. 17. Desen Christus hebben alle heylighen vooz Godes Soon bekend: als de Apostel Petrus, Mat. 16. b. 16. Ende Martha, Joan. 11. c. 27. Desen moeten alle Enghels aenbidden, Heb. 1. a. 6. want hy Godes Soon is. Dese is cyndelick vooz ons ghestozen, opghestaen, ende in den hemel gheklommen: ende moet oock nu als een waer Godes Soon aenghebeden werden. Ien desen Godes Sone holde ick my niet met Peter den Quilcher, ende Martha der Broeckster. Wt deser myner klarer bekentenisse vanden Sone Godes, siet ghy nu wel, Broeders, hoe het Woordt in Maria dooz den heylighen Gheest, vleesch gheswozden is: niet wt onsen verwoecten vleesche, maer wt der substancy des Hemelichen Vaders, die daer is de Vader Jesu Christi, oock na der menschlicher natuere: welke also van allen ghehoouighen bekend moet werden, ende niet Aerdich, verderffelich, ende sondich, wt den verdozenen ende doodschuldighen Adams vleesche, gelijck Martinus sampt den Predikanten leert. O Hannen, doet doch uwe ooghen open, ende nemet dese waerheydt aen, die also klaar ende openbaer is.

Martinus.

Ghelijck ick v, mi Menno, niet allen geduldt ende stilheydt ghehoort hebbe, so bidde ick v, dat ghy niet gelijcken geduldt mijn antwoorde oock hoozen willet. So seg ick dan, dat in deser uwer bekentenisse vele dinghen zijn, die te bergeefs tegen ons vooztgebracht werden: ouermids wy daer ouer niet twistighen, Ja nu selue menichmael bekend hebben: te weten, dat Christus de Soon Godes zy, welke vooz ons ghestozen is, &c. Daerom laet ons doch de tijt niet doozbringe,

Disputatie Martini M.

met het bewijzen des genes dat wy beuilligen: maer latet ons alleenlick spreken vanden hoofstucke des verschuis, namelick, dat Christus (als ghy leeren wilt) den oorspronck syner mensche-licker natuer wt der substancy des Hemelschen

Hoe Christus de Soon Godes niet is, syner Menschwerding haluen.

Vaders hebbe, ende zy deshaluen Godes Soon ghenacmt: d'welck ick v, ouermidts het teghen Godes Woordt strijdt, niet beuilligen kan. W'at ten eersten lesen wy nergkens in der heyligher Schrift, van eenigher sacringhe des Godlicken zaets inden inue Maria, als in eenen Acker.

Beyde dese regentē, laet Menno onbeantwoordt.

En anderen, wanneer ghy den Vader Iesu Christi na de vleesche, stelt God den Hemelschē Vader, so halt ghy in alsulcke plompe onghe-lichickheydt, dat ghy vleesch ende bloedt in den Godlicken wesen des Hemelschen Vaders stelt.

Hoe de moeder der Christi en maeght geuaert werde.

Daer benemen, dat ghy eenen Vader Christi na den vleesche soecht, strijdt oock teghen de heylige Schrift, welke de moeder Christi w'dzuckelic een Maeght naemt, Esa. 7. c. Mat. 1. c. 23. namelic, op datmen gheenen Vader syner menscheyt solde soecken. Menno.

Maria wordt daerom een Maeght genaemt, om dat haer kind niet gheueest is wt eenighes mans zade, maer wt den Godlicken zade des Hemelschē Vaders, wt welckes substancy de Soon Godes zyn vleesch oorspronlic ontfangē heeft.

Martinus.

Dat Christi moeder op alsulcker wyse, een maeght ghenacmt zy, moest ghy eerst (d'welck v dan onmogelick is) wt der heyliger Schrift bewylen. Derhaluen segghen wy, dat daerom des Heeren moeder inder Schrift een maeght ghenacmt wordt, om dat sy sonder eenich zaet van buyten in te nemen, met eenen kinde bevrucht ge worden is. Wen sy auer van buyten zaet ontfangen hadde, so hadde het gheen wonder gheueest, dat

Onbeantwoordt.

dat sy moeder hadde konnen werden. En solde dat zaet wt der substancy des Hemelschen Vaders hergekomen, in haer vleesch geworden zijn, gelijk ghy menichmael segt: so moest dan oock God de Hemelsche Vader van vleesche en bloede zijn. Waerom beantwoordt ghy dit niet?

Menno.

Onbeantwoordt.

Wat plomper ende onuerstandigher volck is dit, Woeders, dat sulckerley klare saeck, niet kan noch wut verstaen?

Hermes.

Wat is doch dit voor een antwoorde, Menno? de gantsche Schrift strydt tegen uwe leere, ende doort ghy ons plomp namen, om dat wyse niet stracks aennemen? De Schrift, wanneer sy van den oorspronck der Menscheyt Christi spreekt, legt nergens, dat hy wt den Hemelschen Vader: maer segt, dat hy na den vleesche is wt den VADEREN, dat is, wt den Joden, Rom. 9. a. 5.

Onbeantwoordt.

Martinus.

Solde Christus, na uwer meyninghe, zijn Na Armons vleesch wt der substancy des Hemelsche Vaders geonck. Christus hebbe, so solde Christus geen mensch zijn. Want sonder menschlike natuere kan niemant mensch zijn.

Onbeantwoordt.

En Hennonijt.

Gelijckerwijs Adam een warschtich mensch was, hoewel hy van geenē mensche, zijn menschlike natuere ontfange hadde: also kan ooc Christus een ware mensch zijn, hoewel hy zijn menschlike natuere van gheenen mensche hebbe.

Martinus.

Maer de Schrift skeit hier in een groot onderscheyt, tusschen Adam ende Christum. Wāt van Adam segt sy, dat hy wt eenen klomp Verden mensch geschapē is, Gen. 2. b. Van Christo auer segt sy, dat hy is der vrouwē zaet, in en van Maria ghegenerateert, Gen. 3. c. Mat. 1. b. 16. ende c. 20.

Onderscheyd tusschen Christum en Adam in der menschwoerdighe.

C b

Daer

Disputatie Martini M.

Daer is oock een groot onderscheyt, tusschen de
 scheppinge ende de generacy eens mensche, Gen.
 2. a. b. c. d. Christus is niet mensch geworden door
 21 die blijft on scheppinghe, gelijk Adam, maer alleenlick door
 beaartwoordt. generacy, Mat. 1. a. 1. b. 16. c. 20. en Luc. 1. b. 16. En
 is verhaluē niet alleenlick een mensch, maer ooe
 des mensche Soō oueral in der heyliger Schrift
 genaemt: namelick, om dat hi de elchtich gewor-
 den is, des vleeschs ende bloets der kinderen, in
 ghelijcker wijse als sy: te weten, door generacy,
 Heb. 2. b. 14. So heest dā Christus zijns vleeschs
 oorspronck wt den mēsche: Ma syner Godliker
 natuers aier, is hy van ewicheyt, gelijk Joā-
 nes spreekt: In beginne was het Woort, Joā.
 1. a. 1. Want hy is des ewigen Vaders ewighe
 Soon, van hem op een onbegrijpelicke wijse vā
 ewicheyt gegeneert. Menno.

Holdet ghy dan Martine, dat Christus vandē
 Vader wtgegaen zy, eer hy mensch wordt?
 Martinus.

Hoe Godes
 Soon een ver-
 scheyden per-
 soon vanden
 Vader ghe-
 weest zy.

Ja ghewillick: Want de heylighe Euangelist
 Joannes leert ons niet alleenlick, dat het woort
 van ewicheyt God geweest zy, Joā. 1. a. 1. maer
 oock dat het een verscheyden persoon vandē Va-
 der geweest zy, als hy segt: Ende het woort was
 by Gode, Joā. 1. a. 1. 2. Dwelck hy daerom segt,
 op datmen de persoonen des Vaders ende des
 Soons, niet solde vermenghen: ghelijck de Ket-
 ters Datropastant ghedaen hebben.

Hermes.

Op datmen het onbegrijpelick onderscheydt
 der persoonen des Vaders ende des Soons te
 beter solde mogen verstaen, so worden wy oueral
 in der heyligher Schrift gheleert, dat door het
 woort, ende door den Soon, alle dinghen ghe-
 schapen zyn, Joā. 1. a. 3. Ephel. 3. a. 9. Coloss. 1. b.
 16. Heb. 1. a. 2.

Men-

Menno.

Siet toe mannen, dat ghy niet vele Goden ma-
ker, ala ghy aldus leeret, dat het Woordt booz de
Menschwerdinge een verscheyden Persoon ge-
weest zy van den Vader. Een ander er-
dom Menonis
regen de God-
heyt Christi.

Martinus.

Hoe meynt ghy dit Menno: Aldus soldet ghy
niet verre van Adam Dalkozs dwalinghe zyn.

Hermes.

Solde de verscheydenheyt der Godlicher Per-
soonen booz der Menschwerdinge, vele Goden
maken, also ghy verliert, Menno, so solden ym-
mers nu na der Menschwerdinghe Christi, oock
na uwer eerre, vele Goden moete zyn. Want als
dan is de Persoone Christi (welcken ghy oock
ymmers met de monde booz warachtich God be-
kent) opentlick van den Persoone des Vaders
verscheyden gheweest. Matth. 3 v. 16. 17.

Martinus.

Ende wanneer wy seggen, dat het Woordt van
den Vader wtgegaen is, daermede verstaen wy
niet, dat het daerom niet langhet in den Vader
gebleuen solde zyn. Want de Vader is altydt in
den Sone gewest, ende de Soon inden Vader.
Joan. 14. v. 10. Haer bewijzen alleentlick, dat de
Soon Godes een verscheyden Persoon van den
Vader gheweest zy: waermede wy veer min een-
nighe veetheyt der Goden setten, dan ghy doet:
de wyl ghy leert, dat het Woordt als een jaet des
Vaders wt hem wtgegaen is, ende in Maria ge-
laeyt, ende in haer, vleesch gheworden is.

Menno.

De Vader is wt den Sone niet ghegenerceert, Wulrecht son-
der antwoorde
maer de Soon wt den Vader: ende dit dooz de
Menschwerdinghe. Daerom seggen wy, dat Jes-
sus Christus Godes Soon ghenaeemt zy, alleen-
lick van syner Menschwerdinghe weghen.

Mar-

Disputatie Martini M.

Martinus.

Dit segt ghy wel sterckelic Henno, auer daer van doet ghy geen bewijs: ende daerbeneuē geest ghy oock gheen antwoorde op onsen teghenwerpinghen. Segghen is lichtelicker dan bewijlen.

Henno.

Van de woorden Joannis. Het Woordt is vleesch ghe worden. Dit seght Men no sonder Schult: Joannes auct wilt alleenlich bewijlen, wie den mensich ghe worden is.

Wy holdē ons aen den klare woorde Joannis, Het Woordt is vleesch geworden. Joann. 1. b. 14. Dwelck Woordt van den Vader wt gegaen, is in Maria als in eenen Becker ghelaept, ende daer in vleesch ghe worden. Dwelck Joannes de Euangelist also gheleert heeft teghen de Ketters (onder weicke oock Therintus was) weicke het ewich wesen Jesu Christi verlaecten: dwelck Joannes seer krachtelick teghen alle ketterijen beweert ende beneesticht, en wijst aen, van waer het vleesch Christi her zy, seggende: Het Woordt was God, ende het Woordt is vleesch ghe worden, Joann. 1. a. 1. b. 14.

Martinus.

Dat Joannes in beginne zijns Euangeliums leert, dat het Woordt by den Vader van ewicheydt God ghe weest zy, bekennen wy van gantschen herte warachtich te zyn: auer dat Joannes daermede geleert solde hebbē, (gelijc ghy meynt) dat de oorspronc des vleeschs Christi wt der substancy des hemelschē Vaders solde zyn, dat stont v wt den woorden Joannis booz al te bewijlen, dwelck wy achten v onmeughelick te zyn: Wy sien oock niet, hoe de woorden Joannis, Het Woordt is vleesch ghe worden, teghen onse leere eenichsins stryden.

Henno.

Och ia, sy stryden daer tegen gantschelic. Wāt ghy leert, dat het vleesch Christi synē oorspronck heeft wt der substancy Marie: De Euangelist auer seght, Het Woordt is vleesch ghe worden.

Mar-

Martinus.

Joanes leert hier niet, op wat wyse Christus, vleesch of mensch geworden is, dwelc Martheus ende Lucas te bozen gheleert hadden: maer geeft alleenlick met korten woorden te kennen, dat het Woordt, welck vā ewichheit God was en blijft, daerbenemen oock mensch gheworden is. Auer de wyl dese woorden, het Woordt is vleesch ghe worden, op menigerley wyse van v ende ten uwe ons altijdt tegenghevozen werden, so latet ons de seue eenmael verklaren, ende aensien, waer in de gantsche swa- ry teghen onse leere stryden. De gantsche swa- richeyt bestaet in twee woordē, naelick, Vleesch, ende Geworden. Onder de naem Vleesch, Men- no, verstaet ghy niet den mensch, of de menschlic- ke natuere?

En beklarte
ghe der woord-
den Joanus.
Het woort is
vleesch ghe-
worden.

Van de woort-
delē, Vleesch

Menno.

Ja, het Woordt is vleesch, dat is so veel, het
Woordt is mensch gheworden.

Martinus.

Dat is recht: Hierin komen wy ouereen. Nu
latet ons spreken van der beduydinghe des woort-
deken, Gheworden. Dit werdt in aldusdangen
handel in der heyligher Schrift op tweederley
wyse ghenomen. Ten eersten beduydt het een
gantsche veranderinge eener substancy in een an-
der substancy, also dat de eerste niet meer blijft.
Ghelijck wanneer men segt, Lots huyfzouwe
is een Soltsteen geworden, Genes. 19. c. Het wa-
ter is wijn geworden, Joan. 2. a. 9. Ten anderen,
beduydt het sulckerley veranderinghe, dat tot der
eerster substancy, welcke ongheschonden blijft,
wat anders toekomt. Aldus leestmen, dat Chr-
stus twelstariē, Luc. 2. e. 42. een sonde, 2. Corint.
5. c. 21. ende vloeck, Gal. 3. b. 13. gheworden is. Nu
seg my dan Menno, op welker wyse wilt ghy
dit woortdeken, Gheworden, by Joanne duyden?

Van de woort-
deken, Ghe-
worden.

op

Disputatie Martini W.

op de eerste, of op de anderde: of hebt ghy noch eē
ander beduydenisse die der hepliger Schrift ge-
lijckmatich is, ende hier tuwen propooste na der
Schrift kan dienen:

Wenno.

Wtulucht.

Wat behoefmen hier vele beduydinghen ende
wtleggginghen boozt te bringhen: De woorden
zijn klaer, Het Woordt is vleesch ghe worden,
Joanu. 1. b. 14.

Martinus.

Men kan gheen volle redene verstaen, ten zy
datmen eerst het verstandt der woorden hebbe, in
sonderheyt wanneer sy op menigherley wyse ge-
nommen ende ghebuydt menigen werden. Derhal-
uen legghen wy, dat men dit woordken, Ghe-
worden, op het Grieks, Egeneto, verklaren en-
de wtlogghen moet: ende dat, op der tweedder be-
duydinghe, welke wy boozgestelt hebben: na-
melick, dat het Woordt in synen vollen Godlic-
ken wesen bijuende, daerenbouen vleesch, of een
ware mensch ghe worden zy: ghelijck oock Chri-
stus bijuende dat hy was, twelftiarich, vloek
ende Sonde, oft een Offer boozt de sonde gewor-
den is.

Wenno.

Maer hoe wel Christus twelftiarich, of een
Sondoffer ghe worden is, so zijn daer nochtans
niet twee substantien tamen ghe weest: ghelijck
daer twee substantiē des Woordes en des Vlees-
tamen ghetoecht solden werden, wā men hier
by Joanne het woordken, Ghe worden, also op
de anderde beduydenisse na uwer meyninge duy-
den solde.

Martinus.

Wy handelen hier nu niet, Wenno, wat het
Woordt ghe worden is: of, op wat wyse dat het,
Vleesch ghe worden is: maer spreken alleenlick
van

Dan der verscheyder beduydenisse des woordeskens
 Gheswozden. Welck beduydt, of een verande-
 ringe eener substancy of qualiteyt in een andere,
 door tbergaen der eerster substancy of qualiteyt:
 of het beduydt een aenneminge eener anderer sub-
 stancy of qualiteyt, met volblijue of bestandicheyt
 der eerster substancy. Wanneer dan Joannes
 segt, Het Woordt is vleesch geworden, so spreek
 hy van twee substanciē, naemlich, des Woordts
 ende des Vleeschs. Nu moetmē dan dit woordes-
 ken, Gheswozden, of also verstaen, dat het Woordt,
 niet meer het Woordt ghebleuen, maer dat het
 gantschlick vleesch geworden, ende daerin verah-
 dert 37: also dat het nu alleenlick mensch, en niet
 meer God 37: Of men moet het verstaen, dat het
 Woordt in synen Godlicken wesen onghelchon-
 den blijuende, door aenneminge ende bereeninge
 der mēschelicker natuere met dē Woorde, Vleesch
 gheswozden 37. Seg doch klaer wt, Menno, op
 welcker wijsē ghy dit woordesken, Gheswozden,
 nemen ende verstaen wilt?

Menno.

Sulckerley wtlegghinghe sal ick nimmer-
 meer aennemen, dat hier, Gheswozden, solde ghe-
 nomen werden booz Bennemen. Het is my ghe-
 noech met Joannes te gheloouen, Het Woordt is
 Vleesch gheswozden.

Martinus.

Wilt ghy dan bliuen by der eerster beduydin-
 ghe des woordeskens, Gheswozden, in sulcken ver-
 stāde, dat het Woordt in Vleesch verandert 37?

Menno.

Dat seg ick niet. Ick bliue by den woorde des
 Heeren, Het Woordt is Vleesch gheswozden.

Martinus.

Of bring ons wt der heyliger Schrift een an-
 der beduydenisse deses woordeskens, Gheswozde, of
 entfang

teghen Menno S.

entfang onse verklaringe, welcke met der heylis
gher Schrift ouereen koemt. Want Paulus bes
tuyght, dat de Heer in der gheskattenisse Godes
zijnde, de gheskattenisse eens knechts aenghenom
men heeft, Phil. 2. a. 7. Merckt wel op dit woor
deken, Aenghenomen. Ende wedetom leert oock
Paulus, dat de Heer, des vleeschs ende bloeds
der kinderen op ghelijcker wijze deelachtich ghe
worden is, Heb. 2 b. 14. Myne broeders ende alle
toehoozers, willet doch op desen handel, ende op
alle myne woorden ende Hennons antwoorde,
wel acht hebben.

Menno.

Wylucht son
der antwoorde

Ick heb te horen mijn gelooue beleden, dat het
Woordt van den Vader wtgegaen, ende in Ma
ria ghesaeyt, vleesch ghesworden is: auct hoe dit
toeghegaen zy, wil ick niet mynen vernafte niet
onderfoecken, maer ben niet der eentoudigher be
kentnisse Joannis des bisschers te vreden, Het
Woordt is vleesch ghesworden.

Hartinus.

Hier mede doet ghy myner braghen niet ghe
noech. Want wy bekenen oock dat het mystery
der Menschwerdige onses Heeren Jesu Chri
sti, het menschlick verstante verre te bouen gaet,
1. Tim. 3. b. 15. Want wie kan begripen de veres
ninge der Godlicker ende menschelicker Natu
ren in eenen Verloon Christi Jesu?

Menno.

Ick holde my in desen grooten mysterio, aen
desen klaren woorden, Het Woordt is vleesch ge
worden, Joan. 1. b. 14.

Hermes.

Maer wat beduyden dese woorden in uswen
herte: een veranderinge des eenes in dander: of,
een anneeminghe ende klanientuoginghe: oft, wat
anders: ghy moet daer ymmer wat by verstaen.
Want

Want sonder verstandt konnen sy ons niet boz-
derlick, noch ons entegen zijn. Seg ons dan uwe
verstandt met eenen woorde, hoemen dese woord-
den verstaen sal; Het Woordt is vleesch gewor-
den.

Menno.

De woorden Joannis zijn klaer ende waer, Menno balse
daer by wil ick vast bliuen. God heeft door zijn strifde op een
almoghende macht dit wonderlick werck kon- ant woorde son
nen wttrichten. der bespreeke

Martinus.

Dese woorden bekennen wy oock waer ende
recht, maer dragen v na den verstande der seluer,
in sonderheyt, om dat ghy den grondt uwer leere
daerop bouwt; en meynt dat daer door onse leere
te grande gheworpen werdt.

Hermes.

Wanneer ghy de woorden althijt sonder eens-
ge verklaringhe wilt dzinghen, ende v daerbene-
uen op de almoghentheydt Godes betoepen, so
maect ghy v den Papisten gheinck: Welcke ter
beweeringe hater Transsubstantiacy, dese woord-
den Christi, Dit is mijn Lijf, althijt sonder schich
verstandt ende verklaringhe ons teghenwerpen:
ende betoepen sich oock daerbeneue op de klaer-
heyt der woorden, ende de almoghentheydt Gods.

Martinus.

Soldemen also met eener duyfterer plaetse, son-
der der seluer woorden te verklaren, centighe lee-
tinghe moghen beuestigen, so isser geen so valsch
of so schadelick; Welcker men niet op alsulcker
wyse eenen schyn soude können gheuen. Want
althijt soldemen moghen segghen: De woorden
zijn klaer, ende God is almachtich. Derhaluen
begeeren wy van v Menno; een schriftliche ver-
klaringhe op desen woorden Joannis; of anders

D

behoijt

Disputatie Martini M.

bewijst ghy selue ghenoech, dat sy teghen onse leere niet stryden.

Menno.

Wenons on-
ghestadige be-
klaringhe op
den woorden
Joannis, Het
Woordt is
bleesch ghe-
worden.

Het Woordt is bleesch ghesworden: dat is, het Woordt, diwelc te bozen was eerlick, onlichsbaer, ontastelick, onsterflick, ende onlijdelick, is geworden oneerlick, sichtsbaer, tastelick, sterflick, ende lijdelick. Want het heeft de ghestaatenisse eens knechts aenghcnomen, Philipp. 2 a. 7. Daerom begheert oock Christus van den Vader heerlick gemaect te werden, niet der heerlickheyt welcke hy by den seluen hadde, eer de Wereldt was, Ioan. 17. a. 5.

Martinus.

Hebt wel acht, Menno, op uwen woorden, ende op mynen boozghestelden braghen. Want mi legt ghy my niet wt, het woordken Ghesworden, waer van de gantsche questie nu is: maer het woordke Bleesch, ende dat nu op eener anderer wijse, dan ghy te bozen gedaen hebt. Want te bozen hebt ghy daer by verstaen, den mensch of de menschlicke natuere, Fol. 23. nu auer verstaet ghy alleenlick daer by, sommige accidenten ende toevallende condicien, welcke oock in den besten plaetse hebben: dewijl sy oock tastelick, lijdelick, ende sterflick zijn.

Menno.

Wenlucht son-
der antwoorde
Is het niet, Martine, eē groote ootmoedicheyt
Christi onses Heeren ghesceest, dat hy sich daer
toe vernedert heeft, dat hy sterflick ende lijdelick
ghesworden is?

Martinus.

Wrecket dit
wel.

Dit is gheen antwoorde op myner boozghes-
uen reden. Daerbeneuen konde oock Christus
aldus tastelick ende sterflick niet zijn, of hy moest
booz al een mensch zijn. Ende heeft sonder twij-
uel

uel op het hooghste zijn groote ootmoedicheydt daer in bewesen, dat hy de menschlicke natuere aenghenomen heeft, ende is also gheworden een man der smertē, ljdlich, sterflich, &c. Esa. 53. a. Ende deswyl daer door, zijn Godlike Maestceyt ende heerlichheydt hier op Aerden also by den menschen verdonckert ende bedect was, dat sich vele aen hem ergerden, Joan. 5. b. 18. ende 6. e. 42. Daerom begheerde Christus van synen Hemelschen Vader, dat hy zijn Godlike heerlichheydt, welcke hy van ewicheyt by hem ghehad hadde, openbaren ende bekend maken wolde, Joann. 17. a. 5. So is het nu dan klaer, dat uwe doozeyde wtlegghinge ongenoeghlaem is, en der heyligher Schrift niet gheijckmatich. Welcke oock strydt tegen uwe eerste wtlegghinge, in welcker ghy by Aleesch, het menschlick swelen verstaen hebt, fol. 23. nu auer verstaet ghy alleenlick daer by, sommitge condicien, die oock den onuernuftighen ghedierten ghemeyn zijn.

Hermes.

Soldet ghy Menno, by deser uwer wtlegghinge, van sterflich, ljdlich, tastelich, &c. te werde, willen bliuen, so moest ghy het woordeken Geswoerden, op der tweedder beduydinge nemē, booz nennemen, in desen verstande, dat het Woordt, bliuende dat het te bozē was, sulckerley nieuwe condicien, welcke het te bozen niet had, aengemen heeft: welcke wtlegginge desen woordekens Geswoerden, ghy te bozen verwoopen hebt, fol. 23. Mercket wel op dese redenen, boeders, ende verstaetse wel.

Menno.

Op dat ick my aen desen hoogen mysterio niet wtulucht. vergripe, so houde ick my aen desen klaren woorden des heylighen Euangelikes Joannis, Het Woordt is vleesch gheworden.

Dij

Hera

Disputatie Martini R.

Hermes.

Dit is een wraulacht, Henno. Wy holden ons dock aen dien woorde, ende dit na den verstande ende verklaringhe der heyligher Schrift. Ghy aner wilt noch kont ons daer van geen Schriftlike verklaringe geuen, welcke met uwen verstande ouereen koemt. Het is schande, Henno, dat ghy altijd op eener antwoorde also onuerstantichlick wilt vallen, ende ons op onsen woorde gheen antwoorde gheuen.

Henno.

Hier beeloopt Henno van den propooste seer schandelic

Schijgh Hermanne: Ick wil met Martinus spreken. Ick heb te voren mijn bekentenisse van Iesu Christo ghedaen: welcken ick beken te zijn den waren Soon Godes, van den Vader ghebooren, welcke door zijn heyligh Offer, der gherechticheyt Godes genoegh gedaen heeft: Maer sulckerley Christum, die daer aerdtich solde zijn, van den veruoechten Adams vleesche, ende na syner Menscheyt geenen vader hebben, beken ick niet: ende solde lieuer thienmael steruen, dan sulckerley Christum vooz mynen Salichmaker kennen.

Martinus.

Dooz aldusdanighe woorde maect ghy den tiwen eenen schijn; Henno, maer ghy doet den boozgheselden vraghen niet ghenoech: is roertse niet eenmael aen. Ghy bzingt oock tot onser beswaringhe vele dinghen in, als of wyse verlaecten, welcke wy nochtans wt gantschen herten gelouen. Als dat Iesus Christus oock de Soone Godes zy, welcke vooz ons een heyligh Offer gheworden is: ende is gestoruen na den vleesche, als Petrus schryft, 1. Petr. 3. b. 18. Onse questie is van der menschlicker natiere Christi, waer her sy haren oorspronck heeft. Wy seggen na der Schrift: Van Maria, sonder sonde nochtans.

Ende

Ende deswyl dit een onswedersprekellike waer-
heyt is, in Godes woorde beuesticht, so kan sy
niet valsch noch onseker werden, of sy schoon den
menschliken beryfte schandelick ende oneerlick
schijnt te zijn: ia daer dooz werdt Godes liefde en
goedtheyt tonswaert meer ende meer gheprezen.
En deswyl ick dese onse leer, hoe langer hoe meer
in der heyliger Schrift vast gegrondeert bevin-
de, so soude ick liever (dooz Godes genade) ster-
uen, dan daer van afschicken, ende tot der uwer,
die so onseker ende schijft loos is, toeuallen. Op
dat ick auer bygelick spreke, ick kan my niet ge-
noech van u verwonderen, Menno, dat ghy u
legt bereydt te zijn, so menichmael booz dese uwe
leere te steruen. Want spreect ghy dit also wt der
herte, so moet ghy uwe leer bekennē ter salicheyt
gantschlick noodich te zijn. Hoe koēt het dan dat
ghy in uwen Boecken van der Menschwerdin-
ge, in den Jare 44. gedruct, klaerlick bekent, dat
ghy also duydelick desen artijckel den uwen niet
gheleert hebt, ende oock noch niet leert? So moet
ghy dan ontrouwelick in uwen Dienst geswan-
delit hebben, daer ghy sulcken noodigē Artijckel,
waer booz ghy (na uwen segghen) so dickmael
bereydt zijt te steruen, versweghen hebt. Holdet
ghy auer dese uwe leere ter salicheyt onnoodich,
ghelijck het oock wel daer wt schijnt, dat ghy in
den boozghemelden Boecken betuyght, dat on-
der den uwen vele desen Artijckel noch niet ver-
staen, weicke ghy nochtans deshaluen niet min
als andere, booz Christenen bekent: Hoe koemt
het dan, dat ghy so menichmael booz dese uwe lee-
re wt steruen: daerbeneuē dat ghy oock de uwe,
die van derseluer af vallen, in den Wan doet, ende
ong om onser leere wille so iammerlick verdoēt?
Ick kan niet sien, Menno, hoe dit alles wel sta-
men bestaen kan.

Onse leere is
der wēschwer-
dinghe Christi
stride teghen
zijn eere niet.

Het is by Men-
no zijn leere.
ter salicheyt
noodich of on-
noodich kēne,
so kan hy enen
wel sonder
schuldē niet
zijn.

Disputatie Martini M.

Menno.

Ick sta wel toe, dat ick in beghinne desen A-
rtijckel so grondtlick niet gheleert heb, als ick nu
doe: want het is een hooghe mystery. Het was
my ghenoech, dat ick boete ende vergeuunge der
sonden in Christo Jesu predickte.

Martinus.

Waerin der menschen salicheyt ende troost ge-
legghen is, dat machuen op gheenerley wyse ver-
swijghen.

Hermes.

Doe ghy dat Boecxken in den Jare 44. in
Druck worgaet, Menno, so haddet ghy nu vele
Jaren in uwen Dienst gheweest. Hebt ghy dan
dese rechte kennisse Christi (ghelijck ghy meynt)
uwer Ghemeynte so langhe tydt verkwegen, hoe
kont ghy v hierin ontschuldighen?

Menno.

Ick verstondt selue alsdan dit Mysterium so
grondtlick niet, als ick nu doe: ende soude derhal-
uen nu wel anders daer van schryuen.

Martinus.

Ende nochtans schryft ghy in beghinne des
hoorzghemelden Boecxkens, dat ghy tot dien ver-
stande der Menschwerdinge Christi, welck ghy
daer drijft, door veel bidden, wrenen, ende vasten,
ghekomen waert. Hoe kan dit al bestaen, in son-
derheyt in eenen Leeraer?

Menno.

Ick heb Christum altydt bekent, ghelijck ick
hem noch beken: naeltick, waren God en mensch:
maer niet van des menschen substancy, welke
onreyn is: en by deser bekentenisse wil ick bliue.

Martinus.

Of Christus
een men gescha-
pen mensch is.

In desen handel is het niet ghenoech, datmen
wat segghe, Menno: maer men moet het met der
Schryft bewijlen. Bekent ghy nu dan, dat Chri-
stus

stus een mensch zy, welke nochtans door generacy, van Maria zijn menschelecke natuere niet ontfangen heeft: so moet ghy oock dan bekennen, dat God eenen nieuwen mensch in Maria gheschapen heeft: Hoe heeft hy dan ten seuensten daghe van allen synen arbeide ende wercken gherust: Genesig. 2. a.

Menno.

God die almachtich is, heeft eenen warachtigen Van Goddes ghen mensch, sonder toedoen der menschelecker Almogheyt. substancy, konnen maken.

Hermes.

Het is Papistisch, de almoghentheyt Godes buyten synen verklaerden wille also te dringen.

Hartinus.

Solde Christus door een nieuwen scheppinghe mensch zijn: so solde tselue tegen uwe eygen leere strijden. Want ghy leert, dat hy mensch is door generacy vanden Vader, welke zijn Godlick zaet in Maria gesaeyt heeft, d'welck oock in haer vleesch ghe worden is. Dat auer Christus noch Onbeant door sulcherley generacy wt den Vader, noch wt woordt, eenigher nieuwer scheppinge, maer vander menschelecker substancy mensch geworden ende ghegenerceert zy, is hier wt klaer, dat hy niet alleen hoe Christus lick Abrahe ende Dautds Soon, Matthei. 1. a. 1. mensch zy, woer maer oock der vrouwen zaet, Genes. 3. c. Marie generacy van Soon, Mat. 1. c. 25. ende een vrucht haers lijues, mensche. Luc. 1. d. 38. ghenaemt werdt.

Menno.

Ick kenne dat Christus ghenaemt werdt de Een nieuwe Soon Marie, ende de vrucht haers lijues, maer bondt en phis dit na der ordeninge Godes in den vrouwen geselosophie, van stelt: welke wel moeders der kinderen genaemt Wennig verwerden, om dat sy die in haren lijue braghen ende dichte. de voeden: maer gheenensins, om dat sy van harer substancy tot den kinderen wat gheuen. Want

Dit

een

Disputatie Martini M.

een vrouw heeft geen zaet. So bekenne ick dan, dat Christus also veel van Maria heeft, als Isaac van Sara, ende Ioannes Baptista van Elizabeth. In een yegelick kint van syner moeder: namelick, het dragen, ende het voeden. Want het Woordt is in Maria ghesaeyt, ende in haer mensch geworden. Deswyle dan Christus in Maria liue gedragen en geuoedt is geweest, so segghe ick, dat hy deshaluen alleenlick haer Soon, ende sy, zijn ware Hoeder ghenaeemt werdt, gelijkkerwijs Sara ende Elizabeth, Isaacs ende Ioannis Baptiste moeders zijn.

Martinus.

Nu sie ick, dat wy de Schrift verlatende, van eenen dinghe beghinnen te philosopheren, waer van de Philosophē ende Medetijneesters niet gantschelick ouer een komen.

Menno.

Ick wil niet met Philosophischen redenen, maect met der heyligher Schrift bewylen, dat de vrouwen gheen zaet hebben, ende tot der eerster matery des kints niets gheuen, ende dat derhaluen Christus vander substancy Maria niet zijn kan, hoewel hy haer Soon, ende de vrucht haers liues ghenaeemt werdt.

Martinus.

Latct ons die Schriften hoozen.

Menno.

Dit leert ten eersten Paulus, 1. Cor. 12. b. 12. met desen woorden: Gelykerwijs de vrouw wot den man is, also is oock de man dooz de vrouw. Hier segt Paulus niet, dat de man vander vrouwe is, gelijk hy betuycht dat de vrouwe vanden man is. Wederom schryft hy tot den Heb. 11. b. 11. En Sara die daer onvruchtbaer was, heeft oock dooz den gelooue kracht erlanghet, om het zaet te entfangen en te behouden. Ende daerom zijn oock van

Menno
leere, dat de
vrouwen tot
hē kunde niets
geebinghen.

van eenen, hoe wel verstorven iques, vele ghebo-
 ren. Hier sien wy, dat Sara gesleit wert, als een
 acker, waerin gelaeyt wert, welcker God kracht
 gaf, het zaet te ontfanghen en te beholden, op dat
 Isaac daer door ghebozen worde; welckes oors-
 pronck niet Sara, maer Abraham gesleit wert.
 Welck hy oock klaerlick beswint inden natol-
 genden woorde, daer hy segt, dat sy alle van eenē,
 te weten, Abraham, herghelcomen zijn, Heb. 11. b.
 12. Also spreekt oock Paulus op een ander plaet-
 se, dat Rebecca swangher wert vanden eenighen
 Isaac, Rom. 9. b. 10. Also spreekt oock God tot
 Jacob: Volcken, en hoopen der Volcken sulien
 van dy herkomen, en Koningen wt dynē lenden
 komen, Gen. 35. c. Ten laetsten, de Butheur des
 Boecks der Wysheyt spreekt aen den 7. Cap. 7.
 aldus: Ich ben inden buyck myner moeder ghe-
 bildet een vleesch, thien Maenden lang in bloede
 tlamen geronnen, van mans zade, Sap. 7. a. Hier
 werde niet vander vrouwen, maer van des mans
 zade ghesproken. De natuere leert oock, dat de
 vrouwen tot des kindts substancy niet toedoen.
 Want de kinders, wanneer sy gebozen zijn, wet-
 den na Politischen gebuycke, niet den moederē,
 maer den vaderen ghegheuen: namelijk, om dat
 sy van hen, hare oorspronck na den vleesche heb-
 ben. Daerentusschē nochtans zijn oock de vrou-
 wen warachtige moeders der seiaet: om dat sye
 lange tijdt met grooter moeyte ende arbejdt van
 harer substancy voede: barense oock met grooten
 perijckel, ende voedense met harer melck. Met des-
 ser oorsaken alleentlick, werden de vrouwen, moe-
 ders harer kinderen genaemt, en de kinders, hare
 bruchten. Hoozet een ghelijckenisse: Geen Acker
 bringht vrucht voort, wt sich seuen, maer moet
 eerst besaeyt werden: Welgeijckē oock blijft het
 zaet onvruchtbaer, ten zy dat het inden Acker ge-
 worpen

Na Menmons
 gloze, maec
 niet na der
 leere, Esa. 51. 8

Menmons
 geant is on-
 uenustich
 vernuft, ende
 stende teghen
 natuere ende
 Schrift.

Disputatie Martini M.

woerden werde. Ende so het in een goede Aerde
 valt, so bryngt het vrucht vā syner specien voort.
 De Acker geeft wel den zaden vruchticheyt, maer
 niet van syner substancy: ende nochtans werdt
 de vrucht niet alleenlick des zaets, maer oock des
 Ackers vrucht ghenaeamt. Op ghelijcker wijse
 gaet het toe in der menschelicker generacy. Des
 mans zaet is als het graen: de vrouwe is als de
 Acker, welcke het zaet, waer vā het kint koemt,
 ontfangt ende bewaert: welcken sy niet de ma-
 tery, maer de vruchticheydt alleenlick gheeft, om
 welckes wercks wille sy de moeder, en het kint
 haer vrucht ghenaeamt werdt. Hier wt mercket,
 Boeders, hoe Maria de moeder Jesu zy, ende
 hy haer Soon, ende de vrucht haers lijues, hoe
 wel hy van haer substancy niet genomen heeft.
 Het Woordt, dat van eewicheydt God was, is
 het zaad, dwelck van den Vader wtghegaen, is
 in den lijue Marie ghelaeyt, ende van haer door
 rghelouwe ontfangen, ende in haer door de wer-
 kinghe des heyligen Gheestes, vleesch of mensch
 ghe worden. Ende is van haer in haren lijue ge-
 draghen, gheuoedt, ende gebozen, etien als een an-
 der natuerlick kint van syner moeder: ende der-
 haluen alleenlick werdt hy haer Soon, ende de
 vrucht haers lijues ghenaeamt. Al dit is klaer en
 licht te verstaen: ende gheeft my groot wonder
 dat ghijt niet begrijpet. Op dat ghijt auer te be-
 ter verstaen moghet, so wil ick noch een ghelijc-
 kenisse voortbrynghen: Mij son werdt Men-
 nons ende Gheertruyds soon genaemt, maer dit
 geschiet wt verscheyde oorsaken. Wāt Mennons
 soon wert hy genaemt, om dat hy vā myner sub-
 stancy is: Gheertruyds soon auer, om dat hy van
 haer inden lijue gedragen en genuoedt is. Also is
 Christus Godes Soon, om dat hy zijn substancy
 van Gode de Vader heeft. Maria auer is zijn
moeder

Na Mennons
 seggen, en niet
 na der Schrift

Hoe kan dit
 klaer zijn, de-
 wille de gant-
 sche Schrift
 en de natuer
 openlick tegē
 dit ouernus-
 tich veruust
 steyden?

moeder, om dat sy hem na der ordeneninghe van Gode inden vrouwen berodent, geuoedt, en gebzaghen heeft. Nu hoorzet ghy wel, Broeders, op wat wijse ick Christus bekenne Godes en Marie Soon te zijn: namelick, dat hy zijn substancy heeft, niet tot eenigē verdefselicken mēsche, maer alleenlick tot Gode dē Hemelschē Vader, welckes Soon hy derhaluen ghenaeamt werdt.

Martinus.

De somma uwer gātscher redene is dese: Een vrouwe gheeft tot haren kinde gheen zaet, maer alleenlick het voedtsel ende het bzaen. Daerom kan oock Christus vander substancy Marie na den bleesche niet zijn: maer werdt alleenlick derhaluen haer soon, ende de vrucht haers lūes genaemt, om dat hy van haer ghedragen, gheuodt, ende ghebaert is.

Menno.

Ja Martine, dit is mijn segghen.

Martinus.

Nu wil ick daer tegen dij stucken bewijzen: Antwoorde op
 Een eersten, dat uwe bewijsreden, waer mede wennons be-
 ghy onderstaet te bewijzen, dat de vrouwen geen hētenisse,
 zaet hebben, metter heyliger Schrift niet bestaen
 konnen. Ten anderen, dat de vrouwen of moe-
 ders, so wel als de baders, vā haer substancy tot
 den kinderen doen. Ten verden, dat Christus na
 den bleesche vander substancy Marie zijn moest,
 wien het oock schoon anders (dewelck wy noch-
 tans gheensins toelkaen) met den anderen vrou-
 wen, na den gemeynen loop der natuere inder ge-
 nereringhe toeghinghe.

Menno.

Wat wilt ghy dan teghen myne bewijsreden segghen?

Martinus.

Sommighe uwer bewijsredenen zijn tot der Schrift

Disputatie Martini M.

Antwoort op
de eerste stuk.

Verklaringhe
der plaets Pau
li. 1. Cozint. 11.

Schijft ghenomen: de ander auer wt eenen ghesmeynen Politischen blypck der menschen, ende gener natuerlicher ghelyckenisse des Jaets ende des Ickers. Dat ghy nu eerstelick boortbringt wt den Briel tot den Cozintheren, strydt tegen onse leere niet, wanneer men het argument des Apostels Pauli recht insiet. Want ten eerste, op dat Paulus de vrouwen ter ghehoorzamenheydt harer mannē des te beter beweechde, so neemt hy aldaer zyn vermaenrede wt der scheppinghe: bewijlende wt der seluer, dat de man eerlicker zy dan de vrouwe: aenghesien dat niet de man (namelick Adam) wt der vrouwe, maer de vrouwe wt den man is: ende dat oock de man, te weten Adam, niet geschapen zy om der vrouwe wille, maer de vrouwe om des mans wille, 1. Cozint. 11. a. 8. 9. Welck van Bose int beschrijven der scheppinghe aller creatueren, klaerlick bewesen wordt, Gene. 1. c. ende 2. d. Op dat auer de man dooz dese syne eerlickheydt (welcke hy dooz de scheppinghe heeft) nu teghen zyn vrouwe niet opgeblasen worde, so bereenichte Paulus wederom inden ghemeynen leuen, ende inder genereringhe, als hy segt; Nochtans is de man niet sonder de vrouwe, noch de vrouwe sonder den man in den Heere. Want gelijckerwijs de vrouwe wt den man is, also is oock de man dooz de vrouwe, 1. Cozint. 11. b. 1. 2. Wesh nu de vrouwe in den wercke der generacy van harer substancy tot den man niet gaue, so solde de man alleentlick vā synen zade zyn, ende groote oorsaken hebben sich teghen zyn vrouwe hoochlick te verheffen, oock in der genereringhe; in welker nochtans Paulus hen ghelijck wilt setten ende daer dooz bereenighen. So staet dan de vrouwe in der genereringhe so hooch als de man, na der boortseyder leeringhe Pauli, ende moet verhalten so wel ter gene-

Genereringe jaedt hebben, als de man.

Menno.

Daer Paulus van den man spreeckt, seght hy dat de selue dooz de vrouwe is: auer van der vrouwen legt hy, dat sy wt den man is, 1. Coz, 11. b. 12.

Herms.

Dat strjdt teghen onse leere niet. Want dat woordekē Dooz, sluyt niet altijt inden werkinghen de materie des dincks wt, in der heyligher Schrift. Ende dat Paulus hiermede het jaedt der vrouwen niet wilt wtsluyten inder genereringe, is wt den omstandichedē des Texts klaer genoegh: ende kan verhalten v geensins helpen.

Martinus.

Dat nu Abraham ende Isaac alleens genaemē werden autozes of de oorspronck harer nakomelingen, dat gheschiedt niet om daer dooz hare vrouwen Sara ende Rebecca vander natuerlicker mededeelinghe der substancy tot der genereringe der kinderen, maer alleenlick om andere mannen wt te sluyten. Want de mannen, insonderheyt by den Hebreeren (welcken de toefgvinghen des tockoemstighen Messias ghedaen waren) werden altijt de Hoofden ende Autozes der nakomelingen ghestelt. Ende oock heeft de vrouwe dat Priutlegprecht dooz de sonde verlozen, Gene. 3. c. Ende hoe wel inden 7. Capittel des boeck Sapientie, van des mans zede gelesen werdt, so werdt daerom het vrouwen jaedt niet wtgesloet: dewijle daer in sonderheyt niet staet: In des mans zede alleens.

Noch veel weynigher dient het ter beueeltinghe uwer leere, dat de kinderen den vaderen toeghedraghen werden. Want noch diese den vaderen toedraghen, noch diese ghebieden tot hen te draghen, dencken of weten yet van deser natuerlicker questie, of de moeder van harer substancy

Hier van leest
Syz. 7. c. daen
aldus staet,
Memento te
natum esse pe
cos. Shedens
dar du dooz
hen ghebozen
bist.

Disputatie Martini M.

stancy tot der matery des kindes wat toeboet, of niet. Ende of sy oock schoon wisten, dat de vrouwen wat daer toe deden, so solden sy des niet te min de kinderen den vaderen toebzaghē.

Menno.

Het schijnt nochtans, dat de nature dit heeft willen aenwijzen.

Martinus.

Hierin is gheen vastheyt noch bewijs: getijck dan oock uwe ghelijckenisse vanden zaden en den acker niet bestaen kan: ouermits wy daer van in der heyligher Schrift niets met allen lesen.

Menno.

De man is de saeyer, de vrouwe alleenlick de acker, welcke van buyten het zaet ontfangt, ende heeft gheen zaedt in sich.

Martinus.

Antwoorde op danderde stuc, dat oock de vrouwe van hare substantie tot den kinde toebrēgt.

Dit segt ghy wel sterckelick Menno, dan ghy kondt het met der Schrift niet bewijzen: Ja de selue leert gantschlick contrary, namelick, dat de vrouwen euen groote priuilegyrecht en boozdeel hebben int boozbrēngē der kinderen, so veel het aendienē des zaets belangt, als de mannē selue. Want wy lesen dat God, doe hy den man ende de vrouwe segede, tot beyde sprac: Wasset en wertet bermenichfuldicht, Gen. .i. c. Wengelien dan dooz dese Godlicke segheninge betuycht wert, dat de man ter bermenichfuldinghe zaet heeft: wie kan of mach van der seluer Godlicker segheninge en Priuilegy, de vrouwe herouen, dewyle sy doch onder de selue segheninghe staet?

Menno.

De vrouwe wert bermenichfuldicht, wāneer sy het zaet des mans in haren lijue ontfangt, behoudt, doedt, ende ten eynde boozbrēngt.

Hermes.

Dit is also niet Menno. Want gheen dinck wert

werdt vermenichfuldicht, dan wanneer het van weplich tot velen werdt. Also werdt een graen vermenichfuldicht, wanneer wt eenen grane vele granen voortkomē. Een acker auer kan geen- sins vermenichfuldicht werden, God gheue hoe hy oock besaeyt werde. Want wt eenen acker kunnen niet vele ackers voortkomen. Van der vrouwe auer spreekt God, niet dat zy een acker zy, maer dat sy vermenichfuldicht wert: Dewelc niet solde kunnen geschieden, wesi sy gheen zaet hadde so wel als de man.

Dit blijft on-
beantwoort.

Martinus.

Hier benenen hebben wy oock ghetuygenisse onser leere wt den boeck Ruth, daer wy lesen dat het volck tot Booz aldus spreekt van der vrouwe Ruth: Dijn huys werde wt de zede dat dy God gheuen sal wt deser dochter, gelijk het huys Phares, &c. Ruth 4. c. Hier wert der vrouwe Ruth, zaet toegheschreuen.

Menno.

Maer hier staet doch niet dat Ruth in sich seluen zaet ghehadt heeft. Dan God gheeft den mannen zaet wt den vrouwe, wanneer de vrouwen kinderkens voortbrengen.

Martinus.

De Schrift segt klaerlick, Zaet wt der dochter. Dese woorden staen wel te weghen: ouermits sy oock ghegrondt zijn op der segheninge Godes, Gene. 1. c. welcke so wel den vrouwen als den mannen toekomt: ende de selue sal alstijt krachtich bliuen, God gheue wat de menschen oock daer teghen spreken. Men doet gheswiltich allen vrouwen groote iniurie ende onrecht, datmen hen in der genereringhe harer kinderkens, dese heerliche Privilegy ende recht onderstaet te benemen, het welcke hen God so klaerlick door zijn heylighe woort ghegheuen heeft.

Het

Disputatie Martini M.

Het gheeft my wonder, dat Godsalige vrouwen sulcx lyden kunnen.

Menno.

Al dit kan Menno ia so veel als met eenen titelhe der Schrift niet bewyfen, maer is enckel onueruustich vernuft ende boom.

Wy holden dat de vrouwe een Acker zy, ende de man de Saeyer: ende dat de vrouwe op gheen ander wijse cenighes kindes moeder ghenaeamt werde, dan dat sy het zaedt des vaders ontvangt, bewaert, draecht, voedt, ende baert. Also is het Godlick zaedt in Maria ghesaeyt, ende in haer mensch gheworden: ghelijck Joannes seght, Het Woort is vleesch gheworden.

Martinus.

Wy holden vast met der heyliger Schrift, dat wt kracht der segheninghe Godes, Gene. i. c. de vrouwen tot der materie harer kinderen wat toe brenghen ende doen, so wel als de mannen. Ende aengaende der saeyinge des Godlicken Woorts in Maria, als in eenē Acker, waer van ghy veel spreekt, lesen wy in der gantscher heyliger Schrift niets met allen. Wat wilt ghy ons dan dit altyt boozwerpe? Ghy soldet met recht eerst bewyfen.

Menno.

Wintucht.

Enck als of het oock wt der heyliger Schrift ghenomen ware, dat ghy booztbringt.

Martinus.

Doen wy anders, so bewijst het. Gewillich brachten wy wat boort, dat buyten der Schrift ware, ghy soldet niet verkwijghen noch lyden. So seggen wy dan wederom, dat wy uwe leere van het saeyen des Godlickē Woorts in Maria als in eenen Acker, niet bekennen der heyliger Schrift gelijckmatich te sijn, ten zy dat ghy dat eerst bewijset: Ende holden met der heyliger Schrift, dat Iesus Christus deshaluen een warrachtich mensche, de vrouwe Marie, en haer Soone ghenaeamt zy, om dat hy van harer substancy booz generering na den vleesche her komen is.

Menno

Menno.

Ick holde daerentegen, dat Christus op gheen ander wijze een Soon Marie, en een Soon des menschen genacmt wert, dan om dat hy van haer ghedraghen, gheuoedt, ende ter werelt ghebracht is. Ghehijck mijn soon oock Gheertruydts soon gheuaemt wert, hoewel hy zijn substancy van my, ende niet van Gheertruydt ontfangen heeft, maer is van haer alleentlick ghedragen, geuoedt, ende van haer ter werelt ghebracht. Hoe zijt ghy so plomp dat ghy dese klare dingē niet verstaet? Doet uwe verstoppe ooren eenmael open, mannen. O broeders, wat ontferstandiger volck hebt ghy my her ghebracht. Wat willen wy onse tijt met desen volcke langher toebijnghe? Het is al verlozen arbeidt, dien wy doen.

Martinius.

Ick betuyghe voor den Heere (ghelijck oock onse Broeders doen) dat ick neerstelick ende onpartijdichlick toehoorē. Men behoort niet onbedachtelick terstondt alle dinghen aen te nemen: men moet de sake voor al wel ouerlegghen, ende niet der Schrift onderschepden ende richten. En hoe ick uwe redenen langer hoorē, hoe ick klarer sie en mercke, dat uwer leere gront niet der heyligher Schrift niet bestaen kan. Ende soude men na den ghelijckenisse van uwen en Gheertruydts sone, vander Menschwerdinghe Christi willen besluyren, so soude Christus geen ware mensche kunnen zijn. Want hy kan gheen mensche zijn sonder menschelike substancy: welke hy of van den vader, of van der moeder, of van beyden stammen hebben moct. Nu heeft Christus zijn menschelike natuere niet van Godes des Hemelschen Vaders substancy: aenghelien God gheen mensche is: heeft sie oock niet van Ioseph: heeft sie oock niet van Maria na uwen seggen: hoe sal hy

Houde, is niet bewijzen.

Wulucke.

na Menno's leere kan Christus gheen mensche zijn.

E van

Disputatie Martini M.

dan een mensch, ende des menschen Soon zijn

Henno.

Maria, welcker warachtich Soon Christus is, was ia een Mensch, ende gheen Koe.

Martinus.

Dat weet ick wel, Henno: maer wat helpt het Christo, tot syner menscheyt, dat Maria een mensche is, deswijle hy zijn menschelike nature, na uwen seggen, van haer niet entfangen heeft? Solde uwe soon van uwer substancy niets hebben, so solde hy, na uwer eyghener leere, gheen mensch konnē zyn, deswijle hy deselue vā Geertuyt der moeder niet solde konnē entfangē hebben. Dooz de ghelijckenisse dan van uwen ende Geertuyts sone, berooft ghy Christo zijn menschelike nature, ende hzengt de waerheyt der heyliger Schrift gantschlick te gronde, welke ouer al getuycht dat Christus zijn solde wt den zaden Davids na den bleesche, Roma. 1. a. 3. en een brycht syner lendenen, Act. 2. d. 30. 2. Sam. 7. b.

Henno.

Hier besloopt Henno sonder antwoorde, en valt op zijn oude philosophie welke hem booz heen, nichmael met der Schifte benomen is.

Deswijle daer gheen soon sonder vader is, ende Christus oock na syner mēscheyt Godes Soon is, so moet hy van den seluen zyn substancy hebben: ende wert alleenlick Marie Soon deshaluē ghenaemt, om dat het woort in haer bleesch ge- worden is: ende dat Christus van haer (op ghe- lijcker wijse als alle andere kinderen van haren moederen) in haren ihsue geuoedt en ghedraghen geweest is. Want van harer substancy konde hy niet zyn, aengelsen de vrouwe geen zact hebben.

Martinus.

Antwoorde op den derden stucke.

Ghy valt alstijt op een dinc Henno: hoe wel wy te bozen het selue beantwoort, en oock valsch te zyn, bewesen hebben. Daerom willen wy nu voortnaen wt der heyliger Schrift bewisen, dat Christus Iesus (hoe het oock niet den anderen vrou-

brouwen inder genereringe toeginge zijn menschelelike natuer vander substancy Marie ontfanghen moest. **En Mennonniter.**

Ghy geeft gheen antwoorde op den inconuenienten die v in beghinne des bespreck boorzghestelt zijn. Antwoorde daerop allereerst.

Martinus.

Daerop wil ick ghenoechsaelick antwoorden, wanneer ick onse leere vooz al noch wat breeder verklaert, ende met der heyligher Schrift beuesticht sal hebbē. Tot welcker beuestinghe die toezegginge Godes dient, welcke hy tot Adam ende Eua inden Paradijse ghedaen heeft, nemelick, dat het vrouwen zaedt, der Slangen kop breeken of in stukke brynselen soude. Gen. 3. c. Welcke toezegginge van Christo, gelijck ghy te voren selue bekent hebt, Fol. 19. te verstaen is: Hier siet ghy oock Menno, dat de vrouwe zaet hebben: anders soude dese toezegginge op eener leugen ghegrondeert staen. Dewijle dan Christus hier vā Gode seuen, der vrouwen zaet genaemt wert, so is het onwedersprekelic, dat hy zijn menschelelike natuer niet wt Gode den hemelschē Vader, maer wt den mensche oorspronkelick heeft. Want dit woordeken Zaedt, brenghet nootwendichlick de gemeynschap der menschelicker substancy mede.

Menno.

Men moet Martine, dit zaet der vrouwe niet vleeschelick na der letter, maer alleenlick na den gheest verstaen. Want ghelijck de Slanghe gheestelick is, ende oock haer zaet: also moet oock de vrouwe sampt hare zede, geestlick zijn. Want het een kan niet gheestelick zijn, ende het ander lijflick: maer moete of beyde geestlic, of beyde lijflic zijn. Dese vrouwe auer is de Gemeynte, welcke Christū met grooter smerte baert. **Martinus.**

Dese uwe reden Menno, kan met der heyligher

E ij

Schrift

Verklaringshe der eerster toezegginge van den vrouwen zede.

De vrouwen hebben zaed in sich ter generacy.

Menno duyde de toezegginge van den vrouwe zede geestlick.

Disputatie Martini M.

Wat de toefeg-
ginge bā eener
lijflicher vrou-
we ende zade
verfaen moet
worden.

Schrift niet verfaen. Want het een kan gheestelick, ende het ander lijflick zijn, een yeghelick na syner aert en natuere na tverklaren der Schrift: in welcker aenghewesen wert dat dese vrouwe sampt haren zade lijflick zy: en de Slanghe sampt haren zade gheestlick.

Menno.

Van der gheestelicker vrouwe ende zade heb ik niet op vier meyninge ghesproken, als of het van geener lijflicher vrouwe ende zade verfaent mocht werden: maer seg allenclick, datmen wt der Schrift niet krachtelick solde konnē bewijzen dat het van eener lijflicher vrouwe ende zade solde moeten verfaen werden.

Hermes.

Willen wy de Schrift recht insien, so sullen wy klaerlick beuinden, dat enen also de vrouwe letterlick, ghelijck de Slanghe gheestlick verfaen moet werden. Want beyde dit wert ons in der heyligher Schrift ghkeert. Van der Slangen lesen wy Joan. 8. e. 44. dat sy de Duyvel zy: welckes jaet zijn alle de ghene die des Duyvels wercken doen. Verhaluen segt Christus tot den moordischen Joden, Ghy zyt wt den vader den Duyvel, Joan. 8. e. 44. Datmen oock een lijflike vrouwe verfaen moet, is wt velen plaatsen der Schrift opēbaer, Ja oock wt den voorgaenden ende natvolghenden woorden des voorghe-
meiden texts. Want gheijckerwijs het een lijflike vrouwe was, waer door de Slanghe het menschelike gheslachte bedrooch: also stelt oock God ter bewijlinghe syner barmherticheyt, een lijflike vrouwe, welcker Jaet v Slanghe machte breken solde. Ende op dat de vrouwe door dese heerlike toefegginghe sich niet te hooch verhefde, so heeft haer God stracks daer na een groots smerte int kinderbaren opghelegt, Gene. 3. c. 16.
duy

bus is het nu klaer, dat dese toefegghinghe Godes van eener lijflicher vrouwe en zede verstaen moet werden.

Menno.

Hierin wil ick uwer verkiaringhe niet hardt wederstaen; dan ick segghe alleenlick dat sy niet noodtwendich is.

Martinus.

Wy segghen datmen dese toefegghinghe niet anders dan van eener lijflicher vrouwe verstaen kan. Want bouen de redenen die Hermes onse broeder voortgebracht heeft, so hebben alle Propheten, Euangelisten ende Apostelen dese toefegghinghe op eener lijflicher vrouwe ghebuydt. Want Elias naemtse een Maegt, Esa. 7. c. De Euangelisten noemense, de Maeght met name Maria, Matt. 1. b. 8. c. 23. Luc. 1. c. 23. De Apostel Paulus naemtse een vrouwe, dā welker Christus gheworden is, Gal. 4. a. 4. En soldemen by der vrouwe verstaen de Kercke, welke Christus met grooter pijnen baren moet, so ware het geen toefegghinghe der salicheyt: maer een nieu beitel der Sempnte opgelept: ende also solde de eerste Kercke gheen Euangelium noch vertroostinghe der consciencie ghehadt hebben, d'welck oock teghen uwe eerste woorden ware.

Menno.

Dat dese toefegghinghe van eener lijflicher vrouwe op Christo ghesproken zy, sta ick u toe: maer wat kan dit noch uwer leere boozderlick zijn, dewijle doch Christus deshaluen alleenlick der vrouwen zaet genaet wert, om dat hy in haer ontfangen, ghewoedt, ende van haer ghebozen is?

Martinus.

Dit segt ghy wel Menno, auer sonder gront der Schrift. Want daer is een groot onderscheyt, tusschen een zaet der vrouwen te zijn, en van haer gedragen ende gewoedt te zijn. Hier van moghen wy achter na noch broeder spreken: het is ons nu

E ij

ghe-

Dat eerste toefegghinghe van een lijfliche vrouwe en zede na der letter gesproken zy, staet menno toe.

Disputatie Martini M.

ghenoech dat ghy ons opentlick toestaet, dat de eerste tosegginge van eener lijflicker vrouwe en hare zade na der letter verstaen moet werde. Is het niet also Henno?

Henno.

Ja. Auer daer wt kondt ghy noch niets besluten.

Martinus.

Dat sullen wy achter na sien. Als nu is het ons ghenoech dat wy daer in so wijdt ouer een komē. Dewijle nu dese voorgemeide tosegginge der genade, daer na met der tijt onder de mensche seer verdonckert was, so heeftse God (welcke een huerich lief hebber der menschen is) ten eynde wederom den heylighen Patriarchen oft Oueruaderen vernieut. Want tot Abraham segt hy aldus, In dy ende in dynen zade sullen alle menschen ghesegent werden. Gene. 12. a. ende 18. c. ende 22. d. Wederom is de selue tosegginghe schier met den selue woorde vernieut tot Isaac, Gene. 26. a. ende tot Jacob, Gene. 28. c.

Henno.

Verklaringhe
der tosegginge
van Abrahams
zade.

Het gheestlick
zaet Abrahe.

Al dit is waer. Auer ghy weet wel Martine, wat het oprecht zaet Abrahe zy? Het is niet vleeschelick, maer gheestelick. Want die daer wt den ghelouue zijn, die zijn Abrahams kinderen ende zaet, Gala. 3. a. 7.

Martinus.

Dit dient geensins ten propooste. Want gheelijck de heylighe Schrift in vielen plaetsen, den hdeelen roem der Jode (welcke sich menichmael daerop alleenlick beroemden dat sy na den vleesche van Abraham herkoemstich waren) ernstlick krafft, en leert dat hen dit vooz Gode niet konde aenghenacm maken, ten ware dat sy het gelouue ende wercken Abrahe nauolchden. Matt. 3. a. 9. Luc. 3. a. 8. Ioan. 8. d. 39. Also koemt oock daer na Paulus, ende naemt die Abrahamus oprechte kinderen

deren welcke Abrahams gelooue ende wercken
worden, Rom. 4. b. 12. 13. Gal. 3. a. 7. Op deser
wijse auer kan Christus geenlins een gheestlick
zaedt Abrahe genaemt werden. Daer en bouē so
werdt daer Abrahe een toefegginge der geestlic-
ker en inwendiger vertroostingē gegeuen in Je-
su Christo, welcke van synen zaden afkoemstich
solde zijn, ghetick oock selue de Apostel Pau-
lus verklaert, Gal. 3. b. 16. So moet van de toe-
fegginghe op Christo noodwendichlick na der
letter verstaen werden.

Menno.

Dat dese toefegginghe oock na der letter, van Menno bekenē
Abrahams zaden, naemlic, Christo, na deser uwer dat de toefeg-
verklaringhe te verstaen is, laet ick u toe: auer gginghe van A-
dit kan uwer leere noch niet helpen. Want Chri- brahams zaden,
stus werdt ghenaeemt, Abrahams ende Jacobs Christo te ver-
zaedt, ouermids by wt Maria, welcke Abrahams staen is.
ende Jacobs zaedt was, ghebozen is.

Hartinus.

Teghen dese uwe meyninghe moetmen in den
voorzghemelden toefegginghen dese twee woor- Christus is na
dekens, Dijn ende Zaedt, wel weghen: Want den vleesche
daer in werdt de oorspronck der menschelicker van Abraham
natuere Christi onwedersprekeltick bewesen: niet oorsproncklick
wt den hemelschen Vader, maer wt den Vade- hergekomen.
ren, Abraham, Isaac, ende Jacob, Romanoym
9. a. 5. Daerbeneuen werdt de toefegginghe
door sulckerley uwe meyninghe gantschlick ver-
donckert, als of sy op Maria (welcke Abra-
hams zaedt solde zijn, ende wt welcker de Sa-
ltemaker Christus gebozen solde werden) ge-
sproken ware. So moeten van de woorden der
toefeggingen stracks op Christo verstaen werde,
welcke het eenich zaet Abrahe is, Gal. 3. b. 16. En
wert oock daerom Abrahams soon genaemt, Mat.
1. a. 1. En op dat niemandt daer aen twijelde, of

E uij

Christus

Disputatie Martini M.

Christus ware na de vleesche van Abraham oorsproncklich voort ghekomen, so veruycht de heylighe Geest in den Ghelachregulter daer hy spreect van Isaac, Jacob, Judas, &c. Matth. 1. a. 2. 3. &c. het selue woordt, welck hy gebuycht, wanneer hy spreect van der generacy, wt, of van Maria, *Ex qua genitus est Iesus*, segt hy, Mat. 1. b. 16. dat is, *Wt, of van welker gegenerect is Iesus.*

Henno.

Van de woorden, Genereren.

Al dit kan men wt den woorden, Generacy of genereren, niet sekerlich besluyte: hoe wel ick nochtans toelate, ende met verfaen wil, of de toelagginghen tot Abraham, Isaac, ende Jacob gesproken, zyn oock na der letter, van Iesu Christo op iustlicher wyse te verstaen.

Martinus.

Wy holden dat woorden Generacy, in desen handel seer krachtich. Daer het is ons nu ghenoch, dat ghy ons toelastet dat de voorszemelde toelagginghe na der letter op Christus te verstaen is. Dese toelagginghe vernieuwt God wederom tot den Koninck Dauid, met desen woorden: Wanneer dyne daghen veruult sullen zyn, ende du met dynen Laberen slapen sult, so sal ick dijn zaed na dy herwerken, welck wt dynen lyue wtgaen sal; ende ick sal zyn Koninck rijk vast maken. Dese sal mynen Name een Huys bouwen: ende ick sal den Thron zyns Koninckrijcks vast maken in ewicheyt, 2. Samuel. 7. b. Dat dese toelagginghe van Christus gesproken is, is daer wt klaer, dat sy sijn na den doode Dauids bestreckt: ende dat den seluen Dauids zaed een ewich Koninck rijk toegheseght werde. Hier werdt oock krachtelich aengheuefen, dat Christus oorsproncklich van mensche mensch werden solde, oermits hy genaemt werde Dauids zaed, welke wt synen lyue wtgaen solde: ende werde

Christus wert den Koninck Dauid segget.

werdt deshaluen in der Schrift, Davids soon
ghenaemt.

Menno.

Dese toefegghinge tot David ghedaen, werdt na der letter alleen op Solomon verstaen, ende niet op Christus, op welken sy alleenlick geestelick verstaen moet werden. Want in der seluer toefegghinghe volghet terstondt daer na: So hy wat onrechts doet, so sal ick hem straffen met der roede der mannen, ende met den plagen der menschen kinderen. Mijn barmherticheydt auer sal ick van hem niet wech nemen, ghetijck ickse van Saul wech ghenomen hebbe. Also lesen wy oock in den 132. Psalm; De Heere heeft David eenen warachtighen Eedt ghelwozen, daer van sal hy sich niet afwenden. Ick wil dy op dynen Stoel setten de Mucht dynes lijues. So dyne kinders mijn Verbondt holden, en myne tughmissen, welke ick hen leeren sal, so sullen oock dyne kinders op dynen Stoel sitten ewichlick. Dit kan van Christo niet verstaen werde, oermids dat hy van sonden vrij gheweest is. Ende dat ghy hier teghen uwe bewijs nemen wilt, Martine, wt dien dat hier ghesproken werdt van eenen ewighen Koninckrike, so weet ghy doch selue wel, hoe dit woordcken, Ewich, in den Ouden Testamente, na wijle der Hebruescher spraken, menichmael ghenomen werdt. Ende dat ick aldus dese voorsayde Schriften na der letter op Solomon duyde, leert my de Schrift selue. Want Solomon merckende op deser toefegghinghe, welke synen vader David ghedaen was, spreekte aldus tot Gode; Du hebst hem dese groote barmherticheydt ghedaen, ende hem eenen soon gegeven, welke op synen Stoel sit, 3. Regum 3. a. Ende daer na noch klarer in den achtsten Capittel, met desen woorden; Dat

Disputatie Martini M.

du in sinne haddest, mynen Name een Huys te
 bouwen, daer hebst du wel aen ghedaen, dat du
 sulchs booznamest. Doch salt du dit Huys niet
 bouwen, maer dijn Soon, die wt dynen lendene
 komen sal, die sal mynen Name een Huys bou-
 wen. Ende de Heer heeft zijn Woordt beuesticht
 dat hy ghesproken hadde: Want ick ben opghe-
 komen in mijns Vaders Davids stede, ende sitte
 op den Stoel Israel. Ende wederom een wey-
 nich daerna: Nu Heer God Israel, hoid dynen
 knecht mynen Vader David wat du hem ghes-
 proken ende gheseght hebst: Het sal dy niet ent-
 brenken aen eenē man, die daer sitte op den Stoel,
 so doch dyne kinders haren wech bewaren, dat sy
 booz my wandelen, gelijk du booz my gheswan-
 delt hebst. Dit selue leest men oock in den tweed-
 den Boeck der Chronijcken aen den 6. Capittel.
 Men mach oock hier van lesen aen den 22. Cap.
 des eersten Boecks der Chronijcken. So is het
 nu van wt allen den boozghemelden Schyften
 klaer, dat de toefeggingen tot David gedaen, iij-
 lick na der letter van Solomon ende synen Kon-
 inckrijcke te verstaen sijn: van Christo auer, al-
 leentlick gheestlick. Want dit verklaert oock de
 Enghel Godes, van den Koninckrijcke Christi,
 Luc. 1. c. 28. daer hy seght: Ende God de Heer sal
 hem gheuen den Stoel Davids zijns Vaders:
 ende hy sal regnerē ouer het Huys Jacobs in ee-
 wicheyt, ende zijns Koninckrijcks sal geen eynde
 zyn. Dat men dese toefeggingē tot David ges-
 chiedt, also van eenen geestlicken Koninckrijcke
 Christi verstaen moet, vclaert oock de Propheet
 Esaias, daer hy seght: Op den Stoel Davids en
 op zyn Koninckrijcke sal hy sitten, op dat hy dat
 beuestighe ende vast make in oordeele ende ghe-
 rechticheyt, vā nu aen tot in ewicheyt, Esa 9. b.
 Hier van schryft oock Jerem. in den 23. cap. a. en

33. c. So is her dan nu onwederfprekelick, dat de toefeggingen tot David gheschiedt, na der letter op Solomon, welke na David geregneert heeft, te verfaen zijn: en dat men oock verhaluē daerwt niet bewiſen kan, dat Christus na ſyner mēſchlicker natuere, ende na den vleesche, wt der ſubſtancy Davids zy. Want in allen desen toefeggingen, is Christus ende zyn Koninckryck niet anders dan gheestlick boorzghebeeld: gelijk nu gehoort ende verklaert is.

Martinus.

Alle wtlegghinghe der Schrift moet sulckerley zijn, dat sy in alles met der volkomenheyt en onuerbrokenheyt der gantscher Schrift besta: anders so is het gheen wtlegginge, maer veel meer een veruulſchinghe der Schrift.

Menno.

Dat ſta ick toe.

Martinus.

So moeten wy dan de toefeggingen van Christo, die tot David ghedaen zijn, also verfaen, dat de gantsche Schrift in alles daerin beſtandich ende onuerruickt bliue.

Menno.

Het is also.

Martinus.

So leg ick nu dan: hoe wel in den boorzgemelden toefegghinghen sommige ſtucken zijn, welke in Solomon na der letter plaets hebben: so zijn daer wederom vele andere ſtuckē in, welke niet op Solomon na der letter, maer alleenlick op Christo verfaen moghen werden. Want dat David een zaed wt ſyne lijue toegelēgt werdt, moet men eyghentlick na der letter van Christo verfaen. Want aldus luyden de woordē die God tot David ſpreekt: Wanneer nu dyne daghen

De toefeggingen tot David van ſynen zaden ghedaen, zijn alleenlick op Christo na den vleesche ende letter te verstaen.

boorzby

Disputatie Martini M.

Voorby heen sulcken zijn, ende du met dyne Ma-
 ren slapen ligst, so wil ick dyn zaet na dy berwe-
 ken, welck van dynen Ihuē herkomen sal, 2. Sa-
 muel. 7. b. Dit zaet van Dauids Ihuē, moet noot-
 wendichlick Christus zijn, welcke na Dauids
 doot ghebozen is: ende niet Solomon, welcke
 ontwuelich voor zijns vaders doot ghebozen
 was. Dese verklaringhe der toesegginge werdt
 oock gelesen inden Boeck der Chronijcken, met
 dese woorden: Wanneer dyne daghen wt sullen
 zijn, dat du heen gaest met dynen Vaderē, so wil
 ick dyn zaet na dy berwecken, welck wt dynen
 kinderē zijn sal, den seluen wil ick een Koninck-
 rijck hereyden, 1. Parat. 17. b. Hier hoorzen wy, dat
 het beloefde zaet Dauids, na synen doot van sy-
 nen kinderen herkomen solde: welcke toeseggin-
 ghe na der letter gheensins van Solomon, maer
 alleenlick van Christo berstaen kan werde. En
 op dat dese eerlicke toeseggingen door geen val-
 sche menschen ghozen ende droomen, onder eenen
 bedriueghen schijn des gheestelicken berstants
 berdonckert, of op eenen anderen dan op Christo
 eygentlick na der letter geduydt werden: so heb-
 bense de Propheten Esayas ende Jeremias: de
 Euangelisten, Mattheus ende Lucas: de Apo-
 stelen, Petrus ende Paulus, wtdriueghen op
 Christo wtghelegt: welcker wtlegghen, teghen
 alle menschen verdichtinghen, onbedriueghelick
 ende ghelooftlaem is.

Menno.

Wraucht son- Wenn ick schoon v dit al toeliete, so hebt ghy
 der antwoort daerom noch niet de gantsche sacck gheswonnen:
 Want niet gheenen Schriften kont ghy bewij-
 Tanden ghe- sen, dat Maria wt den Stamme Dauids zy, hoe-
 stachte Marie. wel nochtans ick niet baselick het selue versta-
 ken wil.

Martinus.

Man

Ma den ghelachte Marie, willen wy achter na wel handelē, wanneer ick mijn leere gendecksaemlick met den boozghemelden Schriften beswelen sal hebbē. Ick sie oock niet, waer toe men behoeft vanden Stamme Marie veel te spieken, dewijle ghy selue niet versaken wilt, dat sy wt den ghelachte Davids herkoemstich zy.

Menno.

Ja wel: gaet voort met uwen redenen: ick staet toe, datmen holde Mariam wt den Stamme Davids ghesweelt te zyn.

Martinus.

So seg ick dan, dat de toelagginghe tot Davids kinden zide, welck na synen doot, en wt synen kinderen herkomē soude, nootwendichlick na der letter niet van Solomon, maer van Jesu Christo te verstaen zy: ouermidts van der heyligher Schrifte sleue also wtgeleget werdt. Want ten eersten lesen wy by den Propheet, Esaiam aldus: Ende dan sal een Roede opgaen vanden Stamme Jesse, en een Bloem sal wt syner wortel ghebozen werden, Esaie. 11. a. Dese Bloem is sonder eenich twijuel Christus, ende heeft synen oorspronck wt Jesse den vader Davids. Wederom by Jeremiam lesen wy aldus: Sie, de tijt koemt, spreect de Heere, dat ick Davidi een gerechtige Spruyt verwecken wil, ende hy sal een Koninck zyn. Ende wederom: Een seluen dāghen ende ter seluer tijdt wil ick Davidi een Spruyt der Gherechticheydt opgaen laten, Jeremie. 33. c. Dit kan van Solomon niet ghesproken zyn, maer alleenlick vā Christo, welcke Davids te voren toegheleget was: Op welcker toelagginghe de Propheeten doorgaens haer merck genomen hebben: getijck oock de heylige Euangelist Mattheus int beginne zijns Euangeliums doet, daer hy Christum den Soon Davids naet,

Matth.

Hier trect beklact, dat de toelagginghen tot David gedaen vā synen zide, na der letter op Christo te verstaen zyn.

Disputatie Martini M.

Matth. 1. a. 1. Waer van hy oock inden Geslachtsregister zijn bewijs doet, van Dauid tot op Maria toe, wt welker Christus ghegeneteert is, Mat. 1. b. 16. Hierom laet sich ooc Christus, Davids Schoon neemen, Mat. 22. b. 15. Mar. 10. e. 47. Luc. 18. d. 38. Ende oock Paulus op deser toellegginge siende, maecht Timotheum indachtich, dat Iesus Christus zy wt de zade Davids, 2. Tim. 2. a. 8. Dit zyn verstant heeft Paulus noch klarer bewesen, daer hy segt, dat Christus gewordē is wt den zade Davids, na den vleesche, dat is, so vele als den vleesche belangt, Rom. 1. a. 3. Tselue heeft oock Paulus booz eener grooter menichte der Joden, in eener predicacy betuyght, daer hy seyde: Wt deses (namelick Davids) zade, heeft God na der toellegginge, Israeli den Salichmaker Iesum opgheweckt, Act. 13. c. 23. Hebbet wel acht op dat woordeken Pauli, Na der toellegginge: wāt daer tooz wylt hy klaerlick aen, hā wien de toellegginge verstaen moet werden, namelick, van Christo Iesu. Hier mede koemt oock de Apostel Petrus ouer een, welke in syner openlicker predicacy, die hy te Jerusalem dede, na dat hy met den heyligen Gheest veruult was, aldus spieect: Hy dan (te weten Dauid) een Prophete zijnde, ende wetende dat hem God met eenen Eede gheswooren hadde, dat wt der vrucht syner lendenen, so veel den vleesche belangt, Christus opstaē solde, &c. Act. 2. d. 30. So is nu dan wt der Prophetischer ende Apostolischer wtlegginghe klar, dat de boozgemelde toelleggingen tot Dauid ghedaen, oock na der letter van Christo verstaen moeten werden: en dat hy derhalten syner oorspronck na den vleesche, wt den lendenen ende substancy Davids hebbe, ende niet wt der substancy des Hemeischen Vaders.

Menno.

Mijn

Wijn wotlegginghe, welcke ick op Solomon
gegeuen hebbe, moet oock bestaen: daerom segge
ick, dat de toefeggingen na den gheest van Chri-
sto, ende letterlick van Solomon te verstaen sijn.

Matthius.

Hier mede sijn onse bewijsreden noch niet ne-
bergelegt. Ende wat wilt ghy doch dese toefeg-
ginghen also op Christo na den gheest alleenlick
duyde, daer de Apostel Petrus opentlick de sel-
ue op Christo letterlick ende vleeschelick ver-
klaert: Want hy soude (segt hy) wt der vrucht
der lendenen Davids sijn, so veer den vleesche
belangt, dat is, vleeschelick. Waer de Schrift
segt, Vleeschelick, daer mach gheen mensch stel-
len, Gheestelick. Op datmen auer de boozghe-
noemde toefeggingen recht versta, nemelick, hoe
sy op Christo, en oock op Solomon, een yegelick
in synen graet, verstaen moeten werden, so traet
hoor al te weten, hoe het met Dauid alsdan ghe-
stelt was. Dauid stont onder tweertey cruyden,
waer van het een wtwendich, het ander inwend-
ich was. Het wtwendich, belangde sijn Koninc-
rijk (waer wt hem de Sautschen sochten wt te
stooten) op wien selue komen ende vallen soude.
Want hier in was, of de weluaert, of het verberf
der gantscher Gemeynte Israels gelegd. Het in-
wendich cruyd hadde hy met alle geloouigen ge-
meyn, welck was zijns herte droefheyt, om synen
sonden wille, met begeerte der salicheyt door den
beloefden Messias, welcke so langhe tijdt ver-
wacht was, ende nochtans niet quam. So wolde
da God met eener schooner toefegginge, in bey-
den desen stucke Dauid vertroostte: nemelick, dat
het wtterlick Konincryck, hoewel nochtans selue
wtterlick onmoghelick scheen te sijn, op sijn zaet
soude bliuen: en dat ooc Messias ongetwyuel, Ja
wt synen lendenen ende kinderen komen soude,
welcke

Meret dit wel,
op dat ghy de
belofrenisse tot
Dauid gedaet,
recht verstaet.

Disputatie Martini M.

Welcke een ewich ende onueriganclick Koninckrijk aenrichren solde. Ende de wijc God den Koninck Dauid dese tweeuoldige vertroostinghe in eener toefegginghe te ghelijcke voorslelt, so moeten alle Goddruchtige daer in wijlick onderscheyden, wat eyghentlick Solomon, ende wat eyghentlick Christo, of oock hen beyden te ghelijck, na ghelijckmaticheyt des geloofs, toekomen kan: hoewel nochtans inder gantscher toefegginghe niets is, dwelck of inden persoone Christi, of ten minsten in synen Lyue, nanietlick, der Gemeente, zijn plaetse niet hebbe. Ende niet sonder oorsake werdt dese tweeuoldighe, te weten, wterlicke ende gheestelicke vertroostinghe tot Dauid, van Christo ende Solomon, in eener toefegginghe ghedaen. Want ten eersten, wt der veruullinghe der eerster toefegginghe van Solomon, welcke wterlick was, werdt Dauidt een seker ghetuyghenisse ende waer teecken gegeuen, dat oock de andere van Christo desgelijken veruult solde werden. Ten anderen geschiet het om eener ghelijckenisse wille, die daer in sommigen stucken zijn solde, tusschen Solomon ende Christus. Want beyde solden sy Koninghen zijn, ende beyde wt den lendenen Dauids na den vleesche. So verstaet nu dan een yeghelic seer lichtelick, hoe beyde dese toefegginghen tot Dauidt gheschiedt, in Christo ende Solomon, so veel de natuerlicke en vleeschelicke afkoemste belangt, na der letter haer plaetse hebben moeten.

Menno.

Wentlicht sonder antwoorde

Hoewel ick dese uwe verklaringhe niet verwerpe, wat kan sy u nochtans helpen, dewilte ghy wt der Schrift niet bewisen kont, dat Maria wt den gheslachte Dauids zy?

Vanden gheslachte Marie.

Martinus.

So veel als den gheslachte Marie belangt, wil

Wilt ick b antwoorde, wanneer ick tot den woord-
den der Euangelisten come: Het is my nu ghe-
noech, dat ghy my toestaet, dat de voorgenomde
toeseggingen Daudi gheschiedt, na der letter op
Christo verstaen moeten werden: waer wt ick
Christus vleesch is oorsproncklich wt
Dauids zade.
Chyisto verstaen moeten werden: waer wt ick
Christus vleesch is oorsproncklich wt
Dauids zade.
onwederprekelic besluyte, dat Jesus Christus,
syner menschelicker natuere oorspronck na den
bleesche, wt den zade Dauids heeft, ende niet wt
Gode den Hemelschen Vader.

Menno.

Hoe wilt ghy dat also besluyten, Martine?
Waer bliuen myne inconuenienten, welke ick
b voorgehoorden hebber. Daer op moet ghy my
eerst antwoorden. Hier beneuen seg ick, dat de
voorzegghelde toeseggingen Daudi gheschiedt,
of gantschelick na der letter, of gantschelick na
den gheest verstaen moeten werde. Nu auct kon
nen alle de stucken der toesegginghen niet blees-
chelick verstaen werden, so moet men se dan gee-
stelick neme. Want dat daer staet vanden Stoel
ende Thoon Dauids, moet men nootwendich-
lick gheestelick nemen, vander Kercke Christi,
welcke gheen wterlick, maer alleenlick een gee-
stelick Koninkryck Christi is: behaluen moet-
men oock gheestelick verstaen, dat Christus van
den zade Dauids ghebozen soude werden.

Martinus.

Op allen tswen absurda ende inconuenienten
sal ick tzyner plaetse dooz Godes ghenade ghe-
noech doen: Auer my gheeft wonder, dat ghy de
toesegginghen Daudi van Christo ghedaen, nu
wederom wilt gheestelick beduyden, daer ghy
nochtans te vozen onser verklaringe toegestaen
hebt. Ende uwer redene, mi Menno, welke ghy
nu voortbringt (namelick, dat alle stucken der
toesegginge, of gantschelick gheestelick, of gant-
schelick letterlick verstaen moete werden) staen

Wtulucht, onk
eene schijn des
gheestelicken
verstants.

De toesegginge
Daudi van
Christo ghedaen,
zyn eensdeels
gheestelick, en-
de eensdeels
bleeschelick na
der letter te
verstaen.

Disputatie Martini M.

Wy gheensins toe. Want het mach geschieden, na der omstandicheyt des hādels; dat in eener plaetsse der Schrift, een stuck gheestlick, ende een ander stuck letterlick ghenomen moet werden: geelijck dat oock inder eerster toelegginge verklaert is, Folio. 34. Also oock hier de Stoel Daudis, waer op Christus sitten solde, moet gheestlick verstaen werden. Want de Schrift betuycht, dat het Koninckrijk Christi van deser Werelt niet is, Joann. 18. d. 36. Dat hier auer staet, dat Christus zijn solde wt den lendenen, zade, lijue, en bin deren Daudis, moetmen na der letter verstaen: Want also wert ons dat van Paulo tot den Romeynen, ende van Petro inden Boeck der Handelinghen der Apostelen verklaert, Roma. 1. a. 3. Act. 2. d. 30. Wat wilt ghy doch gheestlick verstaen, dwelck ons de Schrift leert, datment na den vleesche verstaen sal: Willet doch dese klare ende onwedersprekelicke wtleggingen der Apostelen, weicke sy doen op de toelaggingen tot Waud van Christo gheschiedt, sonder partijdicheyt aenmercken, waernemen, ende behouden.

Menno.

Wintucht.

Wy willen gheenen onreynen, maer eenen heylighen Christum hebben.

Martinus.

Wat Menno ende de syne, van de kennisse der waerheyt in den handel der mēschwerdinghe Christi verhindert.

Dit is het, dat v, en alle de uswe, van der waerheyt verhindert, Menno, dat ghy meynt, dat Christus derhaluen onreyn, sondich, ende onteert solde zijn, wen hy van onsen vleesche ware: ende door desen waen zijt ghy also verstrickt in uswen sinnen ende verstanden, dat ghy op den Schriftlickken aenwysingen die wy v doen, niet eenmael mercket. Ende dewijle ghy door dit vernustich voozdencken, verdooft ende verblent zijt, so kont ghy, sampt den uswen, de kennisse der waerheyt gheensins baten. Ick moet byzelick spreken, Men-

Menno, want ick sie dat v tselue, van der kennisse der waerheydt achterhoudt.

Menno.

Wy kunnen niet anders van Christo ghelouen, dan dat ons de Schrift van hem leert, Namelick, dat hy zy de Soon Godes, ende dat het Woordt in Maria vleesch gheworden is. Want het is een Anathema, Christum wt onsen onreynen vleesche te maken. Wy hebben eenen Heimschen, ende niet eenen Aerdischen Christum, geijck ghy doet.

Martinus.

Ghy spreekt niet ten propooste, noch gheeft geen bescheydt, op mynen vorigen redenen, maer loopt nu tot anderen dinghen.

Menno.

Uwe leere van der Menschwerdinghe Christi, kan niet recht zijn, Martine: want van der seluer leert de Pauwel, euen ghelijck als ghy.

Martinus.

Wat scheldt ghy onse leere als Papistich, Menno: de wile ickse niet wt des Paus Woeken, maer wt der heyligher Schrift voortbringe ende beueestighe. Hebbe ick niet alle ghetuygenissen myner leere, wt desen boeck Godes doorgebracht: Of wile ghy ooc de Bibel, des Paus Boeck namen?

Menno.

Is niet ouer al uwe leere in den Pausdom aenghenomen, ende de onse door Kettery ghescholden?

Martinus.

Wat doet dit ter saken? Het is niet al valsch, wat in der Roomscher Kercke gheleert werd. De Apostels, hoewel sy sich van den heuel der Phariseeren moesten wachten, hebben des niet

Disputatie Martini M.

te min den Artijckel vander Werrijlenisse der dooden, met den Phariseeren ghehouden, Matth. 16. a. 6. Mar. 8. b. 15. Luc. 12. a. 1. Act. 23. a. 6. In den handel des gheloofs moctmen niet aldusdanighe wterlicke dinghen die onseker zijn, maer alleenlick de onbedzieghelicke Schrift aensien: waer wt alleenlick wy onse leere van der menschwerdinghe Christt beuesticht, ende de uswe bestreden hebben. Ende segghen nu, dat oock dese eentghe plaetse wt den 2. Cap. der Handelingen der Apo stelen, so klaer ende sterck is, ter beuestinge onser leere, dat oock alle de Doorten ende Duyuels der Hellen, de selue niet konnen nederleggen, of ons benemen.

Menno.

Hoe zijt ghy also onuertzaeght, Martine, ende spreckt so stoutelick sonder schaemte?

Martinus.

Hoe soude ick niet in sulcker goeder ende klarer sake sonder schaemte bymoedichlick spreken? Wen mijn sake niet so goet ware, so soude ick also onuertzaeght niet zijn. Maer hoe ick daer vā lan gher met v spreke, hoe ick uswe dwalinghe, ende onser leere waerheyt meer mercke ende beuinde. Maer nu seg my doch Menno, moetmen niet de boozghemelde toefegginghen tot Dauid gedaen, na der letter ende na den vleesche op Christo Jesu verstaen?

Menno.

Of ick schoon uswe berklaringe op den boozghenoemden toefegginghen niet verwerpe, maect der seluer toesta: so kont ghy nochtans daer wt uswe leere niet beslypten, ten zy dat ghy eerst op mynen inconuenienten antwoorzet.

Martinus.

Wanneer ick onse leere, met noch meer anderen ghetuyghenissen der Schrift beuesticht sal hebben,

hebben, so wil ick lichtelick op uwen incontenten antwoorden.

Menno.

Daer op kondt ghy niet antwoorde, ende wat ghy oock daer op antwoordet, dat sal Anathema, (dat is, een bloeck) sijn.

Menno anatematizeert ongehoorde dingen.

Martinus.

Hoe handelt ghy aldus, Menno? Verdoemt ghy myne antwoorden, ende holdtse voor Anathema, eer ghyse hoort? Ick hadt van v, mynen leefdaghen niet ghedacht, dat ghy door voozoordeel verblendt, een ongehoorde redene voor Anathema soldet verdoemt hebben. Dit is geen tecken, dat ghy v vander waerheydt in onsen Bespreck soldet willen laten onderrichten: hoe wel ghy met den monde somwijlen anders segt. Ick ben (God weet het) met eenen anderen herte tot v komen: namelick alsulckē, dat ick bereydt was mijn leere te veranderen, so ghy anders my met Godes woorde van valscher leere haddet konnē ouertuygen. Hier in kent God de eenuoldicheyt mijns herten.

Menno.

Verhaluen heb ick uwe leere voor Anathema verdoemt, om dat ick wel weet, dat ghy niet anders suit voortbringē, dan dat Ioannes a Lasco gheschreuen heeft: welke seet gruwelick daer van schryft.

Martinus.

Hoe wel ick den grondt der leere, welcken Ioannes a Lasco vander Menschwerdinge Christi holdt ende geschreuen heeft, voor goet ende recht bekenne, so weet ghy daerom niet, wat ick voor een antwoorde voortbringhen seld. Verhaluen is het onrecht van v ghedaen, dat ghy ongehoorde dingen voor Anathema scheldet.

F 14

Mena

Disputatie Martini M.

Henno.

Wat ghy oock op mynen inconuenienten ant-
woordet, ghyde sult ghy moeten Christum dees-
len, ende onreyn maken. So wie auer Christum
deelt, die is Anathema. Wie eenen onreynen Chri-
stum maect, die is Anathema. Wie twee Per-
soonen in Christo siet, die is Anathema. Wie
daer loochent dat de Soon Godes voer ons ge-
leden heeft, die is Anathema.

Martinus.

Van des Paus
ende Ponnons
anathemata.

Ghy beschuldicht ons in belen tonrecht, mit
Henno, ende anathematizeert ende veruloecte
ons oock daerom tonrecht. Want wy deelē Chri-
stum niet: wy maken gheene twee Persoonen in
Christo: wy bekennen hem reyn te zijn van son-
den, ende ooc den Soon Godes, welke voer ons
gheleden heeft. Derhaluen achte ik op uwen
anathemata niets met allen: seg auer daerbeneuē,
dat ghy vā den Paus wt geleert hebt, also de ana-
themata te hoop te slaen: ende dat ghy hierin den
Antichrist nauolght, welke met der Schrift
ouerwonnen, soect sich in synen Concilien tegen
de waerheyt met anathemata te beschermen.

Henno.

Wat heb ik met den Paus wt te doen? Ick
volgh den heylighen Apostel Paulum: So pe-
sant den Heere Iesum Christum niet liet heeft,
spreekt hy, die zy Anathema, Ananatha, 1. Co-
rinth. 16. c. 22.

Martinus.

My dunckt Henno, dat ghy in desen anathe-
matizeren, dat is, veruloecken, den Paus wt te bo-
uen gaet. Want hoewel ghy noch in den bespreek
zint, so verdoemt ghy onse ongehoorde antwoor-
de voer Anathema. De Apostel Paulus ver-
doemt nergens onse icere voer Anathema, maer
beuestichē veel meer: en anathematizeert alleen-
lick

ick die Christum niet lief hebben: onder welker ghetal wy door Godes ghenade niet staen te rekenen. En mochtmen de disputacy also met anathematizeren belluyten, so konde ick also wel uwe leere, als ghy de onse, anathematizeren. Dit auer is de rechte middel niet, van twistighen artickelen des gheloofs te handelen, ende die na der Schrift te vereenighen. Daerom laet varen dese anathemata: ende latet ons met der Schrift in der vreesse Godes, sonder eenich boozwoordeel, ende ter sichtighe der Gemeynte, van der sake handelen.

Menno.

Latet ons dā boozgaen: Myne broeders, wilt doch stil zijn, ende neerstelick toehoorzen.

Martinus.

Staet ghy dan toe, dat de boozghemelde toefegghingen tot David ghebaen, van Christo doch na der letter te verstaen zijn.

Menno.

Ja: dat besta ick:

Martinus.

Dese toefeggingen, hoe wel seer klaer, zijn om de groote beranderinghe des Koninkrycks ende des religions oock onder den Joden ende Israelliten seer verduyfker ghesweelt: derhaluen sijn sy wederom door de Propheten Esaias ende de Jeremiam vernieuwt. Want Esaias siende op de boozghenoemde toefegghingen Davids gheschiedt, spreeckt aldus: Ter dier tijdt sal een Roede opgaen van den stamme Jesse, ende een Bloem sal wt synen wortel voortkomen, Esaias 11. a. Jeremias auer schryft aldus: Ste, de baghen sullen komen, spreeckt de Heere, dat ick Davidi verwecke een rechtuerdighe Spruyt, Jeremie 23. a. Ende wederom: In dien daghen, ende ter seluer tijdt wil ick Davidi een
I tij spruyt

Menno bewa
licht dat de
toefegginghen
tot David ge
daen, op Chri
sto na der let
ter te verstaen
zijn. De Pro
pheten Esai
en Jeremie sijn
van Christo na
der letter te
verstaen, oock
na Menno's
bekentnisse.

Disputatie Martini M.

spuyt der gherechticheydt laten opgaen, **Iere-**
mie 33.c.

Menno.

Ich beken, dat oock dese Propheeten van Chri-
sto na der letter ghesproken hebben, ende dat sy
verhaluen also te verstaen zijn.

Martinus.

Al dit salmen seer wel behouden: ende in son-
derheyt de Prophecy **Esai** int 7. Cap. met desen
woorzen beschreuen: **Sie**, een Maeght sal swan-
gher zijn, ende sal eenen Soon baren, ende sal sy-
nen Naem heeten, **Emmanuel**, **Esai. 7.c.** Hier
merct men ten eerste, dat Christus een Maeght,
voor zijn Moeder, na den vleesche hebben solde:
en also werdt hier de eerste toefegginge van den
vrouw zede verklaert, naemlick, dat Christus
sulcker Vrouw zedt, die daer een Maeght wa-
re, zijn solde. En met eenen werden wy oock ver-
maent, dat wy gheenen naesten Vader Christus
na syner menschelicker natuer, ghelijck ghy
doet, **Menno**, soecken sullen. Ten anderen, dit
woordeken, **Entfanghen** of **Swangher** werden,
beneesticht krachtelick onse leere van der Mensch-
werdinghe **Jesu Christi**.

Een Mennonist.

Dat woort **Concipere**, is in onser sprake, **Ent-**
fanghen. Hier mede werdt onse leere gheskercht:
ouermidts daer door aengewesen werdt, dat **Ma-**
ria het woort als een zaet in hare lijue van buy-
ten entfanghen heeft: ende is in haer vleesch ghe-
worden.

Martinus.

Datmen indē handel der generacy, het woort
Entfangen, neemt ende verstaet voor **Wat** van
buyten innemen, kan niet gheschten sonder groue
ende plompe onwetenheyt. Want **Entfanghen**,
in den handel der generacy, is so veel als, **Swan-**
ger

Verklaringhe
der Prophecy
Esai 7.c.

Van de woor-
deken, **Entfan-**
ghen.

ger of Betrucht werden. Welck van eener
vrouwe ghesproken werdt, niet wanneer sy van
eenighen man bekent, maer alleenlick wanneer
sy na ordeninghe der natuere van kinde bevrucht
werdt. Entfanghen dan, ende swangher of be-
vrucht werden, is hier een ding: ende werdt hier
eener maeght toegheschreuen bouen natuer, ende
door mirakel. Daerom stelt oock de Propheet
hier een woordken booz aen, naelick, *Sie*, waer
door in der heyligher Schrift verwonderinghe
ende aendacht aengheselen werdt. Want een
vrouwe persoon kan natuerlic met kinde niet be-
vrucht werde, ten zy dat sy eerst van den man be-
kent werde.

Menno.

Ick beken wel, dat in den handel der generacy,
dit woordken, Entfanghen, so wydt niet zy te
nemen, als in allen anderen dinghen. Want hier
Concipere, of Entfanghen, is so veel als swan-
gher of bevrucht werden.

Martinus.

Ick bid v alle myne broeders ende toehoorders,
dat ghy dese verklaringhe, welke hier Menno
op d'woordken Entfanghen, doet ende bekent,
wel onthoudet. Want daerin dwalender vele, ende
meynen dat Entfangen, hier niet anders zy dan,
Van buyten wat innemen: dwelck een grof mis-
verstandt is. So is dan het verstandt des Pro-
phetē Esai, dat een Maeght soude bevrucht wer-
den. Nu getuygen de Evangelisten, dat de selue Een beslyt.
Maeght zy Maria, welke Iosepho ondertrout
was, Mat. 1. b. 18. Luc. 1. c. 23. So moet dan Chri-
stus de vrucht Marie zyn na den vleesche, en van
harer substancy zyn herkoemst na den vleesche
hebben.

Menno.

Wt den boozghenoemden toefegghingen kont

F v

ghy

Disputatie Martini M.

Van den ghesachte Maria wtulicht.

ghy twee leere geensins beslypten, ouermits ghy niet een plaets der Schrift hebt, waermede ghy bewijzen meught, dat Maria van den ghesachte Davids zy: hoe wel ick dat niet solde wilt vastlick versaken.

Martinus.

Van Wonnens Boeckken in Jare 44. Gheschicht.

Den Godscruchtigen kanmen hierin lichtelick ghenoech doen. Ende bewijl ghy dat niet wilt versaken, ja hebt het oock seue in uwen Boeckken van der Menschwerdinge, met wtgedruckten woorden bekent, wat willen wy daer ouer noch disputeren, ende tijdtuerles doen?

Wenno.

Hoe wel ick dit lichtelick toelate, so seg ick dat men wt der Schrift niet klaerlick bewijzen kan, dan alleenlick by coniecturen ende ghissinghen. In mynen Boeckken auer van der Menschwerdinghe Christi, zijn vele dinghen, welke ick nu, so ick wederom schreue, wel verbeterē solde. Ick verstonde doe de saeck so volcomelick niet, als ick nu doe. Ick wolde wel om desen kleynen binger, dat seine Boeckken noyt ghedrukt ware.

Martinus.

Wonnens onghestaort eyt in der leere.

Hoe Wenno, hebt ghy van uwe grondt in der Menschwerdinghe Christi verandert, daer ghy nochtans in byghinne uwes voorszghenoemden Boeckkens schryft, dat ghy tot den verstande, (dwelck ghy doe hadt) door bidden, waken, ende vasten ghekomen waert?

Wenno.

Hebt ghy noyt in uwer leere verandert, Martine?

Martinus.

In den grondt niet, van der tijdt aen dat ick in den Dienst der Ghemeynte ghesweest ben: hoe wel ick door lesen en hoozen in den seiven grondt der leere toegenomē hebbe, ende noch daeghlicks
(waer

(waer van ick God dancke) toeneme, ende de
waerheyt klarer mercke.

Menno.

Ter ghy wat beslapt wt den toefegghingen Vanden ghe-
des olden Testaments, van der Menschwerdin-
ge Christi, so bewijst my, vooz al wt der Schrift slachte Marie,
dat Maria wt den stamme Dauds zy.

Martinus.

Ick ben also niet ghesint Menno, dat ick van
eener sake diemen toefact, solde willen dispute-
ren: aenghesien tselue niet anders is, dan hader
ende ghekyf aenrichten. Ick hoorde dat ghy hier
van, veel met onsen broeder Hermes ghehandelt
hebt. Wilt ghy auer daer van met hem meer han-
delen, so wil ick toehoozen.

Hermes.

Na dat ick in der voorgaender Disputacy
klaerlic bewesen hadde, dat Maria wt den Stam-
me Dauds ware, so hebt ghy Menno eyndlick
gheprotesteert, dat ghy niet waert de ghene die
daer soldet willen verloochenen, Mariam wt
den gheslachte Dauds te zyn: en hebt oock niet
ghewilt datmen v sulcx naseggen solde. Deswijle
ghy dan my dit toeghestaen hebt, ende oock nu
tselue niet wilt verloochenen: so wolde ick wel
datmen verliete de stucken, waer in wy ouereen
komen, ende alleenlick handelde vanden ghenen
die nocht wistich zyn. Wilt ghy nochtans tselue
wederomme verliken, so wil ickt andermael be-
wijfen.

Menno.

Ick wilt niet verliken, maer segge alleenlick
datment wt der Schrift niet anders dan by con-
jecturen bewijfen kan.

Martinus.

Wat ghy niet verlaeckt, dat behoenen wy
niet te bewijfen. Ende gheynckerwijs v sehere
Schrift

Disputatie Martini M.

Schijftlicke oorzaken beweghen, waerom ghy dat niet dooft verlaten: also denck oock dat wy niet sonder gheswichtighe oorzaken sulcks van Maria holden. Daerom verlatende dese questie, waer ouer wy ouereen komen, latet ons tot den rechten voorszegghelden handel wederkeeren. So segghen wy, dat in Maria der moeder Iesu, veruult zy na der letter, al wat te bozen in der Patriarchischer ende Prophetischer Kercke vander Menschwerdinghe Christi voorszegt was. Wilt doch lieue toehoorders wel acht hebben op het ghene dat wy hier spreken.

Menno.

Ja broeders, hoorzet neerstelick toe: want hier gaet het aent nyphen.

Martinus.

Ja, gheswiltick: hier gaet het aent nyphen: daerom zyt nu alle snel int toehooren, So segghe ick dan, Dewijle God beloeft hadde dat Christus zijn solde het zaet der vrouwe, Gene. 3. c. Abrahams, Gene. 22. d. Isaacs, Gene. 26. a. en Jacobs zaedt, Gene. 28. c. Davids spruyte, bloeme, zaadt, Jerem. 23. a. ende 33. c. 2. Sam. 7. b. 1. Paral. 17. b. Esa. 11. a. oock een vrucht syner lendenen, Psal. 132. Act. 2. d. 30. (Dwelck al na der verklaringhe der Propheten, Euangelistē ende Apostelen, als bouen verklaert, Ja oock na uwer eyghener bekentnisse, op Christo eyghentlick na der letter ende vleesche verstaen moet werden:) Ende nu Christus na tghetuyghen der Euangelisten in ende wt Maria ghegenerereert is, Matt. 1. b. 16. c. 20. So moet daer wt onwedersprekelick besloetē werdt, dat Christus syner menscheliker natuerē oorzpronck, niet wt Gode den Hemelschen Vader, waer vā niet een toefegginge in der Schijft bonden werdt: maer alleenlick vander substancy Marie hebbē moet: of anders solden alle de voorszegghemelde

En bestuyt van allen be-
loftenssen, dat
Christus na
den vleesche,
vander sub-
stancy Marie
zijn moet.

Mercht dit
wel.

ghemelde Schriften valsch ende leughenachtich
zijn.

Menno.

Het is tot der waerheydt der boorzghenoemder
toelegghinghen ghenoech, dat het Woort in Ma-
ria vleesch geworden is: ende van haer substanc-
cy geuoedt, ende van haer na wijsse aller anderen
kinderen in de werelt voort ghebracht.

Martinus.

Dit is ijdel versterkinghe Menno. Want alle
dese boorzeyde woordē, hier van ons wt der heyl-
ligher Schrift voort ghebracht, namelick, zaedt,
brucht, &c. inden handel der ijslicker afkomst en
generacy ghebruyckt, brengen noodtwendichlick
mede, na aerdt der Schrift ende aller sprakē, een
oorspronck, ghemeynschap ende mededeelachtich-
heyt der substancy ende wesens derseluer dingen
welcker zaedt, brucht, &c. sy ghenoeemt werden.
Ende dewijle nu dese selue woorden in den han-
del der Menschwerdige Christi door den heyl-
lighen Gheest sonder wtneemen ende bedriegery
gheset werdē, so moet Christus syner menscheyt
oorspronck niet wt Gode den Hemelschen Va-
der: maer van den menschen hebben, om welcker
ghemeynschap wil, &c. hy een Soon Davids, en
een Soon Abrahams ghenaeemt werdt: also dat
Abraham ende David, Christi Vaders zijn na
den vleesche, ghelijck Paulus leert, Roma. 9. a. 5.
So moet dan Christus noodtwendichlick wt
kracht der onbezikelicker Schrift, synen oors-
pronck van Marie vleesche ende bloede hebben,
so veel zijn menschelicke natuere belangt.

Menno.

Abrahams ende Davids Soon wert hy ghe-
naemt, om dat hy in Maria welcke wt den stāme
Abzāhe ende Daudis was, mensch ghesworden,
ende also in haren gheslachte verlichenen is.

Martinus.

Waer is uwe
Schrift hier
van Menno?

Christus is
Abrahams en
Davids soon.

Disputatie Martini M.

Christus is n3
alleenlich van
Maria in hare
lmae gedragē,
ende genoebe:
maer oock van
haer gegene-
teert, dwelch
Menno ber-
swijcht ende
dingt de
Schrift.

Hier woerden
veklaert de
woorde Mat-
thai, Ex qua
genitus est Je-
sus
Ex, dat is, wt,
of Van.
Mercht dit
wel.
Die bliffte on-
brantwoorde.

Hoe kont ghy dese uwe glofe met der Schrift
bewijfen? Dat ons de heylige Gheest wat meer
daer mede heeft willen leeren, betuyghen alle de
Schriften des olden Testaments, ende oock de
ghelachregister Matthai: waermede hy bewij-
fen wilt, dat Christus met rechte een Soon A-
brahams ende Davids ghenaeemt zy: naemtich, ont
dat hy van Maria ghegenereert is. Want int be-
suyden zijns geslachregisters op Maria, spreckt
hy aldus: Ex qua genitus est Jesus, dat is wt, of
van welcker gegeneert is Jesus, Matth. 1. b. 16.

Hier zijn in sonderheyt dzy woordkens wel te
weghen, welcke ons krachtelick ter bruestinghe
onfer teere dienen, 1. Ex. 2. Qua. 3. Genitus, dat
is, wt, of van: welcke inden handel der generacy
euen gelijck zijn: en brenghen mede een gemeyn-
schap der substancy des ghens waer van de ge-
nereringhe gheschiedt. Also segmē dat een appel
zy, Ex arboze, dat is, wt, of van den boome. Ende
Paulus segt, Mulier ex viro, dat is, de vrouwe
is wt, of van den man, 1. Corin. 11. b. 12. Ende int
beschrijven der Menschwerdinghe Jesu Christi
bruyckt de Schrift nergens dat woordekē Per,
dat is Door: ende seer weynich dat woordeken
In: maer bruyckt schier althdt dat woordeken
Ex, dat is, wt, of Van: welck men vint 2. Sam.
7. b. 1. Paralt. 17. b. Matth. 1. b. 16. Ioan. 7. e. 42.
Roma. 1. a. 3. en 9. a. 5. Gala. 4. a. 4. 2. Timo. 2. a. 8.
Heb. 7. b. 14. Ghy auer voor dit woordeken Ex,
bruyckt althdt dat woordeken Per, of, Door: het
welcke de Schrift nergens in desen handel ge-
bruyckt: of dat woordekē In, dwelck de Schrift
wel bruyckt, maer seer seiden, als ghelegt is, ende
dan noch niet op sulcker wijze als ghy doet: het
welcke ontranwelick van v ghedaen werdt.

Menno.

Wy bekennen dat Christus also wt Maria
ghebo-

ghebozen zy, ghelijck een yeghelick kind van syn-
ner moeder, na der ordeninghe die God in den
vrouwen gheheit heeft.

Martinus.

Wy hebben te bozen wt der Schrift bewesen,
dat oock de moeders van harer substancy tot der
matery der kinderens gheuen, so wel als de va-
ders: ende derhaluen konnē sulckerley uwe wt-
tucht, welcke nu so menichmael met der
Schrift nedergelegt zijn, oock hier niet besaen.
Want sy strijden niet alleenlick teghen alle Pa-
triarchliche ende Prophetische toelagghinghen:
maer oock teghen den geslachtregister Matthei.
So sullen wy van dit woordeken *Ex*, dswelck
beduydt, *Wt of Van* booz al wel behouden. Daer vanden woord
na dit woordeken *Qua*, dat is, Welcker, te we- vckē, *Qua*, daer
ten *Maria*, van welcker wēn Christus den ooz- is, welcker.
spronck syner menschelicker natuere niet entlan-
ghen hadde, so ware hy noch het vrouwe zaedt,
noch oock mensche geweest: ende hadde oock also
de vrucht haers lijues niet kunnen zyn.

Menno.

Hebt ghy niet gehoozt ende verstaen hoe mijn
soon, oock Gheertruydts soon, en de vrucht haers
lijues zy, hoe wel hy zyn menschelicke substancy
niet van haer, maer alleentlick vā my heeft: fol.
29. 30. 33. Daer is gheen kindt sonder vader ende
moeder. So heeft dan Christus *Maria* booz zyn
moeder, ende God den *Vader* booz synen vader,
oock na syner menschelicker natuere.

Martinus.

Hier op is h te bozen ghenoechsaemtlick ghe-
antwoort Menno, also dat, ghy geen antwoorde
daer tegē hebt kunnen geuen, fol. 15. 20. En als
hier de *Euāgelist* segt, *Ex qua*, niet, *quibus*, dat
is, wt welcker, als wt eener vrouwe en *Maegt*,
naemlick *Maria*: en segt niet, wt welckē, als wt
velen:

Disputatie Martini M.

Christus heeft beelen: te weten, Maria ende Joseph: so is het geenen naeste vader na den bleesche. Vandē woordē bekē Genuus.

Velen: te weten, Maria ende Joseph: so is het klaer, dat hier dooz allerley ghedachtenissen eens naeste vaders Christi, vā welckē hy zyn bleesch hebben soude, wtghesloten zyn. Een derden, dat woordē bekē Genuus est, dat is, gegenerceert, brēgt mede de natuerlicke ghemeenschap met der substancy Marie: ghelyck dat nu menichmael verklaert is, fol. 36. 47. So is het nu dan klaer dat onse Heere Iesus Christus oorsproncklic na den bleesche, niet wt der substancy des Hemelschen Vaders, maer wt der substancy Marie zy, noch tans sonder eenighe besmettinghe der sonde.

Menno.

Dit spreekt Menno sonder eenich exempel en betwiffel der Schrift.

De toelaggingen tot David van Christo gedaen, werden hier dooz genoegsaemlick veruult, dat Christus indē huyfgesinne Davidis mensch geworden, ende daerin gheopenbaert is: hoewel syner mēscheyt vader, alleēlic God de Vader zy.

Martinus.

Een onwedde spreklick beslyt in der Schrift ghegrondeert.

Dit is uwe verdichtinge Menno: auer de getuygenissen der Schrift van ons voortgebracht, bewijzen klaerlick veel meer van der Menschwerdinge Christi: namelic, dat Christus mensch soude zyn dooz ghemeenschap des bleeschs ende bloets der kinderē: gelike Paulus spreckt, Heb. 2. Want na dat de Schrift leert (mercket doch wel aen, myne broeders) dat Christus soude zyn der vrouwe, Abrahams, Isaacs, Jacobs zaet, en eyn brucht wt den ledenē Davidis, ende dit na der letter ende bleesche, als soek Menno selue bekēt heeft. fol. 35. 36. 44. ende Christus ghegenerceert is, niet wt Joseph, maer wt Maria, so moet hy noodwendichlick zyns bleeschs oorspronck wt Maria hebben.

Dit blijft onbeantwoort.

Menno.

Hoort doch broeders, wat Martinus dooz een leere heeft van den mensche Christo. Hy segt, Quers

Quermidts Christus der Vrouwe, Abraham, Isaacs, ende Jacobs zaedt, oock de vrucht des liues Davidis is, ende een soon des menschen wt Maria ghebozen, dat hy daerom oock hebbe zyn vleesch ende bloedt van Maria ontfanghen. Ende aldus deelt hy Christum: maect eenen onreynen sondighen Christum: steit twee personen ende Sonen in Christo: waer van de ene, nacmelick, Godes Soon, vooz ons niet gheltozuen is. Hoozet doch noch een mael myne bekentenisse van den mensche Jesu Christo: ende verstaet wel wiens soon hy zy: Wy bekennen Christum het Woord Godes te zyn, dwelck in Maria vleesch of mensch gheworden is. Ende die gantsche Mensch Christus, is Godes Soon, ende heeft na syner menscheitlicher natuere, God vooz synen Vader: de wyl daer gheen kindt sonder vader zyn kan. Dese gantsche Christus is heyllich, ende heeft also een heyllich Offer, dwelck volkomen was, vooz ons kunnen offeren. Dit is onse leere ende geuoelen van der heyliger Menschwerdinghe onses Heeren Jesu Christi, Ich lieue mannen, hoe bijuet ghy also verstocket? Ick sie dat het al te vergheefs is wat ick v beswije, derhaluen wil ick niet meer spreken. Waer toe sal ick te vergheefs so vele woorden bijuyren? Wat volck hebbet ghy doch my her ghebracht, broeders, die so klaer een leere niet konnen hoch willen verstaen? Het is ghenoech ghesproken. Want het helpt al niet.

De Mennoniten.

Het is waer: Daer is ghenoech ghesproken.

Martinus.

Wilt ghy Menno, sonder oplosinghe onser argtmenten, ende met onrechtter beswaringhe onser leere, also onse bespreek besluyten, ende onse niet verstaen, op deser iuwre bekentenisse te ant-

Wiltucht niet
balschen be-
schuldigingē des
water leere.

Mennons be-
keentnis, waer
mede hy het
bespreek besluyt
ten wilt.

Wat heeft
doch Menno wt
der heyligher
Schrift tot be-
uestinghe synes
leere vooz ge-
bracht?

Disputatie Martini M.

Woorde: Is dat Christlick ghehandelt? Hoopt ons ghelijck wy v ghehoozt hebben.

De Hennoniten.

Wy hebben v ghenoech gehoozt: ende berstaen oock uwe meyninghe wel. Wy begheeren v niet langher te hoozen.

Martinus.

Soldemen also onbescheydelick de saeck willen besluyten, ende ons niet toelaten op uwer bekentenisse, die wy booz onrecht bekennen, te antwoorden: Wel, so moeten wy dan niet schynen de saeck wtrichten.

Hermes.

So ghy ons, die daer ter rekenichap onser leere bereydt zijn, also wilt verwerpen, so moeten wy de saeck niet schynen int openbaer binghen.

Doe wy ons nu met velen woorde ouer dit onghelijck ende boozoordeel beklagden, so hebben wy ons ten laetsen wederom toeghestaen te spreken.

Martinus.

Antwoorde op
Hennons be-
kentenisse.

En ghemeyn
antwoorde op
den inconuenienten.

In uwer bekentenisse, Henno, hebt ghy onse bewijsredenen niet eenmael aengheroert, om die met der Schrift (welck v oock onmoghelick ware) neder te leggē: maer werpt alleenlick sommige inconuenienten booz, welcke wt onser leere, na uwen duncken, solden moeten volgen. Hier op dan seg ick ten eersten: Dewyl onse leere onwederspreketlick met der heyligher Schrift ouer een koemt, so kunnen gheene inconuenienten wt den vernutte so groot of vele boozbinghen, die den boozseyden schriftlicken grondt solden kunnen krachtloos maken. Daerbeneuen, dat alle sulckerley inconuenienten, niet ons, of onser leere, maer veel meer Gode en synen heyligen woorde, waer op onse leere ghegrondeert is, teghen-
ghe-

gheworpen worden. Hoewel nochtan de absur-
da ende inconuenienten, die ghy ons tegenwerpt,
wt onser leere van der Menschwerdinghe Chri-
sti gheensins volghen. Doch seg ick, dat ghy ons
tonrecht beschuldicht, wanneer ghy segt, dat wy
berfaken den Soon Godes voor ons ghestoruen
te zijn. Want wy bekennen opentlick, ende wt
gantschen herten, dat hy voor ons geleden heeft,
ende ghestoruen is: maer na den vleesche, ghe-
lijck ons Petrus leert, .1. Petri 3. b. 18. ende
4. a. 1.

Hoe de Soon
Godes gestor-
uen is.

Menno.

Maer Petrus stelt daer by: Leuendich aet ge-
maecht na den Gheest.

Martinus.

Dat berkrant onse leere niet: maer versterct
se veel meer. Ghy weet Menno, dat de doode niet
anders is dan een scheidynghe der ziele van den
lijue. So kan de doode in Christo niet geschiedt
zijn, dan na den vleesche, dat is, in syner mensch-
liker natuere. Want inden Gheest, ende in sy-
ner Godliker kracht, is hy leuendich gheble-
uen.

Dit blift on-
beantwoorde.

Een Mennonist.

Wat verstaet ghy by den woordesken, Gheest:

Martinus.

Dat woordesken Gheest, beduydt velerley din-
ghen in der Schrift. Hier werdt het ghestelt te-
gen het vleesch of de menschlike natuer in Chri-
sto, ende beduydt zijn Godlike macht ende na-
tuer: welke den doode niet onderworpen is ghe-
weest, maer heeft het lichaem wederom opghes-
weekt, Ioannis 2. b. 19. ende 10. b. 18. Wy bekens-
nen dan, dat de Soon Godes ghestoruen is, aet
na den vleesche, ghelijck de Schrift spreekt.
Willet doch dese klare Schrift ten herten ne-
men.

Van de woordes-
ken Gheest.

G h

Menno.

Disputatie Martini M.

Menno.

Aldus deelt ghy Christum, ende valt in veid absurda ende inconuenienten.

Martinus.

De wyl de grondt (leg ick) onser leere met de Schrift bestaet, so zyn alle inconuenientē, welcke men wt de vernutte boortzingt, niets te achten. Want aldan bringtmen de selue niet teghen ons, maer tegen de Schrift: hoe wel wy nochtā hier seggen, dat sulckerley inconuenientē die ghy verliert, wt onser leere gheenlins volghen. Ende ghy Menno, siet op twee eyghene absurda niet, waerin ghy valt. Want midts dat ghy leert, dat God de Vader, zy Christī Vader na de vleesche, so moet ghy met eenē, vleesch ende bloedt in Godde den Hemelschen Vader setten. Dāghelien dat Generans ende Generatum, dat is, Het genererende, ende dat daer van ghegenerereert wordt, van eener substancy zyn moeten. Ten anderen, hoe wel ghy Christo somwylē de menschelike natuere toelchrijft, so beneemt ghylē hem andersmael wederom: en versaeckt dat hy van menschelicker substancy zy, waer sonder niemant eens menschen soon kan zyn. Ende de wyl Christus des menschē soon is, so moet hy oock der menschelicker natuere van mensche deelachtich zyn, anders ware hy gheen menschen soon.

Menno.

Christus wordt niet ghenaeemt des menschen soon, om dat hy van menschelicker substancy is: maer alleenlick, om dat hy van Maria gedragen, van haer gheuoedt ende ghebozen is, ghelyck alle andere kinders van haren moederen ghebozen werden.

Martinus.

Aldus beneemt ghy noch Christo het wesen der menschelicker natuere, hoe wel ghy hem den naem

Abstrda wt Menno's leere.

Onbestwoorde

Menno's saect in der daed te menscheyt Christi.

Hoe Christus des menschen soon is.

Menno solde sulchs met der Schrift bewisen.

den naem des menschen, ende des menschen soons
toelaet: d'welck niet ghenoech is. Want anders
mocht oock yemandt op gelijcker wyse segghen:
Hoe wel Christus den sjaem Godes, ende des
Soons Godes draecht, dat hy verhaluen noch-
tans niet deelachtich ware der Godlicker natu-
re ende wesens. Sie doch Menno, in wat onge-
schicktheden ghy hier valt.

Die blijfe on-
beantwoordt.

Menno.

Wy bekennen, dat Christus zy een swarachtich
mensch, ende ware vleesch hebbe, niet nochtans
van den veruloecten Adams vleesche, maer van
den Hemelschen Vader.

Hermes.

So moet dan ooc de Hemelsche Vader vleesch
en bloed hebben. Antwoordt hier op met korten
woorden.

Die blijft on-
beantwoordt.

Menno.

Swijgh, seg ick, Hermāne: Ick wil met Mar-
tina spreken.

Hermes.

Martinus heeft dit selue menschmael gedron-
ghen: auer ghy geeft hem hierop ende op anderen
dinghen gheen antwoorde, maer valt altijdt op
uwe eerste bdoornen: naemlick, dat God de He-
melsche Vader, zy Iesu Christi Vader na den
vleesche. D'welck hoe wel wy v met belen schrif-
ten bewesen hebben valsche te zyn, hebben oock
daer beneuen de ongheschiedheden die daer wt
bolghen, voozghestelt: so andtwoordt ghy noch-
tans niets niet allen daerop, ende blijft altijdt by
uwen valschen grondt: naemlick, Christus moet
na syner menschlicker natuere, God den Hemel-
schen Vader vooz synē Vader hebben: daer noch-
tans de heylighe Apostel Paulus leert, dat Chr-
stus na den vleesche zy wt den Vaderen, dat is,
den Joden, Rom. 9. a. 5. ende niet wt den Hemel-
schen Vader. Want solde Christus wt Gode

God de He-
melsche Vader
is niet de Va-
der Christi na
den vleesche.

17108
Disputatie Martini M.

den Hemelschen Vader na den vleesche zijn, so moest oock God de Hemelsche Vader van vleesche ende bloede zijn. Gese hier op een klare antwoorde met Ja of Neen.

Menno.

Wensucht son-
der antwoor-
de.

Wat onnerstādiger volck is dit: Sy doem my geweld broeders: en verstocken hare herten door partijdicheyt, dat sy de waarheyt niet verstaen.

Woe nu vele onser broeders seyden, dat sy onpartij- dighlick toehoorden met aller neersichheyt: en daer een insouderheyt seyde: Menno, ich kan niet merken dat de gronde uwer leere met der heyligher Schrift be- staen kan, so heeft hem Menno voor ren plompsloch gheschelden ende voortsaen aldus ghesproken.

Merstact doch eenmael hoe Christus een So- ne des menschen ende Marie 3y, ende nochtans van haren vleesche ende bloede niet hebbe. Wijn sone is niet alleenlic Hennons, maer oock Geer- truyts sone, hoe wel hy nochtans zijn substancy niet van Geertruyt, maer alleenlick van my ent- fanghen heeft. Also is oock Christus een Sone des menschen Marie, niet dat hy zijn substancy van haer entfangen heeft: maer om dat hy in haer vleesch of Mensch gheworden is, ende is van haer gheuoede ende geboren.

Martinus.

Dit blijft on-
beantwoort.

Op deser ghelijckenisse van twee en Geer- truyts sone, heb ick te vozen meer dan eenmael ghenoechsaemlick gheantwoort: en bewesen dat Christus also noch mensch, noch mensche Soon met der waarheyt ghenaeamt konde werden: Ge- lijk oock uwe soon, wien ghy Menno gheen mensch waert: of wien hy zijn menschlike natuere van uwer substancy niet hadde, ende hadde oock die niet van uwer huysrouwe Geertruyt, geen mensch noch menschen soon in der waarheyt ge- naemt konde werde. Wilt doch Menno, dese sake (bidde ick v) eenmael recht insien.

Mens

Menno.

Wy bekennen dat Iesus Christus 37 Godes
Soon. Also heeft ons de Wilscher Petrus ghe-
leert, ende de gantsche Schrift. Daer by willen
wy bliuen. Is hy Godes Soon, so moet oock
God zyn Vader zyn, oec na syner menschelicker
natuere. Want daer is gheen soon sonder vader.

Of Godes
Soon eenen
Vader hebbe
na de vleesche.

Martinus.

Ghy brengt alijt het selue boort, Menno. Het
schijnt dat ghy onse Schriftlike antwoorden
niet verstaet, of niet verstaen wilt. Ick breefe
Menno, dat ghy hierin teghen uwe consciency
sondicht. Haer segt my doch eenmael Menno, Is
Christus Godes Soon gheweest boor syner
Menschwerdinghe, of niet?

Of Christus
Godes Soon
gheweest 37
boor syner
menschwee-
dinghe.

Menno.

Wat behoefmē sulcherley questie in te brengen.

Martinus.

Seg Ja: of, Neen.

Menno.

Wy bekennen den Soon Godes, welke God
tot synē Vader heeft, oock na syner menschelicker
natuere. Want daer is gheen kint sonder vader.

Dit is Men-
nons philoso-
phy en grōt te
gē de Schrift.

Martinus.

Dit bedriecht k Menno, dat ghy meynt dat
Christus na syner menschelicker natuere eenen
Vader hebbe: wt welckes zede hy ghegenerect
37: gelijck na den loop der natueren een pegelick
kint synen vader moet hebbe. Mer dit uwe ver-
nust heeft de heylighe Schrift lange tijt te voren
wech ghenomen, klaerlick leerende, dat Christus
syner menschelicker natuere en substācy haluen
geenen naesten vader hebben solde: waerom oock
zyn moeder een Maegd genaemt wert. Esa. 7. c.
Luc. 1. c. 23. En Wat segt, Ex qua genitus est: en
niet, Ex quibus, Wat. 1. b. 16. dat is, Wt welcker
gegenerect is: en niet, Wt welckē, als wt beken.

God is de V
der Christi n
den vleesche
niet.

Onbeandt-
woordt.

G iij

Daer

Disputatie Martini M.

Was Christus
in Maria ghe-
generereert is
door den heyl-
igen Gheest.

Daerenbouen, op datmen geenen naesten Vader
Christi na syner menschlicher substancy soecken
solde, so hebben de Euangelisten Mattheus ende
Lucas klaerlic bewesen, dat de wyse der mensch-
werdinghe Christi gheschiedt is door de ouer-
schaduwende kracht des Allerhoochsten, ende
werckinghe des heylighen Gheestes, Luc. 1. d. 31.
Want dat in haer ghebozen of ghegenerereert is,
(spreekt de Engel) is wt den heylighen Geest:
dat is, door de werckinghe des Gheestes: Mat. 1.
c. 20. ende niet, ghelick sommige valscheitck wt-
leggghen, wt der substancy des heyligē Gheestes,
welcke wtleggghinge ghy oock verwerpt Men-
no, also ick meyne.

Menno.

Menno ver-
werpt de val-
sche wtleggin-
ghe der woor-
de, dat in haer
gebozen is, &c.

Sulckerley verstant hebbe ick mijn leuen niet
ghehad, dat Christus zyn menschelike natuerē
wt der substancy des heylighen Gheestes solde
hebben; ende kan sulckerley wtleggginge gheens-
sins toestaen: maer leg, dat, wt den heylighen
Gheest, so veel zy, als, wt der kracht ende wer-
kinghe des heylighen Gheestes.

Martinus.

Mele onder den wmen, hebbe hierin swaerlick
gedwaelt: daerom bidde ick v allen, lieue toeho-
rers, dat ghy dese Hennons verklaringe op den
boozeyden woorzen behoude.

Menno.

Ich dencke niet dat daer onder den onsen een
is, die de selue also wtgelogt heeft: naemlick, dat
Christus na syner menscheit, wt der substancy
des heylighen Gheestes solde zyn.

Hermes.

Met niemanden vanden wmen hebbe ick oyt
gesproken Menno, of sy hebben die woorde also
verstaen, ende wtgelogt. Ende ghy Menno, zyt
nu de eerste, welke ick onder v allen dese woor-
den

den oprechtelick hebbe hooren wtiegghen.

De Mennoniten.

Ghy beliecht ons Hermanne. Niemand onder den onsen, heeft die woorden also wtghelegt.

Hermes.

Ick hebbe in den Nederlanden entie te Londen meer dan met hondert gesproken, diese also verstaen hebben, wt den heylighen Gheest, dat is, seyden sy, wt der substancy des h. Gheestes.

De Mennoniten.

Noemt die hondert, of wy segghen dat ghy liegh.

Hermes.

Ick kense by namen niet alle, waermede ick van desen handel gesproken hebbe. Alle nochtans met welcken ick tot nu toe daer van ghesproken hebbe, hebbe also wtgelegt, Menno nu alleene wtghenomen. En dewijle ghy segt dat daer onder den uswen niet een is, welke de boozghengemde woorden also vander substancy des heylighen Gheestes wtghelegt heeft: so wil ick v eenen van den uswen die hier teghenwoordich zijn, aenwijzen, welke met den onsen booz somnighen daghen disputerede, de boozseyde woorden also van der substancy des heylighen Gheestes, wtghelegt heeft. Het is een Schilder: laet hem selue spraken.

De Schilder.

Ick besta, dat ick de woorden eenmael hoor Hermanno ende den synē, also van der substancy des heylighen Gheestes wtghelegt hebbe: auer doe my Hermannus seyde, dat ghy Menno die woordē anders wtleydet, so began ick in mynen woorden te stamelen.

Menno.

Ghy zijt van my also niet gheleert. Want soldet ghy die woorden also wtiegghen, van der

S b sub

Disputatie Martini M.

substancy des heyligē Gheests, so soldet ghy den heylighen Gheest tot eenen vader Christi stellen na den bleesche: d'welck ghy ymmers also niet gheuoelt noch gheuoelt.

De Schilder.

Neen ick:maer ick geuoelt also ghy segt ende leert.

Martinus.

De wijle tonser tijdt vele slechte menschen seer swaerlick inden verstande der boozsnyder woorden ghedwaelt hebben, ende noch d'walen, midts dat sy Christum stellē wt der substancy des heylighen Gheests: so gheeft het my groot wonder

Menno werdt
vā synē boeck-
ken int Jaer
44. gedaucht
bermaent.

Menno, dat ghy in uwen Duydschen boeckken vander Menschwerdinge, ten Jaere 44. in druck wtghegeuen, uwe recht verstant op den boozsnyder woorden, int Latijn, ende niet in Duydsche gheschreuen hebt, d'welck na mynen dunckē, niet trouwelick van v ghedaen is, Want het gemeyn volck, welc niet der boozsnyder woordē valscher wtlegginge allermeest verstrickt is, verstaet geen Latijn: en kan derhaluen dooz uwe Latijn sche verklaringe van den erdom niet verlost werden: in sonderheyt na dat ghy selue ouer al inden seluen boeckē, die woorden in haren valschen verstande schijnt te nemē, daer ghy segt dat onse reddenē die wy van Abrahams zade, &c. voortbrengen, niet bestaen kunnen, om dat daer gheschreue is, Joan. 1. b. 14. Het Woort is bleesch gewordē. Ende Matth. 1. Dat in haer ontfangen is, is van den heylighen Gheest. Dooz welke uwe andt-woordē die ghy meer dan eenmaect also verhaelt, de slechte mensche in haren misuerstande gesteret werden. Kan dit trouwicheyt zijn Menno? Ja is het niet veel meer bedroch? Ick wolde om gheen dinck met der Ghemeynste des Heeren so dubbeltē handelen.

Menno.

Daer

Dat Boeckken is buyten mynen weten in
Duch komen. Ich hebt oock alleenlick door de
Geleerden geschreuen: ende wolde wel om veel
dat het noyt gedrukt ware. Want van dier tijdt
aen, heb ick de saeck beter inghesien.

Martinus.

Dat uwe Duytsch Boeckken alleentlick door
de Geleerden geschreuen, en daer na tegen uwen
wille ghedruckt solde zijn, konnen wy, Menno,
om velerley oorzaken wille niet gheuoouen: auer
mercken daer in veel meer uwe schatckhepdt, dat
ghy de rechte wtlegginge der boorzeyder woord-
den, int Latijn settet: namelijk, op dat de eenmol-
dighe uwen sin niet verstondeu, en dat ghy daer
en tusschen altydt wat haddet, waer door ghy v
seluen by den verstandighen verandt woorden
mochtet.

De Mennoniten.

Wat wiltmen hier so veel daer van spreken,
om den man te beswaren: Hierom zijn wy niet
te samen komen.

Martinus.

Menno en bele onder v, spreken hier menich-
mael quaet van den Predikanten van Embden,
en anderen die niet tegenwoordich zijn: waerom
solde ick dan Menno niet mogen in syner tegen-
woordichepdt vryelick vermanen? So veel ons
belangt, wy zijn wel bereydt, vermaninghen te
hooren, so men ons of onse Ghemeynte crghens
in woerde beschuldighen. Auer op dat ghy niet
dencket, dat ick lust hebbe, Menno of pemandt te
beschamen, so wil ick wel tot onsen handel we-
derkeeren: Ende segghe, dat Iesus Christus den
voorzeyden syner menschlicher natuere wt der
substanty Marie entfanghen heeft, ende niet wt
der substanty des Hemelschen Vaders. Seg-
ge ooc daer beneuen, dat hy zijn lijf niet
Christus heeft
syn lijf niet
mede gebracht
wt de hemel,
dwelck oock
Menno beket,
Hemel

Disputatie Martini R.

Hemel hergebracht heeft, gelijc sommige wille.

Menno.

Wie is so ontuerstandich, die dat solde willen segghen?

Martinus.

Ick hebbe met eenen ghesproken, Menno, die daer leerde, dat Christus mensch ghesceest zy voor dbeghinne der Werelt. En doe God sprack: Latet ons den mensch scheppen na onser ghehebenisse, Gen. 1. d. dat hy ghesproken solde hebben van Christo, welke alsdan een mensch solde gesceest zyn, na welke beeldnisse de mensch gheschapen solde werden.

Menno.

Dat holden wy niet: maer segghen, dat God de Vader zyn Woordt ende Zaet van syner substancy, in Maria, als in eenen toebereyddenicker ghesaeyt heeft: in welcher het mensch geworden is, gheleijcker wy Joannes tuyghet, seggen: de: het Woordt is vleesch ghesceen.

Martinus.

Hier op is te vozen ghenoech gheantwoordt Menno, fol. 29. 33. 48. 52. Ende de wil ghy wederom balt op dit woordt Joannis, so seg doch eenmael, waer van het Woordt vleesch ghesceen is.

Menno.

Wintucht.

De woordē zyn klaer: Het Woordt is vleesch ghesceen. Hy is dat Godlick Woordt des Vaders. Solde hy van Marie vleesche ende bloede mensch ghesceen zyn, so solden alle de inconuenienten volghen, die ick te vozen verhaelt hebbe.

Martinus.

Vanden absue
dreyten.

De inconuenienten die ghy hoorwerpt, holden wt onser Schriftmatigher leere niet, hoe wel het den vernuste also solde mogen schijnen. Wy deelen noch scheyden Christum niet, ouermidtg.

midts wy hem bekennen warachtich God ende mensch, in eener ontuerscheydelicker eenicheyt der persoonen. Welcke eenicheyt so groot is, dat den gantschen persoone Christi toegeschreuen wert, d'welck hem nochtans alleenlick na eyghenschap eener syner beyder natueren, naemlick, der Godlicker of der menschlicker, roekcomt. Hier van hebben wy exempel, Eph. 4. a. 9. Ioan. 3. b. 13. en 6. g. 62. en in anderen plaetsen der Schrift meer. Wy kennē dan met den Apostel Paulo, eenen Heere Iesum Christum, 1. Coz. 8. a. 6. Eph. 4. a. 5. Ende dit, om de groote ende onwisprekelicke vereeninghe beyder natueren, in eenen persoone Christo: in welken wy niet de natueren scheyden, maer onderscheydē alleenlick syner natueren eyghenschappen.

Menno.

Hoe kont ghy aldusdanighe vereeninghe der natueren in Christo met der Schrift bewysen?

Martinus.

Dele vereeninghe werdt ons in desen plaetsen der Schrift wtgedrukt, ende opt allerklaerste in de woordē Ioānis, Het Woordt is vleesch ghesworden, Ioan. 1. b. 14. Want dat woordt, ghesworden, brengh sulckerley eenicheydt mede: Gheheylck Paulus spreeckt, dat Adam tot een leuendiche ziele ghesworden is, 1. Coz. 15. e. 45. Ende op datmen van deser vereeninghe beyder natueren in Christo, gheen vermenginge maecte, so druyckt de heylighe Schrift inden handel der Menschwerdinghe Christi, noch andere woordē: als daer zyn, Wennemen, ende Weelachtich wordē. Want aldus spreeckt Paulus van Christo: Welcke in der ghestaltenisse Godes zynde, heeft het vooz gheenen roof gheacht, Gode gheleyckmatliche zyn, &c. Philip. 2. d. 6. 7. Ende wederom schryft hy aldus: Nademael de kinderkes ghemeyn-

lander be-
reeninghe bey-
der natueren,
in eenen per-
soon Christo.

Der Godlic-
ker ende der
menschlicher
natueren ver-
eeninghe in
Christo, is son-
der vermen-
ghinghe.

ghemeynschap hadde des bleeschs en des bloets,
so is hy oock desghelijcken der setuer deelachtich
gheworden, Heb. 2. b. 14.

Menno.

De plaetse tot den Philipperen, dient ter bes
nestinghe uwer leere niet: aenghestien Paulus
daer alleenlick leert, dat Christus de ghestalte
nisse eens knechts aengenomen heeft. Want hier
is hy niet als een Heere, maer als een knecht ver
schenen: ende is ghehoorszam gheworden tot den
doodt des cruyces. Ende dat woordeken tot den
Hebzeeren, Particeps factus est, dat is, Deelach
tich gheworden, heeft Cassalio ouer gesett, Pre
ditus est ei dem. Ende solde men my eenen Kets
ter maken Martine, dat moest gheschieden, Au
toritate Scripture Canonice.

Martinus.

De plaetse tot
den Philippe
ren, vander ge
staltenisse des
knechts.

De plaetse Pauli tot den Philipperen kan
ons niemant benemen. Want gelijk dat woor
deken, Ghestaltenisse Gods, een ware ghemeyn
schap des Godlicken wesens medebringt: also
moet ooc dat woordeke, Gestaltenisse des knechts
medebringe een ware gemeynschap des mensch
licken wesens, waer van hier Paulus spreekt,
ende segt datse Christus aenghenomen heeft.

Menno.

Holden wy noch meer van dier plaetsen tot
den Philipperen handelen, so woude ick wel be
wijfen, dat sy v niet en dient.

Martinus.

Dat ware v onmoghelick, Menno: en te ver
ghecks bringt ghy wederom swaricheyt vanden
briene tot den Hebzeen, ouermidts ghy eemaet be
kent hebt, Fol. 15. dat hy door den heyligē Geest
geschreue zy, dwelck ons als nu gendeck is. Hier
suer gebruyckt Paulus krachtige woorzen, ter
bewysinge der warachtiger leere vāder mensch
werdin

werdinge Christi, daer hy segt, dat hy deelachtich
geworden is des bleeschs en bloets der kindere,
op gelijcker wijse. Hier salmē in sonderheyt twee
woordekens wel aenmerckē, Deelachtich gewor-
den, en, Der seluer. Int Grieksche staet het al-
dus: Metesche ton akton, dat is, is der seluer deel-
achtich geworden: also dat Christus met den kin-
deren een deel heeft inden bleesche en bloede. So
moet het dan een bleesch zijn, Christi, en der an-
deren mensche. Exempel wijs: Soldet ghy eenē
Appel hebbē, en ick des selue deelachtich worde,
so solde mijn deel en het uwe, van eenen Appel
en van eenē wesen moete zijn. Daerom moetmē
oock wel merckē en wogē, dat Paulus so klaer-
lick segt, Der seluer: niet eens anderen bleeschs,
maer, Der seluer (segt hy) namelick, bleesch ende
bloet, welcke de kinders hebben. Dese deelach-
ticheyt auer, is also geschiet, dat beyde de Godlic-
ke en de menschliche natuerē, op enen onbegrij-
pelicker wijse, in eenen persoone vereenicht zijn.

Menno.

Ik seg, Martine, ick wil gheen Ketter ghe-
maect werden, dan per Scripturam Canonicā.

Martinus.

Ghy hebt ons bekent, dat de bryef tot den Heb.
warachtich, ende oock door den heyligen Gheest
geschreuen zy, Fol. 15. Waer toe behoefmen dan
sulckerley wtvlucht hier wederom te soecken?

Menno.

So seg ick dan Martine, dat ghy aldus alle
Godloosen, tot Broeders Christi maect. Want
Christus solde oock haers bleesches zijn.

Martinus.

Hoewel wy na der leere Pauli, hier tot de he
bieren ghegeuen, Christi Broeders niet hadden
konne zijn, wen hy onses bleesches niet deelach-
tich geworden ware, om also te steruen, ende ons
te werdinghe.

Verclaringhe
der plaetse
Pauli tot den
Hebr. 2.

Handes
10000

Of de godloo-
sen Christi
Broeders zijn,
van weghen
der mensch-
te werdinghe.

Disputatie Martini M.

te verfoenen, Heb. 2. b. 14. So is nochtans daer om de vleeschelicke ghemeynschap ter salicheydt niet genoechsaem: maer bouen de selue werdt geyfcht, ende moet daer oock zijn, de gemeynschap des heylighen Gheestes: welcke ouermidts de Godloosen niet hebben, so konnen sy oock gheen salichmakende gemeynschap in Christo hebben. Ende ghehelicke wijs het den Geloouigen, welke in der gheestelicker gemeynschap Christi zijn, niet schadet, dat sy een natuerlike ghemeynschap na den vleesche met Adam hebben: also kan het oock den Godloosen ter salicheydt ende volkomenier Zoeterichap met Christo niet helpen, dat sy met hem eens vleesches in der substancy zijn, ten zy dat sy oock des Gheestes Christi deelachtich zijn. Want om een recht Zoeder Christi te zijn, is de ghemeynschap der substancy des vleesches ende bloedes wel noodich (ghelick hier de Apostel Paulus leert) maer niet genoechsaem, ouermidts daer toe oock de gemeynschap zins Gheestes komen moet, Roman. 8 a. 9. 1. Joann. 3. c. 24. Hier auer schryft Paulus ter vertroostinghe der Gheloouighen, dat sy niet sullen t'wijnelen vanden eewighen Erfgoede in den Hemel, aengesien Christus in onses vleesches ende bloedes ghemeynschap ghekomen is: op dat hy daer in den Doodt overwonne, ende wy also syne Zoeders ende Medertuen worden. So besluyten wy dan wt dien woorden Pauli, daer hy leert, dat Christus deelachtich ghe worden zy des vleesches ende des bloedes der kinderen, dat hy zijn menschelike natuer heeft, niet vander substancy des hemelschen Vaders, maer van Maria, na den ghetuyghemissen der Schrift.

Wenno.

Landē trooz: Dit woordenken, Deelachtich werden, bringt behē, deelachtich niet altydt mede, datmen een deel of stuck hebbe, beg
 rich werden.

Onbeant-
 woordt.

des dincxs, waer bā men deelachtich wert. Wāt de heylige Apostel Paulus segt: Wie daer dozschet, die dozscht op hope, op dat hy syner hope deelachtich werde, 1. Cor. 9. a. 9. Hoe kanmen doch een deel der hope hebbe? Wederom schryft Paulus: So de andere deser macht aen b deelachtich zyn, waerom niet meer wy? 1. Cor. 9. b. 12.

Martinus.
Dit is teghen ons niet, Menno. Want een yghelick dinc, moet in synen graedt verstaen werden. Dock moetmen hier by der hope verstaen, Resperatas, dat is, verhoefte dingen, welcker de Arbeyder deelachtich wert. Wanneer bā Paulus leert, dat Christus deelachtich geworden is, des bleesch en bloedts der kinderen, so moetmen dat verstaē, van eener warachtiger gemeynschap der menschlicher natuere der kinderen. Daerom besluyt hy oock, dat Christus synen Broederen in alles gheijck moest zyn, Heb. 2. b. 17.

Onbeantwoordt.

Menno.

Wy bekennen oock wel, dat Christus ons synen Broederen in alles gheijck ghesworden is.

Martinus.

Ja wel niet woorden, maer niet in der daedt. Christus is in alles synē broederen gelijc geworden.
Want wen Christus niet van onsen bleesche en de natuere ware, maer hadde zyn mēschliche natuere alleenlick van Gode den Hemelschen Vader, so konder gheen meerder ongelyckheyt zyn, dan daer tusschen Christum ende ons zyn solde.
Ja oock zyn woterlike menscheydt solde alleenlick een schijn gheweest hebben. Wy besluyten dan wat den woorden Pauli, dat Christus ons synen Broederen, so veel de menschliche natuere belangt, gheijck ghesworden is in alles, sonde alleenlick na der Schrift wtghenomen: daer ghy Menno segt, dat hy ons in alles gelijc geworden is, wtgenomen sonde, ende menschliche natuere.
Men- ick ongelyck.

Onbeantwoordt.

Ma Menno's leere is Christus den menschen gantsche

Disputatie Martini M.

Wenno.

Waer hebben wy dat ghelegt?

Martinus.

Sulcks volgt klaerlick wt uwer leere, wans
meer ghy segt, dat zijn bleesch wt der substancy
des hemelschen Vaders is. Wilt doch eenmael
mercken, hoe dese uwe leere bestaen kan met de-
sen woorden Pauli, Secundum, of, Per omnia,
dat is, in allen dinghen, die daer spreeket van den
handel der Menschwerdinghe Christi. En dat
woordeken, Ghelijck, beduydt hier niet eenen
schijn, maer veel meer de waerheyt des mensch-
licken wesens, ende syner eygenichappē, met al-
lerley menschlicken swachhedē: anders soldemen
doek van synen doodt ende Diesterampt enen
schijn maken. Wy bekenne dan niet meer, dan
eenen gheheelen Christum, waren God en men-
sche, in eenen persoone, maer van twee natuerē,
namelick, der Godlicker ende der menschlicker.

Wenno.

Wy bekenne oock, dat Christus zy ware God
ende mensch.

Martinus.

Wenno be-
saecht de men-
scheyt Christi
in der daede.

Ja, wel met den monde, maer niet in der daet:
Want ghy wilt niet bekenne, dat Christus zyn
menschlick wesen van mensche heeft: het welck
nochtans Paulus hier onwedersprekelick leert.

Wenno.

Van de twee
Sonen, waer-
van Wenno
spreekt.

Al dus stelt ghy twee Sonen in Christo: den
eenen Godes Soon: ende den anderen, Marie
Soon, die alleenlick hoor ons ghestooren solde
zijn, ende niet Godes Soon.

Martinus.

Het gheeft my groot wonder Wenno, dat ghy
so onuerstandichlick ons dit altijt tegenwerpt,
dwelck wy nochtans ghenoechsaemlick te bozen
berklaert hebben, hoe de Soon Godes hoor ons
ghestoa-

ghestozuen is. Wy segghen, dat onse Heere Iesus Christus, 37 een persoon van twee natuuren, Godlicker ende menschlicher: welke op eener onwtspreekelicker wyse, in eenen persoone also vereenicht zijn, dat den gantschen Christo toegheschreuen werdt, dwoelck nochtans alleenlick na eenen deele in hem gheschiedt is. Also is Iesus Christus (weicke een Soon Godes is, na synen Godlicken wesen, ende een Soon des menschen, na synen menschliche wesen) een Offer voor ons ghesworden, ende is voor ons ghestozuen: maer ghelyck Petrus ons leert, na den bleesche, 1. Petri. 3. b. 18. ende 4. a. 1. Ende hoe wel Christus alleenlick na der eygenschap der menschelicker natuere ghestozuen is, so werdt nochtans de doodr, den gantschen Christo toegeschreuen: ouermidts sy niet krachtich ghenoech hadde konnen zijn, wen Iesus Christus in eenen persoone, niet oock ware God ende Godes Soon ghesweest hadde. Want de menschliche natuere alleene, om een volkomene versoeninge te doe, te krank ende te onmachtich was, Rom. 8. a. 3.

Menno.

In onsen bleesche konde gheenlins de versoeninghe gheschieden, want het was der sonde ende den bloeck onderworpen.

Martinus.

Hadde Christus alleenlick mensch ghesweest, Of Christus ende ware hy gantschelick op sulckerley wyse, om der ghemeynschap on als wy allen, mensch ghesworden: so soude wyse ses bleesches teghenrede wel eenen schijn hebben. Nu auer, is ses wille, oock des tusschen den mensch Christum ende ons, in eysonde onderwozpen ghesghenschappen een groot onderscheydt. Want is weest 37. is in eenen persoone God ende mensch: ende is mensch ghesworden, door de werckinge des heylighen Gheestes, Matth. 1. c. 20. Luc. 1. d. 31. Doch mercket dit sanmen gheen dinc onder de sonde besluyten, wel.

Disputatie Martini M.

Hoe Christus
een mensch son-
der sonde is.

Stet dit een-
mael recht in,
ende verstaet
het wel.

dan dat de heylighe Schrift daer onder bestuyt
ende so wat de selue daer van beuydt, dat moet
men oock daer van vry holden. Nu auer, de heylighe
Schrift, die daer klaerlick leert, dat de oorspronck
der menschlicker natuere Christi, van
Maria 37, leert oock daer benemen euen krachte-
lick; dat hy sonder sonde is: gheheekmen lesen
mach, Esate. 53. c. Jeremie. 23. a. ende 33. c. Dan. 9.
d. 2. Corinth. 5. c. 21. Heb. 4. b. 15. ende 7. c. 25. 1. Pe-
tri. 1. c. 22. 1. Joannis. 3. a. 5. Hoe sal dan yemandt
Christum, van weghen der ghemeynschap der
menschlicker natuere, onder de sonde dozien of
konnen besluyten? Want de heylighe Schrift
moet in allen haren stucken warachtich, ende der-
haluen oock ongebroken bliuen. En wen Chri-
stus syner menschlicker natuere oorspronck wt
der substancy des Heimschen Vaders hadde
moeten entfanghen, so hadden de Propheten en
de de Apostels de Ghemeynste Godes te ver-
gheefs van der heyligheyt ende reynicheyt des
menschchen Christi, so neerstelick te dozen ver-
maent, Esate. 53. c. Jeremie. 23. a. ende 33. c. Dan.
9. d. Want dit is by allen menschen altydt onge-
twijuel gheueest, dat God ende zijn substancy,
van der sonde vry 37. Nu auer, dewijl Christus
onles bleefsch en bloedts deelachtich soude wer-
den, waer dooz zijn volkomen heyligheyt by des
menschchen vernafte in twijuel en ergwaen mocht
te komen: so heeft ons de Schrift verhaluen so
neerstelick daer van onderricht.

Menno.

Hoe heeft dit konnen geschiedē, na dat Want,
samt den gantschen menschlicken geslachte, den
bloeck ende verdoemenisse onderworpen was?

Martinus.

Ma dat ons God in synen onbedriechliken
woorde leert, dat Iesus Christus ware mensch
van

han mensche 39, maer nochtans sonder sonde: so moghen wy vander heylicheydt syner menschliker natuere geensins twijuelē, wēn oock schoons alle middel onbekent ware. Want wat God betuyghet heyligh te zyn, dat kan de mensch niet ghemeyn of onheyligh maken, Actuum. 10. b. 15. Ende hoewel God na eysche syner onbegrijpeliicker gherechticheydt, alle menschen van Adam herkoemstlich, onder den bloeck beslypt: so heeft hy nochtans oueral inder heyliger Schrift, oock van beghinne der Werelt aen, den mensch Christum van den seluen ghemeynen bloeck wtghenomen ende beuydt: toeloggende sulckerley vrouwen zaet (namelick Christum) dwelck niet alleentlick heyligh, maer oock machtich zyn soude, andere kinders of mensche (in welcker gemeynschap na den vleesche) heyligh te maken. Dwelck de, Heb. 2. b. 14. heyligh te maken. Dwelck oock Paulus leert, daer hy segt: Want oock die daer heyligh: ende die daer gheheylighet werden, zyn alle wt eenen. Heb. 2. b. 11. Woorder, so is oock de menschlike natuere Christi met der Godliker, in eenen persoone bereenicht. Daer en bouen so is hy niet door eenich toedoen des mans (gelijck alle andere mensche) maer alleentlick door de kracht des heylighen Gheestes, van Maria mensch ghesworden, ende ghegenerert, Matthei. 1. c. 20. Luc. 1. d. 31.

Menno.

Segt ghy dan Martine, dat de sonde ende bloeck ouer de mensche koemt, niet door Adams ouertredinghe, maer door de vermenginghe des mans ende wijfs, welcke nochtans een ordeninghe Godes is: Werstaet doch wel wat ghy segt, Martine.

Martinus.

Al wat God door zyn heyligh Woordt inghesett ende gheseghent heeft, moet in sich seluen

H ij

recht.

Hoe Christus van Adams bloeck heeft konne bly zyn

Disputatie Martini M.

Hoe de sonde ouer den mensch koemt.

recht ende goet blijven. Verhaluen kunnen oock de beroydeninghen Godes, die hy tusschen man ende wijf ter genereringhe onder den Echten iuyden beroydent heeft, in s'ick vooz gheen sonde schelden. Wy leeren oock niet, dat de sonde daer vooz eyghenlick ouer de menschen koemt, maer alleenlick door Adams ouertredinge. Welcke in den gerichtē Godes, na eysche syner onbegripe-licker gherechticheydt, also groot gheacht ghe-weet is, dat Adam, sampt allen menschen die van hem natuurlicker wijse van man ende vrouwe gebozen, herkomen, der seluer sonde ende verderflickheyt onderwozpen sijn, Roman. 5. b. 12. 1. Cor. 15. c. 21.

Menno.

Hoozet Woeders, hoe Martinus de oorsack van Adams sonde ende verderflicker nature, in Godes gherechticheydt stellen wilt.

Martinus.

Hoe Adam in de sonde ende verderflicheyt gekomen is. Verstaet my recht, Menno, ende verdrayt myne woorden also niet. Dit seg ick, dat God den mensch een ghebodt hadde gegheuen, dat hy van der vrucht des Booms der wetelchay des goets ende quaets, niet eten solde, of hy solde ten seluen daghe steruē, Gen. 2. c. En de wyse nu de mensch daer teghen ghesondicht heeft, Gene. 3. a. so is hy na eysche der Godlicker gerechticheyt en waerheyt, inden doodt ende bloeck gheualien.

Menno.

Noch stelt ghy de oorsack van Adams sonde, in God ende in syner gerechticheyt: ende maecht van den doodt niet alleenlick de straffe der sonde, maer oock de sonde selue. Bedenck doch Marti-
ne, wat veruloeckte dingen ghy den volcke leert ende voozdraecht.

Martinus.

Hoe verdrayt ghy wederom myne woorden also, Menno: Verstaetse doch eenmael recht. Dit seg

seg ick alleentlick, Adam solde in gheen sonde, doot noch bloeck geuallen hebbē, wen hem God als een Heere ende Schepper gheen verbodt ghegeuen, ende met der straffe des doodts niet ghepicht hadde, want waer gheen Wet is, daer is gheen ouertredinghe, ende derhaluen oock gheen straffe, Roma. 4. b. 15. Auer de wijle hem God een ghebodt ghegeuen, ende de straffe der ouertredinghe daer by ghestelt heeft, Gene. 2. c. So is Adam dooz het sondighen, in den doot, niet alleentlick des lijfs, maer oock der zielen, na eytsche der Godlicker gherechticheyt gheuallen, Naemlick, dat hy verureendt is geworden van Gode, ende is buyten zijn ghenade, in den bloeck ende verdoemenisse ghekomen. Welcke sonde, bloeck ende verdoemenisse nochtans wy niet kunnen noch moghen boozder strecken, dan ons de heylighe Schrift leert: naemlick, op die menschen alleene, welcke natuerlicker wijse van man ende vrouwe geboren of ghegenereert werden: en niet op den mensch Christum, die na het ghetuyghen der heyligher Schrift van dier ghemeyner veruolockinghe wt ghenomen is: welckes Menschwerdinge oock derhaluē op eener anderer wijse, dan aller anderen menschen toegegaen is. Want hy is niet dooz het toedoē des mans, maer alleentlick dooz de werckinghe des heylighen Gheestes van Maria mensch ghesworden, Matth. 1. c. 20. Der haluen is het oock dat de Engel tot Maria spreeket met desen woorden. Daerom, dat van dy gebozē wert heyligh, sc. Lu. 1. d. 31. Onder welcken woorden, dat woordcken, Daerom, hier wel te bemercken staet: want daer wor wert aengheswefen, datmen den mensch Christum oock derhaluen onder de sonde niet besuytē mach, om dat hy dooz de werckinghe des heylighen Gheestes van Maria mensche ghesworden is.

Hoe Christus
bā de Erfson-
de vuyt.

Disputatie Martini M.

Menno.

Is niet onse vleesch veruloeckt?

Martinus.

Hoe onse
vleesch der son-
de onderwor-
pen is.

De sonde is
alleentlick een
toeval.

Van syner natuere ende scheppinghe weghen niet. Want de mensche was gheschapen heyligh, de sonde auer is alleenlick eenen toeval dooz de ouertredinghe des ghebodts, na den ghetuyghen der Schrift, ouer de menschen ingekomen, welke natuerlicker wijse van man ende vrouwe gebozen werdē. En hierin dwaelt ghy wter maten seer Menno, dat ghy het menscheelick wesen niet onderscheyt van synen accidentē ende toeuallige condictien. Adam hoewel hy booz den val sonder sonde was, so was hy nochtān een ware mensch. Ende is oock na den val, hoewel hy nu in der sonde was, een ware mensch bleuē. Ja oock wy, die nu der sonde onderworpen, en onder de sonde verkocht zijn, Rom. 7. b. 14. sullen inder verrijf- nisse der dooden dooz de kracht des heyligē Geestes van sonden gantschlick ontslagē en beurijdē werden: en sullen nochtān euen wel ware menschen bliuen, 1. Coz. 15. f. 54. Hoe soude van Christus niet een heyligh mensche van onsen vleesche konnē zijn, insonderheyt, na dat de ontengenachtighe God dit in synen heylighen woorde so menichmael te bozen toeghesegt hadde: Esaiē. 53. c. Jerem. 23. a. ende 33. c. Daniel 9. d.

Menno.

Wtulucht.

Wie en der Predikantē teere hander mensche- wendinghe Christus, is eenreley: Daerom moet ghy Christum althijt noch onder de sonde beslay- ten. Want Joannes a Lasco heeft vanden inue Christus seer schandelick geschreuen: Naemlick, dat Christus een sondich lijf gehadt heeft. Ende Gellius schrijft noch wel so schadelick daer van: Want hy noemt Christus lijf een boosgelt. Siet wat ghy booz Leerders ende Predikanten hebt, waer

waer mede ghy inder leere omeren koemt.

Martinus.

Joannes a Lasco leert van der menschwer-
dinge Christi also niet: maer ghy verdraeyt syne
woorden. Want somen de woorden welcke ghy
hier wt synē boeck voortbrenghet, recht insiet, so is
dit zyn berstandt. Dat Christus sulckerley een
lijf hadde, d'welck hoewel in hem van der sonde
blij, in ons nochtā der sonde onderwoy pē was:
op dat hy also in den seluen, de schult onser son-
den droege: ende door den doot vernietighde den
ghenen die des doodts ghewalt hadde, dat is, den
Dayuel, Heb. 2. b. 14. D'welc hy niet hadde kon-
nen doen, wen hy des vleyschs ende bloedts der
kinderen niet mededeelachtich gheweest hadde,
Heb. 2. b. 14. aengesien dat onse menschelike na-
tuere alleene, den doot, om der sondē wille, door
de gerechticheyt Godes onderwoy pē was, Gen.
2. c. Van Gellius schryuē auer, kan ick niet rich-
ten, ten zy dat ick de plaette die ghy vandē boof-
ghelde voortbrenghet, eerstmael lese.

Menno.

Wat groote schande doetmē den Sone Gods
aen, Martine, datmen hem een boofghelt naemt.
Het sulckerley Leerarē zyt ghys eens. Wy auer
geuoelen eerlick van onsen Heere Jesu Christo:
welckē wy bekennē eenen warē God en waren
menschē te zyn: maer niet van onsen veruloectē,
stinckenden en sondigē vleysche, gelick ghy doet:
maer wt der heyliger substancy zyns hemelschē
Vaders.

Martinus.

Wy hebben opentlick ghenoech betuycht, ende
onwederprekelick bewesen, hoewel Christus
des vleyschs ende bloets der kinderen mede deel-
achtich geworden is, Heb. 2. b. 14. dat hy des niet
te min van sonden blij zy, Jere. 23. a. Luc. 1. d. 31.
Heb. 7. c. 25. Ende dewylc dese onse leere van der

H v

mensch

Onschuldin-
ge Joannis a
Lasco inder
leere vander
menschwerdin-
ghe Christi.

Wen Christus
bā onsen vlee-
sche niet wa-
re, so koude hy
onse versocne
niet zyn.

Hierban soect
Gellius inder
laetste Dispu-
tacy genoech
saemlick ont-
schuldicht.

Disputatie Martini M.

Ten is niet
schadelich, dat
Christus on-
ses vleesch
w.

Menschwerdinge Iesu Christi, warachtich, en
der Schrift geijckmatich is: so moet sy oock by
allen Christenen eerlick zijn, hoe schandelich en
leelick ghyle oock maket. Ja hoe sy ten mensche-
liken vernufte schadelicker ende verachtelicker
schijnt te zijn, hoe wy alle die Christum recht na
der Schrift kennen daer dooz meer veroorzaecht
werden, de groote liefde Gods tonkwaert, en de
groote ootmoedigheyt Iesu Christi des Soons
Godes groot te maken en te prijlen. Wy mogen
ons aen tgene dat in Christo kleyn en verachte-
lick is, niet stooten, in sonderheyt, na dat ons de
Schrift oter al booz swickerley erghernissen seet
neerslick gewaerschout heeft, Esa. 53. 8. Mat. 11.
a. 6. 1. Coz. 1. c. 20. 21. &c. En Paulus naemt oock
Christum een sonde en vloeck, 2. Coz. 5. c. 21. Gal.
3. b. 12. nochtans daerom mach niemant sich aen
Christo ergeren.

Henna.

Wy sonde ende vloeck verstaet Paulus daer,
sen sondoffer ende versoenoffer.

Martinus.

Dat beken ick oock. Waer nochtans is Iesus
al seer verachtelick in mensche vernufte, 1. Coz.
Christus hadde geen sond-
offer konnen
zijn, wen hy
onses vleesch
niet gheweest
hadde.

1. c. 21. Ja Christus hadde gheen sondoffer ende
versoenoffer konnen werde, wen hy niet van on-
sen vleesche mensch gheweest hadde, Heb. 2. b. 14.
Want de substancy des hemelsche Vaders kon-
de der sonden straffe, welke der menscheicker
natuere alleenlick opgelegt was, Gen 2. c. niet
onderwozpen zijn.

Henna.

Dat Christus de Sone Godes van onsen vlee-
sche gheen mensch zijn kan, began ick noch in
Pauldom wei te merken: daerom versake ick
nochtans niet, dat hy een warachtich mensch w.

Martinus.

So lange ghy den oorspronck der menscheite-
ker

ker natuere Christi, wt der substancy des He-
meischen Vaders brengen wilt, so verlaect ghy
inder daedt de menscheit Christi, aengesien God
een gheest is, Joan. 4. c. 24. ende verhaluen geen
bleesch noch bloedt heeft, Luc. 24. v. 38. Of ghy
moet oock menschelick bleesch en bloet in Gode
den Hemelschen Vader setten: waer op ghy ons
noch gheen antwoorde hebt kunnen gheuen.

Hermes.

Ick kan my niet ghenoechsaemlick berwon-
deren Menno, dat ghy na uwen seggen noch int
Wantsdom lenede, onse leere van der Welschwer-
dinghe Christi vooz quaedt bekent hebt, dat ghy
nochtans na uwen eygenen schrijuen vele Jaren
onder den uwen ghepredickt ende gedoopt hebt,
eer ghyse daer van gheleert ende ghewaerschont
hebt: gelijck ghy te boze selue bekent hebt fol. 27.

Martinus.

Hebt ghy also Menno, doe ghy noch int Wans-
dom leefdet, onse icere vooz quaedt gheacht, hoe
koemt het dan dat ghy alleenlick na velen Jaren
uwes diensts, den seluen Artijckel eerst oprecht-
lick na uwer meyninghe verstaen hebt: gheleick
ghy ons in desen Bespreck bekent hebt?

Hier verstoorden sich de Mennonitē, ende stonden
op, seggēde dat van der saken ghenoechsaemlick ghe-
handelt ware: also sijn oock wy opgestaen; ouermidts
het seer laet ende duyfster werdt. Alsoan seyde Menno.

Menno.

Ick holde my aen Iesum Christum den So-
ne Godes, die daer is dat ware broot, dat vanden
Hemel gekomen is. Ende de spijs die hy gheeft,
is sijn bleesch, Joan. 6. f. 51.

Herman van Ciel.

Latet ons by dien Text bliuen. Holdt v daer
aen vader: want hy is klaer vooz ons. Wanneer
ick aen desen Text come, so ben ick thuyts, ende
weet waer ick ben.

Mar-

Menno ber-
saecht Christus
menscheit in
der daet.

Dit blijft noch
onbeantwoort.

Menno weede
besmaent.

Ua der plaetse
Joan. 6.

Disputatie Martini M.

Martinus.

Ietere Hermanne, die text helpt uwe verstande niets met allen. Wat Christus handelt daer niet van syner menscheyt oorspronck: maer verklaert alleelick, hoe wy door het eenich Offer zijns heylighen lijfs in den doot, salich werden konnen: naemlich, om dat hy, die een ewich God is, oock mensch in eenen persoone geworden is, op dat hy also zijn lijf opofferde voor onsen sondē. Dwelck oock sy niet gemerct hebbē, die daer een vleeschlick eten en drincken des lijfs en bloedts Christi, wt dien woordē Christi hebben willen beslypē.

Menno.

Ick sie wel Martine, ghy wilt in uwer leere vast blijuē, ende daer van niet wijcken. Daerom is het te vergheefs bele woorden hier te maken.

Martinus.

Ick bid God, dat hy my in deser leere, welke met der gantscher Schrift so klaertlick ouereen komt, en so seer ter salicheyt dient en noodich is, genadichlick wil bewarē, en stercken tot den eynde toe. En bidde oock desgelijcken God, dat ghyse, sampt allen den uwen, verstaen ende begripen moghet, tuwer zielen salicheydt. Het is my wt grondt mijns herten leedt van uwent wegen, dat ghy in desen klaren handel also verblindt blijft. In sonderheyt beklage ick het arme volck, dwelc sicks door menschlick vernuft so iammerlick verleyden laet.

En Mennonijt.

Ghy soeckt met desen uwen woorden den simpelē herte te beroeren, ende uwer leere eenē schijn te geuen.

Martinus.

Wat ick wt eenuoldicheyt spreke, weet God, welcken ick bid, dat hy v allen met syner waerheydt verlichte.

Menno.

Ick wil niet, Martine en Hermanne, dat ghy
m g

my nasegget, dat ick niet bekennen solde, Iesum Christus den ewigen Soon zijns Hemelschen Vaders te zijn. Want dat solde ick niet willen loochenen.

Martinus.

Dat hebt ghy nochtans, Menno, desen gantschen dach ons niet willen toestaen, noch bewilighen.

Hermes.

Also hebt ghy oock met my ghedaen, Menno, in mynen eersten bespreck met v. Na dat ghy in tsamen spreke my niet woldet toestaen, dat Christus de ewighe Soon Godes ware, so hebt ghy oock aldan int afscheyden begheert, ick solde v sulcks niet nasegghen: des niet te min nochtans, so hebt ghijt ons desen gantsche dach niet willen toestaen.

Martinus.

Laet dat daer blijue, Hermes: Het is genoegh, dat Menno ons nu bekent, dat hy niet versaken wilt, Christum den ewighen Soon Godes te zijn. Ende ick dancke God daervan, dat hy sulcks noch nu bekent heeft.

Hier mede hebben wy, die nu den gantschen dach ouer, outrent el. vzen lanck, sonder eten ende drincken tsamen ghesproken hadden, ons aen eenen disse ghesere, din wat te eten: waer ick aldan, onder anderen woorden, tot Menno gheseght heb, dat ick my niet genoeghsaemlick daer ouer konde verwonderē, dat sommige menschen de eerlike klare toeseggingen vander Menschwerdige Iesu Christi in den Olden Testamente gegeven, geestlick wtleggen willen, van eenen geestlickē Abraham en Daud: gelijk Johan van Tricht, in synen Woercken gedaen hadde. Hierop antwoorde my Menno, datmē sich niet sulckerley geestlickē Abraham en Daud, in desen handel niet langher behelpen konde: ende dat hy ooc daerom Gillis van Aken vermaent hadde, dat hy sulckerley wtlegginge niet meer drijuen solde. Ende also jū wy ten laetsten vdiendeck van inasāanderen ghescheyden.

Wat

Menno bekent nu dz Christus de ewighe Soon Godes is.

Mercket hier wt Menno's ongestadicheit ende dat in den grondt syner leere.

Menno bekent, dat de wtlegginge van den geestlickē Daud niet bestaen kan.

Vvat voor den laet- sten bespreck gheschiedt is.

DEs anderē daechs onse broeders
tsamen gekomen / bekenden eend-
drachtelick / dat sy door voorighe
bespreck / in der leere seer ghesterekt wa-
ren: ende begheerden derhaluen / dat men
noch een bespreck versoecten solde / om
daerin van den anderen twistigen Artij-
kelen / in den voorgaenden bespreck voor-
gheselt te handelen: in sonderheyt na dat
Menno selue sulcks in beghinsel der vo-
righer disputacy toegheseght ende beloest
hadde / fol. 6. So hebben wy dan Hermes-
tem Bäckereel / sampt sommigen anderen
broederen / tot den huysse van Herman van
T. eendrachtelick wtgheschickt / om sulc-
kerley bespreck van Menno te verkrigē.
Sy auer / doe sy het voorgaen onser broe-
deren gehoorit ende verstaen hadden / heb-
ben sich eerst (na harer begheerte) met
Menno daer ouer besproken: ende hebbe
daerna onsen broederen / door den voorge-
melden Herman B. T. en Johan Wimis /
van Menmons wegghen / ten neghensten
februarij / gheantwoordt op deser wijsē:
Ten eersten dat Menno voor den nae-
sten acht dagen gheen bespreck toe seggen
konde:

Wy begheeren
aen ander be-
spreck met
Menno.

Menmons ant-
woorde op on-
ser begheerte.

Konde: ouermidts hy door tſchryuen ſom-
miger brieuen verhindert werdt, ende ooc
door voorgaende beſpreec vermoeyt was.

Ten anderen, dat hy niet ſeer begeerde ^{2.}
met ons meer te handelen / ouermidts hy
in onſer ouerwinninghe geen groot voor-
deel ſach. Want daer door, de andere Pre-
dicanten, in ſonderheyt Joannes a Vaſco/
ende Bellius, die teghen hem geſchreuen
hadden, niet ouerwonnen ſolden werden.

Ten derden, wolde hy binnen deſe acht ^{3.}
daghen ſick beraden / ende ſynen ſin als-
dan openbare, ende doock beſcheyden wat
hy in den onſen eyschede: ouermidts ſom-
mige geſeght ſolden hebben, dat hy zyn
leere niet wt der Schrift, maer alleenlick
met Philoſophy ende menſchlicken ver-
nuſte beſchermt hadde.

Ten laetſten begeerde hy, datmen hem ^{4.}
niet naſeyde, dat hy van ons ouerwonnen
ware: ouermidts wy alle ſyne incōuenien-
ten (also hy ſeyde) noch niet nedergeleght
hadden, ende datmen doock noch wel ſom-
mige andere dingen tegen onſe leere had-
de moghen voortbringen. Daer en teghen
wolde hy doock wel bekennen, dat hy ons
in der voorgaender diſputacy niet ouerwon-
nen hadde: ende dat hy, en doock alle de ſy-
ne daeraen lieghen ſolden, wen ſy anders
daeruan twyghden.

Van het laetste Bespreck.

Hierop hebben wy sdaeghs daerna geantwoordt dat wy wt Menmōs antwoorde niet sekerlick verstaen konden / dat men eenighe tsamen sprekinge binnen acht daeghen ghewislick solde moghen verwachten: ende begheerden derhaluen om velerley oorsaken een klaer bescheydt / met Ja of Neen. Waerop hy des anderen daeghs gheantwoordt heeft / Ja: met sulckerley condicp nochtans / dat daer gheene vrouwen meer solden by komē: ende niet meer dan vijf / of ten hoochsten / seuen mannen / van elcker zijde.

Hierop hebben wy gheantwoordt / dat ons die condicp / om velerley oorsakē wille / niet beviel. Mer wat wy hierop sepdē / anders hebben wy niet konnen verweruen: ende zyn also / den xv.

Februarij / tot den anderen bespreck tsamen komen.

Het

Het ander Bespreck

tusschen Menno Simons ende
Martinus Mikron, den xv.
Febr. Ann. 1554. te Wis-
maer ghehouden.

De wy int esamen komen ward in een
huys, ende niet anders meynden, noch
bertwacheden, dan dat wy van den an-
deren twistighen stucken, als van des
Wedergheboorte, Woop, Nachmael,
Eedtsweeringe, ende dergelicken Ac-
tichelen handelen souden: So heeft Menno (na den
ghemeynen ghebede) den handel van des Wensschwee-
dinghe wederomme voorghestelt, ende aldus ghespro-
ken:

Menno.

Wooz al begheert ick van v Martine, dat ghy
my op sommigen vraghen antwoordet. Ten eer-
sten: Heeft Christus eenen vader na den vleesche
ghehadt?

Neen hy.

Martinus.

Menno.

Bekent ghy hem niet euen wel een Soon Go-
des te zijn?

Ja.

Martinus.

Menno.

So moet hy dan na den vleesche van Gode de
Hemelchen Vader gheteelt of ghebozen zijn.

Martinus.

Dat versaken wy.

Menno.

So dan Christus, Godes Soon niet is van
wes

Disputatie Martini M.

Hoe Christus
Godes Soon
is.

Weghen syner generacy of gheboorte van Gode den Hemelichen Vader, so seg my dan, op wat wyse hy de Soon Godes is: Van weghen der Scheppinghe, of Wedergeboorte, of Verkieusinge ende Aenneminghe?

Martinus.

Christus werdt Godes Soon ghe-naemt, van weghen syner ewigher ende onswtsprekelicke generacy wt Gode den Vader.

Menno.

Naemt ghy niet den Persoon Christum, Godes Soon?

Martinus.

Ja.

Menno.

So moet dan sulcks gheschiet, van wegen syner generacy, wt Gode den Vader, na den vlesche.

Martinus.

Christus is
Godes ende
des menschen
Soon.

Och neen Menno, maer gheschiedt alleenlick om der vereeninghe wil, beyder Godlicker ende menschlicker natueren in eenen Persoone Christo: ende werdt Godes Soon genaemt, van weghen syner Godheyt, ghelijck hy des menschen Soon genaet werdt, van wege syner menscheyt. Ende gelijck hy daerom niet min Godes Soon, dat is, God, ende der Godlicker substancy is, om dat hy oock des menschen Soon, en der menschlicker natuere is: also is hy oock niet min des menschen Soon, en een ware mensch, hoewel hy oock inder waerheyt, Godes Soon, ende een waerachtich God is. Want men moet in den eenighen Persoone Christo altydt twee Natueren aenstien, naemlick, de Godlike ende de menschlike.

Menno.

Ma deser uwer belijdenisse deelt ghy Christum, ende stelt nu twee personen in hem.

Martinus.

Martinus.

Menno. Daer is een groot onderschept Of twee Persoonen in
tusschen Natuer ende Persoon. Wy bekennen Christus zijn.
wel twee Natueren in Christo, naemlick, de
Godlike, ende de menschlike, ghelijck oock ghy
met den monde doet: maer niet twee Persoonen.

Menno.

Ick wil u bewijzen, dat ghy twee Persoonen Het Woordt
in Christo stelt. Bekent ghy niet, dat het Woordt is eē verschepe
van ewichheit een volkomen Soon Gottes, ende den Persoon
also een verschepte Persoon van den Vader ge- by den Vader
weest is? gheweest.

Martinus.

Ja. Want also leert ons de Schrift.

Menno.

De mensch, of Marie Soon, is oock een Per-
soon: So moet dan Christus van twee Persoo-
nen zijn: waer vā de een, het Woordt is, en de an-
der, een mensch: en also sal Christus gecent zijn.

Martinus.

Niet also, Menno. Want het Woordt is niet
mensch ghe worden, door het aennemen eens per-
soonlicken mensches: maer is allenlick der men-
schelicker natuerre deelachtich ghe worden. Ende
na deser onwisprekelicker vereeninge der God-
licker ende menschlicker natueren in Christo, so
is het Woordt, naemlick, de Soon Gottes, niet
meer by sich seluen alleene een Persoon bleuen,
maer vereenicht met der menschelicker natuerre:
Also dat nu wt beyde, der Godlicker en mensch-
licker Natueren, een Persoon ghe worden is,
naemlick, Jesus Christus, onse eenighe Mid-
delae, 1. Timoth. 2. 5. Waerom oock Joannes
spreect: Het Woordt is vleesch ghe worden, Jo-
ann. 1. b. 14.

Menno.

Het Woordt (legt ghy) is een Persoon: en de
mensch

Disputatie Martini M.

mensch is oock een persoon: so stelt ghy dan twee personen in eenen Christo.

Martinus.

Merin verstaet ghy ons niet recht, Menno. Want ghy neemt ende verdraept onse woorden, als of wy seyden, dat het Woordt eenen persoonlichen mensch aenghenomen hadde, als eenen Peter, Pauwels, &c. d'welck wy niet segghen: maer segghen dit alleenlick, dat het Woordt, in synen Godlicken wesen onueranderlick blyuende, der menschlicker natuere deelachtich gheworden is, door een onbegrijpelicke bereeninge der natuere in eenen Persoone. Daerom seght Paulus wel, dat het een verborghentheyt der Godsalicheyt is, dat God in den vleesche geopenbaert is, 1. Tim. 3. v. 15. Men moet, mi Menno, een groot onderscheydt maken, tusschen Persoon ende Natuer, ende hare beduydenissen niet vermenghen.

Daer is groot onderscheydt tusschen Persoon ende Natuer.

Menno.

Wie my benemen wilt, dat een mensch gheen persoon is, die seght dat gheen water in der Zee is. Daerom seg ick, dat ghy twee personen in Christo stelt.

Martinus.

Wy versaken niet, Menno, dat een mensch by sickeluen wesentlick bestaende, een persoon is: auer segghen, dat de mensch Christus by sick seluen noyt een verscheyden persoon van den Woordt gheweest is: maer is in eenen Persoone, ware God ende mensch. Ghelick wt ziele ende lijue een persoonlick mensch ghestelt werdt. Seggen oock daerbeneuen, dat het Woordt niet eenē persoonlicken mensch, maer alleenlick de menschlike natuere aenghenomen heeft. Het schijnt Menno, dat ghy gheen onderscheydt maket tusschen Persoon ende Natuer: welke so ghy voor een holdet, so moet ghy ooc twee personen in Christo

stellen, aenghesien ghy twee natueren, so wel als wy, in Christo bekent te zijn, naemlick, de Godlike, ende de menschlicke.

Menno.

Ick sta wel toe, dat daer onderscheydt is tusschen Persoon ende Natuer: maer ick seg, dat de gantsche Christus zy God ende mensch, sterflick ende lijndichlick: ghy auer stelt het een deel lijndichlick, ende het ander onlijndichlick.

Martinus.

Wy segghen, dat Jesus Christus, in eenicheyt des persoons, ware God ende mensch zy, sonder eenighe vermenghinghe nochtans der natueren ende der eyghenschappen: also dat Christus, na syner Godlicker nature, onlijndichlick zy: na der menschlicker auer, lijndichlick: ghelijck de Apostel Petrus dat wtleght, 1. Petri 3. b. 18. ende 4. a. 1.

Hermes.

Wy danckt oock noch Menno, dat ghy tussche Persoon ende Natuer gheen recht onderscheydt maket. Holdt ghy auer Persoon ende Natuer booz een, so stelt ghy oock twee persoonen in Christo, ouermidts oock ghy twee natueren in hem bekent. Seght ghy auer, dat tusschen Persoon ende Natuer onderscheydt is, (geijck het in der waerheyt is) waerom wilt ghy ons meer oplegghen, dat wy twee persoonen in Christo stellen, dan ghy doet.

Menno.

Ick wil bewijsen, dat ghy twee persoonen in Christo stelt.

Een onser broederen.

Wing Schrift boozt, ende niet philosophy.

Menno.

Philips, segt ghy dat ick geen Schrift bruycker. Ick heb wel ghehoort, dat ghy sulcks noch

Disputatie Martini M.

Menno wilt
bewijzen, dat
wy twee Per-
soonen in Chri-
sto stellen.

te bozen van my gheleghet hebt, dat ick in der
boozgaender Disputacy gheen Schrift, maer al-
leenlick Philosophy ghebruyck hebbe. Wertoeft
noch wat, ick wil v Schriften genoech bringen.
Ick seg dan, Martine, dat ghy twee Personen
in Christo stelt; oewelck ick v met kozien woort-
den bewijzen wil. De mensch Christus Iesus
die daer hing aen den Cruyce, was het niet een
Persoon?

Martinus.

Ja.

Menno.

De Soon Godes booz syner Menschwerdin
ghe, was hy oock niet een Persoon?

Martinus.

Ja.

Menno.

So zyn daer dan twee Personen in Christo:
de Soon Godes, ende de mensch die daer aent
Cruyce hing.

Martinus.

Het gheeft my groot wonder, Menno, dat ghy
op onsen boztighen antwoorden niet beter acht
hebbet. Wy segghen dat Godes Soon alleen by
sich, booz der Menschwerdinge een Godlick Per-
soon was: ende dat na der Menschwerdinge, het
Woordt bysonderlick alleen gheen Persoon ghe-
weest zy: maer dat het in synen Godlicken wesen
ende naturre bliuende, mer der menschlicher na-
tuere also vereenicht is, dat nu wt beyden, der
Godlicker ende menschlicher natueren, een Per-
soon gheworden is, naemlick, Iesus Christus.
Ende doe ick v toeskont, dat de mensch Christus
aen den Cruyce hanghende, een Persoon was,
daermede stont ick v niet toe, dat de mensch Chri-
stus by sich seluen alleen, van der Godlicker na-
tuere verscheyde, een besondertick Persoon was,
ghelijck ghy myne woorden oswingt. Booz der so
per

berstondt ick by dat woordekē, De mēsch Christus, met de mēschlike natuer Christi, maer den gantschen persoon Christum: welke synē naem in der Schrift heeft, nu van syner Godlicker, nu van syner menschlicker natuere: daer nochtans niet eyghentlick een natuer bysonder, maer de gantsche persoon Christus (om der onwtspreeklicker ende onuerscheydelicker verreeninge wille beyder natuerē in eenen persoone) verstaen moet wērdē, gelijckmen daer van vele exempeis in der heyliger Schrift spreken kan, daer nāmelick by dē name, Des menschē Soon, of, Godes Soon, de gantsche persoon Christus verstaē moet wērdē. So heb ick dan by dēsen woordeken, De mēsch Christus, niet verstaē (gelijck ghy dūpde) eenen mensch die persoonlick van den Sone Godes herscheydē was: maer den gantschē persoon Christum, welke booz ons geleidē heeft, maer naden vleesche, gelijck de Schrift segt, 1. Pe. 3. b. 18. en 4. a. 1. Wāt men moet altydt de eygenschappen der natuerē onderscheydē, hoe wel de leue natueren in eenē persoone onuerscheydelick vereenicht bliuen.

Menno.

Noch deelt ghy altydt Christum, die nochtān ongebeert moet bliuen, ouermids hy een eenich Christus is. Wat nu auer eenich is, dat kan niet ghescheyden wērdē.

Martinus.

Wy deelen noch scheydē Christum niet meer, Of Christus dan de Apostels ghedaen hebben: welke van dooz ons ghe- deelt wērdē. Christus na syner menschlicker natuere spreken de, dit woordeken, Na den vleesche, menichmael nā den woord- gebuyckē, Act. 2. d. 30. Rom. 1. a. 3. en 9. a. 5. 1. Pe- deken, Na den tri. 3. b. 18. ende 4. a. 1. Nāmelick, op dat sy de nat- vleesche. uerē Christi, sampt harē eygenschappē, te beter verklaerdē. Wy bekenne dan eenen persoon Chri- stum, en onderscheydē alleentlick na der Schrift,

I iij

de

22108
Disputatie Martini M.

De eyghenschappen syner beyder naturen.

Menno.

Ich seg, wat eenich is, dat kan niet ghescheyden werden.

Hermes.

Dat is niet waer, Menno, want somwylen kan een dinc in vele stucke op eener sekerer wyse gedeelt werden: gelyck, by exempel, de mensch een persoon bliuende, in ziel ende lijf ghedeelt werd: ende een yeghelick deel heeft syne bysonderlicke condicien ende eyghenschappen, sonder eenighe berderuinge nochtans des persoonlicken mensches.

Menno.

Ghy Hermanne die daer sitt, zyt ghy niet een menschen kindt ende persoon?

Hermes.

Ja.

Menno.

Of nu een ander persoon v toequame, solde ghy dan niet van twee personen zyn?

Hermes.

Ja.

Menno.

Also seg ick, dat ghy twee personen in Christo steit.

Hermes,

Op sulckerley wyse is de Menschwerdige onses Heeren Jesu Christi niet toegegae, Menno, gelyck wy dat nu menichmael verklaert hebben. Want het Woordt is niet berecninght met eenen persoonlicken mensche; maer is, ghelyck Joannes schryft, vleesch of mensch gheworden, Joann. 1. b. 14. Te weten, door berecninghe der menschlicher nature, door de ordene der generacy van Maria, na het boorzghenen der Schrift. Also dat wt der Godlicker ende menschlicher nature,

natuere, zy een persoon, Iesus Christus: gelijck Christus is en
 wt ziele ende lijue een mensch is: ende gelijcker- persoon, van
 wps Adam na der leere Pauli, tot een lewend- twee vershey
 ge ziel geworden is. 1. Cor. 15. e. 45. Gen. 2. b. den natueren.

Martinus.

Verstaet dat eenmael recht, dat in desen han-
 del een groot onderscheyt zy, tusschen Natuer en
 Persoon: ende dat wy leeren, dat Christus van
 twee natueren zy, ende niet in twee persoonen
 ghedeelt: welck ghy ons, Menno, altydt ton-
 recht soeckt op te legghen.

Woe nu de Mennonisten hier tegen ons begonnen
 te roepen, dat wy ja twee persoonen in Christo stel-
 den, so heb ich ten laersten ghesproken:

Martinus.

Wat roept ghy alle te hoope van allen zijden
 teghen ons, dat wy in Christo twee persoonen
 stellen, daer wy nochtans so klaerlick bewijzen,
 dat wy allenlick twee natueren in Christo stel-
 len, ghelijck oock Menno selue met den monde
 doet: Ick laet my duncken, hoewel ghy alle te
 hoop also teghen ons wtroepet, dat daer nochtans
 met een onder v allen zy, die het recht onderscheyt
 tussche Persoon en Natuer versta. Seg my dan,
 Hermanne van Cielst, wat onderscheydt isser tus-
 schen twee persoonen, ende twee natueren?

Herman van Cielst.

Wat wilt ghy my daer op hardt draghen?
 Waegh den Leeraer daer van: Ick laet Leeraer
 met Leeraer handelen.

Martinus.

Ick spreek nu tot Menno niet, maer tot v al-
 len, om dat ghy daer also teghen ons wtroepet,
 dat wy in Christo twee persoonen stellen. Icker
 pemandt onder v allen, die het recht onderscheydt
 weet, die spreke nu. Ende van v Hermanne, be-
 geere wy daerop allereerst antwoorde te hoozen.

I v

Seg

Disputatie Martini M.

Seg dan, wat onderscheydt isser tusschen Per-
soon ende Matner?

Herman van Tielt.

Waerom dzingt ghy my meer dan de andere?

Martinus.

Om dat ick v booz den verstandichsten onder
den uwen aensie.

Hermes.

Waerom soldemen v niet bouen alle andere
vraghen, aenghesten ghy hier de Dienaer uwer
Ghemeynte zyt: Want Henno leert dagheelicks
niet, maer ghy: ende daerom holden wy v oock
booz den Leeraer.

Herman van Tielt.

Ich ben gheen Leeraer der Ghemeynte: want
van my werdt niemant ghedoopt.

Henno.

Ghy beltegt my Hermanne, dat ick niet sol-
de leeren. Daer werdt oock niemant in allen w-
sen Oosterschen Steden, dan van my alleene ge
doopt.

Hermes.

Ich heb hier binnen der Stadt van velen ge-
hoozt, dat ghy Henno, uwe Ghemeynte so wey
nich als niets leeret: maer sy seggen, dat Herman
van Tielt tselue ozdentlick doet: derhaluen hol-
de ick hem booz den Leeraer der Ghemeynte.

Doen nu de woorden hser van wat lanck tielen, so
heeft my ten laeften Herman van Tielt geuraecht,
of men hem booz den Leeraer solde moeten holden,
daer hy nochtans niemant doopte, maer alleenlick
samt wielen de Ghemeynte vermaende: Waerop ick hem
gheantwoorde hebbe.

Martinus.

Wie een Lee- Het sonderlickste Ampt, waer bā een Leeraer,
raer der Ghe- een Leeraer ghenaeint werdt, achte ick te zyn, de
meynte is. Ghemeynte met Godes woorde te leeren ende
18

te bermanen: ende het allerminste, te doopen: ge-
lijck oock Paulus dat also gehouden heeft, 1. Co-
rinth. 6. 15. So wie van de Ghemeynte ordent-
lick leert, dien achte ick een Leeraer te zijn. Auer
later ons de tijt hier mede niet langher doorzijn-
ghen, maer tot den handel komen.

Menno.

Ick wil nu dan met Godes woorde bewijzen, Menno wil
bewijzen, dat
God, de Vader
Christus na
den vleesche.
dat Iesus Christus de Soon Godes, eenen Va-
der na den vleesche heeft, namelijk, God den He-
melischen Vader: welckes Soon hy deshaluen in
der Schrift ghenacmt werdt. Want dat hy oock
Davids ende Abrahe Soon ghenacmt werdt,
dat is alleenlick daerom, om dat hy in Maria,
(welcke wt der seluer gheslachte was) mensch
gheworden ende van haer geboren is. Wert oock Dit is niet so
lichtlick met
der Schrift be-
wisen, als mee
den monde ge-
sproken.
wel Marie Soon ghenacmt: auer dit gheschiedt
op sulckerley wise, als mijn Soon oock myner
huysbouwe Soon ghenacmt werdt: ghelijck
ick nu menichmael verclaert hebbe, Folio. 29.
33. &c.

Martinus

Wy bekennen oock Christum den Soon Go-
des te zijn, nochtans niet van syner menscheydt
weghen, als of hy die wt der substancy des He-
melischen Vaders solde hebben, ghelijck ghy na
uwen vernafte dat boozgheeft: maer alleenlick
van weggen syner ewigher ende onbegryppelic-
ker gheboorte, wt Gode den Vader.

Menno.

Martine, ghy verhindert my in mynen reden: Dit sal Meno
nemmermeer
met Schrift
bewijzen, ouer
mits hy op
enckel ber-
nust staet.
laet my wtspreken, ende bewijzen, hoe Christus
na den vleesche, God den Hemelischen Vader
booz synen Vader heeft. Dit bewijst ons de En-
ghel Godes by Lucam aen den eersten Capittel,
daer hy deses kindes Vader en Hoeder na den
vleesche beschijft. Want daer kan gheen kindt
zijn,

Disputatie Martini M.

zijn, of het moet vader ende moeder hebbē. Latē ons den text lesen, In der lester maent, ꝛc. Luc. 1. c. 22. Merckt hier des kindts vader ende moeder. De vader, is God: want het sal de Soon Godes genaemt werden, segt de Enghel, Luc. 1. d. 31. Is het de Soon Godes, so moet het zijns bleeschs oorspronck van Gode den Vader hebben: anders soldet zijn Soon niet konnē zijn: de moeder auer is Maria, tot welcker de Enghel spreekt, Du salt entfanghen. Hier moetmen oock wel wegen dit woordesken des Enghels, Du salt entfangē: hy segt niet, Du salt van dynen substancy eenen gheheelen mensche teelen of baren.

Martinus.

Hoe betoest
ghy du Quesor?

Christus kan
de Sone Go-
des niet zijn
van weggen
zijnder men-
schept.

Hoemen dit woordesken Entfangen, verstaen moet; ende waerom Christus de Sone Godes ghenaemt zy, hebben wy genoegsaemlick in den eersten Belspreck verklaert, Fol. 44. 45. En dat Christus van wegen syner Menschwerdinghe niet Godes Soon ghenaemt zy, is oock daer wt klaer, dat hy nergens de Sone Godes na den bleesche ghenaemt wert: maer ouer al wijsst de Schrift syner menschept oorspronck te zyn, wt den Vaderen, Rom. 9. a. 5. Wt de vrycht der leuenen Daudis, 2. Sam. 7. b. Rom. 1. a. 3. Esa. 11. a. Act. 7. d. 30. Wt der vrouwe, Gala. 4. a. 4. Gen. 3. c. Mat. 1. b. 16. Luc. 1. d. 31. ende wt den kindere, Heb. 2. b. 14. ꝛc.

Menno.

Ghy verhindert my in mynē reden Martine,
ende laet my niet wtspreken.

Martinus.

Ghy verlaet oock onse argumenten, ende slaet ter bewaringe onser leere vele andere dingen te hoop, welcke wy noch dooz goet, noch dooz der Schriftghelijckmatich bekenen. Laten wy dis also hier still doozloopen: so soldemē achter na de selue

selue misschien ten nadele onser leere bzinghen.

Menno.

Latet my doch in myner bekentenisse voortgaen: want daer in wil ick met der H. Schrift bewijzen, dat de gantsche Iesus Christus, God ende mensche, wt der substancy des Hemelschen Vaders zy. Aldus werdt de mensch Christus, Godes Soon genaemt, Mat. 16. b. 16. en 27. g. 63. Ende Centurio spreekt by Marco van hem aldus: Warachtelick dese mensche was de Sone Godes, Marc. 15. b. 39. Dock noemt de Euangelist Joannes Christum den eenichgebozenen Soon Godes, Joā. 1. b. 14. Wetuycht oock ouer al in synē Euāgelio, dat Christus Godes Soon zy. Aldus lesen wy inden derden Cap. Also lief heeft God de werelt ghehabt, dat hy synen senichgebozenen Soon ghegheten heeft, Joā. 3. b. 16. Ende wederom: God heeft synen Soon niet gesonden in de werelt, &c. Joā. 3. b. 17. Ende oock aldus: Want hy heeft niet geloost in den Naem des eenichgebozenē Soons Godes, Joā. 3. b. 18. Wen hy wt der substancy zijns Hemelschē Vaders niet ware, so solde hy oock zijn Soon niet zijn. Hiertoē dient oock dat Christus, God, synē Vader naemt, daer hy segt: Mijñ Vader wercke tot nu toe, ende ick wercke oock, Joā. 5. b. 17. Ende naemt daer na hemseluen den Sone Godes, Joā. 5. b. 19. d'welck van den geheelē Christus to te verstaen is. Gelyckmen oock leest, Joā. 3. b. 13. Niemand klimt in den Hemel, dan die vanden Hemel afgedaelt is, de Soon des menschen, die daer is inden Hemel. Aldus naemt sich oock Christus het leuende Broodt d'welck vanden Hemel ghedaelt is, Joā. 6. f. 51. Hy is het broot vande Hemel, ouermits hy het Zaet des Vaders is: d'welck in Maria gesaeyt, vleesch in haer ge- worden is. Daeromue legt oock Christus: Wat dan,

Dat onmoghe-
lick is, wilt
Menno bewij-
sen, en daertoe
baupt by
Schriftē welc-
ker niet een
ten propooste
dient.

Een schrift-
loose glose.
Was hy het
broot, hoe was
hy dan noch
het zaedt?

Disputatie Martini M.

Waer bintme
in een van alle
desen rieren,
dat Christus
zijn vleesch
oorsproncklich
wt God den
Wenelicken
Vader heeft.
Welck noch
rans Menno
verdicke.

Dan, so ghy des mensche Soon sien sijtet heenop
baren, daer hy te dozen was: Joa. 6. g. 62. Ende
Joa. 8. e. 42. Ick ben van Gode wtgegaen. En
tot den man die daer siende gemact was, spreekt
Christus: Ghehoofstu in den Soon Godes: hy
antwoordde, en seyde: Wie is het heer, op dat ick
in hem gelooue: Iesus auct seyde tot hem: Doc
hebstu hem ghesien, ende die met dy spreekt, die
is het, Joa. 9. d. 35. 36. 37. Dit heeft ooc Martha
ghehoof, daer sy segt: Ick heb geloof dat du bist
Christus de Soon Godes, Joa. 11. e. 27. Hiertoe
dient oock dat Christus ouer al by Joanne leert,
dat hy inden Vader is, en de Vader in hem, Joa.
14. b. 10. also dat so wie hem siet, dock den Vader
siet, Joa. 14. a. 9. Dit is de gheheele onghedeele
Christus, die daer afghedaelt is: de selue is het
dock die daer oppenare is bouen allen hemelen,
Eph. 4. b. 10. Dese gheheele ende eenighe Soon
Godes is voor ons ghestozen: Daerom spreekt
hy oock leggende: Ick ben de eerste en de laetste:
ende de lewendighe, ende hebbe doot gheweest: en
siet, ick ben leuedich van ewichede tot ewiche:
den, Apo. 1. b. 17. 18. Dit geloof noch bekent ghy
niet Martine, van den Sone Godes, naemlich,
dat hy voor ons ghestozen zy.

Martinus.

Dit bliffet al
ende ontcent
woordt.

Wy bekenen ynnuers, dat de Soon Godes
voor ons gheleden heeft, ende ghestozen is, auct
geheek de Schrift spreekt, na den vleesche, 1. Pet.
3. b. 18. ende 4. a. 1.

Menno.

Verhinderet my doch in myner bekentenisse
niet Martine, maer laet my die eerste eyndigen, so
wil ick v dan oock hooren. Ick seg dan, dat de
mensch Iesus Christus, de Soon Godes zy: en
moet

moet derhaluē oock na den vleesche zijn substant-
 ey wt Gode den Hemelschē Vader hebben. Wāt
 aldus spreekt ooc Paulus: God heeft synē een-
 ghē Soon ghesonden in gheslyckheyt des son-
 ghē vleesches, Rom. 8. a. 3. Ende wederom in
 den seifden Cap. Die synen eygenen Soon niet
 ghespaert heeft, maer heeft hem voor ons allen
 ouergegeuen, Rom. 8. d. 32. En op eenen anderen
 oorde tuycht hy, dat God synen Soon gesonden
 heeft, Gala. 4. a. 4. Also leert oock de heylighe
 Euāgelist Joannes in synē brieue, daer hy segt:
 Dat bloedt Jesu Christi zijns Soons, reynicht
 ons, 1. Joā. 1. a. 7. ende 3. a. 8. Hier toe is de Soon
 Godes verschenen. Ende wederom: Hier door is
 geopenbaert de liefde Godes in ons, dat God sy-
 nen eenighgebozenen Soon wtgesonden heeft
 in de werelt, 1. Joā. 4. a. 9. b. 10. En in den vijf-
 sten Cap. betuycht oock sulcx Joannes, daer hy
 segt: Wie is het die de werelt ouerwint, dan die
 daer gelooft dat Jesus zy de Sone Godes: 1. Jo
 an. 5. a. 5. Wie de Soē Godes niet heeft, die heeft
 het leuē niet, 1. Joā. 5. b. 12. En in belen plaetsen
 deses Capititels, wert Christus de Soē Godes
 ghenāemt. Ja hy is God, welcke in den vleesche
 gheopenbaert is. Dese groote verborghentheydt
 van den Sone Godes, is beslotē in desen korten
 woorden Joannis. In beginne was het Woort:
 ende het Woort is vleesch geworden, Joā. 1. a.
 1. b. 14. So wie dit ghelooft, die vereentcht de
 gantsche Schrift, ende bekent den rechten Va-
 der Christi na den vleesche: te weten, God den
 Hemelschen Vader: bekent oock zijn rechte moe-
 der, naemlick, Mariam: welker heyder hy een
 Soon is: Des Vaders, om dat hy zijn substancy
 van hem heeft: der moeder Marie, om dat sy so
 veel als een ander moeder tot hem ghedaen heeft,
 te weten, ghedraghen, ghelooedt, ende ghebaert.

Niet een van
 allen desen tes-
 ten dient tot
 Menno's pro-
 posse.

Het boorne-
 melickste, dat
 de Schrift aē-
 tuyst, als dat
 Christus in en
 van Maria ge-
 genereert is,
 Mat. 1. b. 16. c.
 20. Luc. 1. d. 27
 bieswilt: he wē
 na hier altijde
 schalckelich.

Hier

Disputatie Martini M.

Hier hebbet ghy nu ymmer Schriften genoech ghehoort, dat de gheheele Iesus Christus oock na den vleesche de Soon Godes zy, ende oock de Soon Marie. Willet doch uwe doxen niet stoppen, maer gheuet der waerheyt plaetse, ende ghe-loouet den woordē Ioan. Het Woort is vleesch gheworden: so sullet ghy den rechten Soon Godes hebben: welcke daer is onse versoeninge ende het eewigh leuen. Dese onse leere, naemlick, dat Christus oock na syner menscheit Godes Soon zy, hebben oock de olde Vaders beuulicht. An-drea, leest de ghetuyghnissen der Vaderen.

Hier heeft der hater eener, met name andreas Ca-tonus, sommige plaetsen der olde Vaderen begon-nen te lesen, welcke ick niet opgeroekent hebbe: ouer-midts ick van sonden aen bewees wt den nauolgen-den woorden der selues Vaders, dat sy onser leere niet tegenbracht kondē werden: waerom sye oock versont lieten vallen, ende daerop niet meer hardt drongden. Daer na hebbe ick op Annons bouger bekenenisse aldus gheandt woort.

Martinus.

Antwoorde op
Annons be-
kenenisse.

In deser uwer bekenenisse Menno, welckē hoe wel langhe, ick gheduldichlick ghehoort heb-be, zyn sommighe dingen, die wy wt gronde on-ses herten vooz goet bekennen, als naemlick, dat Iesus Christus, Godes Soon zy, Ja de eygene en eenighe Soon Godes, een versoeninghe vooz onse sonden, vooz welcken wy troost hebbe, ende het eewigh leuen. Hier toe haddenē niet behoeft so vele Texten te verhalen: aenghesien wy noyt daer teghen ghesproken hebben. Hier enteghen auer, zyn daer sommighe dingen in uwer beken-enisse, welcke teghen uwe eygene leere stryden: te weten, dat ghy nu ondertusschen Texten der Schrift inbringt, waermede ghy wilt bewylen, dat de gantsche Christus van bouen wt den He-mel komen zy: daer ghy nochtans te voren me-nichs

nichmael bekennt hebt, dat het Woordt ende het
 Godlick zaedt eerst in Marie lijue vleesch ghe-
 worden zy. So dit auer bestaen sal, so kan het
 vleesch Christi wt den Hemel niet gebracht zijn.
 Waer toe dienen v dan die plaetsen der Schrift.
 Ioan. 6. d. 38. Eph. 4. b. 10. In welcken niet an-
 ders dan het Godlick wesen Christi, d'welck hy
 booz syner menscheyt ghehadt heeft, aenghewe-
 sen werdt. Ten laetsen, zijn in uwer bekende-
 nisse vele dinghen, welke wy gantschlick niet
 kunnen bewillighen, ende hebben se oock indet
 vorigen Bespreck menichmael met der Schrift
 nedergelegt: naemlick, wanneer ghy hier dzingt,
 dat het vleesch Christi oorsproncklick zy wt der
 substancy des Hemelschen Aders, om dat hy
 Godes Soon inder Schrift ghenacmt wert. En
 soude dit ghelden, so konde ick hier teghen alle de
 Schriften voortbrengghen, daer Christus by den
 Euangelisten Mattheo, Marco ende Luca, Des
 menschen Soon ouer al ghenacmt werdt,

Als daer sijn, Matt 8. c. 20. ende 12. a. 8. en 17. c. 22. Waer Christus
 ende 20. b. 18 ende 24. c. 27. e. 44 ende 25. b. 13. d. 31. de Soon des
 ende 26. a. 2. c. 23. Marc. 2. b. 10. c. 28. ende 8. d. 31. ende menschen ghe
 9 d. 3. ende 10. d. 33. ende 13. c. 26. ende 14. e. 41. g. 61. naemt woordt.
 Luc 6. a. 5. ende 9. c. 22. c. 26. f. 58. ende 12. e. 40. ende
 18. a. 8. d. 1. ende 21. c. 25. d. 33. en 22. c. 22. g. 68. ende
 24. a. 6. Act. 1. f. 56.

Ende ghelijck ghy wt den Name des Soons
 Godes besluyten wilt, dat Christus syner men-
 schelicker natuere oorspronck wt der substancy
 des Hemelschen Aders heeft: also kan ick veck hier op salme
 krachtelicker daer teghen bewijlen, dat Christus acht hebben.
 syner menschelicker natuere oorspronck wt den
 mensche heeft, wt dien dat hy des mensche Soon
 ghenacmt wert. Ende soude ghy segghen, dat Onbeande-
 Christus daerom wt der menschen substancy na woordt.
 de vleesche niet moest zijn, of hy schoon des men-
 schen Soon ghenacmt worde: op gelijckerwijse
 soude

Disputatie Martini M.

solde een byant der Godheyt Christi mogen segghen, dat Christus daerom van der Godlicker substancy des Hemelschen Vaders niet noodt wendichlic moest zijn, of hy schoon Godes Soone ghenaemt worden: ghelijck de Ketter Fotinus ende meer andere ghedaen hebben.

Hermes.

Men sal wel mercken hoe Jesus de Soone Godes en des menschen is.

Wilt doch dit wel insien Menno, Want hier wt kunnen klaerlick merckē, hoe wt beyde Namminghen, te weten, des Soons Godes, ende des Soons des menschen, bescoren moet werden, dat in Jesu Christo twee naturen zijn, nemelick de Goddelicke ende de menschelicke. Ende ghelijckerwijs de naem des Menschē soons, niet wech neēt de waerheyt des Godlicken welens Christi van Gode: also neemt oock de naem des Soons Godes de waerheyt syner menschelicker nature niet wech van der menschelicker substancy of bleesche ende bloede der kinderen: ghelijck Paulus spreekt, Heb. 2. v. 14. Maer beyde is warachtich in eenen Persoone Jesu Christo.

Menno.

Altidt het alde, sond eenich Schriftueelic bescheede.

Ich beken oock wel, dat Jesus Christus ware God ende ware mensch is, der Godlicker ende menschelicker nature: auer legghe, dat hy syner menschelicker nature oorspronck heeft, niet van onsen bleesche, auer wt der substancy des Hemelschen Vaders, welckes Soon hy deshaluen genaemt werdt.

Martinus.

Hier antwoydt ghy niet een wooydt op allen onsen Schriftelicken redenen. Auer deswyle ghy daer op seer hardt staet Menno, dat Christus alleentlick deshaluen Godes Soon ghenaēt is, om dat hy syner menschelicker nature oorspronck wt der substancy des Hemelschen Vaders heeft: ghelijckerwijs uwe soon syner menschelicker sub₂

subſtancy oorzponck van uwer ſubſtancy heeft: ende dat ghy nochtans daerentuffchen twee natueren, de Godlike en de menſchelicke in Chriſto niet den monde bekēt: ſo woude ick van u wel geerne weten, Ten eerſten, of ghy bekēt dat Jeſus Chriſtus Godes Soon geweest zy voor ſyner menſchwerdige: Ten anderen, Of de menſchelicke natuere, welke ghy in Chriſto bekent, een zy met der Godlicker? Segt ghy dat ſy een is: waerom ſtelt ghy dan twee natueren in Chriſto? Segt ghy auct dat ſy verſcheyden is: ſo beghere ick wel te hooren, wat onderſcheydt ghy beyder der nataeren Chriſti ſtelt: ende waerhet hy de menſchelicke natuere na uwer meyninghe entfanghen hebbe?

Menno.

Martine, ghy loopt nu buyten de matery, ende ſtelt onnutte vraghen voor. Wyalucht.

Martinus.

Het zijn noodtwendige vraghen Menno, ende dienen recht tot den handel: derhaluen begeert ick daerop antwoorde, eer wy voortgaen.

Menno.

Bewijs eerſt, dat Chriſtus voor ſyner menſchwerdige Godes Soon geweest zy. Ick holde my aen der leere Joannis, In beginne was het Woort: ende het Woort is vleesch ghe worden.

Martinus.

Wy bliuen oock by der leere Joannis: Auct gheeft my antwoorde op myner vrage, met Ja, of Neen.

Menno.

Bewijs het eerſt.

Martinus.

Verſaek het eerſt, ſo wil ick bewyſen.

Menno.

Bewijs het ghy eerſt.

Martinus.

R. 5

Menno

Disputatie Martini M.

**Menno's hin-
dische onghes-
tadicheyt in
deser leere.** Menno, ick kan my niet ghenoech van v bero-
wonderen. Doe wy laetstmael scheidde solden, so
was uwe begheerte, dat wy v niet nasleggen sol-
den, dat ghy verslaectet Christus dooz synet
Menschwerdinghe den Sone Godes gheweest
te zijn: ende nu doxt ghy dit niet plat wt dooz
ons bekennen.

Hermes.

Uelue hebt ghy oock Menno, in mynen eer-
sten Bespreek met v, van my begheert. Waerom
doxt ghy dat nu hier niet bekent staen?

Martinus.

**Menno's on-
ghestadicheyt.** Ghy zijt Menno in desen Artickel ter mensche-
werdinghe Christi, wonderbaerlick seer onge-
stadich.

Menno.

Waer in ben ick onghestadich? Ick blijue by
zenen grondt.

Martinus.

**Na Menno's
Boeck in Ja-
re 44. ghe-
drucht.** Ghy zijt niet alleenlick onghestadich in deser
braghe: maer hebt oock in der vorigher tsamen-
sprekinge bekent, dat ghy wel om uwen kleynen
vinger woldet, dat uwe Boeckhē vā der mensche-
werdinghe, in Jare 44. ghedrukt, noyt wt ghe-
gheuen ware, fol. 45. 54. ouermidts ghy daer
na in der sake wel anders gheleernt, ende alsdan
sommighe dinghen gheschreuen haddet, die ghy
nu wel anders schijnen soldet.

Menno.

Dit heb ick niet geslegt Martine. Hoe belieght
ghy my also? Ick hebbe alleenlick van den Er-
raten des boeckhens ghesproken.

Hermes.

Hoe doxt ghy dat loochenen Menno, dat wy
alle ghehoort hebben en betuyghen konnen? ghy
hebt het meer dan eenmael geslegt. Hebt ooc niet
vanden Erraten dooz den Drucker gheschiedt
(welcke

(welcke seer weynich zijn, ende staen oock achter in uwen Boeckken aengeteeckent, om welcker wille oock men gewillick niet geerne eenen binger solde berliessen) maer bā der leere in haer seluen ghesproken. Ja ghy hebt oock niet willen het Boeckken van der nieuwer Creatuere door het uwe bekennen.

Duselue hebben alle onse broeders eendzachelick betuycht. En dewyle hie de woorde van beyde zijde wat lang bielen, ende de tijt berlicp, so heb ich geseght.

Martinus.

Ich weet niet wat ick van u denckē sal, Menno, dat ghy dit dweick wy nochtans alle gehoozt hebbē, dorft versaken: Des niet te min nochtans laet dit baren, ende geef my antwoorde op myner vrage. Is Christus door syner Menschwerdinghe Godes Soon gheweest of niet: Seg Ja, of Neen.

Menno acht dese vrage ijdel.

Menno.

Wat wilt ghy met deser ijdel, onnutter, ende onnoodigher vrage de tijdt doorbringhen: Wat soldemen op deser curieuwer vrage door een antwoorde gheuen?

Martinus.

De vrage is also slecht, datse oock een kindt berstaen ende beantwoorden konde. Sy is niet curicus, maer der Schrift ghelijckmatich, ende tonken handel seer noodich. Want so ghy bekennet, dat Christus door syner Menschwerdinghe Godes Soon gheweest is, ghelijck wy na der Schrift bekennen: so solde de grond deser uwer leere, naemlick, dat Christus alleenlic van syner Menschwerdinghe wege Godes Soon is, gātschlick te gronde vallen. Ende aldan suit ghy moeten verklare van der menschelicker natueren Christi, of die een is met syner Godlicker: of waerint sy daer van verscheyden is: en waerher hare oors

Disputacie Martini M.

Spionck is. So geeft my nu dan antwoorde, met Ja of Neen: ghelijck ick v in beghinne des Besprecks met Ja ende Neen, eenuoldichlick gheantwoordt heb.

Menno.

Ick wijs v op Joannem, die daer segt: In beghinne was het Woordt. Ende: het Woordt is vleesch ghesworden.

Martinus.

Antwoordt met Ja, of Neen. Dit is noch geantwoorde op myner vrage. Ja door die woordē Joannis, werdt oock onse leere van der eenicheyt beyder naturen, in eenen Persoone Christo versterckt: ghelijck het te hooren menichmael verclaert is, Fol. 58. 67. 68.

Menno.

En gedote
wvblucht.

Ick sie wel, dat wy door dit klamen spreke niet veel wtrichten sullen: derhaluen is het beter, dat wy van spreken ophouden, en de saeck met schryuen wtrichten: ende laten die dan den Leser richten, in sonderheyt, dewyle ghy hier alle met partijdighen herten sattet.

Hier hebben onse Broeders eendrachtelick betuyght, dat sy sonder partijdicheyt toehoorden. Onder allen ander, heeft Jacob Michiels, welchen Menno in sonderheyt beschuldithde, ghesegt: God is mijn getuyge, dat ick sonder alle partijdicheyt toehoorde: aene in v Menno, ende in allen den uwen, se ick veel meer groote partijdicheyt. Ghy kont noch wilt niet liden, dat Hermes een woordt spreke. Solde ghy oock niet langher willen spreken, maer met schryuen den handel wtrichten, so sullen wy daer en tusschen door Gods ghenade niet swijgen. Want wy hebben de gantsche disputaey by gheschryfte, schiet van woordt toe woordt also sy gheschiedt is.

Martinus.

Onse eerste Bespreck is schiet al op gheschryuen Menno, gelijk Jacob hier segt, so dat oock wy den Leser de saeck voorstellen mogen te oordeelen:

deelen: aier de wijle wy nu tlamen zijn, so is het
deter, in den handel boort te gaen. So segt ons
dan met eenē woorde, Ja, of Neen: Of Christus
boort syner Menschwerdinghe van ewicheyde
Godes Soon gheweest zy, of niet?

Menno.

Menno werde
wederom ghe
uraecht, of
Christus zy de
ewige Soon
Godes.

Maegh my Schriftelicke bzhaghen, so wil ick
daer op antwoorden.

Martinus.

Is dit gheen Schriftelicke bzhaghe, Menno, of
Christus van ewicheyde Godes Soon zy? Wat
is dit ghelegt?

Hier heeft nu een Mennoist, met name Johan
Annis, ghesegt: Wat wiltmen hier van so vele woord-
den maken? Ick bekenne, dat Christus boort syner
Menschwerdinghe van ewicheyde Godes Soon ge-
weest zy: want daer kan ick niet teghen.

Martinus.

Een Menno-
ist beken-
t Christum een
ewich Soon
Godes te zijn.

Dat is recht ghelegt. Wat segt ghy daer toe,
Menno: Wilt ghy oock dit van Godes Song
bekennen? Seg Ja, of Neen.

Menno.

De leerionges-
teghen den
Leeraer.

Men is niet schuldich, op allen bzhagen te ant-
woorden. Ick antwoorde niet Joannes: Het
Woordt is bleesch geworden. Wat wilt ghy my
bzhagen, van tgene waer van wy gheen Schrift
en hebben?

Martinus.

Schandlicke
wtulucht.

Wat sal ick hier van seggen of dencken, Men-
no: Ghy docht niet seggen, Neen: ende wilt oock
niet segghen, Ja: dweelck nochtans de uwe hier
opentlick bekennen: ende woldet oock daer bene-
nen in den laetsten Wespzeck niet, datmen v na
seyde, dat ghy sulcks versaecket, Fol. 63. Ick
sieg wel wat hier van is. Ghy siet dat ghy geuan-
ghen zijt, wat ghy oock antwoordet: hierom is
het, dat ghy noch Ja, noch Neen segghen wilt.
Hier heb ick v dan, Menno.

Menno.

Disputatie Martini M.

Hoe sutt ghy also opgheblasen, Martine? ghy spreekt euen, als of ghyt al ghewonnen hadt. Wilt so hochmoedichlick niet spreken, Ick kan v noch wel antwoorden: hoe wel ick v nu al antwoorden ghenoech ghegheuen heb.

Martinus.

Menno gheeft
scheidwoorden
voor antwoor-
den.

Noch heb ick gheen van v ghehoort, Menno: Ende dat ghy my scheidwoorden voor antwoorden gheeft, kan ick (Gode zy danck) wel dragen. De Heere weet, dat ick wt gheenen hochmoede spreke. Maer ghelijck ghy my in der vorigher Disputacy tonrecht beschuldichdet, dat ick mijn eyghen eere int schijuen ende prediken te Londen ghelocht hadde, fol. 5. also beschuldicht ghy my oock nu hier in tonrechte, Gode zy lof.

Menno.

Waerom segt ghy dat van my, Martine?

Hermes.

Sulcks heb ick wt uwen monde ghehoort, Menno.

Menno.

Ick Broeders, hoe beliegt my dit volc. Soudet ick dat van Martino, welke my onbeket was, ghesegt hebben?

Martinus.

Ende om dat ick v onbekent was, so verwonderde ick my des te meer.

Menno.

Sulcks heb ick v niet verweten, Martine, maer alleenlick vermaent, dat ghy uwe eere niet soecken soldet: ende niet sien op tghene, dat ghy voortjden gheschreuen ende ghepredickt hadt. Alie onse Broeders weten, wat ghetuyghenisse ick van Martino na onsen vorigen Bespreck ghegheuen heb.

Hier hebben alle onse Broeders tegen Menno gesuyghet, segghende, dat sy haertlick sulckerley beschuldighen

dinghe teghen my ghehoort ende verstaen hadden. Ende dewijle dese woorzen nu wat lang vielen, so heb ick ten laetsten ghesegt.

Martinus.

Latet ons doch hier in niet veel tijds verlij- ten. Ick ben wel ghewis, Menno, dat icht wt u ghehoort, ende daer ouer niet weynich verwon- dert gheweest hebbe: hebbe oock stracks daer op mijn ontschuldighen ghedaen, Folio. 6. Maer laet die baren, ende antwoort my met enen woorde, of Christus voor syner Menschwerdin- ge van ewicheyt Godes Soon gheweest zy, of niet?

Menno.

Werdt hy erghens in der heyliger Schrift des Ouden Testaments, Godes Soon ghenamt, so gheschiedt dat alleenlick op Prophetischer wij- se: naemlick, dat het van Gode voorsien was, dat zyn ewich Woorde in der volheyt der tijdt, Go- des Soon werden solde. Gheleick Petrus segt, dat Christus berodent zy geweest, voor der We- relt grondtleggginghe, 1. Pet. 1. c. 20.

Martinus.

Wy spreken van Godes Soons wesen in der daedi, ende niet op eenigher Prophetischer wij- se, na der voorsichticheydt Godes: na welker wijse wy ende alle creatueren, van ewicheyt by Gode gheweest zyn. Also is oock het Lam gheslachtet, van beghinne der Wereldt aen, Apoc. 13. a. 8. Ende Christus, na der leere Petri, is voor der Wereldt grondtleggginghe berodent: om dat hy altydt van beghinne der Wereldt alleen berodent is der Wereldt Salichmaker ende Verlos- ser te zyn. So hebt ghy van Menno, noch gheen antwoorde op myner vrage gegeuen. So seg my doch eenmael klaerlick wt, of Christus wesent- lick voor syner Menschwerdigen Godes Soon gheweest is, of niet?

Hoe Christus van ewicheyt Godes Soon gheweest is, na Menno's leere.

Dit blijft on- beantwoort.

Christus is voor der We- relt grondtleg- ginghe berodent.

Disputatie Martini M.

Menno.

Wilt ghy dan segghen, Martine, dat Godes Soon door syner menscheydt van den Vader ge teelt of ghebozen, een verscheyden Persoon van den Vader gheweest zy?

Martinus.

Godes Soon van ewicheydt een verscheyde Persoon van den Vader.

Ja: Want also leert my de heylighe Schrift, Mich. 5. a. Syne wtganck is van ewicheydt, Philip. 2. a. 6. Hy was in der ghestaltenisse Godes. Ende Ioan. 1. a. Het Woordt was by Gode. Daer zijn oock noch andere plaetsen der Schrift meer, die tselue klaerlick leeren, hoewel ick het niet mynen vernufte niet begriypen kan.

Menno.

Du maect ghy dan twee Goden.

Martinus.

Menons dwa linge, tegen de Godheyt Christi. Hier van siet bouen, fol. 22.

Heynt ghy dan Menno, dat dit een veelheyt der Goden make kan, dat de Soon Godes, door syner Menschwerdinghe Persoonlick van den Vader verscheyden gheweest is: Het schijnt dat ick nu niet Adam Pastoz te doen hebbe, van der Godheyt Christi. Hoe versta ick my dit van u, Menno.

Menno.

Wat wilt ghy ons altydt niet met Adam Pastoz verghelijcken: Wy hebben niet te doen. Tuer ick vermaen u allenitch, dat ghy gheens twee Goden maket.

Martinus.

Hoe de Personen in den Godlichen wes sen verscheyde zijn.

Ick sie nu, dat twee gront, van Adam Pastoz gront, tegen de Godheyt Christi, in der daet niet verre verscheyden is. Wy maken gheen veelheyt der Goden niet den Heydenen, hoewel wy niet der heylighe Schrift in eenen Godlicken wesen verscheyden Personen bekennen.

Hermes.

Seg my, Menno, bekent ghy niet Christum, eenen

Eenen waren God te zijn, met synen Vader?

Menno.

Ja.

Hermes.

Bekent ghy oock niet, dat Christus, na dat hy mensch ghe worden is, een verſcheyden Perſoon ghe weelt zy van synen Vader?

Martinus.

Wacrom antwoordt ghy niet, Menno?

Menno.

De Vader was altydt in hem, ende hy in den Vader.

Martinus.

Dat neemt de verſcheydenheyt der Perſoonen des Vaders ende Christi niet wech. Derhaluen ſeg ons doch: Is Christus, na dat hy mensch geworden is, een verſcheyden Perſoon ghe weelt zy van synen Vader, of niet? Segt ghy, Neen: ſo moet daer wt noodwendichlick volghen, dat de Vader ghecrupicht zy. Segt ghy auer, Ja: ſo vragge ick dan v, of daer wt voigen moet, dat ghy vele Goden maect? Segt Ja, of Neen.

Onbreant
woordt.

Hermes.

Sal hier op geen antwoorde komen, Menno?

Menno.

Ick wiſſe op Joannem: Het Woordt was in beghinne by Gode, ende het Woordt was God: ende het Woordt is vleſch ghe worden.

Martinus.

All dit bekennen wy oock: auer hiermede geeft ghy ons gheen antwoorde op onſer vraghe.

Herman van Telt.

Martine, ſoldet ghy my wel willen hoorē ſpreken: auer ick ſoldet om der ſwackheyt wyner me mozy wt eenen Boeck moeten leſen.

Martinus.

Heer gheerne wil ick v ende eenen yeghelieken

Disputatie Martini M.

ken hoozen, so verre het sichteelick toega.

Herman van Tiel.

In den bozighen bespreck hebt ghy gheseght, dat het seste Capittel Joannis booz onser leere niet diende: so wil ick nu van daer van spreken: Joannes leert ons daer eenen Hemellichen Christi stum, dwelck die versaken, die daer eenen gedeelden, onreynen, sondighen, doodschildighen, &c. Christum maken.

Martinus.

Al dus leeren wy van Christo niet. Wat behoeft ghy ons toe te schryuen, dat wy niet leeren?

Herman van Tiel.

Laet my voort lesen, Martine. Het strijdt teghen de Schrift, dat mē twee Sonen, ende twee Personen in Christo selt: waer van deene gestoruen is, ende de ander niet, &c.

Hermes.

Leeren ende spreken wy also? Wilt ghy onse leere bestrijden, so steitse getrouwelick voor, gelijk wyse leeren. Al wat ghy daer leest, beuygē wy dat het onse leere niet is.

Herman van Tiel.

Leeret ghy van der Menschwerdinge Christi also niet, gheleijck ick hier lese?

Martinus.

Auen: auer men verdraeyt also onse leere, op datmen by den simplen ende eenuoldighen scheinē wat teghen ons te hebben.

Herman van Tiel.

ICK achte dat uwe leere onnereē koemt met der leere der Gheleerden der Wereldt, welke twee Personen in Christo stellten: en leeren gantschlick van der Menschwerdinghe Christi also, gelijk ick hier ghelesen heb.

Martinus.

Wat

Dat wy aldus Christum niet deelen, noch so schadelick van hem niet leerē, als ghy hier boozgheeft, hebben wy nu menichmael in onsen Bespreek bewesen. Verhaluen wilt ghy onse leere beuechten, so steltse booz, gelyck wyse leeren, sonder valsche aenhangselen.

Herman van Tiel.

De Geleerde der Wereldt nochtans, met welcken ghy des eens zyt, leeren also.

Martinus.

Wie zyn doch dese Geleerde der Wereldt, met welcken wy in der leere ouereen komen?

de Werelde
Gheleerde.

Herman van Tiel.

Wie: Bientius, Musculus, Calutus, Bulingerus, &c. ende dierghelicken.

Martinus.

Auer wt wat oorzaken noemt ghy dese Manen, Gheleerde der Wereldt?

Herman van Tiel.

Om dat zyt also zyn.

Martinus.

Waerom doch dat? Is het om dat sy de Hebrayische spraek konnen? So souden de Propheeten, ende Paulus, oock Gheleerde der Wereldt moeten zyn. Is het om der Gueckscher spraken wille? So souden de Euangelisten ende de Apostelen oock moeten Gheleerde der Wereldt zyn.

Is het van wegen der Latynscher spraken? So solde oock Menno een Gheleerde der Wereldt zyn, overmits hy oock Latyn kan. Zijn sy nu auer gheen Gheleerde der Wereldt, van wegghen der spraken wetenschap, so solde ick wel willen hoorzen rechte oorzake, waerom sy also van b genaemt werden.

Johan Annis.

Wat willen wy hier veel swijghen? Wy holdense booz Gheleerde der Wereldt, alle die met ons niet gheuoelen.

Martinus

Disputatie Martini M.

Martinus.

Also soldemen vrywt spreken, so sweet men
wat men meynt: auer hoe onredelick dit selue is,
konnē alle menschen richten.

Menno valt
op de beschul-
dinghen der
Predicanten.

Hier heeft Menno den synen geboden te stuygen.
Ende heeft alsdan reghen de Ghesceeden (also hysē
noemde) beel beginnen te spreken: ende in sonderheyt
reghen Joannes a Lasco, de predicanten van Zurich
ende Embden. Ende onder alle andere dinghen, die
hy van Gellius Faber sprack, seyde hy, dat hy geschre-
uen solde hebben, dat Christus vleesch, beseghelt wa-
re: wacrop ick aldus gheantwoorde heb:

Martinus.

Clas besegelt.

So beel den grooten beschuldighen der ghe-
ner die hier niet tegenwoordich zijn, aengact, kan
ick niet beel segghen: waren sy hier, sy mochten
sick seluen ontschuldigen. Datmen auer in Gel-
lius Boeck leest; (beseghelt) dat is een seyl des
Druckers, welke een (b) booz een (l) gheselt
heeft. Want hier heb ick Gellius Boeck by my,
in welcken hy met syner eyghener hand iselue
also ghebetert heeft, ende op den kant aengheselt,
(laseghelt.)

Menno.

Hier wil han
een hinc mer-
ken, wat open-
no booz een
Uoghel is, fo
ho 2.

Leseghelt is geen Duytsch woort. Wat is
laseghelt? Laseghelt, dat is, schalckgelt. Want
(lase) is schalck. Hoozet doch broeders, wat sy
van Christi vleesch maken? Een schalckgelt.

Martinus.

Hoe Menno, is Lasegelt geē Duytsch woort?
Segtmen met opt Oostersche: Erlase ons van
den vesen? Ende wilt ghy laseghelt berdracpen
in schalckgelt? Ach Menno, suice hadde ick my-
ne leefdaghen van b niet ghedacht.

Hier hebben sich alle onse broeders in Wemmons
woorden seer verwonderet, en iset, end e bererghert.
Dacrus heeft Menno aldus ghesproken.

Menno.

Menno.

Uwe volck spreeckt schandelick ghenoech van Godes Sone, welke wy met den heyligen Joanne bekennē, dat ewich Woordt Godes te zijn, dweick bleesch gheworden is.

Martinus.

Dit bekennen wy oock met Joanne: maer laet ons op der twiſtiger sake ſpreken, welke nu daerin ghelegghen is: Of het bleesch Christi oock wederd weerd ſproncklick wt der ſubſtancy des hemelſchē Naemno van ders 3y, of niet. Wy leggen, Neen: ghy auer, Ja. den Sone Godes ghe- Ende bringt dit booz uwe ſonderlickſte bewijs, uraeghe. Christus is menichmael in der Schrift, Godes Soon genaemt. Waerop ick v twee vraghen voorgeheelt heb, ende daerop begheert een klaer antwoorde, met Ja, of Neen, fol. 74.

Menno.

Het zijn onnutte ende curieuſe vraghen, waer- wtuluckl. op men niet behoekt te antwoorden.

Martinus.

Het zijn noodtſwendighe vraghen, waerop de gantsche handel ſtaet: dweick oock ghy wel merct Menno, ende dozft derhaluen niet antwoorden.

Menno.

Wat behoekt men vele woorden te maken: wy ſien wel wat uwe verſtandt ende leere is. Ghy wilt doch by uwen onreynē, aerdiſchen, ꝛc. Christus bliuen.

Hermes.

Heynt ghy Menno, dat Christus, ſo hy van Marie ſubſtancy ware, derhaluen onreyn, ende teghen de Schrift aerdiſch zijn ſolde?

Menno.

Ja.

Hermes.

So moekt hy dan oock na uwer eyghener leere noch aerdiſch zijn. Want of ghy ſchoon ſegt, dat de

Disputatie Martini M.

Christus moet
oock na aen-
bons leere aer-
dijch zijn.

de oorspronck des vleeschs Christi, wt der sub-
stancy des Hemelschen Vaders is, so segt ghy
nochtans niet eenen daer by, dat het selue hemel-
sche vleesch Christi, in Marie ihue, wt harer sub-
stancy syne waldom en boedtsel genomen heeft.

Martinus.

Ende de substancy, waer van de kinderken in
harer moeder ihue haren waldom ende boedtsel
hebben, is niet min aerdisch, als de eerste matery
des Kindes: Daerom moet Christus oock na
uwer eyghener leere noch aerdisch zijn.

Hermes.

Gheef ons hier op antwoordt.

Menno.

Dit volght wt onser leere niet. Wy hebben eenen
heylighen, reynen, ende niet eenen sondighen
ende aerdischen Christum, wt onsen veruloecien
vleesche, als ghy doet.

Martinus.

Dit is gheen antwoorde, Menno: ende ghy be-
swaert onse leere tonrecht, ouermidts wy eenen
heylighen Christum leeren. Derhaluen achten
wy oock niet op uwen scheidwoorden, waer me-
de ghy by den simpelē ende eenuoldighen ton-
recht soeckt onse leere teclick te maken. Ick kan
my niet laten duncken, dat ghy wt onsweren-
heyt d'wacht: maer duchte veel meer, dat ghy dooz
een boozoordecl verblendt, der waetheydt gheen
plaets wilt geue. Want oock in der boziger Dis-
putacy hebt ghy onse antwoorde booz Anathema
verdoemt, eer ghyse ghehoort haddet. Fol. 43.

Menno.

Heb ick dat ghedaen, Martine? Hoe belieght
ghy my also?

Martinus.

Menno's der-
de leugen van
de Anathema.

Ja, Menno, ghy hebt het ghedaen, des ben ick
ghewis: ende heb d' oock daerouer ghestraft.

Dit

Wit hebben doch alle onse Broeders teghen Menno gheruyght.

Menno.

O Broeders, hoe stoltelick belieghet my hiet dit volck.

Hiet hebben sich alle onse Broeders wederom seer verwondert. Ende doe nu Menno hier in zijn schuld niet wilde bekennen, hoewel hy van ons allen te gellien daer in overruyght werd, so heeft ten laetsten een duder den synen, met name Jaspas, een Caspreester, welke hy hiet van gheue kleyne aensle was, Menno in der oore van achter gesproken, en vermaent, dat hy bekennen solde, dewylle hiet doch gesegt hadde. Welck Hermes Backereel merckende en hoorde de, heeft niet luyder stemmen tot der Uergaderinghe ghesproken: Stet, Jaspas selae vermaent Menno, dat hy bekennen solde. Menno aenwerdt oec noch hiet door niet beweeght, zijn schuld te bekennen: waer door alreke beroerie opghekomem is, dat wy voortraen gheen hope meer hadden, dat wy met Menno yet openlick solden moghen sprekem. Verhaluen mischeit wy ons veerdich wt te gaen, ende niet Menno een afseyde te nemen. Daer na seyde Menno tot my ende Hermes.

Menno.

Segghet my niet na, dat ick v op tswen reden gheen antwoorde heb konnen gheuen.

Hermes.

Gheef ons dan nu noch antwoorde op onsen bozigen redenen, so sullen wt v niet na seggen. Anders, so ons yemandt van den handel onderuraght, so sullen wy de waerheyt moeten betuyghen.

Menno.

ICK heb v antwoorde ghendoch gegeven, hadde ghysse wel waerghenomen.

Martinius.

Hoe dorft ghy sulcks doch segghen, Menno. Somminghe Daer zijn vele stracken ende vragem, waerop ghy suchen van ons noch niet gheantwoorde hebt: ende begheer- Menno ombe den antwoorde.

Disputatie Martini M.

den op den seluen seer wel uswe antwoorde te
hooren. Onder andere auer, zijn dese:

- I. Of Christus niet wesentlick Godes Soon
gheweest zy door syner Menschwerdinghe?
- II. Wat onderschept ghy stellet tusschen de Gods-
licke ende de menschlicke naturen in Christo.
- III. Wen de mensch Christus na den vleesche, na
uwen segghen, wt der substancy des Hemelschen
Vaders ware, gelijk uswe kindt van uwer sub-
stancy is: of daer wt niet nootwendichlick volge
moest, dat oock de Hemelsche Vader van vleesche
ende bloede ware.
- IIII. Waer in der Schrift ghelesen werdt, dat Ma-
ria als eenicker zy, waer in het Woordt, welck
ghy het Godlick zaet naemt, ghesaeyt solde wer-
den: op dat daer van Godes Soon worde.
- V. Dewijle ghy door een groot inconuenient
achtet in Christo, ende in onser leere door een
gruwel scheldet, dat hy na den vleesche Terdich
zijn solde: so verklaert ons, hoe Christus na den
vleesche, oock na uwer leere niet Terdich zijn
moet: aenghemerckt hy in der waerheyt, oock na
uwer eyghener bekentenisse, synen waldbom en-
de boedtsel van den bloede syner moeder, ghelijc
kerwijs alle andere kinders, ghenomen heeft:
Ende heeft in desen leuen altydt, ghelijck alle an-
dere menschen, met spijse ende dranck (welcke
Terdische dinghen zijn) nootwendichlick ghe-
uoedt ende onderhouden moeten werden, Esa. 7.
c. Ghelijck het oock daer wt blijkt, dat hy hon-
gher ende dorst gheleden heeft, Matthei. 4. a. 2.
Joan. 19. c. 28.
- VI. Op wat wijse dit Grieks woordeken, Ege-
neto: opt Latijn, Factum est: en op het Duytsch,
Is gheworden, te verstaen zy, wanneer Joans
aeg segt: Het Woordt is vleesch gheworden.
Hier op, ende derghelijcke dinghen, welcke
noch

noch onbeantwoordt zijn, begheeren wy noch wel uwe antwoorde te hooren.

Een Mennonijt.

Swijghet: wy hebben ghenoech van uwer leere ghehoort: wy hebben met uwer valscher leere niet te doen: auer wy holden ons aen der leere Joannis: Het Woordt is vleesch ghesworden.

Martinius.

Het is my een groot wonder, datmē den gront eener leere, op eenigher sentency der Schrift wil bouwen, ende der seluer woorden niet wil verklaren. Latet ons doch eernael hooren, hoe men dat woordken, Ghesworden, verstaen moet.

Uandē woordē Joannis: Het Woort is vleesch ghesworden.

Menno.

Wy holden ons aen den woorden Joannis: en bekennen dat het woordt vleesch ghesworden is. Hoe ende op wat wijse, behoeten wy niet te segghen: alleenlick wil ick dit hier toe legghen, dat het woordt vleesch ghesworden is, ghelijck het water, wijn, Joan. 2. a. 9. Ende Lots huysvrouwe, een Soltsteen, Gen. 19. e.

hoe het woord na Mennons meysinghe, vleesch ghesworden is.

Martinus.

Hadde ons de Schrift niet ghenoechsaemlick gheopenbaert, hoe het woordt vleesch ghesworden is: te weten, dooz generacy van der vrouwe Maria, wt den zide Davids na den vleesche, ende also voort: so soude men niet moghen onderurghen, op wat wijse het woordt vleesch ghesworden ware.

Hermes.

Dooz de verklaringhe des woordkens, Ghesworden, welcke ghy nu doet Menno, stelt ghy in der Menschwerdige Christi sulckerley veranderinge, dat de eerste substancy des woorts, niet langer gebleue zy, also dat Christus woz de mēsch-

Mennons onghestadige ende schuifloose wtlegginge, op den woorden Joannis,

Disputatie Martini M.

werdinghe niet langher het Woordt ende God,
maer alleenlick vleesch zy. Ghehijck het Water,
ende Lots wijf, na der veranderinghe niet meer
water ende een vrouwe, maer alleenlick wijn en
een Holtsteen gebleuen zijn: welcke wtleggin-
ghe ghy ons in den eersten Wespreek niet hebt
willen toedraen, Fol. 24.

De Wennonit-
ten willen ons
niet langher
hooren.

Hier heeft de voorgenoemde Wennonijt wederom
gheseyt: Maken v wech wt mynen huys: wy hebben
uwe leere langhe ghenoech gehoozt: ende willen oock
daer van niet langher hooren. Dwelck ich hoorende,
ende stende, werdt met grooter drafheyt des herten
ouer hare beblintheyt (dat weet God) beuangen, en
de seyde:

Martinius.

Dit zy Gode geklaeght, datmen ons also bet-
achtelick wt werpet, daer wy nochtans met al-
ler Christlicker bescheydenheyt hegeeren te han-
delen: ende onse leere, van welcker wegghen ghy
ons verdoemt, wt der heyligher Schrift te ver-
antwoorde. Ick hadde mijn ieten lanck dit van
v niet ghelooft. Ick bid God, dat hy v alle met
syner waetheyt verlichte.

Een Wennonijt.

Wy hebben niet sulckerley bedrieghelicken
woorden niet te doen: Wy zijn van der waetheyt
onser leere gheewis ghenoech.

Doe wy nu saghen, datmen ons gantschlick niet
meer hooren wolde, so zyn wy also wt der Doynsche
of Gronde heentwt me Uoortuys komen daer wy som-
tinghe van den haren bonden, met welken wy begon-
nen van der leere te spreken, ende haet oordeel van de
tjamen sprakinghe te eyschen. Waerop harer een ant-
woorde, dat hy den gantsche handel in d'uch wolde
verwachte. Jacobs Michiels auer, vermaende hen seet
neerstelick ende onder andere dinghen vragghde hy
hen, hoe sy sulckerley Leeraer konden gheloonen, die
so opentlick van leughenen ghestraf, zyn schuldte daer
in niet wolde bekennen, hoewel hy nochtans daer van
van

van den boozghemelden Jaspas vermaent was: Doe nu haer een besacchte, dat Jaspas aldus Menno van den Anarchema vermaent solde hebbe: so wert Jaspas daerom tot der Stone gheroepen: welke daer op geuraeght, bekende, dat hy also Menno van den Anarchema vermaent hadde. Waer na heeft ons Johan Annis met velen harden woorden seer straflich gheboden, dat wy tot den huysse heen gaen solden. Ende doe wy ons onschulde van sommighen beschuldigen deden, so hebben sy ons begonnen ten huysse int te slooten. Ende aldus nam onse afscheyde sin eynde.

Op den auonde des seluen daeghs, doe ich nu overdachte hoe Menno met velen woorden, menighmael in der Disputacy, Joannes a Lasco, onser Ghemeynt e O. iersener, ende oock onsen Broeder Hermes Wackerel, ghesocht hadde te beschuldigen: so heb ick booznoodtwendich aenghesten, dat ick hier in myner Consciency ghenoech dede: so ben ick met Jacob Michiels, tot Herman van Tielst gegaen, ende van hem begeert, dat hy niet Menno ende den synen handelen wolde: so sy wat teghen Joannes a Lasco hadden, dat sy ons selue in schryfte ouergauen, op dat wy van der saken onderuraghen mochten. Wolden sy oock de beschuldighen in schryfte niet ouergheuen, dat wy de selue boozleughenen achten solden. Hadden sy oock wat teghen Hermes, of eenighen onser Broederen, welke na haren duncken, sich erghens in onstichtelich gedraghen hadde, dat sy oock sulchs openlick ende duydelick verklaerden: so wolden wy de schuldighen ter verseyninge met aller neersichheyde vermanen. Dit heeft de boozseyde Herman van Tielst (hoewel seer ongeerne) aenghenomen te doen: ende heeft ons daer na, van hare Ghemeynte wegghen gheantwoorde: Erstelick, dat Menno tot a Lasco selue daer van houts schuyuen wolde. Ten anderen, dat sy niet ghebonden waren, Hermetem of eenigen onser Broederen te vermanen, ouermids sy gheene vdmaten hare Ghemeynte waren. Hier op hebben wy gheen ander antwoorde van hen kunnen veruernen: hoewel wy nochtans geuoechsaemlich bewisen, dat sy daer in tegen de liefde sondighden: in sonderheydt, wen sy Hermetem, of yemandt onser Broederen, erghent van namaels wolden beschuldighen ende beswaren.

Dit is het eynde onser Handelinghe, met Menno

Van der waer
heyt deses bo-
rigen handels.

ende den synen te Wismaer gheweest. Dat ick aueer in
den handel deser Disputacien de waerheyt schijnue, es
my de Heere ten Tuyghe myner consciency. Dit we-
ten doch alle onpartijdighe roehoorders van beyden zij-
den, die de gantsche sake van breghtinc tot den eynde
toe ghesien ende gehoor hebben: op welker conscien-
cien, ick my voor den Heere ende synen roehoemstigen
Gherichte beroepe. Ende selde my doch op weynons
eyghen consciency wel dozuen beroepen, wesi hy ons
de selue door syne verschedene leughenen (waer valt
hy opentlick in der Uergaderinghe ouerruyght ge-
weest is, sonder nochtans zijn schulde daer in
te bekennen) niet so seer suspect ende
voordachtich ghemaecte
hadde.

En

Een kleyne Verkla- ringhe op den vorighen Handel van der Menschwerdinghe onfes Heeren Iesu Christi.

Hoe wel in den beyden vorighen
disputacie veel vā der Mensch-
werdinghe onfes Heeren Iesu
Christi gehandelt en gesproke
is, waer wt een vegetick onpat-
tydich en eenuoldich Christen,
so klaer als in der Sonne, sien,
tasten, en gevoelen kan, dat onse leere met den ba-
sten en unbeweeghlichen grondt der Patriarch-
scher, Prophetischer, ende Apostolischer Kerche
duereen koet: en dat Hennons leere ijdel, vernuf-
rich, ongestadich, valsch, ja in vele stukke gruwel-
lick is: So wil ick nochtas ter hulpe der eenuol-
diger herte, welke woz onsweteheyt vstrict zijn,
hier noch wat toedoen: op dat door Godes genade
noch eenige wt sulckerley verstrickinge ontwer-
ret, en de swachgelouige in der waerh: gesterct
werden. Het is wel waer, dat onse leere, welcke
wy van der Menschwerdinghe Iesu Christi,
samt der alghemeyner Kerche Godes, na der
Schrift leere, van onsen wederprekerē seer lee-
lick by den slechten eenuoldighen menschen ghe-
maect werdt, waer woz sy vele slechte mensche,
weicke noch geen grontlick verstant der Schrift
hebben, iammerlick veruieren ende verstricken.
Auer hier tegen behoort een Christen wel ghe-
wapent te zijn, en te weten dat het der older slan-
gen kunst is, de waerheyt met leughenen teclick
te maken: op dat sy also der menschen verstanden

A uij van

De schriftliche
leere van der
Menschwerdinghe
Christi werde van de
widerprekerē
teclick ghe-
maecte.

Verflaringhe der

van der eenuoldicheydt, welcke in Christo Jhesu is, afwenden ende veryoeren mocht, 2. Cor. 11. a. 3. Derhaluē so wie door des Dupueis schalckheyt hierin niet bedrogen wilt werden, die mach sulckerley valsche beschuldigen tegen de waerheyt, niet lichtuerdichlick toelaten, noch aennemē: ouer sal weten, dat de waerheyt altijd waerheyt blijue, wat leelicke ghedaente sy oock hebbe in den vernuste des menschen. Want het is niet terstonde valsche ende verwoerpeelick, dat in der menschen oogen sechlick ende oneerlick schijnt te zijn; so verre ynniger als het niet der heyliger Schrift ouereen koemt. Anders wat soudemen doch van Jhesu Christo seggē, welcke oock na der Schrift, onmachtich, Ioan. 5. d. 30. onwetich, Mar. 13. d. 32. ia een vloech, Galat. 3. d. 13. ende sonde, 2. Corint. 5. c. 21. ghenaeint werdt. Also oock, of het schoon den menschlichen vernuste leelick ende oneerlick schene, dat Christus van onsen vleesche ware, so moet het nochtans terstont derhaluen niet valsche of oock in sich oneerlick zijn, ouermidts wy also in Godes woordt gheleert werden. Is hier door werden wy des te meet ter dancksegghinge vergoetsaecht. Want daer in aenmerchtmen de groote barmherticheydt Godes onses Hemelschen Vaders tonswaert: de groote goetmoedicheydt onses Heeren Jhesu Christi, welcke sich seuen daertoe om onsent Will vernedert heeft, Philipp. 2. a. 6. 7. ende den grooten gruwel onser sonde, welcke op sulckerley wijse verfoent moest werden, Rom. 8. a. 3. Hebr. 2. b. 14.

So sal sich dan niemant aen onser leere van der Menschwerdinghe Jhesu Christi, uchtuerdichlick stooten, of sy schoon ten eersten den bezieghelicken vernuste wat schene oneerlic te zijn, Want oock de heylighe Apostel Paulus schrijft, dat de dwaelheyt Godes, wijser is dan de menschen;

Het is niet al valsche, wat den vernuste verachtelick schijnt te zijn.

Ma wat kostelicken dingen wy door de leere van der Menschwerdinghe Christi vermaent werden.

schen; ende de swachheyt Godes, stercker dan de menschen. 1. Corinth. 1. c. 23. hoewel nochtans aen der menscheyt Jesu Christi, wanneer mense niet na den bedrieghliken vernuste, maer oprechtelick na der Schrift wilts instien, niet anders dan alle eerlickheyt ghelpeert ende ghevonden kan werden.

Het is wel waer, dat Christus, so heel de substancy ende het menschlich wesen belangt, eens bleeschs ende bloedts met den kinderen of menschen is, Hebr. 2. b. 11. 14. nochtans in condicien ende eyghenschappen syner menschlicher natuer, is hy in veleerley stucken van den seluen wetermaten seer verscheden. Want hy is op eenen sonderliker wijs, door onbegrijpelicke werkinge des heylighen Gheests, mensch geworden, Mat. 1. c. 20. Luc. 1. d. 31. Is oock een mensch gheweest gantschlick sonder sonde. Want hy heeft gheen onrecht ghedaen, ende daer is gheen bedroch in synen monde noch geuonden noch gewest, Esa. 53. c. 1. Pet. 2. c. 22. Hy is een recheuerdige Spruyt Dantors, Jerem. 23. a. Hy is dat Heyligh, Luc. 1. d. 35. In de Heylighe der heylighen, Daniel. 9. g. Hy is reyn, ende in hem is gheen sonde, 1. Joan. 3. a. 5. Hy is dat volkomen ende onbesmet Lam Godes, Exod. 12. a. 1. Petr. 1. b. 19. Hy is oock niet atteenlick mensch, maer zyn menschliche natuere is oock met der Godliker in eenē persone verenicht: also dat hy nu zy in onsen bleesche, Emmanuel, dat is, God met ons, Esaie. 7. c. Matth. 1. c. 23. Want de gantsche volheydt der Godheydt woont in hem lichaemlick, Colossen. 2. a. 9. Al dit kunnen van gheenen anderen mensche segghen.

Hoewel dan de menschliche natuere Christi, met der onser in substancy ende wesen een is, so is sy nochtans in eyghenschappen met der seluer

In Christi menscheyt is gheen oneerlickheyt.

De mensch Christus gaet alle andere menschen in eyghenschappen te boven. Christus is een mensch sonder sonde.

Verklaringshe der

gheenins te verghelijcken: oernidts sy vele eerlicke eyghenschappen bouen alle andere menschen heeft.

De menschliche natuer is in sich seluē goet ende eerlich.

Daerenbouē oock, so is de menschliche natuer in sich seluē niet oneerlick, nademaet het een goet de Creatuer ende Scephel Godes is: maer is alleenlick oneerlick en schandelick door den toevalder sonder gheworden. Ende dewijl Christus hier van vry is, ende noch meer andere heerliche condicien (als nu gheseght is) in synet menschlicher natuere heeft, so machien daer in gheen schandelickheyt noch onreynicheyt stellen.

Des wesen eenichs vringt niet altijdt aller condicie geoneyschap ewede.

En hoevel in den eyghenschappen der menscheyt Christus ende der anderē menschen, sulckerley onderschepdt is, so heeft nochtans Christus daerom geen vleesch ende bloedt in der substancy van hen verscheyden. Want der toeuallender condicien ende eyghenschappen verscheydenheyt, beneemt niet in eenighen dinghe der substancy eenicheyt. Also is in Adam voer ende na der sonde, een substancy ende wesen des ijs bleuen, hoe swet de eyghenschappen verandert zijn: op gheslijcker wyse sal het oock een wesen ende substancy onser iijnen, nu ende hier namaels in der versrijsemisse zijn: de condicien nochtans sullen veranderen. Want onse iijnen, welcke nu oneerlick, sterflick, ende verderflick zijn, sullen aldan eerlick, onsterflick ende onverderflick, ia gheestlick ende hemelich zijn: ghelijck Paulus spreeckt, 1. Corinth. 15. c. 43. 44. l. 53. Philip. 3. c. 21. 2. Corinth. 5. a. 4. Also segghen wy, dat Christus ihf wel een is met den onsen in substancy, auer in condicien verscheyden: ende derhaluen oock vry van allen oneerlicken verachtighen, waer onder wy arme menschen besoten zijn.

De Schrift spreect op verscheydenē wijzen van der menscheyt Christi.

Auer nu moetmen oock weten, dat de Schrift op verscheydenē wijzen van der menscheyt Christi

Hi spreekt: somwijlen aensiet sy alleenlick het
 menscheitick wesen in sich seuen: somwijle auer
 aensiet sy oock de eerlicke condicien ende eygen-
 schappen, welcke wy te bozen verhaelt hebben.
 Wanneer sy nu van de wesen der menscheiticker
 natuere in sich spreekt, so stelt sy de selue in eenē
 gheijcken graedē met der onser: ende bruycht de
 allerrechtste en eenuoidichste wijse van spreken,
 welcke men in sulckē handel solde konnē bruy-
 ken: om also de waerheyt des menscheiticken we-
 sens Christi te klarer, teghen alle listicheyt des
 Dapuels wt te drucken. Ende naemt hem also,
 der vrouwe, Abrahams, ende Isaacz zaedē, Gen.
 3. c. ende 12. a. ende 18. c. en 21. d. ende 26. a. Wende
 spruyt: een vrucht syner lendenē, wt synen zade
 na den bleesche, Jerem. 23. a. ende 33. c. 2. Sam. 7.
 Act. 2. d. 30. Gen Bloeme wt der wortel Jesse,
 Esa. 11. a. een vrucht des lijfs Marie, Luc. 1. b. 38.
 ende die daer Abrahams zaedē hebbe aenghenom-
 men, Heb. 2. b. 16, ende die des bleesche en bloets
 der kinderen deelachtich gheworden sy op ghe-
 lijcker wijse, Heb. 2. b. 14 &c.

Wanneer auer de Schrift benenē het warach-
 tich menscheitick wesen Christi, oock de boozge-
 melde of geijcke eertliche eygēschappē in Christo
 aensiet: so stelt sy Christū en zjn bleesch en bloet
 bouen alle andere menschen, en bouē haer bleesch
 ende bloet. Daer van spreekt de Apostel Paulus
 in den 15. Cap. des eerste tot den Corin. eensdeels
 aensiede de bereeninge v Godlicker natuere met
 der menscheiticker in eenen Verloone Christo, en
 noēt hem de Heere vandē Hemel, welcke daer in
 eenen leuendich makenden gheest geworden is,
 1. Cor. 15. c. 45. 47. eensdeels aensiede de eertlicheyt
 des lijfs Christi na der verrijsemisse, ende noemt
 hem daerom Hemelsch, 1. Corin. 15. c. 47. Aldus
 moet mē het verstaē, wāneer Christus bleesch de
 rechte

De Schrift
 spreekt een-
 uoidichlich vā
 den wesen der
 menscheyt
 Christi.

Hoe eertlich de
 Schrift vā der
 menscheyt Chri-
 sti spreekt, aen-
 siēde syne eer-
 liche condicien.

rechte syfse, en zijn bloedt de warachtige dranch
ghenaemt wert, Joan. 6. l. 55. Doch dat Christus
syner Ghemeynte hoost is, Ephe. 1. c. 22. ende 4. b
75. ende 5. c. 23. Coloss. 1. b. 18. Ende wy zyns lysts
lidmaten, 1. Cor. 12. c. 27. Wt synen vleesche ende
wt synē beenderen, Ephe. 5. d. 30. Wy deser wyse
wert het oock ghesproken dat wy in der Schrift
lesen, dat wy door het bloedt Christi gherecht-
uerdicht zijn, Rom. 5. a. 9. van dooden wercken,
ende van allen sonden ghereynicht werden, Heb.
9. b. 14. 1. Joan. 1. a. 7. Door dese ende der gelijcke
eerlicke spreucken van Christo ende synen lue,
wert niet de waerheyt syner menschelicker sub-
stancy verloochent: gelijck vele olde Keters seer
onuerstandichlick sulcx gemeynt hebben, en noch
bele door groot misuerstant sulcx heden te daghe
meynen: maer daer door werde alreemlich aenges-
wesen die eerlicke condicien, welcke Christus
bouen alle andere menschen in enen versoone
heeft: op dat wy also met rechte in hem ghetroot
mochten werde. Want hadde Christus sulcker-
ley eyghenschappen, in syner menschelicker na-
tuere niet gehad, ende hadde alreemlich een slecht
mensehe gheweest, niet alleenlick in substancy,
maer oock in allen condicien gelijck wy: so had-
de hy ons in syner menscheyt niet konne helpen:
ouermidts hy door het steruen des doods gewalt
niet hadde konnen ouerwinnen. Wederom oock
daerentegē, hadde hy onse menschelicke natuere,
wesen ende substancy niet ghehad, so solden wy
syner Hemelscher ende gheestlicher goederē, ga-
uen, rijckdommen ende eyghenschappē (Als daer
zijn, leuē, heyligheyt, gerechticheyt, vdienslē, &c.)
niet hebben konnen tonser salicheydt deelaetich
werde. Gelijck oock wy der verderflicher Adams
condicy niet hadden konnen deelaetich werden,
swen wy niet eener menschelicker substancy met
hem

Handwritten marginal notes in the left margin, partially obscured and difficult to decipher.

Handwritten marginal notes in the left margin, partially obscured and difficult to decipher.

Wat troost es
leere het ons
37, dz Christus
van onsen vlee
sche mensch ge
worde is, ende
hoe noodich
het selne ghe-
weest is.

Wrecht dit
wel,

hem geweest hadden. Wen oock Christus gheen
 ware mensch van onsen vleesche geweest hadde,
 so hadde hy der Wet, der straffe der sonden, aller-
 ley verfoeckinghen des lijfs ende der zielen, ende
 des doots niet konnen onderworpen werden: Ja
 syne verfoeckinghen hadden maer een schijn ge-
 weest: ende also souden wy in hem gheenen troost
 der verfoeninghe ende verlossinghe ghehadt heb-
 ben. Hy hadde oock onse Hooghe Priester niet
 konnen zijn: en also souden wy alle noch den ge-
 wald des Doodts, Wyuels, der Helle ende der
 Sonde onderworpen zijn. Hierom heeft oock
 Paulus inden Brief tot den Hebreeren, daer hy
 het ampt Christi beschrijft, de leere vāder mensch-
 werdinge Christi voor al op dallerklaerste inden
 Tweeden Capittel voorghestelt. Voorder, wen
 Christus niet van onsen vleesche ware, so konde
 hy onse hoofd, ende wy zijn lijf, syne broeders en
 syne medecruen niet zijn. Hy konde onse gheest-
 licke spijle ende dranch, noch de eerstling der sla-
 pender niet zijn, ¹ Corinth. 15. c. 23. Ja onse troost
 ende hōpe der betrijfennisse onses vleeschs ware
 gantschlick benomen: also dat gheen ghelououtger
 met David op Christum siende, solde moghen
 spreken: Mijn vleesch sal in hope zijn ruststede
 hebben, ¹ Pet. 2. c. 25. 26. Dock souden wy gheenen
 troost hebben in der Hemeluaert Christi: ende
 solde oock niet konnen bestaen, dat Paulus hier
 om Christus naemt onsen Voorlooper, Hebr. 6.
 b. 19. Ende dat hy tot den Epheserē leert, dat wy
 nu met Christo in den Hemelschen plaetsen sit-
 ten, Ephe. 2. a. 5. Ja so wie daer verlaecke dat
 Christus vander substancy onser menscheitker
 natuere is, die breecht de waerheyt aller Godlic-
 ker beloftenissen der Patriarchcher ende Pro-
 phetischer Kercke, sampt den gantschen Euan-
 gelio: daer nochtans Paulus leert, ende segt, dat
 alle

Dat sy al dit
 wel mercken
 en wegen, die
 daer meynē dē
 weynich aen-
 desen Artichel
 gheleghen is.

Verflaringhe der

alle toefegghingen in Christo, Ja, ende Amen: dat is, warachtich en onueranderlick zijn, 2. Co-
rin. 1. c. 20. Ende dat noch meer is: Jesus solde de
Messias ende de Gesalfde niet zijn: welke oock
na der letter ende de vleesche, der vrouwe, Abra-
hams, Jacobs en Davids zaedt zijn moest, Gen-
3. c. ende 22. d. 2. Sam. 7. b. Gelijck wy dat te bo-
ren ouerulocdichlick verklaert hebben.

Beslyt, hoe
serlick en noodich
onse leere van der mensch-
werdinge Jesu
Christi is.

Hier kan nu van een yegelic eenuoidich Christen sien, hoe eerlick wy van der menscheyt Jesu Christi gheuoelen en spreken: wat groote troost ende leeringhe wy daerin hebben: hoe noodwendich dese onse leere ter salicheydt is: hoe seker, klaer, ende oock hoe onwedersprekelick sy is. Want sy is beuesticht, ende bestaet vast, niet op menschelicken vernuete: maer op den onbeswege-
licken grond des Ouden ende Nieuwen Testaments: waer teghen alle pooften der Hellen niet vermoghen. Waerom sullen wy oock met gantscher vlijticheyt toefien, en ons neerstlick wach-
ten, dat wy ons door gheene vernuete in-
conuenienten of ongeschickheden van der seluer las-
ten af brenghen, noch oock der contrary ende
Schriftlooser leere Mennonis eenich ghehoor
gheuen: welke ons sulcken Christum voorstelt,
welcken noch Patriarchen, noch Propheten, noch
Apostelen opt ghelert of bekennt hebben: gelijck
een Schriftuerstandich Christen wt de voziggen
Disputacien ende slamenprekinghen lichtelick
mercken kan. Ende op dat sulcx noch openbarer
ende beter bekennt mocht werden, so wil ick hier
synen grondt op datterhoortste verhalen, ende syne
bewimpelinghen ende wtuluchten (waer door
hy syner leere by den slechten ende eenuoidighen
eenen schijn soecht te gheuen) aentcekenen.
Aeset neerstlick, ende richtet onpartijdich-
lick,

Van den oorspronck der menschelicker natuere Christi, is dit Menmons grondt. Christus is Godes Soon, alleenlick van wegen syner menscheyt, welke hy oorsproncklick wt der substancy des Hemelschen Vaders heeft: also dat God zijn Godlick zaedt in Maria, als in eenē Acker, dooz den heylighen Gheest gelacyt heeft: ende dat het selue Godlick zaet, in haer mensche gewordē is, ghelijcker wijs, na syner meyninghe, eens yeghelick vaders zaedt, in der vrouwen lijue menschwerdt. Desen gruwel soude ick my schamen te schrijuē, wen sich Menno schaemde, ter iammerlicker verwoeringhe veler eentoudigher herten (welcke tusschen goedt ende quaedt niet rechtelick onderscheyden kunnen) sulcken laster, welken hy (also ick meyns) wt Sernetus lasterboeken gheloghē heeft, in drucke wt te gheuen.

Menmons grōde
van des men-
schelicker na-
tuere Christi.

De boornemeltickste redene auer, waer op Menno zijn leere gronderen wilt, is dese: Daer is gheen kint sonder vader: Christus wert ouer al inder Schrift des nieuwen Testaments, Godes Soon genaet: so moet hy dan den oorspronck syner menscheyt wt des Hemelschē Vaders zaet ende substancy hebben, Fol. 14. 16. 19. 33. &c.

Menmons grōde
van de Sone
Godes.

Hier versakē wy niet dat Iesus Christus oock na syner mēscheyt (dewelck oock sommige Gods-uruchtighe somwijlen wel bekenne) op eener sekerer wijsē Godes Soon ghenaemt kan werden: Naemlick, om dat hy op eener sonderlicker wijsē wt der substancy Marie dooz de woerkinghe des heylighen Gheests, ende kracht des Allerhoochsten, mensch gheworden is. Auer dat Christus na den vleesche oorsproncklick wt der substancy en zede des Hemelschē Vaders zy (gelijc Menno wt synen vernufte tegen de Schrift verdricht) kan niet der waerheyt der H. Schrift geenling bestaen: gelijck wy dat nu in de vorige

Disput.

Wenons grōt Disputacien ende onderredinghen mensichmaet
vanden Sone bewesen hebben. Ende wt suicker syner leere,
Godes, en mer moet ten eersten noodwendichlick volighen, dat
der W. Schijst Christus niet wesentlick Godes Soon vooz
niet bestaen.

Christus is en
eewich Soon
Godes.

Christus niet wesentlick Godes Soon vooz
Maria ende syner Menschwerdinghe gheweest
3p: dwelck opentlick teghen de heylighe Schryft
strydt, welke bettycht, dat hy een eewich Soon
Godes is. Wāt na dat God vooz een Vader van
den Propheten bekennt gheweest is, Clais 63. d.
Jere. 3. a. en 31. b. Mala. 1. b. So moet oock Chri-
stus alsdā een warachtich, Ja een eewich Soon
Godes gheweest zyn. Welcke oock daerom van
Paulo, de eerstgebozen aller creatueren genaemt
wert, Coloss. 1. b. 5. te wetē, om dat hy vooz allen
creatuere van synen Vader (op eener onwtspres-
keilicker wyse) ghegenereert is. Want syne wes-
ganck is van eewicheydt, Mich. 5. a. Ende heeft
heerlichheyt by den Vader ghehad, eer dese we-
relt was, Joan. 17. a. 5. Dit was hy, na der leere
Joannis, in der werelt, en de werelt is vooz hem
gemaect, Joan. 1. b. 10. Al dit konde niet bestaen,
wen Christus na Wenons nieuwhedichter
leere, vooz synet menschept, alleenlick een Jaedt
des Vaders, en niet een wesentlick Sone Go-
des gheweest hadde. En Paulus van der weets-
bicheyt des Soons Godes, by eener verghelijc-
kinge met Weichtsedec sprekēde, segt, dat hy geē
beghin der daghen, noch eynde des leuens heeft,
Heb. 7. a. 3. So moet hy van vooz syner Mensch-
werdinghe een eewich Soon Godes gheweest
zyn. Gheueck oock Paulus seydt, dat God vooz
den Sone de eewen ghemaect heeft, Heb. 1. a. 7.
Ende wederom spreckt Paulus inden seluen
Cap. wt den Psalmen van hem, dat hy de Hēere
3p, welke der Verden grondē van beginne ghes-
legt heeft, ende dat de Hemelen zyn der handē
swercken zyn. Welcke vergaen, auer dat hy vast
blijue,

blifste, ende zy de selue, ende dat syne Jaren niet
afnemen, Heb. 1. b. 10. 11. 12. Psal. 102. d.

So is dan Christus door syner Menschwer-
dinghe, wesentlick Godes Soon gheweest, ende
werot verhalten niet alleentlick van Solomon
Godes Soon genaemt, Psal. 30. a. maer oock
by den Prophete David. Want aldus spreekt
God tot hem, Du bist mijn Soon, ick heb dy he-
den ghebozen, Psal. 2. Welcke woorden Paulus
op Christum duydt, Act. 13. d. 33. Heb. 1. a. 5. Dese
woorden kanmen also na der letter op David niet
trecken, als of sy op Christum niet eyghentlick
ghesproken waren. Wat Paulus leert, dat God
tot Christo aldus gesproken heeft: Du bist mijn
Soon, ick heb dy heden gebozen, Heb. 1. a. 5. En
David selue opt eynde deses tweedde Psalms,
noemt Christum den Soon met klare woorden,
daer hy segt, Kusset den Soon, dat hy niet tooz-
nich werde, ende dat ghy niet van den wege ver-
gaet: Jyn toorn sal haestelick entsteken werden.
Salich zyn sy alle die in hem hope. Dit kan van
niemande anders, dan alleentlick van Christo den
ewighen Sone Godes verstaen werden. Ende
Paulus bewijst klaerlick genoegh, dat Christus
door der Menschwerdinghe Godes Soon ghe-
weest zy, daer hy segt, dat God syne Soon wt-
ghelonden heeft, welke van eener vrouwe ghe-
worde is, Gal. 4. a. 4. En het schijnt dat Menno
selue dickmael sulcks in synen boecken bekennen
wilt, gelickmen dat lesen mach in synen Boeck-
ken inden Jare 54. ghedruckt, teghen Joan a. 1.
inden letteren W. 2. ende H. 3. Schrijft hy sulcx
wt eenen dobbelen ende bedrieghelicken sin, so
volcht hy daer in aler valscher Propheten aert,
welcke door het ingheuen des Duyuels alstijt in
haren saken tussichlick handelen, om also te beter
de cennuldighe te verleyden. Schrijft hy ouer

Menno be-
kent som-
tijden sel-
ue, dat Je-
sus Chri-
stus Go-
des So-
on door
syner men-
sch-
werdinge ge-
weest zy.

Verflaringhe der

salcx wt eenuoidicheyt des herten, naemlick, ont
 dat hy also gelooft dat Christus wesentlick God
 des Soon geweest zy van ewigheyt, hoor syner
 Menschwerdinghs van Gode ghegenereert, so
 stoot hy daer mede gantschlick synen boorzghes
 melden gront om. Want so Christus wesentlick
 hoor syner Menschwerdinge Godes Soon was,
 so konde hy het zaedt des Vaders, na Hennons
 meyninge, niet zyn, op dat daer wt Godes Soen
 beortquam: gelijk wt des mans zede, een kind
 natuerlicker wijsse voortkomt: Op welcken
 grondt nochtans hy in allen tsamensprekinghen
 ghedrongen heeft. En so hy op den seluen gront
 noch wilt bliuen, so moet hy ons in der Schrift
 (dewelck hem onmoghelick is) Godlike toeseg-
 ghingen aen wijsen, welke tot den Patriarchen
 ende Propheten van sulckerley Menschwerdinge
 Christi ghedaen zyn. Want de toesegghin-
 ghen luyden klaertlick van enen vrouwe, A-
 bras-hams, Isaac, ende Jacobs zede, Gene. 3. c. ende
 22. d. ende 26. a. ende 28. c. Dock spreeckt God tot
 Daud: Ick sal dyn zaedt verwecken, welck wt
 dynen lendenen na dy zyn sal, 1. Paralip. 17. b. Hy
 segt niet, Ick sal een zaedt van myner substancy
 in eener dynen dochteren saeyen, waer wt mijn
 Soon ghebozen of ghegenereert sal werden: het
 welcke nochtans Henno wt synen eygenen kop
 teghen de gatsche Schrift onbeschaemtlick derf
 boorzgeuen. D tasselicke blindtheyt, ende krach-
 tige dwaalinghe: waer hoor Henno alle weder-
 sprekers der Godheyt Christi krachtelick sterct,
 ende de deure tot allerley dwaalinghe opent.

Wenno's geot
 heeft gheene
 Godlike toe-
 segginge, maer
 sijn de daer te-
 gers.

Ma Hennons
 geont moet
 de Hemelsche
 Vader vleesch
 en bloede heb-
 be: of de men-
 sche Christus
 moet een geest
 en gees vleesch
 zyn.

Wen oock Christus vleesch wt des Hemels-
 schen Vaders substancy (gelijck Henno droomt)
 ware, so moest de Hemelsche Vader ooc vleesch
 ende bloedt hebben: of anders konde Christus
 geen vleesch ende bloedt hebben, maer alleenlick
 een

een gheest zijn: ghelijck als God een Gheest is, Joan. 4. c. 24. welcke gheen vleesch noch beenders heeft, Luc. 24. v. 38. Want wat wt den geest gebozen is, dat is gheest, Joan. 7. a. 6. Auer Christus, is in syner Menschwerdinghe des vleeschs ende des bloedts der kinderen deelachtich ghe worden, Heb. 2. v. 14. betuycht oock van sich seluen, dat hy vleesch en beenders hadde, ende derhaluen gheen gheest was, Luc. 24. v. 38. So is het onwederprekelick, dat hy in syner menscheyt gheen gheest is, ende verhaluen niet zijn kan wt der substancy ende zaden des Hemelschē Vaders. So moet dan Hennons zandische grōt te gronde vallen: of der heyliger Schrift gront (d welck onmoghetick is) solde niet vast ende onbewegelick blijven. Wie kan daer doch so blinndt zijn, dat hy dit niet mercke, ten zy dat hy moet willichlyck syne ooghen sluyte, dat hem de waerheydt niet vertuchte?

Solde auer Henno dooz dese onwederprekelicke Schiften, van syner dwalinghe noch niet willen afstaen: maer hartneekichlyck daer by blijven, naemlic, dat Christus vleesch wt der substancy des Hemelschen Vaders zy: so moest daer wt nootwendichlyck volgen, dat Christus geen mensche, maer alleenlyck God ware: ouermidts wt der substancy Godes gheen iensch gegeneert kan werden. Want ghelijck, genereert ende baert ghelijck.

Is nu auer Christus, anders niet dan God (ghelijck sulcx nootwendichlyck wt Hennons leere volghen moet) so heeft hy niet kunnen ijden, steruen, ende niet allerley menschelickē versoekinghen verfocht werden. Ja alle syne affecten ende passien in ziele ende lijue zijn niet menschelicke, maer alleenlyck Godlike gheweest: ende en konnen also tansen trooste niet dienen.

Mij

Want

Na Hennons gront, is Christus alleenlyck God ende niet mensch.

Wat Inconuenientē volgen moesten, when Christus alleenlyck God ware.

Verflaringhe der

Want syne verfoeckingen, steruen, begrauen, opstaen, ende opuaten inden Hemel, sullen also de onse niet kunnen zyn. Aldus konde oock Christus onse Hooghe barmhertighe Priester niet zyn, na der leere Pauli, Heb. 2. b. 17. 18. en 4. b. 15. Als Christus alleenlick God geweest, hoe heeft hy van hongherigh, Luc. 4. a. 2. dorstich, Ioan. 19. c. 28. moede, Ioan. 4. a. 6. ende tot den doot toe bezdroeft geweest? Matt. 26. d. 37. Also dat hy heeft moeten cten, drinckē, rusten, slapen, Matt. 8. c. 24. ende ghetroot werden? Luc. 22. e. 43. Hoe is hy oock onwetigh, Marc. 13. d. 32. in wijsheydt toenemende, Luc. 2. f. 51. onmachtigh, Ioan. 5. d. 30. van Gode verlaten, Matth. 27. e. 45. ende minder dan de Vader gheweest? Ioan. 14. c. 28. Ja aldus solde oock God in synen Godlicken wesen van aerdischer spijsle ende dranck hebben moeten onderhouden werden, ende synen waldom nemen. Hoe solde doch een Christlick herte, alle dese ende dergheleijcke gruwels, welcke wt Menmons nieuwerdichter leere noodtwendighlick volghen, sonder verschrickinghe des herten konnen aenhooren? insonderheydt, wannecermen siet, dat daer door de waerheyt aller toefegghingen Gods van der menscheyt Christi ghegeuen te niet ghedaen, ende in de plaetse des warachtighen Christi, en nieuwe, onbekende Christus ingheuoert werdt: welcken noch Patriarchen, noch Prophten, noch Apostelen, noch vele duysent Martelaren, welcke van der Apostelen tyden aen, om Christi Naem haer leuen gewillichlick opghedoffert hebben, oyt bekent hebben. Auer aldus pleeght God alle te straffen, so wie sich aen de steen Jesu Christo om syner slechticheyt wil, teghen de heylighe Schrift, slooten.

Wat Menmons
leere van der
menschwer-
dinghe Jesu
Christi is.

Menmons wt-
aluchten.

Maer nu late ons eenmael syne sonderlickste
wtaluchten, waer door hy syner nieuwer leere
eene

eenen schijn wilt gheuen, op daller kortste onter-
loopen. De eerste wtulucht is, De toeloggin-
ghen van den vrouwen Abraham Dauds &c. zede
zijn alleentlick gheestlick op Christus te
dnyden, fol. 34. 35. 37. 40. 41. Welcke wtulucht
om des eerlicken schijns wille des gheestelicken
berstants, terstont van vielen seer onuerstandigh-
lick aengegrepen ende ghedreuen werde.

De f. wt-
uluchte. Een
gheestlick ber-
stant der toe-
leggighen.

Auer, wanneer sy met deser verdichter ghee-
nelicker glose teghen der Schrift krachtighe
waerheyt niet langher tegenhouden ende bestaen
konnen (Ghelijck Henno selue bekent heeft,
fol. 35. 36. 40. ende 44.) so vallen sy voortaan
hier op, dat de vrouwen geen zaedt hebben: maer
zijn als Ackers, waer van het zaedt ontfanghen
ende ghediaghent wert. Hoe seer aex Henno en
de syne hierin dwaalen, is inden eersten bespreck
eenbeels bewesen, fol. 31. 34. Ende wen wy
schoon tegē dese synen droom anders niets meer
hadden, dan dit woort van Gode seluen ghe-
spoken Het Zaedt der vrouwe, Gen 3. c. so had-
den wy genoeg. Wāt of men schoon hier eenich
gheestelick verstant dooz allegorien wolde in-
brenghen, so konde het selue niet bestaen, noch
berstaen werde, wen daer niet booz al vrouwen
zaedt inder natuere, ende inder daet wesentlick
ware. Want van eenen dinge, welck niet is, kan
men gheen gelijckenisse nemen. Wen in der we-
relt noyt Lam, Leeuw, Wijnstock, Steen, &c.
gewest hadde, so konde Christus by den seluen
dinghen niet vergheleken werden, Ioan. 1. c. 29.
d. 36. Apoca. 5. a. 5. Ioan. 15. a. 1. Pet. 2. a. 8. Mon-
demen gheen snijdende sweert, so kondemen Go-
des woort daer by niet vergheleken. Ephe. 6. b.
17. Heb. 4. b. 12. Het zy dan op wat wijs men de
woorden Godes van der vrouwen zede, diwelck
dit Slangen hooft brencken solde, verstaen willet,

De ij. We-
uluchte. De
vrouwen heb-
ben geen zaet.

De vrouwen
hebben zaet in
sich ter gene-
reringshe.

Van de vrou-
wen zede.

Verklaringhe der

so wert altijt daerwt noodwendichlick besloten,
 dat oock de vrouwen in sich ter genereringe zaet
 hebben. Derheluē lesen wy oock in der heyliger
 Schrift, dat sommighen vrouwen met wtghe-
 dructen woorden seer duydtick zaedt toegeschie-
 uen werdt. Gheleijckmen lesen mach van Agar,
 Gene. 16. c. Rebecca, Gen. 24. g. Sara, Tob. 9. d.
 ende Ruth, Ruth 4. c. En van Sara Abrahams
 huysvrouwe, schrijft de Apostel Paulus aldus:
 Door tgelouue entfinck oock Sara selue, kracht
 zaedt te werpen, Heb. 11. b. 11. gelijck de Griek-
 sche Text dit klaerlick medebringt; waerin de
 gemeyne Translactien te kort vallen. Solde dan
 Sara zaedt werpē, so moest sy oock zaedt ter ge-
 nereringe hebben, waer wt Isaac herkomen sol-
 de. Daerom segt oock de Propheet Esaias, dat
 de Joden wt Sara, als wt eens Boons grondt
 ghegrauen zijn, Esai. 51. a. 1. Ende Paulus segt
 niet alleentlic dat Abrahams lijf in der oiderdom
 verstoruen was, maer oock het lijf Sare, Roma.
 4. b. 19. So moest dan te vozen Sare lijf so wel
 leuendich gheweest zijn, als het lijf Abrahe. Nu
 auer, was Abrahams lijf leuendich ghenaeft, van
 des zaedts wegen, ouermidts daer wt de leuen-
 dige kinderen kōmen: so moest dan Sara om der
 seluer oorzake wil leuendich ghenaeft werden:
 ende hadde derhaluen zaet, so wel als Abraham.
 Daerom heeft oock David de vrouwen niet by
 eenen Acker (gheleijck Menno sonder Schrift
 doet) maer by eenen vruchtbaeren wijnstock ver-
 gheleken, Psalm. 128. Naemlijck, om dat de kin-
 derkens wt der substancy der vrouwen, gheleijck
 de Druycken wt der substancy des Wijnstocks
 voortkōmen. Daeromme werdt oock Christus
 eener Bloeme, niet die op den velde wast, maer
 die wt der Wortel Jesse herkoemt, vergheleken.
 Esai. 11. a.

Sara Abra-
 has huysvrou-
 we, heeft in
 sich zaedt ghe-
 had.

De vrouwen
 werden in der
 Schrift niet
 by Acheren,
 maer by boe-
 men verghele-
 ken.

De wijte oock de vrouwe, sampt den mannen, onder eenen seggen der vermenichuudinghe staen, waerom solden sy ter genereringhe min zaedt hebben, dan de mannen? Is de segghen der vermenichuudinghe van Gode ouer de voghels, visschen, ende den ghedierten ghesproken, Genes. 1. c. ter genereringhe also krachtich, dat beyde de sexus, dat is, so wel manneken als wijfken, met zaden begaeft zijn, ghelijckmen by der daghtichscher waerneminghe ende eruarunghe speurt: waerom solde de selue segghen der vermeerunghe ende vermenichuudinghe, tot beyden, Adam ende Eva, euen ghelijck ghesproken, Genes. 1. d. niet so krachtich in den menschlichen gheslachte zijn? in sonderheydt, na dat God selue daer na van vrouwen zaden spreekt? Genes. 3. c. ende de gantsche Schrift daer mede ouer een boemt.

De volmarctē dieren ende de mensche staen onder eenen segghen der generacy.

Soldemen auct het werck in der genereringhe der kinderen, dooz eenighe ghelijckenisse van anderen creatueren ghenomen, willen afbeelden, of verklaren: so behoordemen de selue van leuendighen creatueren, ouer welke ghelijcke segghen der vermeerderinghe ende vermenichuudinghe van Gode ghesproken is, te nemen: of ten minsten, van sulckerley creatueren, welke na aenwijfinghe der heyligher Schrift, der vrouwen werck in der genereringhe eygentlick ende bequaemlick wtdrucken: als daer zijn, Wijnstock, Psalmoz. 128. Spruyt, Jeremie. 23. a. Wortel, Bloem, Plate 11. a. Ende niet van anderen verdichten dinghen, die Godes seggheninghe ouer de vrouwe ghesproken, verdupsteren, ende geen exempel der Schrift hebbē: gelijk daer is Hennons gelijckenisse van den Acker ghenomen.

Christus is de vrucht des lijfs Marie, na der ghelijckenisse eens Ackers, gelijk Menno wilt, maer na der ghelijckenisse eens Booms, also de Schrift leert.

So is dā nu wt der heyliger Schrift klaer, dat te

M i j

vrou

Verklaringhe der

brouwen so wel als de mannen, ter genereringe der kinder kens, zaedt hebben. Ende of wy oock schoon, hier van so klare Schriften niet hadden, als wy nochtans (gheleijck nu bewesen is) hebben: so leert nochtans de natuere selue sulchs genoegsaemlich. Want wen de moeder ter matery haers kindts van harer substancy niet gawe, hoe solden menichmaet de kinder kens haren moeder so gantschlick gelijck zijn, niet alleelick in wetlijker ghestaltensse des lichaems, maer oock in condicien ende eynschappen des verstandts en gemoets. Ja hoe solde een moeder so hertgrondlick ouer haer kindt beweeght werden?

Oock holden de verstandighe Medecijnmeesters met der Schrift, dat de vrouwen zaedt hebben: waer vā men lesen mach Galen Lib. de viciis sectione. Lib. 1. et 2. de semine. Lib. 4. de viciis part. Lib. 6. C. 5. de locis affectis. Ende oock leert Aristoteles, Lib. 2. de generat. animal. Cap. 1. dat de moeder de matery des kindts gheeft.

De wijl dan Menno's boornemē, dat de vrouwen geen zaedt hebben, tegen natuere en Schrift opentlick strijdt, so kan hem dese zijn wtulucht oock niet helpen: en de grondt syner leere, welcke op sulckerley grondt staet, moet valsch zijn, ende derhaluen oock te gronde vallen.

En derden, wannere onse wedersprekers gezonghen werden te bekennen, dat de toeleggingen tot Dauid gheschiedt, niet van Solomon, maer van Christo na der letter ende den vleesche, ende dit oock na der wtlegginge der Propheten, Evangelisten, ende Apostelen te verstaen zijn, Fol. 38. so schamen sy sich niet, met den Joden ewijuelachticheyt in te werpen van den gelschte Marie: naemlick, of sy wt de stamme Dauids 37, of niet, Fol. 38. Waerin sy het voorbeeld des Beterss Catiāni eensdeels schijnen na te volge, welcke

Wat de vrouwen zaet hebben ter genereringhe, leert de natuer.

Wt ulucht of Maria wt den stamme Dauids 37.

Van de Beter Cattiano.

welcke oock in voortijden versaeckte, dat Christus na den vleesche wt der substancy Marie ware. Ende op dat hy te beter zijn boornemen te weghen vrachte, so maecte hy (gelijck Theodoretus schrijft) een Euāgelium op syner eygener handt: in welcken hy al tghene wt liet, waer door beswelen werdt, dat Christus van Dauid na den vleesche gekomen is. Want hy merckte wel, dat zijn leere daer door te gronde viel. Desgelijcken oock Henno, wanneer hy sich met nieuverdichtter glosen eens gheestliken verstandts op den toeseggingen Dauidt gheschieot, niet langher behelpen kan, so kocmt hy nu tot een ander wtvlucht, ende bringt in twyuel, of Maria wt den geslachte Dauidts zy: hoe wel nochtans hy te voren in synen Boeccken van der Menschwerdige, in Iare 44. wtghegheuen, tseine merckenick bekenet.

Hierop wille wy opt aller kortste na der Schrift hier wordet be-
 nu antwoorden, en seggen aldus: Deswijl Christus wesen, dat Ma-
 ritus alleentlic van Maria, en niet van Joseph na ria wt den ge-
 den vleesche ghegenereert is, Matth. 1. v. 16. so slachte Dau-
 moet nootwendichlick daer wt volgen, dat Ma- dis 22.
 ria wt den geslachte Dauidts zy: of anders kon-
 de oock Christus wt den geslachte, lendenen, ja-
 de, kinderen Dauidts, ende de vrucht syner lende-
 nen zijn niet: ende derhaluen oock geen Messias:
 of alle de boozghenoemde toeseggingen moesten
 valsch, of van Christo niet ghesproken zijn:
 dwarick met der heyligher Schrift niet bestaen
 kan.

Men oock Maria wt den stamme Dauidts niet
 ware, so konde oock Christus, Dauidts Soon Christus is ds
 niet zijn: ende ware also tonrecht ghenaeemt van uids Soon.
 den Euangelist Mattheo, Matth. 1. a. 1. van den
 blinden op den wech, Luc. 18. v. 38. ende van den
 scharen op den wech, ende van den kinderen in
 den

Verklaringshe der

den Tempel, Matt. 21. a. 9. b. 15. Want sy hadden Christus beloghen. Doch hadde Christus den boozgemelden blinden, ende de kinders, in eener leughenachtigher bekentenisse gheprezen, Luc. 18. c. 42. Matt. 21. b. 16. Verhaluen kan oock die wotlicht niet gheiden, welke sommige seer onuerstandichlick bruycken, dat Christus alleenlick na den wane des volcks, ende niet in der waerheyt, Davids Soon gheweest is: Gelijcker wijs Joseph, (leggē sy) Christi Vader genaemt werdt, daer nochtans Christus alleenlick zijn gheachte soon gheweest is, Luc. 3. c. 23. Dit strydt tegghen de weerdicheyt aller Godlicker belofkens van Christo tot David ghedaen: want aldus volden sy. op eenen valschen wane des volcks gestaen hebben. Hier tegghen leert Paulus, daer hy schryft, dat alle toesegghingen in Christo, Ja ende Amen zijn, 2. Corin. 1. c. 20. dat is, zijn in der daedt warachtich, en staen niet op eenighen valschen waen. Datmen auer van Joseph verstaent moet, dat hy alleēlick de geachte Vader Christi is, bewijzen de Euangelisten Mattheus en Lucas klaerlick genoegh, daer sy leeren, dat de Moeder Christi een Maeght is, en dat sy sonder toedoen des mans Josephs, swanger of bevrucht is geworden, Matth. 1. b. 16. 18. c. 20. 23. Luc. 1. c. 23. d. 30. 31. Ja oock met wtgedruchten woorden verklaert Lucas, dat Christus alleenlick na der meninghe des volcks, Josephs Soon gheweest is, Luc. 3. c. 23. Auer van Maria leestmen nergens, dat sy de geachte Moeder Christi geweest is: maer klaerlick oueral werdt sy de Moeder Christi ende des Heeren genaemt, Matt. 2. b. 11. 13. 14. c. 20. 21. Luc. 2. d. 33. 34. e. 42. 47. f. 50. Ioan. 2. a. 1. 3. 5. ende 19. c. 25. 26. Act. 1. b. 14. Verhaluen is oock Christus haer warachtich Soon, Matth. 1. c. 25. Ende hoewel hy na den Godlicken wesen, Da-

Joseph is alleenlick de geachte Vader Christi.

Maria is de ware Moeder Christi.

uids Heere is, Matt. 22. e. 41. So is hy nachtans des niet te min oock Davids Soon na den bleesche, Matt. 1. a. 1. Daerom moet oock Maria, van welcker alleene hy na den bleesche ghegenereert is, Matth. 1. b. 16. van Davids Stamme herkoemstich zijn.

Oock konde de Prophecy Esaië, in welcker hy boorseghyt hadde, dat Christus wt der wortel Jesse zijn solde, Esa. 11. a. niet besaen, wen Maria (van welcker alleene, ende niet van Joseph, Christus ghegenereert is, Mat. 1. b. 16.) wt den gellachte Davids niet ware. En Mattheus als hy in beginne zijns Evangeliums segt, dat Christus Davids Soon is, Matt. 1. a. 1. so bewijst hy dat door den Geslachtregister: in welken hy niet op Joseph, maer alicenlick op Maria, van welcker Jesus gegeneert is, Matth. 1. b. 16. valt en berust. Wen nu Maria wt den Stamme Davids niet ware, so hadde Mattheus zijns Boecks titel noch niet genoegsaemlick beuesticht ende bewesen: naemlic, dat Christus Davids Soon is. Het is auer Mattheo ghenoech geweest, op Joseph den ondertrouden man Marie, Luc. 1. f. 23. welcke wt den huysle en gellachte Davids was, Luc. 2. a. 4. de gheslachten te byngen: ouermidts het een ghemeyne ordinancy Godes was, dat een Dochter, niet eenen welcke wt den huysle en gellachte haers Aders was, trouwē moest, Num. 36. c. welcke Godes ordinancy, Maria ende oock Joseph, welcke eē rechtuerdich man was, Mat. 1. b. 19. sonder eenich twijfel nagevolgt hebben. Hadde oock ten tijden Matthei, by allen Joden welcke des Evangeliums byanden waren, niet gheswis ende klac̄r gheweest, dat Maria wt den Stamme Davids was, so hadden de selue Mattheum lichtelick in synen Geslachtregister moghen straffen, ende achterhalen. Nu ater

Dit mysterij der beyder naturen Christi hebben de phariseen niet besaen. Mat. 22. c. 41.

Maria is wt den Stamme Davids,

Verflaringhe der

was de sake van den gheslachte Maria, ten tijden der Apostelen also ongetwijvelt, ende by allen menschen bekend, dat daer van Paulus tot den Joden setue also dert schrijuen: Het is openbaer, dat wt Juda onse Heer wtghesproten is, Heb. 7. v. 14.

Hoe Maria een nichte Elizabeths zijn konde.

Dat auer Maria een dochter Juda, een nichte Elizabeths (welcke wt den dochteren Arons was, Luce. 1. a. 1.) ghenaemt werdt, Luce. 1. d. 32 dat kan de boozghemeide waerheyt niet brenen. Want beyde kan niet der heyligher Schrift bestaen: namelick, dat Maria Elizabeths nichte is: ende dat nochtans euenwel Maria wt den gheslachte Juda, ende Elizabeth wt den gheslachte Leui is. Want den Priesteren was het bren, wt den Konincklichen gheslachte Juda vrouwen te nemen. Also heeft de Priester Jehoiadas ghetrouwt Josaba, de dochter des Konincks Jooram, 2. Paral. 22. v. Ende Aron heeft ghetrouwt Elizabetha, een dochter Aminadab, ende de suster Naasson, Exod. 6. v. welcke wt den gheslachte Juda waren, 1. Paralip 2. b. Matth. 1. a. 4. De kinders auer, welcke van sulckerley bedde quamen, worden kinders Leui genaemt. Want na dat de man het Hoofd der vrouwe van Gode gestelt is, 1. Corinth. 11. a. 3. Ephel. 5. c. 23. so blijft de gheslachtenaminghe by den man. Des niet te min nochtans bleef daer altydt maeghschap, tusschen de kinders des Priesters, ende de vrienden syner vrouwe, welcke wt den stamme Juda ten Echtstande genomen was. Also konde dan oock dit na der Schrift gheschieden, dat tusschen Elizabeth een dochter Leui, Luc. 1. a. 1. ende Maria, een dochter Juda, Heb. 7. v. 14. maeghschap gheweest is.

So kan van dese wtvlucht noch Menno niet helpen: in sonderheyt, na dat Paulus leert openbaer te zijn, dat de Heere wt Juda opgereken is, Heb. 7.

Hebr. 7. b. 14. Wat de Apostel Christi segt klaer te zijn, dat kan niemant by den ghelouighen duyfter of twijuelachtich maken

En vierden, wanneer sich Menno met den vorighen wtulachten niet langer behelpen kan, so heeft hy voor een wyse, dat hy de klare Schriften verlaet, in welckē eygēlick vā der Menschwerdinghe Christi gehandelt wert: als daer onder andere zijn, Gen. 3. c. ende 22. b. ende 26. a. ende 28. a. 2. Samuel. 7. b. 1. Paral. 17. b. Esai. 7. c. ende 11. a. Jerem. 23. a. ende 33. c. Mat. 1. Luc. 1. Act. 2. d. 30. Rom. 1. a. 3. ende 9. a. 5. Heb. 2. b. 14. Ende valt op andere plaetsen der Schrift, waer in niet eyghentlick van der Menschwerdinge Christi, est den oorspronck syner mēschelicker natuer: maer alleenlick van den eerlicken eygenschappē, welke hy boten alle andere menschen heeft, ghesproken wordt: als daer zijn: Joan. 6. f. 51. 58. 1. Cor. 15. e. 47. Eph. 4. a. 9. b. 10. Welche plaetsen nochtans na der ghelijckmatichheydt des gheloofs ingesien, kunnen syner leere grondt gheenlins helpen, ende den onsen niet kranckē. Want is Christus (gelijck Menno leert) voor syner Menschwerdinge alleenlick het zaet des Vaders geweest, waer wt de Soon Godes geworden is: so kan hy Ja alsdan het Broodt niet gheweest zijn: gelijck nochtans Christus sich by Joanne noemt, Joan. 6. f. 51. Kan oock de Heere wt den Hemel niet zijn. Want na Hennons leere, is Christus alleenlick Godes Soon, ende also een Heere, in Maria wt den Godlickē zaden geworden. Is oock also niet de selue opghetaren, die neder ghedaelt is. Want na syner meyninghe, is alleenlick nederghedaelt het Godlick zaet, ancr een volkomen Soon Godes ende des menschen opghetaren.

So sietmē dan klaerlick, dat Hennons gront gheenlins door de vooruerhaelde Texten beholpen

De iij. wtulucht. De eerliche condien Christi.

Verklaringhe der

pen kan werden, stryden oock teghen onse leere gantschlick niet. Want onse Heere Jesus Christus, is onse Broodt ende Heere wt den Hemel: want hy is onse eenighe Verloener, ende oock een ewich Soon Godes, ende ware God met synen Vader. De selue die nederghedaect was, is oock opghewaren. Want de selue Soon Godes, die daer met der mēschlicher natuerē in eenicheyt des Verloons vereenicht is, is opghewaren in den Hemel, Joannis. 6. g. 62. ende 13. a. 3. ende 16. c. 28. Ephel. 4. a. 9. b. 10.

De vijfde wtulucht. Het Woordt is vleesch ghe- worden.

Versheyden opinten onser wederspreken, van den oorspronck des vleesches Christi.

Wanneer sikk Menno met allen den vorigen wtuluchten niet kan behelpen, so neemt hy zyn vijfste wtulucht, op den woorden Joannis: Het Woordt is vleesch ghe worden, Joan. 1. b. 14. Op dese vijf woordē vallē sy alle, die den oorspronck der menschlicher natuerē Christi eiders her, dan van Maria hebbē willen, hoe versheydē sy oock onder malkanderen in verstande en opiny zyn. Want sommighe willen, dat Christi vleesch van ewicheyt geweest zy. Andere bekennen wel, dat Christi vleesch een begin ghehadt hebbe: auer in den Hemel, segghen sy, waer wt Christus tselue nedergebracht heeft: en is door Maria, gelijc een water door een pijp, of de Sonne door een glas, ghekomen. Doch zijnder wederom, die wel toestaen, dat het vleesch Christi, zyn eerste begin ghadt heeft in dē lijue Marie: auer dese zyn in versheydenere opiny, waerher het synen oorspronck heeft. Want sommighe willent hebbē wt der substancy des Vaders: Andere, wt der substancy des heyligen Gheestes: Andere auer, wt der substancy des Woordts. Men bindter oock, die daer seggen, dat God in Maria eenen nieuwen mensch, wt niets geschapen heeft. Alle dese, hoe wel sy in so menigherley contrary sinnen versheydē zyn, wāneer sy nu niets meer hebbē dat sy antwoor- den,

den, batten sonder eenich verstandt niet grooter hardtneekicheydt op de woorden Joannis: Het Woordt is vleesch ghesworden, Joannis. 1. b. 14. Hier hoe kan een plaester tot so belen ende berheydenen wonden dienen: Het is niet meughelick, dwelch sy oock in haren consciencien bekenen: ende derhaluen der seluen woorden Joannis gheen wtlegghinghe of verklaringe willen of dozuen gheuen. Want sy mercken wel, dat hen die woorden Joannis, in der daedt teghen ons gheensins helpen, ende tot haren propooste niets met allen dienen: ouermidts de woorden Joannis gheensins aenwijzen, waer van Christus vleesch of mensch ghesworden zy: (dwelch in der toefegginge des Ouden Testaments, ende in der verklaringe der seluer, door de Euangelisten en Apostels gedaen, genoegsaemlick aenghewesen ende berklaert wert, namelick, wt den zaden Dasids, Rom. 1. a. 3. wt der vrouwe, Gal. 4. a. 4. &c.) maer leeren alleenlick, dat Christus, welcke van eeuwicheyt God was, Joan. 1. a. 1. oock om onsen wille mensch gewordē zy: also dat hy nu in eenen Persoone beyde God ende mensch zy.

So konnen dan dese woorden Joannis, sonder wtlegghinghe booztghebracht, Wenno ter wtulucht niet dienen: ende noch veel min, wanneer hys wtleggen wilt: op dat ick hier swijge, dat zijn wtlegghinge ongestadich is. Want somwijlen neemt hy dit woordenken, Vleesch, booz mensch, Fol. 23. Somwijlen booz Talleick, & ij dichlick, &c. te zijn. Folio. 25. Waer na dit woordenke, Gewordē, bringt somwijlen na syner verklaringe, salcherley veraderinge mede, dat de eerste substancy niet blijft: Gelijck wānecc hy segt, dat het Woordt vleesch gewordē is, gelijckerwijs Lots huyfbron een Soltsteē: en het water wijn, Fol. 82. Somtijde moet het hein so veel zijn, als

Woe die woorden Joannis: Het Woordt is vleesch ghesworden, da onsen widerspreker misbruyct worden.

Wenno's wtlegginghe op den woorden Joannis, is ongestadich.

Verflaringhe der

Wenemen: gheleyck als hy by desen woordcken
 Aleesch, verst aet Andighlick, Castelick, & cet. te
 zijn, Folio. 26. Wenno dan legghede dese woorden
 wt, of niet: hy legghede oock na synen groot wt,
 also hy wilt: so kan hy nochtans daer door in sy-
 ner sake teghen ons, niet so veel als in enen klep-
 pen tittelken ghehoepen werden.

De by. Wt.
 ulicht. Incon-
 uenienten.

Hoe kracht-
 loos de bet-
 rustige Incon-
 uenienten zijn.

Wanneer nu Wenno van synen verdracpden
 ende ghestuckten Schyften berooft werdt, ende
 nu als wapenloos het velt ruymen moet, so neet
 hy voortaan zijn wtulicht op sommigen Incon-
 uenienten oft ongheschickheden, welcke wt on-
 ser leere (na synen segghen) souden volgen. Auer
 hier teghen salmen weten, dat daer gheen Goo-
 llike leere in der heyligher Schrift is duydlick
 voortghesheit werdt, welcke in den vernuete des
 menschen, hare Inconuenienten ende ongeschick-
 heyden niet hebbe: ende derhaluen behooren ons
 oock de selue, hoe groot sy oock onsen vernuete
 schijnen te zijn, niet te beweeghen noch te erghes-
 ten, so verre de leere, welcker de vernuete In-
 conuenienten teghen ghebracht werden, niet der
 heyligher Schrift oter een koemt. Anders, wat
 solde men van den ghecruycken Christo holden,
 welcke den Joden een erghernisse, den Grieken
 een dwaesheyt, 1. Cor. 1. c. 21. ende der Werelt een
 teecken is, welcken men teghen spreect, Luc. 2.
 d. 34. Daerom vermaent oock Paulus wel, dat
 wy neerstelick toehien, dat ons niemant door
 Philosophy (waer onder suickerley vernuete
 Inconuenienten, welcke men teghen de Schrift
 voortbringt, besloten zijn) rooue, Coloss. 2. a. 8.

So seg ick dan, wanneer men teghen eenighe
 leere, eenighe Inconuenienten voortwerpt, dat
 men hoor al aenmercken sal, of de leere (waer teg-
 ghen de Inconuenienten ghebracht werden) in
 der heyligher Schrift onwedersprekelick ghe-
 groot

grondeert zy. Want alsdan moeten de vernuftige Inconuenienten, der waerheyt wijcken: en niet de waerheyde den Inconuenienten. Dewyl dan onse leere van der Menschwerdiche Jesu Christi, in der Prophetischer ende Apostolischer Schrift onwederspreketick gegrondeert is: gelyck wy dat niet alleenlick in den twee bozigen tsaensprekingen, ende oock in desen tegenwozigen aemhangsel bewesen hebben, maer oock te gheleghener tydt noch klarer door Godes genade bewyisen sullen: so moeten Hennons vernuftige Inconuenienten, onser leere: ende niet onse ware leere synen verdichten Inconuenienten wijcken.

¶ Een anderen, wil yemandt door den bedriegh- licken schijn der Inconuenienten niet haestlick bezogen werden, die sal booz al seer wijsslick by sich seuen na der Schrift bedencken, ende wel aenmercken, of de boozghebzachte Inconuenienten nootwendichlick wt der leere volgen, of niet. Want het gheschiedt menighmael, dat men de rechte leere, met eenen schijn der Inconuenientē soecht te beswaren, welke nochtans baet wt in der waerheyde niet volgen: maer werden alleenlick schalektick ende luttighlick van den valschen Leeraren boozghebzacht: op dat also daer mede de rechte Prophetische ende Apostolische leere by den eenzoldighen suspect, boozdachtich, ende verachtelick worde. Ende sulckerley Inconuenienten zijn sehter alle de gene, welke vā Henno, onser warer leere van der Menschwerdiche Christi tegengewozpen werden: welke in ghesale, 8. zyn. Hier op willen wy nu ordentlick een verklaringe doen, ende met korten woorden aenwysen, dat sy wt onser leere gheentins volghen.

Het eerste Inconuenient onser leere (na synen boozgheuen) is, dat wy enen gestuckten Christi

Verdichte en-
de vernuftige
Inconuenien-
ten, moeie des
waerheyt des
Schrift plaet-
se maken.

Altstet volgen
de Inconue-
nientē welke
mē boozgeeft,
wt der leere
niet.

286
1718

Fol. 17. 18.

Het 1. Incon-
uenient. Van
enen gestuck-
ten Christi.

Num hebben, half Hemelsch, half Verdisch. So hy hier by eenen ghestuckten Christum verstaet, die van twee natueren, namelijk, der Godlicker ende der Menschlicker is, waer bā de Godlike, Hemelsche, ende de menschelike Verdisch is: so seg ick, dat hy de kracht der eenicheyt beyder naturen, in eenen Verloone Jesu Christo noch niet recht verstaet. Ende van ons werdt oock Christus niet meer ghedeelt, dan de mensch, welke van ziel ende lijf bestaet: Ja wy makē niet meer eenen ghestuckten Christum, dan Menno seluct, welke in dē bespzeck menichmaet bekent heeft, dat Christus ware God ende mensch zy, van twee natueren: welke oock zijn boedtsel ende waldoom van der substancy Marie (welcke oock Verdisch was) entfanghen heeft. Solde hy aen by eenen ghestuckten Christum verstaen, die in twee Personen ghedeelt is, so segghen wy, dat sulckerley Inconuenient wt onser leere gheens sins volghet: ghelijck sulcks te voren ghenoechs saemlick bewesen is, fol. 49. 50. 68.

Het tweedde Inconuenient. Een sondighe Christus.

Het tweedde Inconuenient, d'welck bā Menno teghengewoopen werdt, is, dat wy eenen sondighen Christum maken. Vuer met wat onrecht hy hier mede onse leere beswaert, mach men in den eersten Bespzeck lesen, folio. 78. daer wy oueruloedichlick bewesen hebben, dat Christus heyligh, ende van sonde vry zy, hoewel hy, so veel als den menschlickē wesen aengaet, des vleeschs ende des bloeds der kinderen deeltich ghevoorden is, Hebr. 2. v. 14. Hebben oock bewesen, dat wt der ghemeynschap der Menschlicker naturen niet nootwendichlick de ghemeynschap aller menschlicker eyghenshappen ende condicton volgt. En kan Christus, na Hennons Schryflosser verdrictinghe, wt der Godlicker substancy na den vleesche zijn, sonder nochtans de eyghen

ghenschyppen des Godlicken wens ende natuere hebben. Want hoe wel God een onsterckelich, onsterckelich, ende ontastelick Geest is, 1. *1. Cor. 2. 11.* *Joannis. 1. 1. 8.* *Exod. 33. d.* *Joan. 4. c. 24.* So is nochtans Christus (welcke na Menno's leere, zijns vleesch's oorspronck weder substancy des Hemellichen Vaders heeft, tastelick, sionlick, ende sterckelick, &c.) hoe solde Christus niet veel meer na der Schrift der menschelicker natuere deelachtich kunnen werden, ende nochtans euen wel van eener eyghenschap der menschelicker natuere, namelijk, de sonde, by bliuen? In sonderheydt, na dat sy alleenlick een toeval is, *Fol. 61.* welke men oock niet breeker kan strecken, dan de heylighe Schrift ons leert. *Fol. 60.* In welker ons oeral aengeswelen werdt, dat Christus des vleesch's ende bloets der kinderen deelachtich, *Heb. 2. b. 14.* en des niet te min van der sonde gantschelick by solde zyn. So is nu dan klaer, dat ons Menno dit tweedde Inconuenient gheensins teghenwerpen kan.

Het derde Inconuenient, welck Menno ons ser leere teghenwerpt, is, dat wy twee personen maken. Auer niet wat grooten onrecht hy oock dit teghen ons dringt, is in den anderden Bespreck ghenoechsaemlick verklaert. So wolden wy dan wel, dat hy ende de syne eerst verklaeren, wat sy by twee personen verstaen, eer sy onse leere daer mede beswaerde. Want vele onder hen roepen teghen ons, dat wy twee Personen in Christo seuen, ende weten nochtans niet wat onderscheydt tusschen Personen ende natuer is.

Het vierde Inconuenient dat wt onser leere na Menno's meyninghe, volghen solde, is, dat wy twee Sonen in Christo maken: van welken de een, eenen Vader heeft sonder moeder: ende de ander, een moeder sonder vader. Auer hier

Het 111. Inconuenient. Twee personen.

Fol. 65. 66. 69

Het 111. Inconuenient. Twee Sonen

Verklaringhe der

behoorde hy vooral te verklare, wat hy by twee sonen verstaet. Want verstaet hy daer by twee Personen, so beschuldicht hy ons daer in tona recht: Verstaet hy auer daer by twee verscheyde ne eyghenschappen der Godlicker ende menschlicker natueren, in eenen Persoone Christo, in sulcken verstande, dat Christus na syner Godlicker natuere, van Gode synen Hemelschen Vader dan ewicheydt ghebozen is, ende na syner menschlicker natuere, in der votheydt der tydt, van eener Maeght, sonder eenighen naesten Vader ghegenerert is: so kennen wy niet alleenlick hier gheen rechte beschuldige, maer roemen ons oock hier in der rechter leere, weicke wy merckelick sien met der heyliger Schrift ouer een konnen: ghelijck selue te vozen menighmael bewezen is. Verhaluen kan ons dat voor geen Inconuenient teghengheworpen werden.

Het 5. Inconuenient. Een soon sonder vader.

Christus heeft syner menscheit geenen naeste Vader.

Woemē de algemeyne Reghels der Schrift verstaen sal.

Dat hy ten vyftten voor een Inconuenient voorwerpt. Na onser leere is Christus een Soone sonder Vader, Contra naturam relationum, is enckel Philosophy, welcke niet allentlick tegen ons, maer veel meer tegē de heylige Schrift opentlick voortghebracht werdt. Want de selue leert klaerlick, ende met wtghedruycken woorden, dat de moeder Christi een Maeght 37, Esa. 7. c. ende dat verhaluen oock Christus gheenen naesten Vader na den vleesche hebbe: hoewel na den ghemeynen loop der natuere, gheen kint sonder vader is. So waer nu de Schrift een wtneeminghe stelt, daer mach men op gheener gemeyner reghel dvinghen. Want men leest wel in der Schrift, dat alle menschē leugenaers sijn, Psal. 116. Roma. 3. a 4. daer wt nochtans kan men niet besluytē, dat Christus, dewyl hy een mensch is, verhaluen oock een leugenaer 37: Want daer van neemt hem de selue Schrift wt, en leert duydtic, dat

dat in synen mondt gheen bedroech bonden zy,
 Ela. 53. c. 1. Pet. 2. c. 22. Ja dat hy de waerheyt sei-
 ne zy, Joan. 4. a. 6. Desghelijcken oock, hoe wel
 na den ghemeynen loop der natuere, gheen kindt
 sonder vader is: so kan nochtan daer wt niet vol-
 ghen, dat oock Christus na den vleesche, eenen
 naesten Vader moest hebbe. Want hier in neemt
 hem de Schrift wt, midts dat sy leert, dat hy son-
 der mans toedoen, door des heylighen Gheestes
 kracht, van eener Maeght mensch geworden is,
 Mat. 1. c. 20. Luc. 1. d. 31. Daerom wert ooc Chri-
 stus ghenamt, een zaet der vrouwe, Genes. 3. c.
 van welcker hy gheworden is, Gal. 4. a. 4. ende
 ghegenereert, Mat. 1. b. 16. ende is een vrucht des
 ligues Marie, Luc. 1. d. 38.

Wat hy ten selden boozwerpt: Godes Soon
 zy na onser leere booz ons niet gestouen, koemt
 wt grooten misuerstande, waer door hy de eenig-
 heyt beyder natueren, der Godliker ende men-
 schelicker, in eenen Persoone Christo niet recht
 verstaet, of verstaen wilt. Wy hebben in beyden
 den bozighen tsamenprekingen nu inenighmael
 verklaert, hoe Godes Sdon door ons gestouen
 zy. Want hy die daer was des menschen Soon,
 was oock in eenē persoonē Godes Soon: wel-
 ke Persoon booz ons gheleden heeft, ende gestou-
 en is: hoe wel nochtan het lijden ende steruen
 selue, eegentlick in der menschelicker natuere ge-
 schiedt is: ghelijck de Schrift sulcks rijckelick
 verklaert. Ja segt merckliick, dat Christus daer-
 om des vleeschs ende des bloedts der kinderen
 deelachtich geworden is, op dat hy door den doot
 vernietighde den ghenen, die des doodts gewalt
 hadde, Heb. 2. b. 14. Derhaluen spreeckt oock
 Christus selue van synen doot aldus: Ontbin-
 det desen Tempel, ende in drie dachē sal icken
 oprichten, Joan. 2. b. 19. Dit auct seyde hy van

Het 6. Incon-
 uenit. Godes
 Soon is booz
 ons niet ghe-
 stouen.

Christi tijde is
 in syner men-
 schelicker na-
 tuere geschiet.

221

Verklaringhe der

den Tempel zyns lijfs, Joann. 2. c. 21. Ende we-
 derom spreekt Christus: Ick hebbe macht mijn
 ziel te stellē, ende ick hebbe macht, haer weder te
 nemen, Joannis. 10. b. 18. Ende in eener ander
 plaetsē: Mijn ziel is badroeft ten doot, 109. Mat-
 thei. 26. v. 37. Doek betuyghyt Lucas van hem,
 dat hy niet doodbanghicheydt beuangenhen ghe-
 weest is, Luce. 22. c. 44. Dwelck alleenlick in
 der menschelicker natuere (welcke alleene lij-
 dighlick ende sterflick was) gheschieden konde.
 Ende Christus, wanneer hy steruen solde, beual
 synen gheest, dat is, zyn ziel, in de handen zyns
 Hemelichen Vaders, Luce. 23. c. 45. Dofghelijc-
 ken oock Paulus, wanneer hy van den lijden
 Christi schryft, meldt ghemeynlick van den lij-
 de ende vleesche Christi, Hebr. 2. v. 10. b. 10.
 Romano. 8. v. 3. Ephes. 2. b. 13. 15. Colossent. 1.
 c. 22. Ende opt allerlaeste spreekt hier van de
 Apostel Petrus, daer hy segt, dat Christus ghe-
 doot is ghesceelt na den vleesche, 1. Petri 3. v. 18.
 ende dat hy voor ons gheleden heeft in den vlees-
 che, 1. Petri. 4. v. 1.

So kan nu een yghelick verstandich Christ-
 en lichtlick begrypen ende verstaen, hoe Jezus
 Christus Godes Soon voor ons geleden heeft:
 namelijk, in dier natuere, in welcker hy lijden
 konde, welcke alleene de menschelike was. De-
 wyne auer de selue menschelike natuere, waer in
 hy gheleden heeft, zyn eyghen vleesch ende dijf,
 ende niet cenighes anderen was: so kan daer wt
 gheensins besloten werden, dat Godes Soon
 voor ons niet gheleden hebbe. Daerom segghet
 wy oock, dat alleenlick Godes Soon voor ons
 geleden heeft: maer dit nochtans na der Schrift
 verklaringhe, in den vleesche, dat is, in der men-
 schelicker natuere, 1. Petri 3. v. 18. ende 4. v. 1.

Handwritten marginal notes in a smaller script, likely a commentary or study aid, partially obscured by the main text.

Het seuenste
 Inconuenient

Dat oock het seuende Inconuenient, dwelck
 van

van Menno voorzgeworpen werdt: naemlick, dat na onser leere, de prijs onser salicheyt niet Godes Sone, maer alleenlick Adams ende Hारie bleesche tochtome, gheenling, bestaen kan: kan een yeghelick hier wt wel mercken. Want van ons werdt gheleert dat het werck onser verlossinghe in Christo gheschiedt, niet als van der menschelicker natuere ypsonderlick alleene wtgbericht (ghelijck onse wederprekers sulcks tonrecht teghen ons duyden) maer als van den gantschen Persoone Christo, welcke ware God ende mensche is, wtgbericht, aenghesien moet werden. Want hoewel het liden inden lijue ende in der ziele Christi (ghelijck bouen verklaert is) gheschiedde: so was nochtans het selue niet krachtich, dan door de kracht der Goddelicker natuere: welcke met der menschelicker in eenen Persoone onderscheydentlick bereenicht was. Daerom spreekt oock de Schrift menighmael also van den lijde Christi, euen als of zijn Goddelicke natuere gheleden hadde. Aldus lesen wy dat de Joden den Heere der heerlichheyde ghecruyticht, 1. Corinth. 2. 8. ende den Hertoghe des leuens ghedoodt hebben, Act. 2. 24. Dock dat God zijn Ghemeynte door zijn eygen bloede verwozuen heeft, Act. 20. 28. Desghelicken oock, dat Godes Soon door ons gheleden heeft ende gestozuen is, Romano. 8. v. 32. Joann. 1. a. 7. ende 4. b. 10. Hiertoedient oock dat Christus in der Openbaringe Joannis spreekt, Ick ben de Eerste ende de Laetste: ende de Leuendige, ende hebbe doot gheweest: ende siet, ick ben leuens dich van eewigheden tot eewigheden, Apocal. 1. b. 17. 18. Auer dese wyse van spreken, bruyckt de Schrift om twee sonderlinghe oorsaken wile. Ten eerste, om te bewijsen de onderscheydelicke eenigheyt beyder natueren, der Godlicher en der

In Adams esk
Marie bleesche is de ver-
soeninge gheschiedt.
Hoe het were
der verseeninghe in Christus
act te sien 32.

Na menschsal
dige verclare
der Schrift,
heeft Godes
Soon en God
door ons ghe-
leden.

Verflaringhe der

menschelicker, in eenen Persoone Christo: En
 anderen, om te verklaren dat Christu lyden an-
 ders in synen ihue ende bleesche ter menschen
 salicheyt niet kōde krachtich zyn, dan dooz sal-
 kerley ontverscheydelicke bereeninghe der God-
 licker natuere met der menschelicker in eenen
 Persoone Jesu Christo: welke, als een recht
 Emmanuel, een versoenoffer dooz onsen sonden
 ghesworben is.

So moeten dan in dē handel der versoening-
 ghe, welke van Christo Jesu wtgericht is, niet
 aenlien zyn menschelicke of Godlike natuere
 bysonderlick: maer beyde tsaem in eenen Per-
 soone ontverscheydentlick vereenicht: Hierom
 heeft oock de Apostel Paulus, op dat hy volkos-
 melick het Priestersamp Christu beschreue, in dē
 eersten en tweeddē Capittel des Briefts tot den
 Hebreeren dooz al verklaert, dat Christus ware
 God, ende ware mensch 3p. Want de Jhdodelaer
 is niet eenes, Gala. 3. c. 20. Sy spreken dan seer
 onuerstandichlick van desen grooten ende heylis-
 ghen mystery onser saligheyde, die daer segghen,
 dat Marie vleesch hōoz ons ghecrucyght soude
 zyn, wen Christus mensche van harer substancy
 ghegenerceert ware. Want sy mercken niet aen,
 dat Christus niet alleenlick mensche, maer oock
 God geweest is: noch sien oock niet, dat daerom
 Christi vleesch niet opghentlick ende Persoon-
 lick Marie vleesch is; om dat het inder substancy
 met den seluen een is. Want het is nu na der ge-
 nereringhe zyn eyghen vleesch. Ghelyck een ves-
 ghelick mensche zyn eygen vleesch heeft, hoe wol
 God het gantsche geslachte der mensche wt eenē
 bloede gemaect heeft, Act. 17. c. 26. Doer segt nie-
 mant, wat een mensche in synen Persoone doet,
 dat oock tselue daerom andere menschen doen:
 hoewel sy in der substancy van eenē vleesche zyn.

Paulus

In vande n.
 1560
 1561
 1562
 1563
 1564
 1565
 1566
 1567
 1568
 1569
 1570
 1571
 1572
 1573
 1574
 1575
 1576
 1577
 1578
 1579
 1580

In vande n.
 1581
 1582
 1583
 1584
 1585
 1586
 1587
 1588
 1589
 1590
 1591
 1592
 1593
 1594
 1595
 1596
 1597
 1598
 1599
 1600
 1601
 1602
 1603
 1604
 1605
 1606
 1607
 1608
 1609
 1610
 1611
 1612
 1613
 1614
 1615
 1616
 1617
 1618
 1619
 1620
 1621
 1622
 1623
 1624
 1625
 1626
 1627
 1628
 1629
 1630
 1631
 1632
 1633
 1634
 1635
 1636
 1637
 1638
 1639
 1640
 1641
 1642
 1643
 1644
 1645
 1646
 1647
 1648
 1649
 1650
 1651
 1652
 1653
 1654
 1655
 1656
 1657
 1658
 1659
 1660
 1661
 1662
 1663
 1664
 1665
 1666
 1667
 1668
 1669
 1670
 1671
 1672
 1673
 1674
 1675
 1676
 1677
 1678
 1679
 1680
 1681
 1682
 1683
 1684
 1685
 1686
 1687
 1688
 1689
 1690
 1691
 1692
 1693
 1694
 1695
 1696
 1697
 1698
 1699
 1700

Aldus leggen wy oock, dat hoewel Christus
 door zijn Menschwerdinghe des vleeschs ende
 bloeds der kinderen deelachtich gheworden is,
 Heb. 2. b. 14. dat hy nochtans de versoeninge, ver-
 gheuinghe der sonde, verlossinghe ende reyninge
 door zijn eyghen vleesch, lijf ende bloedt alleens-
 lick wtghericht heeft: gheijlich sulcx inden nauo-
 ghenden Schriften aenghewesen swert, Act. 20. Christus heeft
 22. Ephe. 1. a. 7. ende 2. b. 13. Coloss. 1. b. 14. c. 22. zijn eyghen
 Heb. 9. b. 12. ende 13. b. 12. Apoca. 5. a. 9. Ende kan vleesch voor
 derhaluen de eere ende de kracht der versoeninge ons gheoffert.
 niet Adams of Marie vleesche, in welcken sy
 niet eyghentlick ende persoonlick gheschiedt is,
 toegheleuen werden: maer alleenlick den ey-
 ghenen vleesche, lijue ende bloede Jesu Christi:
 welck nochtans in den wesen met Marie, Adas
 ende onser alier vleesche een gheweest is: Want
 anders konden wy der versoeninghe ende ver-
 diensten Christi in onsen vleesche niet deelach-
 tich werden: gheijlich wy nu menichmael ver-
 klaert hebben. Dat dan Henno hier wt besluy-
 ten wilt, dat wy door Maria versoent zijn, oer-
 mits Christus syner menscheticker natuer ooz
 spronck van haer entfanghen heeft, (Want hy is
 de vrucht haers lijues, Luc. 1. d. 38. een zaedt der
 vrouwe, Gene. 3. c. van eener vrouwe geworden,
 Gala. 4. a. 4. in ende van Maria ghegenereert,
 Matt. 1. b. 16. c. 20. Luc. 1. d. 31.) is euen so veel als
 of men seyde: David heeft in synē Persoone aen-
 den boome ghehanghen, onermids Absalon,
 welcke van synen vleesche ende bloede was, daer
 aen ghehanghen heeft, 2. Samuel. 18. b. So wer-
 den wy dan oock met desen seuensten Inconue-
 nient, welck Henno ter grooter verdonckerin-
 ge des troosts, welcken wy in der Menschwer-
 dinghe Christi hebben, verduicht heeft, conrecht
 beswaert.

Het biss. Inconuenient. Christum, so hy van onsen vleesche zy, aen te bidden, is Afgodery.

Hyd auctorit. ad hunc finem totum Christum ad hunc finem

Christus God.

Vander valscher inconuenienten schijn.

Dock volcht wt onser leere het achtste inconuenient niet: waerin boozghegheuen wert. Wess Christus na den vleesche van onser menscheitker substancy ware, so soldē wy Afgodery bedriuen, wanneer wy hem aenbadē. Want wy leere alre eendzachtelic, dat desehe Heere Iesus Christus die daer mensche is, oock in eenē Persoone ware God zy. Seyden wy ater dat Christus alleentlic mēsch ware, so soldē het inconueniēt zyn plaesse mogen hebbē: wāt men moet God alleentlic aenbidden en dienen, Deut. 6. c. Mat. 4. s. 6. Nu aen is Christus, bencue dat hy ware mensch is, oock ware God, Ioan. 1. s. 1. ende 10. c. 28. Act. 20. c. 28. Rom. 9. a. 5. Ioan. 1. c. 20. Derhaluē machiet hem ooc aenroepen en dienen: gelijcker wijs ont suice in der h. Schrift geleert wert, Luc. 24. s. 34. Act. 9. b. 14. Roman. 4. b. 18. 1. Corint. 1. a. 1. 2. Philip. 2. b. 10. 2. Timo. c. 2. Nu kan van een pēgelick klaerlick sien en beuindē, dat dese ache inconuenienten, of oock derghelelike meer, welke Mennd of zyns geijckē wt hare vernuete tegen de Schrift verdichten, wt onser leere van der Menschwerdinge Christi gheensins volgen: en dat oock de selue sulcher inconuenienten haer, geēnsins geswaet wert, maer bast en onbeweeghlick, tegen alle pooctē der Helle bestandich blyft.

Ten laetken, op dat men door den bedriecheliken schijn der inconuenienten of ongheschtthen niet bedrogghen werde, moet men oock weten dat somwijlen sommighe dinghen booz inconuenienten booztgebracht werde, ende also oock ten eersten den vernuete schijnen, welke nochtans wat dieper inghesien, warachtelick in der daede gheene inconuenienten zyn. Suickerley is het dat men gemēnlick boozwerpt, dat Christus na den vleesche aerdisch moest zyn, so hy van onsen vleesche ware. Dit schijnt sonder twyfel den on-

verstandighen een groot incontinenten zijn, auct
 so ment na der Schrift recht in het, so is het geel:
 dwelck wy nu mer korten woorden verklaren
 willen. So salmen dan weten, dat dit woord beke
 verdisch, ghelijck oock het woord beken vleesch,
 somwijlen in der Schrift beduydt de menschelic
 ke substancy, welc inder eerster scheppinge van
 der Aerden ghenomen is. Gen. 1. v. Hontwijlen
 auct, de verachtelike condicien der sonde, waer
 onder het menschelike gheslachte dooz Adams
 val gekome is. Wannermē van by desen woord
 beken verdisch of vleesch, de menschelike sonde
 dighe condicien, affecten en ghesluyt hopt verstaet:
 gelijck als Joannes segt, Wie wt der Aerde is,
 die is verdisch, en spheet wt der Aerden, Joann.
 3. d. 31. so is het een verdoemelick dinc, verdisch
 of vleeschlich te zijn. En op dese wijle is Chri:
 stus niet verdisch geweest, Joann. 8. d. 23.
 noch oock Adam vooz den val: Ja aldus salmen
 oock wy in der verrijfense der rochneerdighen
 niet verdisch zijn, 1. Corin. 15. c. 54. Wannert men
 auct by verdisch, verstaet de menschelike sub:
 stancy des vleeschs, so kan daer dooz niet onrecht
 of verdoemelic bewesen werden: want op dese
 wijle was oock Adam vooz den val verdisch, en
 nochtan des niet te min eerlic en heyllic in ziele
 en sijn. Ja oock wy, die in den beyde substancy
 en condicien verdisch zijn, sullen in der verrijfe:
 nisse wel verdisch in substancy bliuen: auct in
 condicien sullen wy den Enghelen Godes ghe:
 lijck zijn, Mat. 22. d. 30. ende niet meer verdisch,
 maer hemellic, 1. Corin. 15. c. 49.

verdisch inder
 Schrift op
 tweeley wijse
 ghenomen.

Christus na de
 vleesche Aerd:
 dish; ende niet
 verdisch.

Christus He-
melsch.

1. Corint. 15. e. 48.

1. Corint. 15. e. 49.

Philipp. 3. e. 21.

1. Corint. 15. e. 44.

1. Corint. 15. e. 49.

Philipp. 3. e. 21.

1. Corint. 15. e. 44.

1. Corint. 15. e. 49.

Philipp. 3. e. 21.

1. Corint. 15. e. 44.

1. Corint. 15. e. 49.

Philipp. 3. e. 21.

1. Corint. 15. e. 44.

1. Corint. 15. e. 49.

Philipp. 3. e. 21.

1. Corint. 15. e. 44.

ooneerlichs of verdoemlichs zyn, ooneermdts hy
 oock na den vleesche van sonden by is. Hier te-
 ghen strydt oock niet, dat Paulus Christum He-
 melsch noemt, 1. Corint. 15. e. 48. Want daermede
 beschryft Paulus niet der substancy des lijues
 ende vleeschs Christi oorspronck, maer alleenlich
 de eerlicke condicie zijns lijues, welcke hy inson-
 derheyt na der verrijenisse heeft. Also werden
 oock van Paulo, onse lijuen na der verrijenisse
 gheestlick ende hemelsch genaemt: daer hy aldus
 schryft: Het werdt ghesaeyt een natuerlick lijf,
 het werdt opgheweekt een gheestlick lijf. Daer
 is een natuerlick lijf, daer is oock een gheestlick
 lijf, 1. Corint. 15. e. 44. Ende een weynich daerna:
 Ende ghelijck wy ghebzaghen hebben het beelde
 des Aerdschen, also sullen wy oock dzaghen het
 beelde des Hemelschen, 1. Corint. 15. e. 49. Na der
 verrijenisse aen, werden de lijuen gheestlick of
 hemelsch ghenaemt, niet dat sy in der substancy
 gheestlick of hemelsch zyn sullen: maer alleenlich
 van weghen der geestlicher ende hemelscher eer-
 lichheyt, waermede sy bekleedt ende verciert sul-
 len werden, Philipp. 3. e. 21. Wanneer het verderf-
 lick, de onuerderflickheyt, ende dit sterflick, de on-
 sterflickheyt aenghedaen sal hebben, 1. Corint. 15.
 e. 54. Dat Christus dan, so veel de substancy des
 vleeschs belangt, aerdsch is, is gheen inconse-
 nient, noch kan oock geensins tot syner ontceer-
 inge ghebzonghen werden: maer dient veel meer
 ter grootmakinghe, syner onswygzeketicker lief-
 de tusswaert: dewijle hy om onsen wil na den
 vleesche, in syner substancy aerdsch ghesworen
 is: Op dat hy ons, welcke niet alleenlich in sub-
 stancy, maer oock in eyghenschappen ende ver-
 derflickien condicien aerdsch waren, door de ghe-
 meynschap zijns heylighen lijues, (waerin hy de
 schuld onser sonde ghebzaghen, ende wech ghe-
 pomera

Christus is tot
 onsen grooten
 trooste, na den
 vleesche in
 substancy aer-
 dsch gheswo-
 ren.

uomen heeft) hemelsch ende gheestlick maecte. Also dat nu een yegheitlick Christen, op Christus vleesch, in syner substancy ende condicijon, dooz tghelouue sien, ende met den Propheten David spreken mach: Mijn vleesch sal in hope zijn ruste stede hebben, Psalm. 16. c. Act. 2. c. 26. Nu is het dan klaer ende gheewis, dat dese wtulucht, welke Menno van den inconuenienten neemt, te ver gheefs is: ende kan verhalten onse leere, ia in den allerminsten stuccke, noch swacken noch vzerken.

Ten seuensten soeckt oock Menno hier dooz een wtulucht, dat hy Christum met den monde bekenet, niet alleenlick mensch, maer oock een ware mensch en des menschen Soon: waer dooz vele eenuoldighe herten bedrogghen ende verdooft werden, dewyle sy meynten, dat hy oock Christum in den wesen, na der Prophetischer ende Apostolischer leere, ware mensch bekenne: dwele hy nochtans in der daedt loochent. Aldus noemde oock Arius, op dat hy de eenuoldighe met syner kettery veruorde, Christum wel menschmael God: auer daer en tusschen benam hy hem het Godlick wesen. Doch bekenet de Pauwel, Iesum wel Christum, dat is, Den Ghelafden te zijn: auer daerentusschen beneemt hy hem zijn Konincklick, Prophetisch, ende Priesterlick ampt ende bedieninghe: welke onder den seuen name Christi begrepen zijn. So kan dan ter bestestinghe eenigher leere, de bloote naem sonder de daedt of waerheyt niet ghenochsaem zijn: ende kan verhalten oock dese wtulucht Menno niet helpen. Is het auer Menno ende den synen gheuoech, dat sy Christum met den name een mensch noemen, waerom wijcken sy dan van ons, welke oock selue van Christo bekenen? Segghen sy dat wy niet recht van den menschlichen wesen

Christi

De vij. wtulucht. Christum met den monde vooz mensch bekenen.

De vij. wtulucht. Christum met den monde vooz mensch bekenen.

Christ getoelen, en dat ons verhalten niet hel-
pen kan, dat wy veel Christum mensch noemens-
so betuyghen sy selus daer dooz genoeschlaemlich,
dat de naem sonder waerheyt ende daedt, ijdel en
te vergheefs is: ende dat niet ondt met den name
beholpen kan werden, ten zy, dat hy vooz al, de
waerheydt des Welens hebbe. Want wt der
waerheydt moet de naem komen, ende ghege-
uen werden. Dat wy auer na der Schrift van
der waerheydt des menschlichen Welens Chri-
sti leeren, ende niet Menno, hebben wy ghes-
noechsaemlich te vozen bewisen. Ende derhal-
uen ghenen wy Christo met rechte den naem
eens menschen, ende niet Menno: welcke daer
dooz niet attentlick sich seluen, maer oock (welck
keer te beklagen is) vele Godanherighe en-
de eenuoldighe menschen bedriecht, ende vera-
uoert.

De blij Wel-
ulucht: Het is
te groot een
Mysterij: Of,
daer is niet
beel aen ghe-
leggen.

Wiele oock, wāncer sy in de hādel der Menscha-
werdinghe Christi, met der Schrift ouerwons-
nen werden, bringhen ten laetsten vooz een wt-
ulucht boozt, sy willen van die artijckel niet veel
sprecken, ouermits hy te hooch is: en datmen sich
gen so grooten Mysterij lichtlick konde vergrij-
pen: ende seggen daerbeneuen, sy willen sich hol-
den aen sommigen spreucken der Schrift: welke
sy nochtans na gelijkmaticheyt des geloofs niet
eenmael swiltten verklaren: Als daer zyn, Het
Woordt is vleesch gheworden, Joān 1. b. 14. Als
te Gheest die daer beijdt, Iesum Christum in
den vleesche ghekomen te zyn, die is wt Gode, 1.
Joān. 4. a. 2. Andere aner ter contrary, wonden
booz, aen desen Artijckel zy niet veel gheleggen,
watmen oock daer van holde, so verre als men
Christum booz den Salichmaker bekennt. Auer
met sulckerley wtuluchte soldemen welck de gantz-
sche Schrift vā stellen te ghelouwen, of niet te
ghe-

gheloonen: men dozt sick oock booz gheen en val-
 schen Leeraren wachten: ende een pegelick soude
 sick also ten laetsten moghen laten boozsraen, dat
 hy in synen valschen wane salich soude werden.
 Auer dit zyn anders niet dan listigheden des duy-
 uels; waer mede hy arbeyt onder eenen schoonen
 schijn, de menschen van harer ewigher salicheyt
 te berouuen.

Is nu dese Artickel (na der eerster segghen) Het Mystery
 so groot een Mystery, datmen daeraen sick licht- der Mensch-
 lick mocht bergrype, waerom bliuen sy dan niet werdinghe
 by onser leere, welke gheen niengewonden leere Christi moet-
 is: maer staet ghegrondeert op ten klaren toefeg- men onder-
 ghinghen Godes, ende op der leere der Prophe- soecken.
 ten, Euangelisten, Apostelen; ende der eerster
 Kercke der Martelaren Christi. Ende waerom
 sullen sy dit Mystertum niet so verre ondersoeca-
 ken, als de heylighe Schrift, welke ons te on-
 derloekē benolen is, Ioan. 5. d. 39. daer vā leerte
 Want ghelijck het sonde is, curieuslick te onder-
 soecken, dat God in synen heylighen Woorde
 niet gheopenbaert heeft: also is het oock sonde,
 de gheopenbaerde mysterten ende verborghent-
 heden niet wilien ondersoecken ende verstaen: so
 verre immers, alse God in synen woorde ghe-
 openbaert heeft. Derhaluen machmen oock ges-
 ne duyfere plaetsen der Schrift, sonder onder-
 soekingē, met onuerstandt hartnechtlick dyn-
 ghen: maer men moet de selue met anderen plaet-
 sen der Schrift, welke van ghelijcken handel-
 spreken, verghelijcken ende verklaren. Ghes-
 preek nu te vozen in den woorden Joann-
 nis, Het Woordt is vleesch ghe worden, ghedaen
 hebben, Folio. 23. Het selue dan moeten wy
 oock hier doen in den woorden Joannis, Alle
 Gheest die daer beijdt, Iesum Christum in den
 vleesche ghekonen te zyn, die is wt Gode, den vleesche
 1. Ioan. ghekonen.

Duyfere plaet-
 sen der Schrift
 moeten met
 klaren wighe-
 leght werden.

Na der plaet-
 se Joannis,
 Christus is in
 den vleesche

hoe het Woordt
bleesch ghe-
worden of,
Christus in
bleesche ghe-
komen is.

1. Ioan. 4. a. 2. In welcken woorden van Joans
ne, niet anders dan in den bozigen woorden, het
Woordt is vleesch gheworden, geleert werdt: als
leenlick is het onderscheydt, dat hier wat klaret
wtghedruckt werdt, dat het Woordt niet vleesch
gheworden is dooz veranderinghe des Woordts
in het vleesch. Want hy seght niet dat Christus,
of het Woordt, in het vleesch verandert, maer in
den vleesche ghekomen is: welke koemst des
Woordts in het vleesch, na der Schrift wtleggin-
ghe, te verstaen is dooz genereringhe van mens-
sche, Genes. 3. c. ende 12. a. ende 18. c. ende 22. d. ende
26. a. ende 28. c. 2. Sam. 7. 1. Para. 17. b. Psaim. 132.
Elsae 7. c. ende 11. a. Jerem. 23. a. ende 33. c. Matt.
1. a. 1. b. 16. c. 20. Lucel. 1. a. 6. d. 31. 38. Act. 2. d. 30. ende
13. c. 23. Rom. 1. a. 3. ende 9. a. 5. Galat. 4. a. 4. 2. Col-
moth. 2. a. 8. Dooz aenneminge des knechtlicken
ghestalts, ende des zaedts Abzabe, Whittip. 2. a. 7.
Hebz. 2. b. 16. ende dooz ghemeynschap te hebben
niet den vleesche ende den bloede der kinderen,
Hebz. 2. b. 14. Dese wijsen der Menschwerdinghe
Christi, welke seer ouertloedichlick in der
Schrift aenghewesen werden, ende ouer al seer
rijckelick in der Patriarchscher, Prophetischer,
ende Apostolischer Kercke verklaert zijn, loops
Wenno, sampt den synen, altydt hoorby: Ja ver-
duyftertse oock, ende soectse te vernietigen: waer-
om hy oock als een Kockou altydt sonder ver-
standt wtroept, het Woordt is vleesch ghewor-
den: auer op wat wyse, willen wy niet onder-
soecken.

Of ad der leere
ba der Mensch-
werdinghe
Christi veel of
weynich gele-
ghen is.

Auer dat nu andere segghen, aen deser sake is
niet veel ghelegghen, watmen daernan gheuoelt
ende gelooue, kan oock niet bestaen. Want waer-
om soldet God anders van beghinne acn tot op
deynbe toe, so neerfelick geleert, ende so ernstlic
wtghedruckt hebben? Doch hebben wy te ver-
sen.

ren de noodt wēdicheyt ende troostlickheyt onser leere verklaert. Is aner so weynich aen deser sake ghelegen (getyck sy segghen) hoe koemt het dan, dat sy ons van wegheit onser leere iasteren, ende verdoemen, ende sich van onsen Ghemeynen verhalen afscheyden? Hoe koemt het oock, dat Henno de syne, welke onser leere toevallen, sonder ghenade in synen Ban doet? Daerom is het maer een enkel wtulucht, welke sy alleēlick by den verstandigen, welke sy met harer onuer-nastiger philosophy niet ouerreden konnē, voortbringhen. Want wanneer sy by den centuldigers zijn, welke sich met der Schrift in der sake so wel niet kunnen verantwoorden, ende daerbene-zen haren reden een weynich gehoor beginnen te gheuen, alsoan so moet het een ghewichtich ende noodwendich Artijckel zijn, welke by ewiger verdoemenisse niet anders dan na haren sin verstaen mach werden. Also weet sich de Satan in menigherley ghedaenten te verstellen.

So is het dan nu niet alleēlick wt bepdē desen vorigen Disputaciē, maer oock wt desen kleynen aenhangsel klaer, dat Hennos leere van der Menschwerdinghe Christi, met der Schrift niet bestaen, ende niet gheenē wtuluchten geholpen kan werden. Hierom zijn nu oock alle Christenē schuldich sich daer van te wachten: ouermidts sy een nieu verdichte leere is, ongestadich, grondloos, ende in belen stucken gruwelick: ende stelt ons sulckerley Christum booz, welke in der Patriarcheher, Propheetischer, ende Apostolischer Kercke gantschlick onbekent is. Ende het is hooghlick te beklagen, dat Henno door sulckerley syner leere, so menich herte in vertwuelinge en swaermoedicheyt des herten bringt: in tot belies des lijfs ende der zielen. Ende hoe wel dese syne leere so verdoemlick is, so verdoet hy noch-

Alle Christenē
behooren sich
van Hennons
nieu verdichts
te leere te
wachten.

Verflaringhe der

Vermaninghe
tot den ber-
rechten in
Genuës leere.

vang alle de ghene die met hem daerin niet ghe-
uoelen: ende doet syne arme Bondtgenooten ter-
skontd in synen Ban, die van hem, met ons der
eeuwigher waerheyt toenallen. God wil hem ber-
teren sin ende verstandt verlernen, so hy anders
dooz onwetenheyt dwaelt. Ende alle die in deser
leere noch dooz onwetenheyt verwertet ende ver-
strickt zyn, bidden wy dooz Jesum Chystum,
dat sy onpartijdichlick, ende sonder vooroordeel
ende blinde affecten, desen gantschen handel in al-
ler ootmoedicheyt des heren recht na der Schrift
insien, ende God na synen Godlicken woorde wt
den herten om verstandt bidden: Dewelck so sy
doen, so wijnele ick daer aen niet, of God salse
wel verhooren: (gheijck hy sulcks aen sommit-
ghen my wel bekenet, in korten tijden ghenadich-
lick bewesen heeft, welke also na der waerheyt
hongherich ende doxtich, ten rechten verstande
wederom ghekomen, en verhalten oock in Wens-
nong Davostlicken Ban gedaen zyn.) De sel-
ne wanneer sy nu ten rechten onderscheydt ghe-
komen sullen zyn, bidden wy oock desghelijcken
in den name Jesu Chyristi, dat sy doch wt vreesse
des Phariseischen Bans, tegen hare eygene con-
sciencien met den anderen niet huychelen, maer
Jesum Chystum vrijmoedichlick bekennen, ende
sick van sulckerley vergaderinghe ontrecken: en
sick tot sulcker, waer Jesus Chyristus na den
grondt der Apostelen ende Prophten gheleert
ende bekenet werdt, in der vreesse Godes toeuoe-
ghen. So wie desen onsen Godlicken raedt niet
volgen wilt, die sie wel toe, dat hy niet ten eynde
dooz het rechtueerdich Gerichte Godes in synen
herte verhardt ende verstockt werde: ende noch
dieper tot syner eeuwigher schade in dwalinghen
valle. Gelijck wy sulcks aen velen sien ende spre-
ken menighen: welke, deswijle sy buyten Chy-
stum

stum, die de Wech is, Joan. 14. 8. 6. loopen, in de diepte aller gruwelen des leuens ende der leere vallen. Wanneer ick ouerlegghe veler menschen hardneckicheyt in harer dwalinge tegen Christum, ende aensie oock de groote verachtinge des Godlicken Woordes, so duchte ick seer, dat God de Wereldt (ten 3y dat sicks de menschen beterē) met menigherley dwalinghen ende ketterijen in synen toorn noch wonderbaerlick mocht straffen. Hier van wil God ons ende onse kinderkens, welcke den last (duchte ick) draghen sullen, genadichlick bewaren: ende oock, op dat de wtuerkozene niet berleydt werden, de daghen korten, Matth. 24. c. 24. Ende op dat wy dit hoorkozmen, so latet ons oock alle te gheijck de Wapens Gods aentrecken, met bidden ende smecken tot Gode, Ephel. 6. c. 23.

Hoe wel ick ster hier wel oorsake hadde, tot myner ontschuldiginghe met velen woorden te verhalen, dat Menno in synen Boecxken Anno 54. kortlick na onsen Bespreck ghedruckt, sommige myner woorden wat verkeert ende verdracpt heeft, ende maer half verhaelt: so wil ick nochtāswilcks niet doen, ouermidts ick tot haderen ende ghekijs gheenen lust hebbe: ende oock om dat een yeghelick, die dese vorighe Disputacien onpartijdichlick met synen schijuen sal willen ouerlegghen, seer lichtlick ende haestlick mijn ontschuld sal kunnen mercken ende spuren.

God wil ons alle, die synen Soon Christum Iesum na synen Godlicken Woorde bekennen ende beijden, altydt in syner waerheyt stercken, de dwalende Schaepkens ten rechten wege bringhen: ende oueral in syner Kercke Godsalighe eendracht, na synen Godlicken Woorde, in Iesu Christo gheuen. Amen.

Voorrede der
Voorrede op den na-
navolghenden Artijckelen.

H Dewel van den anderen Artijckelen in den eersten Bespreck boozgheselt, waer van, Folio 7. wy wt oorzaken, (welcke een verstandich Leser wt onsen laetsten afscheydt, waer van, Folio. 82. ende 83. lichtlick kan mercken) met Henno niet hebben konnen handelen: so heb ick nochtans noozdich geacht, de selue hier opt allerkoortste wat aen te roeren: op dat also de ghene die dooz slechtheyt ende eenuoldicheyt in sulckerley artijckelen verstrickt zijn, wt erdom ende dwalinghe gebzacht, ende de rechtgeloouighen in der bekender waerheyt ghesterckt ende beuesticht worden.

Onder den artijckelen, welcke booz twistighe van Henno boozgheselt werden, zijn daer sommighe, welcke wy althijt opentlick ende van hetten, booz warachtighe ende opzichte bekent hebben, ende noch bekennen: als daer zijn dese:

- I. Dat de leere Christi, ende syner Apostelen niet verandert kan werden: maer moet bestandich ende vast bliuen, tot op zijn wederkoemst.
- II. Dat Christus een volkomen Leeraer is, ende zijn Offer volkomen.
- III. Van der Justificacy: naemlick, dat des menschen salicheyt ghelegen zy, niet in menschlicker wercken ende verdiensten, maer alleenlick in Jesu Christo.

Hierin aen kan ick my niet genoeghsaemlick van Hennons gheest verwonderen, welcke booz twistighe artijckels, alsalcke darf boozstellen, welcke niemant van den onsen, opt int allerminste verloochent heeft. Waerin men spuren
ende

ende mercken mach, Hennons groote ende gro-
te onwetentheit, of (dewelck ick meer vermoede)
listighe schalckheyt: op dat hy also de Rechte ende
eenuoldighe menschen te lichtelicker teghen ons
verbitterde, als of wy sulcherley Leeraers ware,
die dese sekere ende onwederspreekelicke Christ-
like Artickels loochenden.

Dock werden daer sommighe artickels van
Henno voor twistighe voorszestelt, waerop hy
selue synen sin niet verklaert: also dat ick eygent-
lick niet weten kan, hoe verre en waerin hy ons
in den seluen kan of wilt beschuldighen. Het zijn
auer dese:

Van den rechten ende Euangelischen Predi- I.
canten, hoe sy na Godes woorde gheschickt moe-
ten zijn, ende ghesonden werden.

Wat de ware Wedergheboorte is: waer sy her- II.
koemt: ende welcke hare rechte natuerlike aerdt
ende vruchten zijn.

Van eenen rechtschapenen Euangelischen ge- III.
toone ende liefde, sampt haren eyghenschappen,
krachten ende werckinghen.

Van Godes Gheboden, ende haren gheswilli- IIII.
gher onderholdinghe.

Van den rechten Apostolischen Ban. V.

Van den Christlicken leuen, dewelck wt Go- VI.
de is.

Hadde nu Henno in eenighen deser articke-
len, onse leere voor valsck te recht willen beschul-
digen, so hadde hy voor al, wat wy daer van lee-
ren ende holden, ghetrouwelick moeten voorszet-
ten, ende daerna met der Schrift bewijlen, waer-
in onse leere onrecht ware. Dit auer doet Hen-
no in den voorszemelden Boeccken niet: maer
stelt alleenlick dese voorszememde Artickels
Rechtlick voor, waer door wy by den eenuoldi-
ghen, suspect ende voorszacht ghemaect werden.

Voorede.

als of wy daer van niet recht gheuolden noch leerdē. Wat is doch dit anders dan met Absolon der menschen herten stelen, dat sy van Dauid's Richtstoel afghetogē mochten werden, 2. Sam. 25. a. b. Auer van desen Artickelen, insonderheyt van der beroepinghe, dienst ende officij der Predikanten, ende van den Wan, hebben wy in het Ordinancy boeckken der verstroyder Nederlandscher Gemeynthe van Londen, in den Jare 54. ghedruckt, klaerlick ghehandelt: also dat wy op dit mael daer van niet breeker behoeuen te schrijven. Derhaluē bidden wy den Christlicken Leser dat hy selue wil lesen, ende na der Schrift oortheelen.

Weneuen dese zijnder noch ses Artickels ontrent, welke in beghinne onses Bespreck voor twillighe voorghestelt zijn, namelick:

- I. Van der Autoriteyt der Ouerheyt.
- II. Van der Echtscheydinghe.
- III. Van den Woorde.
- IIII. Van den Nachtmale des Heeren.
- V. Van het Eedtsweeren.
- VI. Van tgehoor der Predikanten.

Van desen willen wy nu door Gottes genade op daller kopfsten handelen.

Van

Van de autoriteyt en macht der Quereheyt, int straffen der Boosfen ende Quaetdoenderen.

V den beghinne onses eersten Bespreck, is het klaer dat Menno seer swaerlich toelaten wilt, dat een Christen der Quereheyt ampt met goeder consciency bedienen mach. Ymmer gantschlick wilt hy niet toestaen dat een Christliche Quereheyt de Boosdoeners met den doot mach straffen. Dewijle auer sulck gheuoelen opentlick teghen het wgedruckte woort des Heeren strijdt: op dat voortaan niemant dooz ontuerstant hierin berstrick, ende also tegen Godes woort ter verachinghe ende verdoeminghe der Quereheydt ende harer Godsaligher beroepinghe ende bedieninge veruoert worde, so willen wy nu op dallerhozstke bewijzen, dat een Christliche Quereheydt de Boosdoeners soek met den doode na Godes woorde mach straffen, In schuldich is het selue te doen.

En eersten kan niemant verfaken, noch eenichsins twijuelen, of het zy allen Christenen bij sulckerley beroepinghe te bedienen, welke van Gode niet verbode, maer veel meer in synen heyligen woorde ten goede der menschen veroordent ende inghestelt is. Sulckerley beroepinghe auer, is der Quereheydt ampt inder Patriarchscher, Prophetischer, ende Apostolischer Kercke van Gode seluen beneesticht: So mach het dan van enen yghelicken Christen met goeder consciency bedient werden.

Dat nu auer der Quereheyt ampt, sulckerley beroepinghe zy, welke de boosheydt oock niet

D iij des

En Christens
mach der Quereheyt ampt
met reches
consciency be-
dienen.

Van de macht

den doot wt Godes ordeninghe mach straffen, willen wy nu voortaan wt der heyliger Schrift bewyfen.

De Ouerheydt
strafte de boos-
heydt met den
doot in der
Patriarch-
scher Kercke.

Dit heeft God in der Patriarchscher Kercke verordent ende gheboden, daer hy aldus spreekt: So wie menschen bloedt verghiet, des seluen bloedt sal oock dooz de menschen vergoten werden, Gene. 9. b. Aldus heeft Abraham dit gebode Godes achtervolcht, ende de vyanden gheslagen, ende den ghenanghenen Lot wt haren handen gebracht, Gene. 14. c. Jacob heeft een stuck lants met synen sweerde ende boge wt ten handen der Amorriten genomen, Gen. 48. d. Dook heeft de Patriarch Judas, der Ouerheydt ampt bedient, ende de hoererie aen Chamar syner schoondochtere met den doot willen straffen. Gen. 38. f. So is het nu dan klaer, dat in der Patriarchscher Kercke na den wille Godes de boosdaders met den doot oock van den Patriarchen seluen, ghesraft gheweest zijn.

De Ouerheydt
strafte de boos-
doenders met
den doot in der
Prophetischer
Kercke.

Dele ordinancy, de boosdoenders dooz der Ouericheyt macht met den doot te straffen, heeft God in der Israclitischer, ende Prophetischer Kercke niet berandert: maer veel meer dooz menigerley geboden ouer al gesterckt en beuesticht. Wat hy heeft niet alleentick gebode te moetwilige dootslagers sonder genade met den doot te straffen, Exod. 21. c. Leui. 24. d. Num. 2. c. d. Deu. 14. c. maer oock de Cooneraers, Leui. 21. d. de onghhehoorzame dzonckene kinders, Deut. 21. d. Astersers, Auit. 24. En meer andere. Van Gode auer, welke alleen goet is, Luc. 18. b. 19. kan niet quaets verordent noch gheboden werden. Want alle syne wercken en insettingen zijn recht ende goet, ghelijck als hy goet is. Deswyle dan hy ghebtedt ende witt, datmen de boosdaders oock met den doot sal straffen, so moet het selue nootswere

wendlicke goet ende recht zijn. Daerom hebben oock de heylighe Richters, Koninghen ende Propheten der Israelitischer Kercke, desen beuele Godes ghehoorzsaem gheweest: ghelijck wy lesen van Moses ende Josue, Exod. 32. f. Aent. 24. d. Josu. 7. Van David, 2. Sam. 1. c. 3. Reg. 21. b. en Josias, 2. Reg. 23. e. Dock van Samuel. 1. Sam. 5. g. en van Helias, 1. Reg. 18. g. en zijn alle suickerley wercx haluē, het welck sy in Godes gehoorzsaemheyte ghedaen hebben, in der heyligher Schrift hoochlick gheprezen: gelijck daer enteghen de onghehoorzsaeme daerom van Gode hardt gestraft zijn. Want Saul verloos zijn Koninckrick, om dat hy den Koninck Agag niet doodde, 1. Sam. 15. e. f. g. Achab werdt ghestraft, om dat hy Benhadad hadde laten leuē, 3. Reg. 20. g. Dock dreycht God schizikelick alsulcke lant, in welcken de moedtwillighe menschoordinge niet den doot niet ghestraft werdt, Rome. 35. d.

So wie op allen dese dinghen mercken wilt, die kan lichtelick verstaen, dat een Christelike Ouerheyt wt Godes beuele, ende na de exempel der heyligen, mach, Ja oock dickmael schuldich is, de boosheyt niet den doot te straffen.

Hier werpen nu sommighe teghen, ende seggen, dat dit bozige bewijs wt den olden Testamente ghenomen, in den nieuwen zijn plaetse niet hebbe, noch oock niet den seluē bestaen kan: waer in sy wter maten seer dwalen, en bewijzen gheuechlaemlick, dat sy der beyder Testamenten onderscheyde niet recht verstaen. Want in den nieuwen Testamēte, moet alleenlick opholden, dat in den Olden een schaduwē op Christo was, Coloss. 2. b. 17. Auer het Politisch Regiment was niet eyghentlick een schaduwē, welke sampt allen Ceremonien der Wet in Christo opholden moest: maer was veel meer een noot-

Of der Ouerheyt macht int straffen der boosdaderē in den Nieuwen Testamente werbgenomen
12.

Van de macht

Wendighe ordinancy Godes ter onderholdinghe der ghemeyner cerbaerheyt ende vrede onder den menschen van Gode setuen oock vooz der Wet ingheselt, Gene. 9. b.

So kranken het dan vooz gheen vleeschelick werck (gheijck sommige willen) aensten dat de Godsalige Ouerheden der Israeltischer Kercke de boosheyt met den doot ghestrakt hebben: maer veel meer vooz een heyligh werck des waren gheloofs: gheijck ons de heylighe Apostel Paulus leert daer hy van hen aldus schrijft: De tijt sal my entbrekē, so ick vertelle van Gedeon, ende Barac, ende Sampson, ende Jephthae, ende Daud, ende Samuël, en den Prophten: Welcke Dooz tghelooue hebben Koninckrijcken wt ghestoort, gerechticheyt gewracht, &c. zijn sterck gheweest in strijde, hebben de Heylegheers der vreedden nedergehelegt, Heb. 11. d. 32. Hier segt Paulus merckelick dat de heylighe Richters en Prophten dooz tghelooue de Boosdoeners met den doot gestrakt hebben. En spreeket hier oock van den waren Christelickē gelooue, waer sonder het onmogelick is Gode te behaghen, Heb. 11. a. 6. Nu is het ongetwijuel wat de Heyligen der Israeltischer Kercke wt waren Christelicken ghelooue ter bescherminghe ende tonderholdinghe des ghemeynen vreesdes ghedaen hebben, dat sulcx de Christenē, so veel als den gront des Politischen regiments belangt, oock wel nauolghen mogen: insonderheyt na dat de Prophten selue leeren dat de selue Politische macht in der Ghemeynte Christi valt bijuen solde. Want dooz den Propheet Esaiam heeft God klaertlick vooz segt, dat de Kercke Christi, Koninghen tot Woesterbeeren, ende Koninghinnen tot Woester vrouwen hebben solde, Esai. 49. d. Wærmede hy ghenoechsaemlick leert, dat de Konin-

Na tboosseg-
ghen der Pro-
pheten heeft de
Ouerheyt in
der Gemeyn-
te Christi vace
plaeise.

Konighen ende Ouerheden in der Gemeynte Christi de selue macht souden hebben, welke sy te vozen in der Israeltischer Kercke ghehade hadden: welke autoziteydt ende macht oock daer in ghelegen was, dat sy de Booldaders met den doot straffen mochten. So moet dan de selue haer macht in der Kercke Christi noch onueranderlick bliuen. Hierom oock de Propheet Dauid, daer hy van den Koninckrijcke Christi tot den Konighen ende Richteren spreekt, segt niet, dat sy niet meer Konighen ende Richters zijn souden: of dat sy haer macht in der straffe der Booldaderen souden verlaten: maer vermaentse alleenlick tot verstandt ende leeringhe, ende segt: Zijt verstandich, O ghy Konighen, ende ghy Richters der Aerden, latet v leere. Dienet Gode in breesse, ende verheughet v in beuinghe. Rustet den Soon, dat hy niet toornich werde, Psalmo. 2. So moet dan het Ampt der Ouerheypdt, oock na der leere Dauidis, in syner voller macht in der Kercke Christi bliuen.

Hier teghen strjdt niet, dat wy by den Propheet Elia lesen, dat in der Gemeynte Christi, de Swerde tot Bloechijfers, ende de Spiessen tot Dickels gemaeckt souden werden, Elia. 3. a. Ende dat niemant den anderen op den heyligen Bergh Godes solde quetsen, Elia. 11. b. Ende dat de Wolf ende het Lam niet maikanderen souden weyden, Elia. 65. b. Want dooz sulckerley wyse van spreken, wil de Propheet niet anders leere, dan dat groote eenicheyt des herte, ende vziendelekheyt onder den waren en leuendigen lidmaten Christi zijn soude. Dewijle auer sulcke wasachtige Christenē, die midde onder de Ammen en berkeerden gheslachte ende der booser Werelt na deser leere leuen, seer weynich in ghetale zijn, (sonder weicken oock noch vele Hypocriten of

Huyche-

Van de machte

De Christenen Dyrchelaers schuytē, welcker boosheyt mensche
moeten om haer mael seer lecluck wtbreect) en dat de selue oock
eer swachheyt noch grooter swachheydt ende onnuolmaecktheyt
wille de Ouerichheyt breefsen na der leere Pauli de Ouerheydt breefsen, Rom.

Der Ouerichheys macht
wert in den
Nieuwe Te-
stamente ghe-
stercht ende be-
uesticht.

**Ioannes de
Dooper.**

13. a. 3. Hoewel van de warachtighe Christenen
onder den anderen breedtsaem zijn, so moet noch-
tans des niet te min de Ouerheydt, om der men-
schen grooter boosheyt wille, oock onder de Chr-
stenen in harer voller macht bliuen. Derhaluen
hebben oock, noch Ioannes de Dooper, noch
Christus, noch de Apostels, der Ouerheydis
macht, welke in der Patriarchscher ende Pro-
phetischer Kercke verordent was, so veel als int
allerminste niet ghebrant, maer veel meer ge-
stercht ende heuesticht. Want Ioannes de Doo-
per, van den Krijghsknechte onderuraecht, wat
sy doen solden, heeft hen niet geboden hare beroe-
pinghen te verlaten (welck hy anders ontswij-
uelick ghedaen hadde, so sy in haerleuen quaet
ende ongodlick gheweest hadde) maer heeft al-
leenlick gheslegt: Verwelidiget noch bringet nie-
mandt erglistighlick aen: ende zijt te bredē met
uwen besoldinghen, Luce. 3. b. 10. De selue heeft
oock den Koninck Herodes (welcken hy wel
hijelick van wegen syner hoerery strafte, Marc.
6. b. 19.) of eenighe andere Ouerheyden niet ver-
maent of gheboden, dat sy haer Ampt der Ouer-
heydt, waer in sy waren, verlieten: of dat sy gee-
ne boofdaders meer met den dootd straffen: maer
heefse in harer voller mach gelaten: gelijk oock
Christus selue ende de Apostels gedaen hebben,
wanneer sy yemandt van den Ouerheyden tot
den ghelooue bekeert hebben. Christus heeft den
Honderthoofman, weickes ghelooue hy hoogh-
lick prees, in synen Ampt ghelaten, Matth. 8. a. 5.
Luce. 7. a. 1. En Ioseph van Arimathea, die daer
hete

Christus heeft
de Ouerichheyt
in harer macht
ghelaten.

Derwachte op den Koninckrijcke Godes, ende
 was een Keeriongher Jesu, Mat. 27. l. 56. is een
 eerbaer Raedt heer geweest, Marc. 15. l. 45. Al-
 so hebben de Apostels Petrus ende Paulus, dit
 exempel des Heeren Jesu Christi naghevolght. De Apostels
 hebbe de Oue-
 richeyt in ha-
 rer macht ghe-
 laten.

Want sy hebben den Honderthoofman, Act. 10.
 r. 48. den Stadtholder Sergium Paulum, Act.
 13. b. 12. Ghelijckerwijs Philippus den ghesne-
 denen Moziaen (welcke daer was een gheswel-
 dich Amptman Candaces, der Koninginnen der
 Moozen, Act. 8. c. 26.) In harer voller Officy en-
 de macht ghelaten, ende gheensins daer van afge-
 raden, of gheboden dat sy de boofdaders niet den
 doodt niet meer solden moghen straffen: d'welck
 sy nochtans gheensins berfweghen solden heb-
 ben, wien het eener Christliker Ouerheyt onge-
 oorzoeft, ende hier in (so veel als der Ouerheydt
 macht int straffen der boosen belangt) de wille
 Godes in der Patriarchscher ende Israeilitischer
 Kercke gheopenbaert, verandert gheweest had-
 de. So is dā dese ordinancy Godes, sonder eenich
 twyuel onueranderlick in der Gemeynthe Chri-
 sti ghebleuen: ghelijckerwijs sulcks de boorge-
 noemde Apostels genoeghsaemlick bewesen heb-
 ben. Ende oock Paulus noemt de macht der
 Ouerheydt met wtghedruckten woorden, Een
 ordinancy Godes, welcker de Christenen onder-
 danigh sijn: en welcke sy, wanneer sy quaet doē,
 oock breezen moeten: ouermidts sy van Gode de
 macht heeft, de boosheyt te straffen, oock met den
 doodt. Want aldus schryft hy daer van: Een ve-
 gelicke ziel (legt hy) zy den ouerighen Machten
 onderworpen. Want daer is gheen Macht, dan
 van Gode. De Machten auer die daer sijn, sijn
 van Gode beroydet. Derhaluē so wie der Macht
 wederstaet, die wederstaet der ordeninghe Go-
 des. De wederstaet is auer, sulck ouer sich leuē
 sen

Van de macht

een gherichte ontfanghen. Want de Duerheden zijn niet der goeder, maer der quader werckē haluen te breefen. Wilt du auer de macht niet breefen: so doe dat goet is, ende du salt prijs van haer hebben. Want sy is een Dienersse Godes, dy ten goede. Doet du auer dat quaet is, so breef. Want sy draecht het Sweerdt niet te bergeef. Want sy is een Dienersse Godes, een werckes se ter toornicheyt den ghenen die quaet bedryft. Derhaluen moetmen onderdanich zijn, niet alleenlick om des toorns wille, maer oock om der consciency wille, Rom. 13. a. 1.

Dat hier Paulus de Macht der Duerheydt, een ordinancy Godes noemt, is wt dier oorlsake, dat zy van Gode door zijn heyligh woordt in der Patriarchscher ende Israeltischer Kercke verordent is: ende bewijst oock daer mede ghenoech, dat de selue ordhancy Godes in der Ghemeynte Christi, so veel als den gront des Politischen regimēts belangt, altydt onueranderlick moet bliuen. Ende op datmen niet dochte, dat de Duerheydt niet meer de macht hadde de boosdaders met den doodt te straffen, so segt hier Paulus dypdlick, dat de Duerheydt het Sweerdt niet te berghcefs draecht: waer by by den Sweerde verstaet, de macht de Boosdoeners na gelegentheydt der sake oock met den doodt te straffen.

Desē macht der Duerheydt heeft oock Christus beuesticht, als hy tot Petro sprack. Alie die het Sweerdt nemen, vergaen met den sweerde, Mat. 26. l. 51. E selue doet oock de heylighe Apostel Petrus, daer hy bā der autoriteyt der Duerheydt leert, dat Koninghen en Stadholders door God ghesonden werden, ter wrake der misdaderen, 1. Pet. 2. b. 14. Want by den woordekē, Wrake, verstaet hy allerley straffe, waer mede men de Boosdoeners na Godes woorde straffen mach:
Wrae

Waer onder oock de straffe des doods begrepen
werdt (gelijck bouen verclaert is) in sonderheyt,
na dat Petrus de selue hier niet wtneemt.

So is het dan nu onwedersprekelick, dat de
macht der Ouerheyt, int doodē der Wooldaderē,
in der Apostolischer Kercke vast ende onueran-
derlick blijft, gelijck sy in der Patriarchscher en-
de Prophetischer Kercke gheweest is. Dwelck
oock Paulus genoechsaemlick bewijst, wanneer
hy ghebedt, dat men in der Kercke Christi vooz
Koninghen ende vooz allen die in Ouerheyt
zijn, bidden sel, 1. Timot. 2. a. 2. Want mochten de
Ouerheden na Godes woorde, geene Wooldoe-
ners meer met den doodt straffen, so solde sy, wan-
neer sy sulchs dedē, selue Moordenaers zijn: ende
also solde men gheensins vooz hen moghen bid-
den, dat hen God in harer berocpinghe holpe, be-
scherme ende bystonde: Want de Christenen mo-
ghen vooz gheene Moordenaers bidden, datse
God in harer moordery bespoedige. Wāt mēsch-
moordery is een werck des vleeschs, Gal 5. c. 21.
ende des Duyuels, Joann. 8. e. 44. Nu aler mo-
gen de kinders des Lichts met den werken der
duyfternisse gheen ghemeynschap hebben: maer
mochten die veel meer bestraffen, Eph. 5. b. 11. Hoe
solden sy dan daer vooz bidden: Sy sondigē dan
grootelicks teghen God, tegen zijn Woordt, oz-
deninghen, ende wylsheydt, die daer segghen ende
leerē, dat een Christlicke Ouerheyt de Wooldoe-
ners met den doodt niet mach straffen: ende wil-
len also der Ouerheyt het Sweert, dwelc sy van
Gode entfanghen heeft, wt der handt benemen.
Ende dese, op dat sy hare dwalinghe bescher-
men mochten, wenden sommighe Argumenten
wt der Schrift vooz, welcke by den onuerstan-
digghen wel eenen schijn hebben: auer wannere-
wense wat dieper insiet, so beuintmen, dat sy der
Ouer-

Van de macht

Het recht ber-
stant der woord
den Christi:
Wederstaet de
boosen niet.

Ouerheyt macht niets met allen aenroere. Wāt
wanneer Christus syne Leeronghers leert: We-
derstaet den boosen niet, Matt. 5. v. 39. so wilt hy
daer mede het wterlick wederstandt der sonde;
welck in beien plaetsen der Schrift gheboden
was, niet wechneimen noch verbieden (anders
solde hy niet alleenlick de Wet, maer oock zijn ey-
ghen woordt bycken) maer legt daer door alleen-
lick de valsche gidoos der Phariseeren neder, ende
verbiedt alle wzaeckgiericheyt, welke wt eenen
haestighen, boosen, nydighen, ende ongeduldigen
herte koemt. Wāt Christus wilt, dat de syne, om
des onghelijcks wille datmen hen aendoet, niet
toorn ende bitterheydt, ter scheuringhe der Chri-
stelicker liefden, niet haestelick ontsteken sullen
worden: ghelijck oock het selue in syner Wet, Le-
uitici. 19. v. 17. ende de Apostels oueral in hare brie-
uen eendrachtelick geleert hebben, Rom. 12. v. 9.
1. Tess. 5. v. 15. 1. Petri. 3. v. 9. Ende door de gelij-
kenisse des Drauicks, Mat. 13. c. 24. welke vele
hier dzingē, wert niet meer de macht der Ouer-
heydt wech genomen, dan der Ouderen, School-
meesteren, Huysuaderen, Dienarē des Woordts,
ende diergelijckē, welke alle (een yegelick noch-
tans in synen graet) wt Godes beuele schuldich
zijn de boosheydt te straffen. Want door de selue
gelijkenisse wil ons Christus alleenlick leeren,
datmen de Hypocriten ende Huchelaers (welcke
hy by de Drauick gelijckt) welke haer boos-
heydt also konnē decken, datmense opentlick met
sichtinge der Ghemeynte daer van niet kan be-
schuldighen noch ouertuyghen, althit in syner
kercke, tot der voleyndinge der Wereldt toe lij-
den maet: also datmense wt der Ghemeynte niet
mach werpen, noch oock om haren wil de Chri-
stelicke Ghemeynte verachten of verlaten.

Van det ghe-
lykenisse des
Drauicks.

Doch kan men teghen der Ouerheyt macht
niet

Doch kunnen teghen der Ouerheydt macht niet doozwenden die betael Godes, Du salt niet doodslaen, Exod. 20. c. Deuterom. 5. b. Matth. 5. c. 21. Want hier dooz werdt allckenlick verboden sulck doodslaen, welck buyten Godes beroepinghe, wt haet, nijd, bronckenschap, gericheyt, hoogmoedt, ongheduldt, ende vergheijcken boosen affecten gheschiedt ende aenghericht werdt, Nam. 35. Deut. 19. c. Also wert Petrus verboden slaen, Matth. 26. f. 15. Also werden oock Jacobus ende Joannes van den Heere ghestraff, ont dat sy teghen haet beroepinghe wt grooter ongheduldt sich seluen ouer den ondancbaren Samariteren lochten te wreken, Luc. 9. f. 53. Wat nu auer de Ouerheyt met den doot de Wooldaders straff, sulcx gheschiedt wt beuele ende ordeningē Godes, welker Dienersse sy daer in is, een wrekerse tot toornicheyt, den ghenen die quaedt bezijft, Rom. 13. a. 5. Also dat men het straffen des booses dooz der Ouerheydt autoziteydt, niet sal aensien als eens mensche, maer als Godes werck. Verhaluen werden oock de Ouerheden in der heyligher Schrift, Godes ghenaeint, Exo. 22. b. Psal. 82. a. Ioan. 20. b. 35. ende haet gherichte het gherichte Godes, Deuter. 1. c. 2. Paralip. 19. b.

Dat nu auer sommige seggē, Onder de Christenen is geen ander straffe dan des Kerckebans: hier dooz bewijfen deselue wel, dat sy het onderscheydt des Politischen oft Burgherlicken ende des Kerckelicken regiments noch niet rechte verstaen. En dat der Ouerheyt het sweert dooz den Kerckenban wt der handt niet ghenomen wert, leert opetlick de Apostel Paulus, daer hy aldus tot eenē pegelickē broeder der Gemeynte sprac: Wil du auer de Macht niet breefen? so doe dat goetd is, en du salt prijs van haer hebben. Want sy is een Dienersse Godes, dy ten goede. Doest

Vandē beuele Godes, du salt niet dooz slaen.

Dooz de Christliche ban, wert der Ouerheyt het sweert onder den Christenen niet benomen.

Van de machte

daermer dat quaet is, so breecs: Wāt sy bzaecht het Sweert niet te vergeefs, Rom. 13. a. 3. Hier sien wy klaerlick, dat oock de Christenen, welke onder de Kerckēban staen, der Ouerheyt Sweert noch breeken moeten.

De woorden
Christi tot der
Echtbekerisse,
Ick veroorde-
le dy niet, we-
derstaen der
Ouerheyt
macht niet.

Wederom kan oock de voorszgelde macht der Ouerheyt niet ghebroken noch wechghenomen werden dooz het exempel Christi, welck hy aen der Echtbekerisse bewees, als hy haer seyde, Ick veroordeele dy oock niet: ga heen, en sondich niet meer, Ioan. 8. b. 11. Want op gelycker wyse solde men dan oock moghen besluyten, dat daer gheen Erfcheypdinghe tusschen vrienden mocht aengericht werden: ouermidts Christus de selue oock aen sich niet heeft willen nemen, Luc. 12. b. 14. Derhaluen moet men in sulckerley exemplen Christi booz al wel aenmerckē, wat het booz eeampt eyghentlick was, om welches wille Christus in de werelt komen was. Wāt hy was niet komē een wereltliche Richter te zyn, maer booz de sonden der werelt te steruen. En op dat Christus dit zyn eetlick ampt niet eenichsins verduyfterde, so heeft hy in der Ouerheyt ampt niet willen treden, noch sich des eenichsins aennenen, Ioann. 6. b. 15. dan heeft altydt het selue byden genen die daer toe ozdentlick geroepen waren, in syner voller macht ghelaten: ghelyck wy nu te vorē verklaert hebben. Derhaluē bzaechde hy oock van der Echtbekerisse, oft haer niemant verdoemt hadde: waermede hy genoegh en klaerlick der Ouerheyt Ampt beuestlight. So kāmen tegē der Ouerheyt ampt wt desen exempel Christi niet besluyten: maer alleenlick leernē hoe alle Dienaers des Godlickē woordes schuldich zyn, sich in hare ampte tegē beboetueerdige sondaers te bzaegē: en nochtans daerbeneuē der Ouerheyt macht altyt in hare voller macht te laten.

Wat

Dat nu onse Wedersprekers ten iaetste booz-
 ghen: Men moet de boetueerdige Woofaders
 in ghenade aennemē, ende der onboetueerdiger
 zielen machmen niet verliesen: derhaluen mach
 de Querheyt gheene Misdadens met den doot
 straffen: heeft wel by den slechten Schriftver-
 stande dofen menschen eenen schijn: auer swan-
 neerment recht inset, so beuindimē klaerlick, dat
 het tegen Godes woort, wille, alle eerbaerheyt,
 billickheyt, Godsalicheyt, ende tegen de gantsche
 Schrift wt menschelicken vernufte ghedicht is.
 Want na sulckerley glōse solde de Querheyt,
 wanneer sy de Woofaders dootde, teghen dit
 beuel des Heeren sondigen: Du salt niet dooden,
 Exo. 20. c. En also solden alle Querheden, welcke
 de boosheyt met den doot straffen, Mensch-
 moorders zyn, ende derhaluen buyten den Kon-
 ninkrijcke Christi ghesloten werden, Gala. 5. c.
 21. Apocal. 21. a. 8. ende 22. b. 15. Hoe solden dan de
 heylighe Richters ende Propheeten de Woofda-
 ders doot ghelooue ghedoot hebben? Heb. 11.
 e. 44. Hoe solden oock Joannes de Dooper, de
 Apostels en Christus selue, van sulckerley sonde
 de Querheden niet ernstlick vermaent hebben?
 Ende hoe solde Paulus hebben dozuen leeren,
 dat de Querheyt het Sweert niet te vergheefs
 draecht? Roma. 13. a. 4. Derhaluen moet Men-
 nons voorzghen krachtloos bliuen.

Solde hy auer op synen voornemen vast
 willen bliuen, so wilt hy beter ende wijser
 zyn dan alle heylighe Richters, Koninghen,
 ende Propheeten Godes oyt gheweest heb-
 ben, welke met den doot de boosheyt aen
 boetueerdighen ende onboetueerdighen Achan
 straft hebben. Want den boetueerdighen Achan
 heeft Josue ghedoot, Josue 7. c. d. Ja also
 solde Menno beter ende wijser willen zyn dan

Of men de
 boetueerdighe
 misdaders los
 late moet, ende
 de onboetueer-
 dige niet mach
 dooden.

Van de macht

God seine: Welcke hoewel hy de liefde is, 1. Joã. 4. a. 8. heeft des niet te min gheboden, datmen de Woofdaders straffen sal sonder eenige swaerheyt daerin te makē, of sy boetueerdich of onboetueerdich warē: gelijc oock Paulus eennoldichlic leert dat de Duerheydt een Macht Godes is, welcke het Sweert niet te vergeefs draecht, Ro. 13. a. 4.

Solde de Duerheydt int dooden der onboetueerdighen sondighen, wat soldemen dan van den Apostel Petro segghen, welcke de onboetueerdighe Ananias ende Sapphira door de kracht Christi gheboodt heeft? Act. 5. a. 5. a. 9. Waerom heeft hyse niet eerst bekeert? Godes gherichten zijn een groote diepte, Psalm. 36. Daer zijn oock vaten des toorns, Roma. 9. c. 22. Wat willen wy ons met onsen vernufte tegen de ordeningē Godes setkē? Door de straffe des doots wert de onboetueerdighe Woofdader ter bekentnisse syner sonde seer krachtlic vermaent: en door sulckerley cruyce komen daer vele tot beternisse, welcke in haren sonden anders versmooren souden. Also is de Moordenauer aen den cruyce tot Christo komen, Luce. 23. e. 41. Ende sonder twijuel, wanneer een Woofdader niet bekeert wert als hy nu schoon de doot booz oogen siet, so gheeft hy van sijk een seker ende ghewis teecken syner verhardttheyt ende verstortheyt.

Wen oock de Duerheydt noch boetueerdighe noch onboetueerdighe Woofdaders, hoe groot en schickelick haer woosdaet oock ware, na Henons voorgueen, met den doot mocht straffen: so solde sy te grooter versterkinghe allet boosheyt en verwoestinge aller godsalicheyt, haer sweert, dwelck sy van Gode ontfanghen heeft, teghen de leere Pauli te vergeefs dragen, dewijle sy tselue niet solde moghen noch kunnen bruycken. Want hoe solde de Duerheydt, so sy swapēdoos ware, een
rot

roff der Moorderen, welker hoeten ten bloeds-
 bergietē snel zijn, dozuen aenualen, of oock kon-
 nen gheuanchelick nemen: Ende wen hyle oock
 schoon bangen konde, wat solde hy doch met den
 geuangenen Booswichten doen? Want begeer-
 den sy berghiffenisse, ende seyden alle betermisse
 toe (dwelc wel lichtelic te doen ware) so mocht-
 men alsdan na Hennons segghen de setae niet
 dooden. Hoestmense dan terstont bij late, of al-
 leenlick in geuanckenissen holden: wat solde dan
 de Ouerheyt met den sweerde doe: in sonderheyt
 daer sy de onbueteerdige Boosdaders (ghelijck
 Henno segt) met den sweerde niet solde mogen
 straffen? Aldus solde sonder eenich twijuel de
 moedtwillige boosheydt haestelick also de ouer-
 handt nemen, dat niemandt op den wech, Ja in
 synen eygenen huyse solde kunnen bij zijn: ende
 een Christelicke Ouerheyt, solde hare ontschutz-
 dighe Ouderlaten menichinnel seer jammerlick
 door moedtwillighe luye Boeven, Schelmen,
 Dieuen ende Moorders moeten laten roouen,
 plonderen ende moorden. Want sa nu noch vele
 moorderyen, doodslagen &c. ter plaetsen daer de
 Ouerheyt ooc leer scherpelic haer sweert bruyct,
 geschieden: wat solde doch hierwt werden, wen
 de Ouerheyt wapenloos ware? Of nu yemant
 na den exempe des Amsterlichen Koninc of
 der Amsterdamscher rottery, eenighe Stadt of
 Landt met geweld of listicheyt wolde innemen,
 wat solde hier Henno eener Ouerheys raden te
 doen? Solde sy hier moete door de vingers sien,
 en sulckerley berwoestinghe aller Godsalicheyt
 ende eerbaerheyt onder eenen schijn des vertrou-
 wens op Gode, laten geschiedē? Dat ware son-
 der twijuel groote sonde, ende een versoekinghe
 Godes. Want God heeft der Ouerheydt het
 Sweert in handen ghegeuen dat sy de boosheydt

Na Hennons
 leere van der
 Ouerheyt, solde
 de boosheydt
 met eener ver-
 soekinghe Go-
 des seer ghe-
 stercht werde.

Van de macht der Ouerheyte.

daer mede straffe, Rom. 13. a. 3. Welcke middel in der noot sonder sonde niet naghelaten kan werden. Hierom heeft oock Paulus in perikel zijns leuens, hulp by der Ouerheyte ghesocht, Act. 23. b. 17. Ende is doot der Ouerheyt gheswapende handt, wt syner byanden hande verlost geweest, Act. 23. c. 23.

Een besluyt
van der Ouer-
heyde macht,
dat sy de Boos-
daders niet de
doodt. straffen
mach.

So kan nu dan een yeghelick Christen sien, dat Hennons reden, waer mede hy bewijzen wilt, dat de Ouerheyde gheene Boosdaders niet den doodt straffen mach, een enckel versoeckinge Godes zyende strijdt opentlick teghen de leere der Patriarchscher, Prophetischer, ende Apostolischer Kercke: beschuldicht vele Godsalighe Ouerheden tonrecht voor doodtslaghers, ende maectse also harer bedientinghe haluen, kinders des Dupuels: Verkerckt alle moetwillige Boen ende Booswichten, ter verwoestinghe aller eerbaerheyde, Burgherlicker liefde, vrede ende eentheyde, ende ten verderue Landen ende Layden. Werhaluen sal sicken yeghelick van sulcker schadelicker dwalinghe neerstelick wachten.

Ouer dese onse leere, van der Ouerheyde macht, sal niemant also verstaen of dupden, euen of wy der Ouerheyde zij maecten, yemant wt lichtueerdicheyde, haet, nydt, of ghiericheyde te dooden, of oock de ontschuldighe te dooden. Want wy spreken alleenlick van der Ouerheyde Ampt in sicken seluen, als van eener ordeninghe Godes, welcke ter bescherminghe der goeden menschen, ende ter straffe der Boosdaderen inghestelt is.

Ouer wat hier van, ende van desen gantschen handel der Ouerheyde meer ghesproken mocht werden, sullen wy tot op een ander bequame tijt wtstellen, ende ons hier mede laten ghenoeghen.

Van

Van der Echtschey- dinghe des Gheloouighen, van den ongheloouighen Wedghenoote.

Vat Menno eyghentlick van der Echtscheydinghe des Gheloouighen Wedghenoots van den ongheloouighen geuoelt, kan men wt syner antwoorde, in beghinne des eersten Besprecks, folio. 9. niet klaerlick mercken: ouermidts hy daer d'zterley antwoorden gheeft, van welcken wy nu orentlick met seer weynigh woorden spreken willen.

Ten eersten bekennt hy, dat de Gheloouighe Wedghenoote, den ongheloouighen niet verlaten mach, so langhe ymners als hy by den seluen in den Echtstande bliuen wilt: waer in hy met der heyligher Schrift recht spreekt, 1. Corinth. 7. b. 12.

Ten anderen segt hy, dat de Gheloouighe Wedghenoote van den ongheloouighen verlaten, met eenen anderen niet trouwen mach, ten zy dat de ongheloouighe eerst in hoerery valle. Hier in auer seyt hy, ende strydt teghen de icere Paul des Apostels, welck hier van aldus spreekt: So de ongheloouighe afwijcket, hy wijcke af: want de Broeder of Suster is der eyghendom niet onderworpen, in sulckerley dingen. Het ware ghewillick een groote eyghendom des Gheloouighen, solde het hem, wanneer hy van den ongheloouighen Wedghenoote wegh ghestooten ware, niet vrij zyn, met eenen anderen te trouwen, booz dat de ongheloouighe eerst in

De Gheloouighe Wedghenoote moet by de ongheloouighen, welke het bywoonen bewillicht, in Ehrstande bliuen.

Of eē ontschuldighe party met eener anderen trouwen mach.

Van der Echtscheydinghe.

hoerery vrie: van welcker condicy ende wtneminghe, by Paulo niets met allen gelesen wert. Want dat Paulus segt: De vrouwe sal van den man niet afwÿckē: ende so sy afwÿcket, dat sy ongetrouwt bliue: of sich met den man versoene: oock dat de man het wÿf niet verlate, 1. Cozin. 7. b. 10. kan Menno in syner meyninge niet helpen, noch oock de Papisten, welke dooz deser woordē misuerstandt, de Echtscheydinghe, die der hoerery haluen gheschiedt, krachtloos gemaccht, ende de ontschuldighe party, so langhe de schuldige in lespen was, altydt van der Echt met eenen anderen onthouden hebben. Want Paulus spreekt in den boozghemelden woorden alleenlich van eenerey afwÿckinge of afscheydinghe, die dooz haet, gehÿf, lichtueerdicheyt, of dergheleijcke oorzaken geschiedt: waer dooz na der leere Christi, Mat. 5. d. 31. ende 19. a. 7. Marc. 10. a. 4. de Echtstandt niet ghebroken kan werden. Want die aldus afgeweken of ghescheyden zijn, moeten sich met malkanderen wederom versoenen, of ongetrouwt bliuen: ghelijck Paulus hier leert. Auer dit wert geensins ghesproken van der Echtscheydinge, welke der hoerery haluen gheschiedt, of om dat de onghelooouighe party, de ghelooouighe verwerpt: want alsdan mach de ontschuldighe party een ander trouwen, Mat. 19. a. 9. Marc. 10. b. 11. 1. Coz. 7. b. 15. Hoewel nochtans hier in, de ontschuldighe party niet behoort lichtueerdichlick, maer met seer roepen ende Godlichen rade te handelen, ende booz al alle Godsalighe middels te soecken, de schuldige party te winnen.

Of men tot
vrees der pe-
schelen sijn
Echtghenoot
verlate mach.

Ten derden, werpt Menno een vraghe booz, of een geloouich Echtghenoot, wanneer hy dooz den onghelooouighen ter Afgodery gedwonghen worde, den seuen niet soude moghen verlaten: Hier op auer moestmen booz al verklaren, hoe groot

groot die dwanch solde moeten zijn, en wat men by der Afgodery verstonde. Want hoewel een ge loouich Echtigheoot van synen gheselschap om een groot en gewis perijckel des leuens, dwelck by sonder besmettinge met opentlicher Afgodery, niet solde kunnen ontkomen, mocht afwijckē; so is nochtans daerom allerley scheydinge, welke onder eenen schijn des dwangs ter Afgodery gheschiedt, niet terstont geoorloeft. Want aldus, die na tscheyden stonden, souden den dwangk ter Afgodery al te breedt nemen, ende oock menighmael Afgodery noemen, dwelck in sickseluen inder daedt gheen Afgodery is. Solde dan yemant door een lichtueerdich voorwendē des dwangs, of door valsch onderscheydt der Afgodery, eenige Echtscheydinghe willen aenrichten, of daer toe raden, of de selue beswilligen, die solde wter maten seer daer in sondighen. Ende de wy! Wenno ende de syne, alle menschen voor onghelououghe scheiden, die met hen niet ouer een komen ende gheuolen: Holden oock voor Afgodery, dwelck sy nemmermeer niet der Schrift bewijlen sullen Afgodery te zyn: als onse leere van der Menschwerdinghe Christi, de bedieninghe des Doops aen den kinderen, andere Predikanten dan de hare te hoozen, noodich Gedtsweeren by den Name Godes, ende der ghelijcke: so kan van hem en den synen in desen stucke (wanneer sy om salckerley Articheit onder eenē schijn des dwangs, eenighe Echtscheydinghe aenrichten, raden, of beswillighen willen) lichtelick teghen God ende syne heylighe oydeningen seer ghesondicht werden, ouermids hier door, tegē des Heeren woort een Echtscheydinghe ingheuoert werdt, ter beklaghtlicher verstrickinghe veler armer swackker consciencien. Verhaluen sal sicks een peghetick van salckerley Echtscheydt (welcke anders

Van den Doop.

niet is van een schricklike gruwel hoor Gode,
ende by allen oprechten Christenen) met aller
neersticheydt wachten. Hier van ware noch veel
meer ende breeder te schrijven: auer dewijle ons
nu tijdt ende gheleghentheynt entbreect, so moe-
ten wijt op dit mael laten berusten, ende ons hier
mede laten benoeghen.

Van den Doop.

O van den Doop volkomeelick ende
stichtichlick te handelen, ware hoor al
noodigh, dat men grondlick van der
aerdt ende eygenschappen des Doops
schreue: Namelick, wat hy zy: wat syne mysterie
en verborghenthedē zyn: waer toe hy ingestelt zy:
welckē hy toekoemt: en dergelijcke stuckē meer.
Want ten zy datmen hoor al daer van een recht
verstandt ende onderscheydt hebbe: so is het niet
meugelick, datmē van den twistigen stucken des
Doops, welcke tonsen tijden vele ende meniger-
ley zyn, ter stichtinge wat bequaelicks solde mo-
ghen schrijven. Dewijle auer sulcks met wey-
nich woorden niet solde konnen geschieden, ende
doock hier hoor dit Boecyken te seer geuult solde
werden: so heb ick hoor goet ende raedt saem aen-
ghesien, tot op een ander bequamer tijdt desen
gantschen handel van den Doop wt te stellen: en
alsdan hoor Godes genade (op sulcker wijse als
ick hoor sommigē Jaren van des Heerē Macht-
mael, ende synen rechten brypcke, geschreue heb)
van allen synen stucken volkomeelick te handelē.
Alsdan hope ick hoor Godes genadige hulpe, on-
se leere van dē Doope, synen mysterien en bedie-
vinghen, na den grondt der heyligher Schrift so
kracht

krachtlick te beuestighen, ende so opentlick aen te wijlen, dat de bedieninghe des Woops aen den kinderkens, gheen menschlick supersticy, noch brekinghe der ordeninghen Christi, veel min een troost aller onboetueerdighen in sich seluen zy; ende dat oock het wederdoopē des waters, welcke onse wedersegghers seer sterck althijt drijuen, onnoodich, schyft loos, ende om belerley oorzaken wil schadelick zy, dat eenen yegelicken Christen (die sonder partijdige affecten tot der waerheyt, ende niet tot twistinghen lust heeft) tot syner gheestlicker vertroostinghe daerin lichtlick ghenoech ghedaen sal werden.

Van des Heeren hey lighe Nachtmael.

Vat wy van des Heeren Christi Nachtmale, ende synen bruyck holden ende gheuoelen, hebben wy ghenoechsaemlick in onsen Boeckken van den Nachtmale verklaert: also dat het niet noodich zy, selue hier wederom met velen woorden te verhalen. Derhaluen willen wy hier van den beschuldighen, waermede Henno der Predicanten Nachtmael (ghelick hijt noemt) soeckt te beswaren, alleenlick op het kortste handelen.

En eersten schryft hy, dat haer Nachtmael I. een afgodische troost ende bredetecken zy aller menschen, die daer gheerne op den ruymen wech wandelen. Beschuldige

En anderen, dat haer Nachtmael een openbaer huychelwoere zy. Wāt na dat het Nachtmael II. des Heeren, een gedachtenisse des doodes Christi, ende

Van des Heeren

ende zijns bleefschs ende bloedts ghemeynschaps is, ende een bewijs des Christlichen bzedes: so soecken sy nochtans (gheijck Menno segt) niet door Jesum Christum, maer door wterliche middele, als Broodt ende Wijn, salich te werden ende wandelen in allen onnrede ende ongherechtheit voock onder malkanderen.

III. Ten verden beschuldicht hy het Nachmael der Predicanten, dat het een schricklick laster, gruwel, ende hoerery, ia een nieu Kalf en Hadzsin 3p: oetermidts by veien het aerdische ghewas vooz den waren Soon Godes aenghebeden ende gheert werdt.

Antwoorde.

Dooz dese ende dergheijcke sware en schricklike beschuldighen, werden vele eenuoldighe herten, (welcke Hennons woorden ende schryuen lichtuerdichlick gheloouen, ende de waerheyt niet neerstlick nauragen, noch ondersoekē) teghen de ware Leeraers Christi leer verbittert: ende van den troostlicken ghebruyck des Nachmaels Christi afghewendt, ende gantschlick verurekent. Wen sy auer de sake, gelijck sy van Godes weggen schuldich zijn, wel wijstlick in Godes bzele onderuraeghden ende waernamen, so solden sy haestlick mercken, met wat grooten onrecht Menno vele Predicanten ende opentlicke Dienaers des Woordes Christi, daerin beschuldichde. Hadde Menno eerstlick alle Christenen vermaent, dat sy niet sulckerley Predicanten, welcke in den hoorghemelden stucken schuldich zijn, het Nachmael des Heeren niet bruycten, so ware zyn vermaninghe goet en Christlick. Want men kan den Dzinckbeker des Heeren niet dvincken, en den Dzinckbeker der Duyvelen. Men kan des Heeren Dilsches niet mededeelachtich zijn, ende des Dilsches der Duyvelen, 1. Corinth. 10. 6. 21.

Lucr

Auer deswijl hy nu sonder eenich onderscheydt, alle Medicanten, ja so veel als in eenen dier dryer stucken, beschuldicht, so doet hy groot onrecht. Want ick ken niet alleenlick my seluen, sampt mynen Medehulperen, daeruan vooz Gode den Heere ontschuldich, maer oock vele andere Dienaers Christi Jesu: welke niet alleenlick met grooten arbejdt, moeyte, ende perijckelen, den Afgod Maozim bymoedichlick bestreden hebben, ende noch bestryden: maer oock van hare toeuertrouder Ghemeynte, in den gebuycke des Nachmaels, een boetueerdich ende ghelootich hert met aller neersticheyt bozderen en eyschen. Leeren oock daerbeneuen met aller blyticheyt en ernsticheydt, niet dat de salicheydt in Water, Wroodt, ende Wijn, (dewelck hen nochtans Menno, hoe wel valschlick, opleght) maer alleenlick in den verdiensten Jesu Christi te soecken zy. Houden oock niet op, noch onderlaten niet, hare Ghemeynten tot aller Godesalicheydt, liefde, vrede ende eenicheydt te vermanen, met ghelijdighen ende onghelijdighen straffen der sonden. Solde nochtans Menno hierin onwetichlick sondigen, so bid ick God, dat hy hem syne verblindde oogen ghenadichlick opene, dat hy in deser valscher naemrooutiger beschuldinge, tegen so vele vromē ende ghetrouwe Dienaers Christi Jesu ongherechtelick verfiert, zyn sonde ende schulde sien, bekennen, beweenen, ende vooz den Heere wt gronde zyns herten beteren mach.

Hiermede nochtans wil ick niet alle Medicanten, die sich des Euangeliums Jesu Christi roemen, ontschuldighen: dewijl ick weet, dat de Ghemeynte des Heeren met luyen, ontrouwen, ende eerghierighen Dienaren altijd beswaert werdt: dewelck oock Paulus in synen Breuen menichmael beklaget. Auer swickerley Buyckice-

Van het Nachmael.

raren onghetrouwicheyt, kan niet meer den bloemen ende Godsalighen Dienaren Christi ten nadeele toegerekent werden, dan Judas boosheydt, den anderen Apostelen Christi gheweest is. Ende of oock schoon in allen Lidmaten der Ghemeynte, welke van den boozseyden Godsalighen Leeraren ten Wilsche des Heeren toeghelaten werde, door menschliche swachheyt so grote volmaecktheyt als het wel behoorde, niet ware: so salmen nochtans daerom den opentlicken Dienst der Dienaren Christi, of oock de gantsche Ghemeynte niet terstondt meugen beschuldighen, om sicks also daer van af te scheyden, ende de selus te lastere. Want in der Ghemeynte Christi zijn niet alleenlick Hypocrijten ende Huycheelaers altydt gheweest, ende zijn oock noch: maer oock door swachheyt des vleesches, is de Godsalicheyt ende ghehoorzamheyt der warachtighen Kinderen Godes seluen, in desen leuen onvolmaeckt: ghelijck ons sulcks Christus selue door beide ghelijckemissen leert: ende wy oock by exempel in der Corinthen Ghemeynte (welcke Paulus selue achthien maenden lanck met prediken, Act. 18. b. 11. gheplant, ende Apollo ghenett hadde, 2. Corinth. 3. a. 6.) speturen ende mercken konnen. Hier door nochtans willen wy niet leeren, dat de Dienaers des Woordts in der Ghemeynte, de sonden sullen laten begroeyen en opwassen: aen segghen met der Schrift eendrachtelick, dat sy de selue schuldich zijn met aller ernsticheyt altydt te straffen, ende de Ghemeynte Christi na den ordeninghen van Christo seluen in syner Kercke berordent (so veel als het meughelick is) altydt tot aller Godsalicheyt ende oprechticheyt te vorderen ende te bzinghen.

So is het nu dan klaer, dat Henno tegen God ende zijn Ghemeynte gruwelick sondicht, dat hy

hy also ſonder eenich onderſcheydt, het Nachtmaet aller Predicantē (waer onder oock de brome beſloten moeten zyn) beſchuldicht, verwerpt, ende verdoemt.

Van den Eedt, ende het Sſweeren.

In der Bekenteniſſe in Jaer 52. in Drucke Mennons teſte van den Sſweeren. wtghegaen, leert Menno, dat in den Euangetto allen Chriſtlenen gantschlick verbodē zy, booz der Ouerheydt eenighen Eedt te doen, oock in eener oprechter ſake; ende dat derhaluē de ſyne veel eer ſchuldich zyn in der Ouerheydt ſtraffe, ia in den doot te vallen, dan eenighen Eedt te doen. Ende deſer ſyner leere gheeft hy in den boozghemelden Boeckſten dyz ſonderlinghe doozſaken, van welcken wy hier opt allerhoztſten handelen ſullen: ouermidts ick van deſen gantschen handel des ſweerē, een kleyn Onderricht Wolſangi Muſcult, ſampt eenen kleynen aenhangſel van my daer toe ghedaen, ouer een Jaer in Druck heb laten wtgaen.

De eerſte redene en doozſaek, waer booz Menno zyn meyninghe van den Eede betueltighen wilt, is wt der heyligher Schrift ghenomen. Want ten eerſten bringt hy boozt de woordē des Propheeten Dauidis wt den 14. Pſalm, daer hy ſpreekt, dat ſo wie niet valschlick ſweert, den leſen van den heere entſangen ſal. Hier ouer geeft den 14. Pſalm my groot wonder, dat hy niet merckt, dat deſe plaets tot ſynen boozdeele niet dient: dewyl hier de heylighe Propheet niet allerley, maer alleenlick het valschlick ſweeren verwerpt ende ont-raedt: naelick, wanneer een goede en welbekende ſaek,

De eerſte redene wt der Schrift ghenomen.

Van der plaetſe Dauidis wt den 14. Pſalm

Van den Eedt,

Van der plaats
 je Christi ende
 Jacobi.

saeck, met Eede beneent: of een onbekende ende
 de valsche saeck, met den seluen beiahet werdt:
 dwelck van ons doek altydt gestraft, ende geen-
 lins toeghelaten werdt. Woorder seght hy, dat
 Christus en Jacobus gantschlick allerley Eedt
 verboden hebben. De woorden Christi zijn dese:
 Sweeret gantschlick niet: noch by den Hemel,
 want het is de Thoon Godes: noch by der Aer-
 den, want sy is de Aetbanck syner voeten: noch
 by Hierusalem, want sy is de Stadt des grooten
 Konincks: noch by dynen Hoofde salc du niet
 sweeren, want du vernietigst niet een hay: wit
 of swart te maken. **W**oe rede auer 37, Ja, ja:
 Neen, neen: Wat auer hier bouen meer is, is wt
 den boosen, Matth. 5. v. 34. 35. 36. 37. De woorden
 des heylighen Apostels Jacobi zijn dese: Woord
 allen dinghen auer, myne broeders, sweeret niet:
 noch by den Hemel, noch by der Verden, noch by
 eenighen anderen Eede. **W**oe Ja auer, 37 Ja:
 ende Neen, Neen: op dat ghy niet ballet in bes-
 tieynstheyt, Jacob. 15. v. 12. Auer datmen dese
 woorden Christi ende Jacobi, schrysmatichlick
 niet van allerley, maer alleëlick van lichtueerd-
 ighen ende onwettelicken Eede verstaen moet,
 hebben wy in onsen Boecxken van den Eede
 klaerlick bewesen. Ende hoewel Menno de
 boozghenoemde woorden Christi ende Jacobi,
 mentichmael sterckelick dzingt, euen als of aller-
 ley Eedt daer door rechtlick ende gantschlick,
 na laydt der woorden, op straffe der eswiger ver-
 boemenisse, allen Christenen verboden ware: so
 gheeft hy nochtans selue in synen boozgemelden
 Boecxken, der bozigher woorden verklaringhe
 ende wtlegghinghe, dat daer door niet allerley,
 maer alleëlick sulckerley sweere verbode werdt,
 dwelck der tijdelicker dinghen ende handelinghe
 haluen gheschiedt: ende niet, die ghedaen werdt

ter beueftinghe der eewigher waerheyt tot Godes
 prijs, ende ter falicheyt ende bouwinghe der
 broederen. Maer sulckerley onderfcheydt des
 sweerens, naemlick, datmen alleenlick om geest-
 liche, ende niet om tydtliche dingen, in der noodt
 sweerē mach, sal Henno in der Schrift nergens
 bewijfen konnen: nademael dit beyde euen ghe-
 lyck in der seluer toeghelaten werdt: ghelijck
 sulcks breeuelick in onsen Boeccken van den
 Eede bewesen is. Dewijl dan Henno selue met
 syner eyghener verklaringe bekent, dat de woort-
 den Christi ende Jacobi van den Sweeren, so ey-
 ghentlick na der letter niet gedzongen noch ver-
 staen meugen werden, euen als of alierley Eedt,
 sonder eenich wtneemen (ghelijck hy nochtans
 somwijlen selue wilt) daer door verboden ware:
 so kan een yeghelick verstandich Christen licht-
 licker hier wt mercken, met wat grooter ende lee-
 zicker onghestadicheydt, Henno in desen Hoofst-
 artijckel syner leere omgaet. Want daer hy te bo-
 ren leert, dat een Christen gantschlick niet mach
 sweeren, hoe oprechte sake hy oock hebbe: kortlic
 daerna, door andere texten der Schrift ghedzon-
 gen, schrijft hy, datmen sulcks van wterlicker
 dinghen ende handelingen verstaen moet, en niet
 van geestlicker dingen, welke ter beueftinghe der
 eewiger waerheyt dienē. Wie kan doch so plomp
 zijn, ten 37 dat hy sampt den verstandeloosen Ga-
 lateren betoouert 37, Galat. 3. a. 1. dat hy Hen-
 nons onghestadicheydt in desen Artijckel niet
 mercke: Ende des niet te min nochtans, so van
 den synen yemandt daer teghen doet, die moet ge-
 bannen zijn: ende wilt, dat sy sich daerouer sul-
 len laten doodē. Wen Henno het bloedt der een-
 uoldigher Schapen so hoogh als hy behoorde,
 achtede, so solde hyse om een sake, in welker hy
 selue onghestadich is, in so groote en schrycklike

Henno's on-
 gestadicheyde
 in de artijckel
 des Eedes.

perys-

Van den Eedt,

periskels niet taghen. Derhaluen weet hem, ten zy dat hy sich bekeere. Want alle sulck onnoosel bloedt, sal van synen hande in den dage des heeren geepscht werden. God weet ende kent mijns herren doefnis, welke ick ouer de arme eentuol dighe Schaepkens heb, die sich so lichtlick verleyden late: ende somwijlen oock in groot perijckel, verduet, ja in den dootd sich lieuer heengeue, dan sy so Godlicken werck, (in welcken Menno selue noch onghestadich is) met goeder consciency solden willen doen. O Hemelsche Vader, wilste doch eenmael ten rechten bynghen. Hier kan men dan nu klaerlick sien, dat de Schrift, welke Menno ter beuestinghe syner leere van den Eedt voortbringt, oock na syner eyghener verklaringhe, hem gheensins helpen kan: dwelck men oock noch veel klater in onsen voorszgemelden Boeckken van den Eede vinden kan.

Mennons anderde reden van den Eede.

Ten tweedden seght Menno, dat de Quere heyt van den synen gheenen Eedt behoort te worden, ouermids sy Godsvruchtighe herten zijn, welke wor bresse haers Godes, niet anders dan waerheyt dozuen reden: welke oock een pghelick woortd dat wt haren monde wtgaet, vast als eenen Eedt achten, en tot den dootd toe, haer Ja ende Neen holden. Auer of nu schoon Mennons volck also heyllich, en in woorden also volstandich ende warachtich, als hy hier roemt, ware: so zijn sy nochtans niet heyligher dan Abraham, Isaac, Jacob, David, Job, Paulus, ende Christus selue, welke ter beuestinge der waerheyt, bouen Ja ende Neen geswozen hebben, Genes. 21. c. ende 24. a. ende 25. d. ende 26. g. ende 31. f. ende 47. g. 1. Samuel. 24. d. ende 20. a. Job. 27. a. Rom. 1. a. 9. ende 9. a. 1. 1. Corint. 15. d. 32. 2. Corint. 1. c. 23. ende 11. c. 21. ende 12. b. 19. Gala. 1. c. 20. Philipp.

lipp. 1. a. 8. 1. Thess. 2. a. 5. Matth. 5. b. 18. &c. Ja hoe men heyligher ende warachtiger is, hoe men geschickter is eenē Godlicken Eedt te doen. Want de Eedt by Godes Name in der noodt ghedaen, is een Dienst ende vereeringe Godes, waer dooz zijn macht, alwetenheyt, waerheyt ende gherechticheyt, groot ende prijslick ghemaect werden. Ende wie den Eedt doet, die doeten niet om sprent, maer veel meer om zijns Naestē wil. Plemandts Godsalicheyt dan, kan so groot zijn, dat by daerom in noodt, een sake met Eede by dē Name Godes niet solde mengē in aller Godsuruchticheydt beuestighen.

Ende of nu schoon de Duerheyt (dwelck niet bestaen kan) van den Godsuruchtighen herten, welcke haer Jawoordt ten doodt toe holden, geen Eedt mocht vorderen of eyschen: hoe solde de Duerheyt die int hert niet sien kan, sulckerley Godsuruchtige van allen anderen altydt konnen onderscheyden? Solde oock nu alleene Wennōs volck sulckerley zijn? Ende of het schoon alleene sulckerley ware, (dwelck noch verre is) soudē sy daerom terstondt alle te gelijck so heyligh, volmaect, ende warachtich zijn, als sy van Wennō in zijn schijuen afghebeeldt werden? Zijn daer onder hen gheene Geneynde ende Huyche laers?

Hier wil ick nochtans niet segghen, dat onder hen gheene eenuoldighe herten zijn, (in sonderheyt die dooz onwetenheyt verblindt, bedrogē, en verleydt zijn) welcke in hare woorden onnalsch, bestandich, en warachtich zijn: (want sulckerley kanne oock onder allerley volcken wel speurē:) dan gelijck ick beken, dat daer onder hen wel sommighe zijn, die sulckerley zijn: also sweet ick oock wederom, dat daer oock wel sommighe zijn, die van leughenen, besimpelinghen, ende dobbelen

Van den Eedt.

reden, geen groote waerheyt maken. Ja Menno selue, die daer teghen aller Propheeten ende Apostelen aerdt, so hooghlick zijn volck prijst, dat sy niet anders dan waerheyt reden of spreken, is al te opentlick in synen leugenen achterhaelt. Wen zijn herte so eenuoldich ware, als zijn Penne of Neder wel menichmael schijnt te zijn, so soude ick door Godes ghenade wel hopen, dat hy ten verstande der waerheyt, ende ter eendzachticheyt der leere, lichtlick soude meughen komen.

Dat nu Menno ten derden, sommiger Schrijneren ghetuyghenissen voortbringt, enen als of sy met synen sin ouereen quamen, kan hem geens helpen: Want men mach gheener menschen autoriteyt der heyligher Schrift te ghenbringhen: Hoewel nochtans alle de doornemlicke Schrijvers, niet den Eedt in sich seluen, maer alleentlick des sweerens misbruyck, na der leere Christi, geskraft hebben, gheinck oock wy althit ghedaen hebben.

Auer Menno maectt gheen onderscheydt tusschen den rechten bruyck en misbruyck des sweerens: leert oock niet, wat eyghentlick een Eedt na der Schrift zy. Hier door bliuen de syne althit in verwerringhe ende onwetenheyt steken: so dat sy menichmael vooz gheenen Eedt holden, dwelck nochtans een Eedt is: als, God tot eenen Ghetuyghe aen te roepen. Ende so langhe als men niet weet, wat eyghentlick een Eedt zy, so moet men althit in allen anderen stucken des Eedts dwaalen. So wie auer van desen handel des Eedts, rechte kennisse begheert te hebben, naemlick, wat hy eyghentlick zy, welke zijn rechte bruyck ende misbruyck zy, die icke neerstlick onse Woercken van den Eede: Waer door vele (also ick verstaen heb) ten rechten verstande in desen stucke des sweerens, komen zijn. Ick achte
die

die redenen, die daer ter beuestinghe onser leere, wt der heyligher Schrift voortghebracht zijn, so vast ende bondich, dat sy noch van Menno, noch van gheenen menschlicken vernufte ghebraken noch nedergheleghet konnen werden.

Van den ghehoore der Predicanten.

Op dat Menno de eennoldige mensche van der rechter leere tot syner dwalinghe te lichtenicker astrocke, ende daerna daerin versterckte, ende beitelde, so leert hy, ende ghebidt oock den synen by straffe zyns Wans, dat sy gheene Predicanten, (waerby hy in sonderheyt alle de ghene die van syner meyninghe verscheyden, het Euangelium Jesu Christi prediken, verstaet) sullen hoozen. Want sulcks, seght hy, meughen sy niet goeder conscien ey niet doen, om twee sonderlike oorsake wille: van welcken wy nu opt allerkoftste door Godes ghenade spreken sullen.

Menno's leere ende beuel, datmen geene Predicanten van de syne hoozen sal.

De eerste is, dat sy na synen boozgeten, alle te ghelijck sonder eenich onderscheydt, na den bleesche wandelen, eerghierich, gheldtghierich, ende buycklozghich zijn. Prediken niet dan om loon, bekeeren oock niemandt van syner boosheyt: Ja maken den luyden sachte kussens, ende prediken hen behaeghlicke dinghen. Bedienen Sacramenten, welke verdichtte gruwels ende afgoderijen zijn: berualsche tammerlic Christi woord: ende boeden ende trooste oock door haer leere ende de Sacramenten, het roeckeloos volck in haren onghelouue ende moedtwilltghen leuen. Hierwt

De eerste oorsack, waerom Menno het ghehoor der antecoren Predicanten verbiedt.

Van den ghehoore

beslyt hy, dat sy sulcke valsche Propheeten zijn, teghen welcke de Propheeten, Christus, ende de Apostels ghesproken hebben: welcke men oock daerom niet hoozen mach.

Niet alle Predicanten des Euangeliums Jesu Christi, staen te verdoemen.

Hierop seg ick eerstlick, dat ick niet versake, is met grooter droeffentisse mijns herten beklaghe ende beweene, dat onder den Predicanten des Euangeliums wel vele zijn, die vooz het meeste deel der boosheyder stucken schuldich zijn, ende derhaluen weerdt zijn, als dom solt hen wt gheswoyden, en van den menschen vertreden te werden, Matth. 5. b. 13. Auer dat sy alle, sonder eenige wtneeminghe, sulckerley solden zijn, sta ick eensins toe: ouermidts oock onder hen, vele getrouwe Dienaers Christi Jesu, ende Godes kinderen zijn: welcke na haren vermetighen, in eenuoldicheyt haers herten, (gelijck het oock opentlick genoch kondich is) tot eenen oprechten en Christlickken leuen streuen en tagen: prediken oock wt eenen huer Godes, boete en vergeninge der sonden, in den eenighen Name des gecrupstet Christi, en dit alijnt met menichuuldiger vrucht en geuwas der gerechticheyt, onder den wtuerkozenen kinderen Godes. Bedrijue geen afgodery in den blypcke der Sacramentē des Doops en Nachtsmaels, auer leeren alleentlick daerin Jesum Christum: noch stercken ooc der onboetueerdigen luyden boosheydt niet: auer straffense veel meer met sulcker ernste, dat sy daerouer by der Wereldt in grooten haet ende verachtinghe komen. Ja solden oock menichmael het leuen niet lang entdighen, wen se God niet wonderbaerlick na synen goeden wille beschuttete, beschermede, ende beswaerde. Soecken oock niet ouer yemands gheleouue tyranlichlick te heerschen: auer staen alijnt eenen yeghelicken bereydt, harer seere, handels, ende wandels, wt Godes woorde rekenchap te ghes

gheuen: ende so daer eenich holt, hoy, of stoppel in harer leere of dienst met Godes woorde beuondē werdt, dat selue willen sy gheern, so veel als in haer is, laten verbranden. Zijn oock wel in harer swackheyt door Godes ghenade bereydt, sich seluen in noodt, vooz den Name Jesu Christi indē doodt op te offeren: gheynck oock vele harer medebroederē (in sonderheyt nu in Engelant) sulcx met der daedt bewesen hebben, ende noch daghelicks bewijlen. Dewijl ouer Menno sulckerley Leeraers der Gemeynte Christi Jesu nemmermeer vooz Wereltpredikers en Wereltgeleerdē, vooz valsche berleyders en zielmoorders sal konnen beschuldigē: so wil ick den Christickē Leser laten richten, of het niet een onbeschaemde, bermetelicke, schandelicke ende leugenachtige boosheyt zy, dat hy sonder eenich onderscheydt en wtneeminge, alle Predikanten in so vielen leeticken stucken vooz der gantscher Werelt beschuldighet.

1. Co. 3. b. 12.

Solde hy oock alle de plaetsen der Schrift, welcke men by den heylighen Propheten, Christum, ende Apostelen van den valschen Propheten leeft, sonder eenich onderscheydt teghen alle Predikanten des Euangeliums Christi willen boortbringhamen: so moest hy vooz al duydlick bewijlen, dat aller Predikanten leuen en leer sulckerley ware, als der ghener geweest is. Dewelck onermidts hem onmeughelick is: so kan hy daer wt geenlins besluyten, dat men se met goeder consciency niet solde mogen hoozen. Derhaluē wanneer hy by Pena zijns Wans, der syner consciency hier mede wilt beswaren, so neet hy een heerschinge ouer hen aen, als een gheswaldich Nimroth, en valt in de sonde der Sectmakinge, welcke is een werck tes vleeschs, en weerdt der ewigher verdoemenisse, Galat. 5. c. 20. 21.

Menmons leu-
ghenachtighe
boosheyt, me
beschuldigē al
ler Predikantē

Ma deser sonde kan oock het volck, welc hem

Menmons ty-
tany.

Van den ghehoore

De straffe des volcks, welke de ware Leeraers veracht, ende wijsse niet hoozen,

hardtnechtlick in sulcken tyrannischen beuel ghehoorsaem is, in Godes gherichte gheensins d'ij zijn: waerom het oock menichmael van Gode ghestrafft werdt. Want daer dooz onthouden en berooten sy s'ick niet alleenlick van desen troostlicken leeringhen, welke sy menichmael in der Ghemeynte wt Godes woorde soiden moghen hoozen: maer dooz ware Leeraers, moetē sy dickmael valsche berleyders hoozen, ende vallen oock daghelicks dieper ende dieper in menigherley dwaalinghen: ghelijck sulcks de dagelicksche experiency ende eruaringe meebzingt. Want God wilt de verachttinghe syner gauen, welke hy in syner Ghemeynte gheeft, niet onghestraft laten.

Hoe wel dan sommighe, niet Euangelische, maer eygenwillichsche Wyckpredikers (dwelc hooghlick te bekiagen is) bonden werden, welke opentlick in leuen ende leere straflick, niet anders in den Predickstoel doen, dan dooz een lichtnerdich, bitter, ende onschyftlick scheldē de tydt doozbringhen: so zijn nochtans daerom alle Predikanten te hoop also niet, gelijckse Menno hier afbeeldt. Ja syne algemeyne beschuldige, welke hy also sonder eenich onderscheydt ouer alle trecht, kan niet anders, dā wt verkeerder schalcheydt, ende der older Slanghen vergiftiger listicheydt gheschieden: Namelick, op dat hy also na Absalons exempel, 2. Samuel. 15. a. der menschen herten scale: het volck na der valscher Propheten aerdt, Act. 20. d. 30. na hem trocke: en die eenmael gheuanghen zijn, gantschlick verstrickte. Want dooz sulckerley berichte Mennonse leughenen, werdt het arm beruoert volck also teghen alle ware Leeraers Christi in synen herte niet doozoordecle verbittert, dat sy die niet eenmael willen noch oock dozuen hoozen, of hare reden, welke sy wt der heyligher Schrift booz

Menons
listicheyt.

stet.

stellen, met Godes woorde ouerleggen: Ja lasse= 2. pet. 2. b. 12.
 ren menighmaet, dat sy noch weten noch ver= Jude. b. 10.
 staen.

Wanneer men aldus met opentlicken ende leu Dooz Mēons
 ghenachtighen beswaringhen aller Leeraren die tyranne wert
 anders ghesint zijn, eenighe leere boozgheest, en= alle dwalinge
 de der menschen consciencien also verbindt, dat= de deure ghe-
 mense gantscheltick niet hoorē mach, so is sulcks opent.
 niet alleenlick een lustighe tyranne, maer oock
 een middel om allerley Secten, Ketterien, ende
 dwalinghen in te voeren: in sonderheydt, Wan-
 neer men ter proeue der leere, gheene andere Lee- Mēons volck
 raers toelaten wilt: gelijk wy dat in Mēnons wil zijn leere
 volck betonden hebbe. Want booz sommigē da- ter proeue met
 ghen, te weten, Anno. 1556. Mañ. 25. hebbe sy my stellen.
 ende Vincentio mynē medehulper in den Caan
 gelio Christi, een Christlick tlamengespreck van
 der leere, d'welck wy sonder eenich haer perijckel
 in harer Vergaderinghe (daer sommighe onder
 hen, van gheenen kleynen aensien teghenwoor-
 dich waren) versochten, afgheslegt, ende den sel-
 uen gheensins willen toelaten: Ende hebben ons
 booz een antwoorde ghegheuen, dat sy harer lee-
 re gheuis ende seker waren, ende datmen oock
 sot haren leue, de waerheyt harer leere wel lich-
 telick mercken konde, ende dat sy derhaluen daer
 van gheene tlamensprekinghen meer wolden be-
 willighen. Wat leere isser doch so valsch, welke
 niet op sulcker wijze tyrannechtic, ymiers booz
 een tijdt lanck behouden ende beschermt kan wer-
 den: Wat heeft doch de Pantwilt anders in den
 mond, dan zijn leere sy so seker, datmense metter
 Schrift niet behoest te beproeuen? Auer hier in
 bewijsen sy wel, dat sy de waerheyt, welke het
 licht nemmermeer schuwē, aē harer zyde niet heb-
 ben. Want hoe yemandt van syner leere sekerer
 sijn gewisser is, hoe hysse lieuer met Godes woord-

Van den ghehoore

de laet proeue, op dat sy daer door klaerder wer-
de, ghelijck oock het goldt, hoe het kostelicker is,
hoe het door proeminghe des byers meer ghercy-
nicht werdt. Aldus hebbē Christus, de Prophe-
ten ende Apostels, vallen tijden bereydt geweest,
by vrienden, ende vyanden, of wederspreekere, ha-
zer leere rekenschap te gheuen: welcker exempel
wy tot deser tijdt toe in onser swackheyt naghe-
uolght hebben, ende noch door Godes genade na
te volghen althijt bereydt zijn. Het ware sonder
twijuel een groot wonder, dat sicks de menschen
so gewilichlick van Henno ende den syne laten
regeren en bedriegē, dat sy niemandt dan de syne
alleene hoorē wiliē, wen ons de heylige Schrift
niet klaerlick leerde, dat men veel eer den valsche
Leeraren in allen onbilickheden gehoor saem is,
dan den getrouwen Dienaren Christi indē goe-
de. Ghelijckerwijs de Israeuten veel lieuer ge-
hadt hebben het swaer lastigh Regiment eens
Konincks, dan het lieffelick Regiment des Pro-
pheten ende Richters Samuelis, 1. Samuel. 8.
Daerom spreeckt oock Paulus tot den Corin-
theren: Ghy verdraeght, so v yemant tot knech-
ten maect, so v yemant verblindt, so v yemant
neemt, so sicks yemant verheft, so v yemant aene
aenghesichte slaet, 2. Coz. 11. c. 20.

Deswil nu dan een yegelick onpartijdich Le-
ser richtē kan, dat de eerste oorzaeck van Henno
hoorzgestelt, waerom men geene Predikantē hoo-
ren sal, leugenachtich, listigh, tyrannisch, schade-
lick is, en met Godes woord opēlick strydt: so
sal geen oprecht Christen daer door sicks laten be-
swegen, om allen Predikanten haestlick met een
hoorzoordeel te verworpen, ten zy dat hy willens
en wetens berleydt ende bedrogen wil werden.
Welck hen allen sonder eenigh twijuel weder-
uaren en geschiedē sal, die in sonderheyt sodanige
Les-

Leeraers des Evangeliums Christi verwerpē,
welcke altijt bereypt staen, hare leere en handel on-
der de proeve des Godlicken Woordes te stellen.

De ander oorzaak waerom Henno wilt, dat
men gheene Predikanten dan hem sampt den sy-
nen alleene hoozen sal, is dese: dat hy, sampt den
synen, wt Gode gebozen is, in synen Dienst niet
zijn eygen gewin, maer alleenlick den prijs Go-
des, ende der zielen salicheydt soeckt, &c.

Deswijle auer dese prijs wt synen eyghenen
monde koemt, so behoorde de selue allen geloont-
gen suspect en verdachtich te zijn. Want dit is na-
der leere Pauli, der valscher Apostelen aert, dat
sy sich seuen prijsen, 1. Corin. 10. h. 12. Het is oock
gheen wonder, dat Henno, sampt synen Mede-
leeraren, by den menschen eenen roem der heylig-
heydt maken ende verkrigē kan, deswijle sy niet
openbaerlick, maer alleēlick heymelick onder ten
haren wandelē. Solde sy auer opēlick voor der
gantscher Werelt, gelijk wy, hare Dienst moetē
bedienē, so solde mogelic hare roem wel lichtlick
te gronde vallē. Want hoe wel sy noch heymelick
wandelē, en in getale seer weynich Leeraers zijn
(wāt hare Aermaners, gelijk syse noemē, willē
sy wt schalckheyt voor geene Leeraers bekennē)
so zijnder nochtās onder hen geweest, die tē eynde
seer straffick oock opēlick beuonden zijn: also
het Henno selue wel bekēt is. Ja dat noch meer
is, Henno selue, hoe wel wy maer weynich tijts
by hem warē, is door ons bā groet plompen leu-
genē ouertuyght, Fol. 74. 76. 80. 81. En hoe wel
hy bā ons in dē Disputaciē vermaēt was, dat in
Gellius Faber Boec, alleēlic by seyl des Dru-
ckers, besgelt voor tselgelt gedruckt was: dswelck
ooc Gellius selue met syner eygener hāt in synē
Boeck, welckē wy Hēno aldan toondē, also ge-
cozrigert ende op den randt aengescreuen had,

Fol.

De ander oor-
sake, waerom
Henno sampt
den synē alle-
ne ghehoort
wilt wordē, en
verbist het ge-
hoor aller an-
deren Predi-
kanten.

Van den ghehoore

folto. 79. so heeft hy nochtans daer na Gellis opentlick in eenen ghedruckten Boeck teghen hem gheschreuen, berueten, dat hy ghesegt ende gheschreuen solde hebben, dat Christus vleesch een Wafgheldt geweest zy: d'welck sonder twijuel een groote sonde in Henno is. Haddē wy nu oock met den anderen synen Medeleeraren vooz een tijdt lanck gehandsit ende ghewandelt, God weet hoedanigherley wy hen gheuonden solden hebbe. Des niet te min nochtans, so is het by velen openbaer genoegh, wat van beten onder hen, vooz en na geschiedt is. So sietmen dan nu wel, dat Henno inder daedt, so onstraffelick niet zy, als hy wel in synē Boecken en woorden roemt te zijn. Hier van, weet de Heere, solde ick niet gheerne gheschreuen hebben, wen my Hennons ende der syner vermetelick ende onijdelick roemen hiertoe niet ghedronghen hadden: op dat hy also sich seluen leerde kennen, ende inden twist der leere, op den grondt der heyligher Schrift, welcke de rechte Doelsteen aller leeren is, sich leerde beroepen.

En besluyt de ses handeis.

Gheijckerwijs dan Hennons beschuldighen tegen alle Predikanten met der waerheyt geensins bestaen kan: also is oock de roem, welcken hy van sich seluen ende synen medehulperen wtgheeft, ijdel ende valsch: Also dat in den seluen roem anders niet zy dan een grauwelicke tyranny op leughenen ende schalckheyt ghegrondeert, waerdoor hy alleene ghehoort wilt werden: ende waerdoor hy alle andere Leeraers die hem in synen dwaalighen wederstaen, verdoemt, ende by pena zijns bans den synen verbiedt, dat syse niet sulien hoozen. God wil hem zijn verblindt herste openen, ende alle de syne die door onwetentheyt dwaalen, ten rechten verstande brenghen: ende die noch van synen, of oock anderen erdommen die daer

daghelijc teghen Iesum Chystum opstaen, vñ
zijn, ende oock ons allen inder rechter kennisse
Iesu Chyisti ghenadichtlick bewaren. Deselue
wil oock om syner wtuerkozenē wil de klaech-
like verscheydenheyt der opinien ende geloouen-
wech nemen, ende ons allen zijn ghenade geuen,
dat wy den vleesche meer ende meer afsteruen,
hemelsche dinghen soecken, ende in aller God-
salicheydt ende Chyristlicher liefde, ter ver-
beydinghe der waerheyt Iesu Chyisti,
ende ter heyligmakinghe des
Godtlicken Naems, altyt
leuen. Amen.

(..)

The [illegible]

[The following text is extremely faint and largely illegible due to fading and bleed-through from the reverse side of the page. It appears to be a list or a series of entries, possibly related to a collection or inventory.]

[This section of text is also very faint and illegible, continuing the list or entries from the previous section.]

